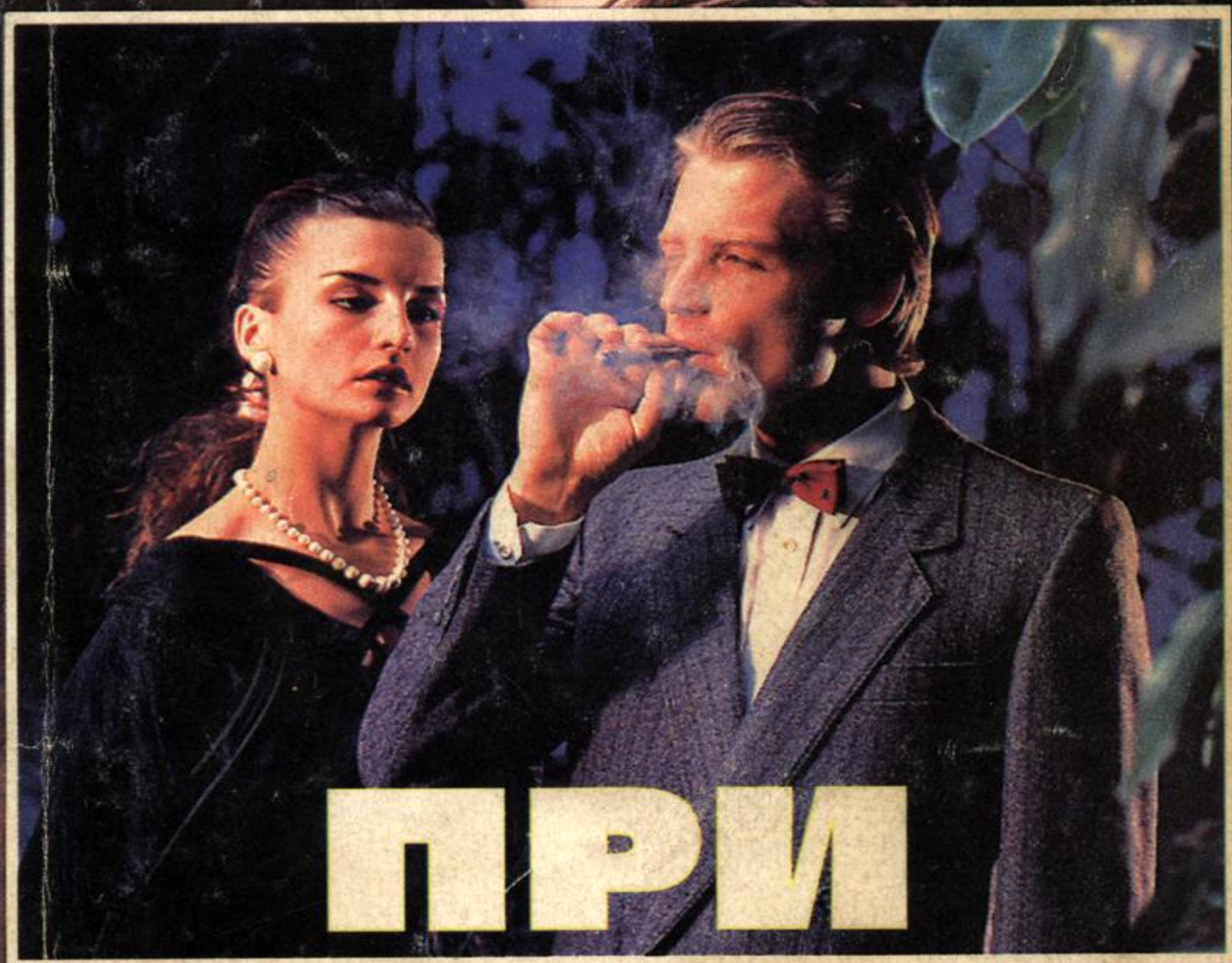

**ХРИСТО
КАЛЧЕВ**

ПРИ

**САММО-
ЗАЩИТА**

ХРИСТО КАЛЧЕВ ПРИ САМОЗАЩИТА

chitanka.info

В памет на Вера Калчева, моята непрежалима майка.

ПЪРВА ЧАСТ

1

Скитайки в нощта на октомврийска София, Асен Москов вярваше, че пред него все още има приятни часове. Като всеки възпитан егоист, а той беше именно такъв, опитваше да се ограда със спокойствие, което би му осигурило приятно безделие или четене на напрегната, шпионска литература.

Вървеше по тихи улици (умишлено избягваше центъра) с вид на скитащ любител на чист въздух. Предусещаше свойския мирис на дома си, удоволствието от тишината. За тридесет и пет години София се промени пред очите му и сега вървеше с чувството, че градът, в който се роди, който обичаше и който беше кърмил рода му повече от сто години, беше преминал в Европа.

Москов се раздели с жена си и оттогава живееше сам. Майка му, Невена Московна, остана в бащиния му апартамент, значително по-голям от неговия, в който щеше да се премести един ден. Поддържаха толерантни, макар и студени отношения. Обядваха заедно всяка първа неделя от месеца, не пропускаха панихида на баща му, тази година беше петнадесета от смъртта му, не забравяха именни и рождени дни и отчитаха християнските празници Коледа и Великден на скучни сбирки в разширен роднински кръг. Един път в седмицата Асен вдигаше телефона, за да се осведоми за здравето ѝ, и веднъж на петнадесет дни майка му го предупреждаваше, че на другата сутрин трябва да посрещне чистачката. Този начин на живот беше станал твърд навик и нарушаването му невъзможно. Точно това имаше предвид Васил Каров, който, наблюдавайки този церемониал в продължение на години, го нарече „възпитан егоист“.

Шумът на булевардите стигаше и до тук, на малките улички, обрасли с еднотипни сгради, задръстени от паркирани коли и въпреки че през деня, в лавирането през гъстия автопоток натовареността на трафика го дразнеше, сега в меката нощ в него се надигаше гордост на родител, отгледал расов син. Градът изоставяше сивите цветове, модата си пробиваше път, селските тембри се срещаха все по-рядко, създаваше се отношение към предметите, красотата нахлуваше в

живота. Централните улици замирисваха на кафе, в заведенията се налагаше клубна публика, падаха остарелите представи за морал, за етика, налагаше се ритъм, задъхан през деня, усмихнато пиян нощем.

Асен Москов обичаше своя град, града на своя баща, на неговия баща, на основателя на рода им. Не обичаше планини и села. И двете понятия свързваше с представата за кал, за селскостопански животни, за натрапчиво усещане на инсекти. Обичаше морето, удобствата на цивилизацията, хора, които говорят тихо и владеят гласа си, тихия бяс на покера, есенните ресторанти рано след обяд. Не можеше да понася заведения, в които се танцува, стайни животни и мирис на сливова ракия. Пиеше малко и можеше да си позволи добър алкохол, пушеше английски цигари и в дома му винаги имаше доброкачествено кафе. „Приключих ли с развитието си?“ — питаше се спокойно, без тревога. Дори разводът му се разби по предварително позната схема. Знаеше всяка крачка, която му предстои да направи, или я отгатваше по интуиция. Характерен белег на живота му беше инертността. Шеста година плащаше наем за ателие, което не ползваше за рисуване, в което понякога водеше жени и което беше разточителството на неговата инерция. Адриана настояваше да го купят, да го разделят на две, да зарежат модните къщи и да се върнат към живописиста. Асен знаеше, че на изкуството трябва да се робува, че ще го скара с начина му на живот, и отлагаше. Междувременно настъпи разрывът с Адриана, назначиха го за директор на модна къща „Диана“, отдаде се на „откутюр“ (висша мода), спечели няколко награди, част от които трябваше да ѝ изплати.

Адриана беше в Чехословакия. Замина след развода. Пишеше: „Целувки от мен и Златна Прага — твоя Адриана“. Беше получил няколко картички с този текст и нито една с адрес.

Докривя му. Градът му се стори тъмен, най-тъмният, който беше виждал, въпреки луминесценцията и йодно-живачното осветление. Обичаше рутинирани отношения и познати лица, може би затова почувства болезнено липсата на жена си. Замисли се за смъртта, за преходността на нещата, горе-долу по това време усети онази миризма, на която не можеше да намери определение, въпреки че я наричаше „миризма на липса“.

В единадесет часа щеше да дойде Вера, т.е. след два часа и половина. Това беше неговия начин да намери заместител, да се бори с

„миризмата на липса“. Все още имаше време, можеше да се прибере веднага, а можеше да продължи да се шляе в града, в квартала, в който се роди и израсна и който не познаваше вече. Улиците бяха същите, но на мястото на старите къщи изникваха сгради, пълни със страшно много, нямащи нищо общо помежду си хора. Все по-рядко някой му кимаше. Приятелите му се бяха преместили в други квартали или бяха напуснали София, смесени с потока на преселниците. Когато след брака с Адриана напусна бащиния дом, Асен положи усилия да остане в същия квартал. Тук беше всичко, което знаеше за света. Сега оглеждаше будкаджиите, продавачите в бакалниците, сервитьорите от „Златна Панега“, пощальоните и разносвачите на мляко и откриваше, че е загубил всякакви връзки и че едва в последните десет години изстиването на града е станало в европейски мащаби.

Асен бръкна по навик в пощенската кутия и се качи в асансьора. Апартаментът му беше на последния етаж. Щеше да си направи кафе и да гледа София. Така беше гледал Лондон, Амстердам, Брюксел и ако нещо го опияняваше, не бяха пейзажите. Човек трябваше да изпадне в странен инфатализъм, за да примира пред каменните релефи на Трафалгар скуеър. Асен Москов гледаше темповете на времето, кипежа, хаотичното движение, истеричната светлина на движеща се индустрия щастлив, че е извън лавовия поток и че този въздух не го докосва.

Когато шумът на ключалката остана зад него, почувства „миризма на липса“. Запали всички лампи, централни, аплици, нощни. Светлината затрептя в предметите и се превърна в звук. Седна. Какво можеше да направи? Да напълни ваната, да свари кафе и да потърси някого? Под някого разбираше Борис Попов, Васил Каров и Ивайло. Или и тримата заедно? Борис беше в Пловдив. Рекапитулираше панаирните палати. Имаше нужда именно от Борис. Отмерените му движения и кротък цинизъм действаха успокояващо, с него не беше нащрек, въпреки че контактът им беше повърхностен. Каров мразеше света. Рисуваше го с празни вътрешности, в пластмасово жълто и синьо, лъщящ от суета и гниещ от глупост. Пиеше, биеше се, когато се влюбеше, обичаше с патологичен страх, превръщаше се в собственик и го напускаха. От тримата му приятели Адриана обичаше единствено Васил и той беше единственият, който изстрада изчезването ѝ.

Виждаше го в погледа му, в недоизказания укор и ако сега седнеше в стола срещу него, между тях мълчаливо щеше да се вмъкне и Адриана.

— Надежда, вие ли сте? — въртеше с неудоволствие този номер. — На телефона е Асен Москов. Бихте ли повикали Васил?

„Разбира се, че ще го повика. Васил не е добре. Не, не със здравето! Не излиза от къщи, не яде, пие много, потънал е в борчове. Москов е единственият човек, който се интересува от него. Съсипва се сам и никой не е в състояние да му помогне. Момент, сега ще го повика. Пак се е раздрънкала, но не иска да гледа равнодушно как някой сам лекомислено се търкаля в пропаст!“

Докато Адриана беше тук, тя водеше разговорите с Надежда. Сега и тази грижа остана на него. С напускането на Адриана животът му беше загубил много от удобствата си, върху него паднаха куп неприятни задължения и не беше по силите му да се справи с всичките.

— Кажи, Асене? — чу дрезгав баритон и за момент загуби ориентация.

— Водка?

— Сам ли си?

— Засега, да.

— Имам писмо от Адриана.

— С адрес?

— Не.

Какво, по дяволите искаше тази жена? Да го тероризира от разстояние? Да го принуди да я търси в Прага?

— Какво пише? — попита машинално.

— Ще го донеса. Имаш ли пари?

— Взemi такси на моя сметка.

Васил Каров имаше свое отношение към света. Делеше хората на категории. Основната маса се състоеше от „кристални идиоти“. За приятелите си имаше точни понятия. Асен беше „възпитан егоист“, Борис — „хленчеца акула“, Ивайло, поради физиологически особености, „женствена змия“. „Не мога да се отнасям към двама души по един и същ начин!“ — казваше той и търсеше прякор за всеки, който общуваше с него. Най-безжалостен беше с жените. Появиха се имена като „санитарна милиция“, „райския газ“, „атомна опасност“, „оптическа измама“ и т.н. Съвсем нормално му се струваше да каже:

„Тази нощ се любих девет пъти с «оптическата» и изпихме тридесет и една бутилки «Тракия»!“ Кое то значеше, че е любил веднъж и са допили кой знае как останалата бутилка водка. Васил не пиеше друго. Ако някой се опитваше да го разобличи, това се случваше често, заявяваше, че е художник и че няма отношение към числата.

Асен приготви водката и влезе в банята. Имаше време да се изкъпе, преди Васил да е намерил такси и когато позвъни, поне да е обул панталони. През стената чуваше пианото на Саша Балцер. Няколко пъти беше оставял бележка с молба да му се обади. Напрасно. Саша смяташе, че с напускането на Адриана този дом е опустял. Не беше единствената. „Ще накарам Васил да ѝ се обади“ — реши Асен, наметна хавлията, отиде в хола и пусна музика.

Отбори вратата мокър. Звънеше Васил и водеше шофьора.

— Поднеси два кинта на кочияша! — каза Каров.

— Дължите ми лев и десет!

— Два лева — Асен подаде банкнотата. — Останалото за труда да се качите дотук.

Шофьорът реши, че е заслужил парите, но не тръгна и Асен откри въпроси в погледа му.

— Кажете? — подкани го той.

— С какво се занимава вашият приятел?

— Художник е.

— Сигурен ли сте?

— Разбира се.

Влизайки в хола, Асен чу от банята гласа на Васил. Пееше. След малко шурна и душът.

Васил Каров носеше слънчеви очила, черни дрехи и се бръснеше рядко. Беше започнал да подпухва от пиене, кожата на лицето му беше разтегната и порите му личаха. Все още се чувстваше силен и с цялото си поведение го показваше. Асен ценеше куража му да живее и мисли като живописец, да не се съобразява с никого и с нищо, да води свободно, макар и трудно съществуване. Каров правеше абстрактна живопис и като внасяше фигури, то беше да ги отрече в общия колорит. В платната му цареше орнаментика и още не беше се появило онова деформирано отношение към света, което би било философия. Нарушаваше формата, разлагаше светлината, поддаваше се на

мистични настроения и се луташе като бесен в безкраен лабиринт от страсти.

— Знаеш ли какво ме попита шофьорът? — каза Асен. Сега вратата на банята беше отворена и Васил разглеждаше лицето си в огледалото.

— Не.

— Какво работиш.

— Казах, че съм бил шофьор на такси, че няма смисъл да върти волана по цели нощи и че е по-добре да направи като мен. — Васил влезе в хола. — Сега ще видиш — казвам, — ще те заведе при едно отчаяно момче с пари, той ще плати вместо мен, аз ще се напия до препиване и ако съм в добро настроение, ще му позволя да ме гали по ръката.

— Казах, че си художник.

— Фактът, че плати таксито, ме прави убедителен.

Седнаха един срещу друг. Асен наля, пиха мълчаливо. През прозореца чуваха пианото на Саша. Васил измъкна плик. Пишеше: „За Васил Каров“. Беше почеркът на Адриана. „Скитам из Прага и мисля за вас — започваше писмото. — Завиждам на всеки, който се е родил тук. Градът е гол и слънчев, сградите блестят като облепени със станиол. Никъде не съм виждала толкова светлина. Историята наднича от всякъде. Мъжете пият бира, проститутките водят чужденците на Вишеград, при гроба на Кафка и всичко това с толкова гордост, че се задъхвам. Дадох адреса ти на няколко любители на картини. Ако не се държиш по познатия идиотски начин, ще се отървеш от доста боклуци. През февруари заминавам за Полша. Ако имаш късмет, ще ти изпратя колекционерни и оттам. Поздрави Асен и приятелите. — Адриана.“

— Някои хора имат способността да мислят в картини. Професионален навик или вътрешна нагласа?

— Не знам — каза Васил.

— „Градът е гол и слънчев!“ — това замества „Есента бе прекрасна, градът беше огрян от неомощно слънце и дърветата бяха голи като мъртъвци на аутопсия!“

— Може и така.

— Излишно дълго. „Отвсякъде наднича историята!“ Каква нужда в десет страници да ти доказва, че на всеки ъгъл барокът и готиката съжителстват с модерното строителство и, че това е прекрасно! Или

проститутките — гидове? Според тебе колко български проститутки знаят гроба на Йовков?

— И аз не знам — Васил доля чашите. — Дай ми двадесет лева!

— Ще ти дам. Откакто замина Адриана, Саша не стъпва тук. Ти обичаше Адриана. Ще го признаеш ли?

— Не съм го крил.

— Би ли могъл да й станеш любовник?

— Дай парите!

Асен извади портфейла и му подаде две банкноти от по десет лева.

— Сега можеш да отговориш.

— За любовници си избирам келнерки, продавачки в колониали, щандистки. Ако моя любовница спомене Кафка, ще я изхвърля. Жените, които са с мен, трябва да знаят да правят супа от киселец, да варят фасул без олио, да пият и служат за модели!

Пианото на Саша беше млъкнало. Небето се вдигаше, замирисваше на студ.

— Чакам една жена — каза Асен. — Вера Манолова.

— И?

— Съобщавам ти.

— Трябва да си вървя?

— Напротив, можеш да спиш тук.

— Това ли е всичката водка?

— Не — каза Асен. — Но предпочитам да минеш на вино и да хапнем нещо.

Васил свали коженото си сако и вдигна над лактите ръкавите на пуловера. Ръцете му бяха възлести, космати и голи. Рядко се срещаха голи ръце. Асен погледна своите, блеснали от злато. На лявата ръка носеше рубин и часовник, на дясната — халка и монограм.

— Държиш да правя добро впечатление? Ако се нуждаеш от общество, да викна Саша?

— Ще ти откаже.

Асен отиде в кухнята. В хладилника имаше шунка, сирене, яйца, водка. Виното държеше в един шкаф на масата. Докато правеше сандвичи и се ровеше в създадения от Адриана ред, „миризмата“ го удари отново. Лъхаше от хладилника, от шкафове и рафтове, от всеки предмет и дреболия.

Ако Вера и Саша Балцер се срещнеха, щеше да му се наложи да се държи неестествено, да връща отново една дистанция, която беше преодолял с цената на усилия. Вера беше напуснала съпруга си, но колата им беше останала у нея. Шофираше като мъж и женствеността ѝ не страдаше нито от скоростта, нито от вечно ухапаната цигара. Държеше се рязко, не кокетираше. В първия момент му беше дала да разбере, че ще остане при него само ако иска и докато не ѝ омръзне. Преподаваше английски език на екскурзоводи и превеждаше стихове. Заявяваше, че го прави за отмора, като хоби или по кой знае каква причина, но Асен смяташе, че самата тя пише и че е започнала да гледа сериозно на това занимание. Единственият път, когато я чу да рецитира (стихотворенията бяха от някакъв американец), в общия тон се прокраднаха и два доста сръчни стиха, но традиционната форма и някои езикови особености му подсказаха техния автор. Това беше самата Вера. Когато дойде ред на неговото мнение, спря се именно на тези стихове. Направи го по две причини, ако се беше хванал на малката ѝ лъжа, критерият му щеше да се провали и, втората, жена с разклатено самочувствие и уязвена гордост беше, естествено, подготвена за компромиси. Вера издържа, когато ѝ каза, че ако стиховете са писани от един и същи автор (нещо, в което се съмнява), то периодите са различни и неравни по достойнства, но очите ѝ посърнаха и потвърдиха съмненията му.

Следващото неудобство произлезе от желанието ѝ да види картините му. Не беше рисувал от години и всичките платна, които събираха прах в ателието му, бяха под нивото на нейните стихове. Полошо беше, че и тук, в дома му, шестте картини, които висяха на стените, носеха черните инициали на Васил Каров. Бяха напористи платна, пълни със страсти, изглеждаха правени от отчаян труд и се превърнаха в стил на къщата. Според колорита им Адриана подбра цветовете на кресла и завеси. Всяка картина се превърна в невралгичен пункт, около който е съсредоточен животът в апартамента. До такава степен натрапиха стилистиката си, че домакини и гости започнаха да подражават на дръзкото им откровение и да се чувстват голи.

Завари Васил да лежи в стола, загледан в „Докосване“, с водка и цигара в ръце.

— Обади ли се на Саша?

— Да.

— Ще дойде ли?

— Да.

„Трябва да тегля думите от устата му!“ — ядоса се.

— Каза ли й, че чакам жена?

— Не.

— Попита ли нещо?

— Не.

Васил остави таблата с храната, бутилката с вино, чашите.

— Ще хапнеш ли нещо?

— Стига да има! — Васил не откъсваше поглед от картината. — Рисувах я през август. Бях с Нина Червената лилия. Взех кафе от Надежда и Лилията го свари в една тенджерка. Гледах я да клечи над котлона с разперени пръсти на краката... Поиска ми се да я изхвърля на улицата.

— Направи ли го?

— Не бях ял три дни и бях луд от киселини. Нарисувах я за два часа. После ми идваше да я направя на дреп. Взех пари от Надежда и изтрезнях в милицията.

— Какво стана с Лилията?

— Сега ми се вижда улегнала картина. Понякога решавам да не пия, издам ден-два, а на третия се чувствам като книговодител след причастие. Знаеш ли защо пия?

— Не може да не си измислил причината!

Васил го погледна с празен поглед. Едва ли беше чул, а и да беше, такова подмятане не би му направило впечатление.

— Заради сутринта! Лошия стомах, киселините, гастритните спазми държат нащрек и не позволяват да се разлигавиш пред изгрев, цвете или нещо друго. Хора със спокойни стомаси, здрав тен и редовно отделяне стават добри войници. Ако решиш да рисуваш, развали си стомаха.

Саша позвъни. Направи го както обикновено. С три къси звъна съобщаваше на Адриана, че идва да пие кафе. Асен не мръдна. Затвори очи и видя жена си да става от леглото с разперен пеньоар, да го замята и да бърза към вратата.

— Ще отвориш ли? — попита Васил.

— Отворено е.

Няколко секунди след това чуха стъпките ѝ по коридора. „Ще повърна!“ — помисли си Асен Москов. Затвори очи и опита да диша през носа. „Миризмата“ го връхлетя отново. Почувства смут, изтръпване на крайниците. Като отвори очи, видя червената глава на Саша, надвесена над него. Разговорът тръгна припряно, с насилена сърдечност. Саша бръкна с ръка в чинията с шунка, изпи на екс чаша вино и седна под стенния часовник, както беше сядала винаги, но мястото на Адриана беше празно и създаваше неловкост. Васил не мръдна от стола, не промени напрегнатата стойка, нито темпото на пиене. Разговорът отскачаше от „Лунната соната“, жена, която беше прекарала известно време с Васил и която Саша знаеше, на последното турне в Норвегия, на Адрианиното писмо, както и на догадки за жената, която Асен чакаше.

Наближаваше единадесет. Вера щеше да дойде всеки момент. Сега можеше да бъде сам, въпреки че лицата, които виждаше наоколо, бяха започнали да му създават спокойствие.

— Това е Вера! — каза Асен, когато половин час по-късно чуха звънеца. Беше излишно — и двамата чакаха появянето ѝ, Асен заместваше Адриана. Искаше да го направи публично, да афишира новата си връзка. Беше ги принудил да се чувстват като участници в инсценировката. Без да го казват, и Васил, и Саша бяха издали присъдата си над заместителя. Тази вечер не можеха да откажат присъствие, но, ей богу, това беше първият и последен спектакъл.

Асен въведе момиче над среден ръст, с по-скоро руси коси и очи, които се запомнят. Първото впечатление не беше за цвят, а като че ли за дързост. Васил стана и предложи стол, направи го дървено, малко грубо и това беше първата крачка към естествено зародилата се непринуденост. Вера позна Саша Балцер, задържа ръката и направи сдържан, не лишен от мъжка солидарност комплимент.

„След малко ще отида да повърна!“ — реши Асен.

— Виж стените! — каза той. — Това са картините, които мога да ти покажа.

— Веднага ли?

— Не бързам! Виж ги като своеобразен реванш. Ти четеш свои стихове, аз показвам чужди картини.

— Как чужди?

— На Каров — каза Саша Балцер и го посочи.

Вера се огледа недоверчиво, но Асен потвърди с кимане.

— Не разбирам — Вера насилваше усмивката си. — Ако може да се вярва на табелата...

— Не може! Ще се задоволиш да видиш какво притежавам като частна собственост! — Асен допи водката. — Съжалявам, че не го познаваш достатъчно, за да разбереш колко приличат на него самия!

Васил Каров се засмя гърлено, с цяло тяло. Мършавият му стомах набираше пуловера, възлестите му ръце стискаха масата. До него звънеше накъсания сопран на Саша. Асен взе машинално парче шунка, изяде го, стана внимателно, отиде в тоалетната и повърна.

Седя дълго клекнал пред чинията на клозета, спокоен, с чувството, че се е държал добре и играл честно. Не чуваше смях. Заслуша се. Саша говореше за някоя от картините. Представи си ги прави една до друга, руса и червенокоса, и Васил пред масата с водка, с болен стомах и голи ръце. Нямаха никаква нужда от него. Асен се изправи, хвърли поглед в огледалото, видя блесналото си лице, пълните с влага очи. Отиде в спалнята, заключи вратата, съблече се и легна.

Събуди се в четири часа. Нямаше никой. В кухнята видя празни бутилки и измитите чинии, наредени за сушене в умивалника. Повъртя се и легна отново.

Повече от час Асен Москов ровеше из мътните си спомени. След снощното пиянство главата му беше склонна към халюцинации. Кафето изстина, зад стената Саша беше започнала да дрънка на пиано. Наближаваше седем часа. Слънцето, кацнало над сградите, разделяше на петна задните дворове, плъзгаше се по грапавите стени и се блъскаше в стъклата. Градът беше на крак. Дъждовете се бавеха и макар сутрин да беше хладно, истинската есен още беше напред.

Асен пиеше кафе в огрения от слънце хол, сменяше плочите на грамофона и гледаше през френския прозорец долу на улицата. В осем и половина щеше да трябват пари за новата колекция, до девет трябваше да се е срещнал с главния счетоводител, с моделиерите и най-късно до десет да предаде моделите в ателиетата. От понеделник работата щеше да „кипне“, това беше израз на Адриана. На двадесет и пети ноември беше насрочен художествен съвет, а днес беше дванадесети. Истинската работа не можеше да започне преди четиринадесети. Разполагаше едва с десет дни.

Всичко това след час и половина. Дотогава можеше да не прави нищо. Имаше нужда именно от безделие. Седмицата течеше сиво, уморително, а като изключи гостите снощи, и страшно скучно. Истинското напрежение щеше да трае и днес. От понеделник грижата щяха да поемат шивачите и той да си отдъхне. Представяше си как в един часа ще се качи в колата, ще кара с максимална бързина до Пловдив, ще обядва на „деветия километър“ и ще се върне бавно. Като човек без грижи.

Не си спомняше кога покани майка си, днес или утре, но щеше да провери по телефона и съобразно с това да търси отдушник на нервите си.

Баща му се лекуваше така. Тогава го преписваше на маниакалните му състояния. С годините доктор Стефан Москов беше заприличал на пациентите си. На обяд, около старата маса в хола, съобщаваше какви нервози си е открил, декламираше латинската диагноза и вдигаше глава да види ефекта. Ефект нямаше. Асен

посрещаше безстрастно такива декларации, вбесяваше го и се налагаше да слуша дълги тиради за коравосърдечието си. Един-единствен път, вследствие дългия опит, реши да се направи загрижен, но тогава го обвиниха в лицемерие. Старият Москов го нарече подлец и завинаги го направи чужд на грижите си.

Асен допи кафето и машинално обърна чашата. Това беше жест на жена му. Пиенето на кафе пред този прозорец — също. Ако затвореше очи, щеше да я види и сега. Става от сън, включва машината за кафе, съблича се и влиза в банята. Бави се десетина минути, излиза с грим и върху чехли с висок ток, които от вчера е занесла там, навлича пенъоара и отива в кухнята в момента, когато кафето тече в резервоара. Налива две чаши, вади от хладилника шише мляко, капва няколко капки в своята чаша, поставя кафетата на табла и ги занася в хола. Тогава казва: „Добро утро, Асене!“, и занася чашата му на бюрото. Понякога, обикновено в слънчеви дни, го целува около устата, в особено добро настроение разрошва косата му, след това отива до прозореца, обръща креслото и сяда. Долу е улицата, вартбургът им, потоците коли, еспресо — барът, пълен с избягали ученици, цветарницата аранжирана с изкуствени цветя, магазинът за колбаси и винаги все това. Адриана отпива първата глътка и запалва цигара. Тогава казва: „Излизам“. Погледът ѝ е празен, излъчва върховно усилие, пустота. Обръща се и тръгва. Асен става от бюрото и застава на мястото ѝ пред прозореца. Адриана излиза от входа, хвърля цигарата, настъпва я и оглежда двете страни на платното. Пресича несигурно и стъпила на отсрещния тротоар, тръгва, отъркваща се в стените. Сутрин Адриана ставаше като от гроб. Тогава в него се късаше нещо. Коя е тази жена? Каква е връзката му с нея?

Когато Адриана беше тук, отговорът беше един, когато го напусна, друг.

Асен вдигна кафето и стана. Имаше на разположение половин час. Взе шлифера и излезе. Обикновено ходеше пеша до модна къща „Диана“, но тази сутрин му предстоеше работа и взе вартбурга. Шумът на мотора, градският ритъм, движението го извадиха от мислите, включиха го в ежедневието, но на главните улици отново изплува Адриана. Когато пътуваха извън града, или вечер, когато движението намаляваше, Адриана седеше притихнала до него, с ръце на седалката и с глава, отхвърлена назад. Когато движението ги затискаше, когато

пълзяха едва-едва между колите, тогава се оживяваше, чувстваше се заобиколена от много хора, в центъра на света, лицето ѝ се променяше, поставяше ръце на таблото и с цялото си същество участваше в потока. По същия начин се държеше и в дома си. Заобиколена от майка, баща, брат, забравяше всичко, приказваше, ръкомахаше, задъхваше се, лицето ѝ пламтеше. Имаше свой свят и никога не го напусна, своя стая, свои любими предмети, мании, брат-дивак, на който вдъхна респект към Васил Каров, ограничена, ласкава майка, възрастен баща. Имаше свои цветове: бледосиньо и лила, марка обувки, парфюм и успяваше в стихийния пазар да се снабдява с това, което обича. Васил Каров имаше слабост към нея и не го криеше. Още в първите дни на запознанството им я нарече „восьчната принцеса“. Първоначално Асен потърси иронична оценка, но с времето си даде сметка колко здрав смисъл е вложен в този прякор.

Адриана се променяше вечер. С отминаването на деня настроението и се повишаваше, създаваше си стимули, ставаше ласкава, добиваше чувство за хумор. Със свечеряването Асен започваше да чувства погледа ѝ, търсеше го, ръцете ѝ добиваха нормална температура, движенията ѝ ставаха свободни, а постепенно и несигурни. Това състояние градираще. Изпитваше нужда от компании, от пиене и танци, смееше се звънливо със студения си сопран, държеше се свободно с хората, нежно с него. Гледаше уплашено часовника. Имаше чувството, че я краде, че ѝ отнема ценни минути, и използваше цялата си енергия до пълно отмаляване. Идваше нощта. Прибираха се в къщи или изпращаха гостите си. За момент във въздуха увисваше някакъв смут, изпитваха моментна паника, след което се втурваха един към друг.

Сутрин Адриана отново занасяше кафето си на прозореца и се втренчваше в улицата.

Асен спря вартбурга пред модната къща. Не слезе. Пусна парното, запали цигара, опита да намери музика. Навсякъде предаваха новини. От сградата лъхаше пустота, беше рано. Пред входа на хотела някакъв чужденец паркираше огромен автомобил, кафене „Диана“ се зареждаше с кока-кола. Всеки поглед потвърждаваше рутината на града и в това имаше нещо успокояващо.

Майка му намрази София. Една вечер, малко след смъртта на баща му, Асен се прибра и откри силуета ѝ пред касата на прозореца.

Беше осем часът, но лято — мракът все още имаше синкави оттенъци. Беше пияна. Държеше се като тези алкохолици, които полагат усилия да скрият състоянието си и намират това за забавно. Седна срещу нея, пушиха мълчаливи, чужди един към друг, но с някакво съчувствие, от което за първи път не изпита неудобство. По-късно Невена Московка изтрезня и се разплака. Асен очакваше да чуе познатите или поне предполагаемите приказки за безсмислието на живота, за нелепостта на смъртта, но вместо това Московка говори за София. „Студен град... — беше казала тя. — Град, в който няма стара част, не тече река и не мирише на кафе, не е град!“

На другия ден Асен взе назаем един москвич и тръгна да ѝ показва манастирите. Когато се върна, откри, че баща му е умрял наистина. „Изигра ме и със смъртта!“ — каза майка му, но трябваше да минат години, за да си обясни думите ѝ.

Асен влезе в „Диана“. Качи се в асансьора, въпреки че кабинета му беше на първия етаж. За да не обиди майка си, не трябваше да признава, че е забравил точния ден на уговорката. Щеше да се обади да чуе гласа ѝ, и ако е възможно, да разбере кога го чака.

— Да се е случило нещо? — попита, като чу гласа ѝ в мембраната.

— Нищо особено — отговори Московка. — След един часа те чакам. Как си облечен?

— Ще сложа тъмен костюм — каза Асен и затвори телефона.

Завъртя още две „жици“. На Молеров главния счетоводител и на Борис Попов. С Молеров трябваше да отидат в банката, а Борис му трябваше следобед. Повече от два часа с майка му бяха опасни за нервите ѝ. Борис знаеше да отпуска и по-напрегнати лица от нейното.

В един часа Асен се качваше по стълбата на бащиния си дом. Стените бяха издраскани с надписи, на вратата продължаваше да виси табелката „Д-р Стефанъ Московъ“, кой знае защо, навяваща несериозност. На същия ред (на табелката), тръгвайки за казармата, беше написал „Far away to returning“ (Сбогом на завръщането). Тогава беше влюбен в Росица, а тя беше завършила английска гимназия.

Невена Московка се забави. Нямаше настроение. За тридесет и пет години се беше научил да я познава, кризите ѝ, парфюма ѝ. Чакаше

да свали шлифера, за да го разгледа. Умишлено не го направи. „Свали го!“ — очакваше да чуе и знаеше, че днес това не може да стане. Щеше да бъде мек, но ако наистоеше, щеше да си отиде, както беше правил не един път. „Ще я науча да се държи с мен“ — беснееше Асен, но като я видя да отива към хола и да намята палтото си, почувства облекчение.

Тръгнаха тържествено, Московка обичаше да ритуалничи. Парфюмът ѝ оставаше облаци от миризми, полепваха по стените и всеки жител на кооперацията с положителност можеше да каже какво се е случило днес, събота, един и десет на обяд.

Асен беше запазил маса, от която се виждаше цялото заведение. Седнаха. Хвана няколко погледа на майка си и установи, че го е харесала.

— Ще вземеш ли едно уиски? — попита Московка.

— Точно това смятах да направя — каза Асен, въпреки че беше с кола и не му се пиеше.

— Аз мисля... — Московка мисли дълго — съомга хайвер и „Бьоф Строганов“... На моята възраст не бива да ям много.

— За мене „Строганов“ и суха „Тамянка“.

— Не обичам сладки вина — каза Московка.

— Сухата „Тамянка“ не е сладко вино — намеси се сервитьорът.
— Вие сте пили десертна „Тамянка“.

Московка млъкна, но стана моравя и потъна още по-навътре в лошото си настроение. Не би могла и не искаше да признае правото на келнерите да се бъркат в поръчката. Още по-малко да дават съвети. Асен знаеше, че настроението ѝ ще се блъсне в него. За щастие поръчката взе бригадирът и щеше да се появи на масата едва за сметката. Мълчаха, докато Невена каза:

— Приличаш на баща си!

— Приличам на своя род. Поне по антропологични белези.

— Същото чело, същите скули, начинът да си вдигаш веждите...

— Приятно ли ти е?

— Той беше забележителен мъж. Беше „Ком ил фо“! Кой е този човек?

— Един писател. Беше жесток и капризен.

— Беше умен и нито един път не се почувствах неловко като негова жена.

— Отново говориш за общество?

— Фактът, че общуваме с хора, ни налага да се съобразяваме обществото!

— Аз го мразех! — каза Асен.

— Мразиш и мен — изражението на Московка не се промени. — Но пред хората, отношенията ни трябва да бъдат изрядни. Коя е тази жена?

— Жената на композитора Траянов. Младият мъж е любовникът ѝ.

— Хората не бива да създават деца — каза Московка. — Отвратително е да си налагаш майчино чувство към някакъв малък урод с нечленоразделни звуци и безразборна отделителна система.

— За мен ли говориш?

— За всички деца. Продължение на рода, майчино чувство... всичко е измислено в литературата. Всъщност ти се налага да поддържаш една лъжа.

— Твърдиш ли, че това се отнася за всички жени?

— Ние сме биологично еднакви.

— Оказа се, че сте патологично различни!

Невена Московка го изгледа.

— Като че ли искаш да ме обидиш?

Донесоха обяда. Асен не беше свършил с чашата си и я побутна напред. Жестът не хареса на майка му и той го повтори. Ядоха мълчаливо. Московка се държеше като на сцена, но никой не им обръщаше внимание и Асен с труд се въздържа да не ѝ го каже. Познаваше заведението, постоянните посетители. Можеше точно да определи съсловията, а те, общо взето, бяха три. Тук-там някои раиран панталон, или някоя демодирана шапка издаваха един стар свят, изпълзял на слънце през тези години на стабилитет. Второто съсловие, най-разпространеното беше това, което плащаше данък на някоя от музите. Третото, най-дръзкото — хората на частната инициатива, непманите (тази дума възкръсваше), работещи по мазета и тавани пластмасови изделия и всякакви атрибути на амбулантната търговия. Състезаваха се тоалети, претенции и капризи и Асен не без удоволствие откри, че мястото им е именно тук.

— Имаш ли вест от жена си?

— В Прага е.

— Можеше да ми драсне една картичка. Нищо, че не бяхме кой знае колко близки.

— Пише рядко — опита се да отклони разговора. — Борис обеща да мине.

— Имаш ли нейни вещи?

— Картини.

— Върни ѝ ги.

— Ще ги върна — обеща вяло.

— Разправяха, че била любовница на оня негодник, Васил Каров?

— Той не е негодник!

— Все едно какъв е! Истина ли е?

— Не!

— Точно такъв разговор очаквах — Московка взе чашата си. — Ето защо, искаш или не, но приличаш на баща си. И той не би признал на твое място.

— Адриана никога не е била негова любовница!

— Разбира се! — Московка категоризира отговора си и с това потвърди, че се съмнява. — Разнообразието в семейния живот не е вредно, напротив, води до опресняване.

— Подобен разговор между майка и син не е нормален!

Москова се усмихна.

— Казвала ли ти е, че си страхливец?

— Не е имало нужда. Винаги съм го знаел.

— Правиш ли нещо против това? Мога да си представя какъв ужас е да живееш във вечен страх!

Този път Асен се усмихна. Знаеше от опит, че с нарастване на лошото ѝ настроение майка му ще става все по-безотговорна в обвиненията и че на всяка цена ще потърси тема, в която да го намери уязвим. Ако страхът се окаже недостатъчно обиден, щеше да заговори за осакатения му живот, да го обяви за пораженец, безделник, ще заяви, че не е достатъчно мъж и че именно по тази причина Адриана си е отишла.

— Спя — каза Асен. — Насън не се страхувам от нищо.

— Сериозно те питам?

Москова го огледа отново. Имаше твърди очи, започващи да губят цвета си и заедно с бледосините сенки на клепачите приличаха

на пресъхнали езера.

— У Москови има няколко случая на лудост. Прадядо ти, генералът, малко след Освобождението е полудял в Русия. Ненавиждал е ръцете си и се е опитвал да ги отсече със сабя. Умрял в някаква лудница.

— Каква нужда да разказваш тези истории?

— Трябва да познаваш рода си. Сестра му се е разстроила на религиозна почва. Като малка учила в католически пансион в Гренобъл. Още там твърдяла, че е призвана да изкупи греховете на Мария-Магдалена. Живяла до дълбока старост, но в пълно помрачение!

— Не се тревожи! — Асен отново хвана чашата. — Чувствам се напълно нормален.

— Предупреждавам те — каза Московка. — Ние сме толкова чужди!

— Страдаш ли?

— Мислиш ли, че това е думата?

— Не! — каза Асен. — Не ми се сърди, но няма да те изпратя.

Лицето ѝ не мръдна. Без да иска, завидя на силата ѝ. Сега не му изглеждаше бутафорна, измислена или глупаво суетна. Напротив — беше агресивна и горда, знаеше, че не е била майка, и не искаше да има син по милост. Възрастта и немоцта щяха да я поставят на колене, но не искаше да получи обич и грижи, след като самата тя е отказала да ги даде.

— Животът с баща ти беше ад! — каза Московка. — Не ме прекъсвай! За мъртвите добро или нищо, но сега говорим за лични отношения. Той се срамуваше от половината неща на този свят и презираше другата половина. Беше егоист, а се мислеше за скептик, хората го ненавиждаха — той мислеше, че му завиждат!... Моля те, изпрати ме до вратата!

Асен остана да гледа как майка му ще криви глезени по неравния паваж на улица „Добруджа“. Внимавайки в разклатената ѝ походка, погледът му се отмести и попадна на два млади крака, нервни като жребци пред старт. Гледката му се стори позната. Момичето, вървящо срещу него, съзнаваше магнитната сила на тялото си и когато се изравниха, погледна дръзко, с онова вълнуващо признание за раса, което се поражда между добрите екземпляри на двата пола. Готвеше се

да се обърне след нея, когато срещна очите на майка си. На ъгъла в полупрофил Москова беше видяла и разбрала сцената. „Хайде ловецо!“ — казваше погледът ѝ, пълен с ирония, и с презрение. Останаха един срещу друг, до един миг, в който Москова направи крачка и се скри зад ъгъла. Асен се обърна в другата посока, но момичето беше изчезнало. Затворил очи, той възстанови походката ѝ, и с досада откри, че въображението му е имитирало Адриана.

Асен срещна Адриана в ателието на Акела. Това беше на другия ден след големия удар на Владо Матов.

Три кульора бяха минали за по-малко от час и Асен, единственият, който не пиеше, откри как се получи третият. Играеха финалните турове и клепачите на Иво Кодов бяха започнали да падат. Андрей Андреев раздаде картите. Матов беше пръв и направи реланс на блинда си. След него се включи и Иво. Асен избяга.

Когато дойде ред да кашират картите, Матов постави пред себе си своите, разделени на две, вдясно — три, вляво — две. „Три еднакви“ каза той и започна да рови по джобовете си. Извади цигари, запалка, запуши, но когато дойде време да вземе картите си, вдигна двете стари и трите новодошли. На земята останаха онези, които бе сложил вдясно и които знаеше. Матов избра две, симулира, че трите карти останали долу са тези, които Андреев му е дал току-що.

„Това е новият кульор!“ — помисли Асен Москов. След каширането Иво утрои реланса и на „пода“ вече се търкаляха около десетина хиляди лева. Андреев плати и сега погледите бяха насочени в Матов, вълчето лице на Андрей беше побеляло от напрежение, сивата му коса се беше смесила с потта на челото. „Умори се, Акела!“ — помисли Асен. Пред отрупаната с банкноти маса задъханият професор наистина приличаше на стария вълк на Киплинг. Матов взе „правата“, отпи глътка метакса и с нервния си тенор обяви „още по три“!

„Бягай, Акела!“ — извика Асен в себе си. Почувства схващане на врата и струя пот в улея на гръбначния стълб. Иво Кодов грабна чантата си от земята.

— Ще мисля! — каза той. Отиде в дъното на ателието, извади пачка пари и ги нареди пред себе си. Това беше хонорарът за паметник на Бенковски.

— Отброй тридесет хиляди — подвикна Акела, но гласът му дрънчеше от умора и Асен настръхнал, надвесен над масата, разбра, че Старият се готви да плаща.

— Платих! — изрева Иво и приближи със залитане.

— Аржан Конте! — „Тенорът, лишен от белканто, е най-противния тембър!“ — помисли Асен, готов да скочи, да избяга, да отиде по дяволите.

— Еклере! — Иво хвърли пачките на масата и с къкрещи глътки надигна бутилката.

— Плащам и аз — Акела стана, хвърли картите пред Асен и отключи старата „Тунгсрам“ каса.

„Акела печели!“ — изрева от радост вътрешният му глас, като видя четири риги с ас. „Браво, Акела! — ликуваше Асен. — Кучетата няма да ръфат стария ти задник!“ Андреев остави парите на масата и с последни усилия преодоля дрезгавината на гласа си.

— Покажи! — Асен беше готов всеки момент да изпълни такава заповед, но искаше да ги убие накрая и отказа:

— Ти си последен!

— Аз съм блинд! — каза Матев.

— Каре валета с ас! — изрева Иво.

— С ас, но каре риги! — не издържа вдетиненият Акела и тогава Матев нанесе смъртоносния си удар:

— Бял кент флош от купи!

В очите на Иво нямаше поглед. Асен му помогна да вдигне чантата и с периферното зрение го видя да залита към изхода. Акела се ровеше в картите на Матев.

— Сигурен ли си? — това беше наивен въпрос. — Кентите се бъркат често!

— Провери! — Матев пълнеше с пари кремавото си сако.

— Ас, седем, осем, девет, десет и нито едно Каро! — Акела се отпусна на стола.

— Професорът загуби! — каза Асен втренчил погледа си в Матев. — Ти имаш късмет, Владо!

— Да — призна Матев.

— Ти си голям играч — продължи Асен, — ще станеш и голям скулптор! Иво Кодов умря! Тази вечер ти му взе хонорара за една година!

— Карта! — Владо погледна подозрително и побърза да закопчае сакото си. — Друга вечер ще спусна гумите! Ще трябва да ме чакат до другата вечер?

— Естествено! — Асен не знаеше какво иска.

Нервите му бяха опънати, стомахът, измъчен с тютюн, цял ден не беше хапвал зальк, тенорът го дразнеше като скърцаща врата и мисълта, че това нищожество, този некадърник ще си отиде със седемдесет хиляди лева по джобовете, му действаше като заплаха.

* * *

— Остани да спиш тук! — предложи Акела, съблече се гол и влезе в банята. Приличаше на престарял величествен император.

„Владо слиза по стълбите!“ — От прозореца, изрязан в самия покрив, го изчака да се покаже на улицата. Отдолу блесна оскъдното осветление на площад „Семинария“, проточени като змии, линиите на трамвая вървяха по наклона на булеварда и се криеха под свода на кестените. Отсреща, при ресторант „Баядерка“, превит на две мъж вадеше куфари от такси. Владо притича, погледна към ателието, размени няколко думи с шофьора и седна до него.

„Владо е на мост «Граф Игнатиев»“ — помисли Асен и отиде до бокса. Имаше пакет какао и кондензирано американско кафе „Хършли“. Разби лъжица кафе в чаша ледено мляко и се бърна на прозореца. „Владо е на Орлов мост!“ — имаше натрапчивото чувство, че той кара таксито и че страшно бърза да се отърве от опасен пътник. „Завива по «Руски», по «Толбухин» и лети към булевард «Дондуков», влиза в «11 август»... петдесет, сто, сто и петдесет метра, спира, плаща, качва се по стълбите, първи, втори, трети етаж, дървена стълба към мансарда, петнадесет стъпала. Вади ключа си, отваря... една секунда, пали лампата, две — минава по антрето и отваря стъклената врата!...“

Асен седна пред телефона, набра номера и зачака. Миг-два и тенорът изскърца в слушалката.

— Асен е — каза Москов. — Няколко думи! Например мога да ти кажа как правиш кульорите. Кашираш три карти, но твоите минават два пъти през ръцете ти. С две думи, търсиш кульор от осем карти!

— Акела спи ли? — попита Владо.

— Мога да го събудя!

— Недей — казва Владо. — Как оценяваш мълчанието си?

— Партежон!

— Ти си луд!

— Ще похарчиш парите и ще поискаш от Акела да ти възложи работа. Междувременно този трик ще стане популярен във всички карета!

— Една трета?

— Като за приятел тридесет хиляди!

— Убиец!

— Да те поздравя ли с решението?

— Да.

— Поздравявам те!

— Благодаря... Утре по обяд в плик. Никаква поща! Писмо можеш да не пишеш.

— Разбирам. — Владо мълча известно време. — Досещаш ли се какво ще се случи при реванш?

— Ще го обмисля тази нощ! — Асен затвори телефона, стана и на пръсти влезе при Акела. Професорът спеше като умрял, с отворена уста и бели чорапи. Дори в най-големите горещини Андрей Андреев не се разделяше с памучните си чорапи, с боне за сън и с навика да смуче пръста си.

Асен отиде в банята. „Тази нощ спечелих аз“ — извика той, докато водата се стичаше по главата му.

* * *

Асен Москов скочи и разтърка очи. Спеше в ателието на Акела. През пердетата видя зенита на слънцето, на масата последствията от вечерта. Пепелниците и чиповете стояха разхвърляни върху сукното. Под душа се сети за съня си. „Има си хас това видение наистина да прилича на Адриана!“ — затворил очи, той възстанови цялата прелест на миража си. Измит, загладил с длани косите, Асен влезе в спалнята на Акела. Завари го завит с чаршаф и с чаша изстинало кафе в ръцете.

— Имам аритмия, световъртеж и болки в черния дроб — проплака Акела. — Чувствам се на сто години, а в два часа ще дойде Адриана. Отсечен дъб! Едва сега мога да кажа: „Аз съм Акела!“

— Излез на въздух — предложи Асен, — да изпием по един бульон? Ще се почувстваш по-добре.

— Нито мога да ям, нито да пия! Искам да ида в Боровец! Провери по телефона дали фондът може да ми осигури стая от тази вечер!

Докато Асен получи съгласието на фонда, Акела преброи парите си, избърсна се и освежи с горещ пешкир лицето. Облечен в кремав костюм, с бяла панама и силни коси, разпилени върху яката, той приличаше на сатир, заминаващ на минерални бани.

— Ето ключа — Акела чакаше колата да загрее. — Държа Васил Каров да не идва в мое отсъствие!

— Защо?

— Адриана е млада жена!

— Как да те разбирам?

— Не, че ти вярвам — засмя се Акела, — но те познавам! Няма да рискуваш благоволенieto на професор Андреев заради една жена. Дори да е златна!

Асен се прибра в къщи, преоблече се, взе плика, който Владо беше оставил за него, и излезе. В един часа беше в Руския клуб. В един и половина тръгна към ателието на Акела с бутилка уиски под мишница, в джобовете му шумяха хиляди левове, прехвърлени от „тунксрама“ на Акела в неговото владение. Щеше да разполага с дома му, с любовницата му, с леглото му, щеше да злоупотреби с доверието му и да се постарее това да не остане в тайна. „Ти си умрял вълк, Акела!“

До два часа успя да разтреби хола, да изхвърли пепелниците, да прибере масата за покер. В два и половина наля чаша скоч, смени плочата на грамофона и се просна на нара. В три и десет се затътри сънлив към вратата и отбори на непознатото момиче.

— Кого търсите? — попита той.

— Професор Андреев.

— Замина за Боровец.

— Не може да бъде!

— Щом ви казвам, може! — натърти Асен и се приготви да затвори вратата.

— Не е ли предал нещо за мен?

— Не... Всъщност коя сте вие?

— Казвам се Адриана.

Докато вървеше след нея и после, докато пръскаше лицето си с вода, Асен си даде сметка, че тази Адриана, която чакаше, не съществува, че тя се яви в съня му, но му натрапи представата за достоверност и го изправи пред разочарования. Онази имаше едър бюст и силни крака, тази носеше кафяв пуловер и жълти велурени панталони, под които можеше да предположи повече финес, отколкото крещяща плът. Онази от съня му имаше меки очи, тази сини, остри като ками, бързи и опипващи.

— Има писмо за вас — каза Асен. — Кой знае защо, очаквах да се появи огромна жена? Вие сте по-скоро момиченце.

— Разочарован ли сте?

— Не знам.

— Какво пиете!

— Уиски. Искате ли?

— Да! Вие сте Асен Москов.

Асен кимна.

— Сънувах една жена и ѝ приписах вашето име. Бях го чул от Акела. Ваш ръст или малко по-едра, по-светла от вас, с една извивка на носа, която при жените избягват да наричат орлова, с доста плът, без да е мека... Но най-характерното в нея бяха краката. Имаше твърде силни прасци за свършените си глезени. Насън ми се роди интересен образ. Сравних ги с ръкохватка на рапира. Харесва ли ви?

— Не зная — каза Адриана.

— Акела би изпаднал във възторг. — Асен отпи и се обърна към момичето. — Бихте ли направили кафе?

— Защо го наричате Акела?

— Това е една приказка... дълга.

— Аз имам време.

— Може би по-късно, с кафето.

— Какво знаете за мен?

— Името Ви.

— Само това?

— Не е ли достатъчно?

— Лъжете! — каза Адриана. — Андрей Андреев как го наричахте?

— Акела.

— Акела ви е казал, че съм негова... че му позирам... и какво ли не още... така ли е?

— Не.

— Не сте много общителен! Какво искате! — Адриана стана. — Ще направя кафе и ще остана до шест часа. Ако не ви е приятно, можете да си вървите, да спите... Изобщо правете, каквото искате!

— Не се сърдете — Асен седна на нара. — Искате от мен да предам професора си, да го направя смешен? Горкият Акела не заслужава това!

— Вие ми отговорихте!

— Косвено! — Асен се усмихна. — От глупост.

Беше минало време, кафетата бяха изпити, но разговорът вървеше трудно, въпреки че беше разбрал всичките ѝ планове. Адриана се готвеше да кандидатствува в Художествената академия и разчиташе на Акела в академичния съвет, Асен беше уредил по телефона среща с Васил Каров. Заминаваха за Созопол с парите на Андреев. Това подобри настроението му, но не намали тревогата. Адриана беше започнала да му се вижда красива. Чувстваше, че куражът му се изчерпва и че всеки миг влиянието ѝ върху него се засилва.

— Огладнях — Адриана стана, завъртя се на пети и отиде в бокса. — Празно като във военно време. Дори хляб няма.

Асен отиде след нея. Видя я да клечи разочарована пред стария Зил, огромен ресторантски хладилник. Имаше бутилки вино, различни видове домашни ракии, но нито едно парче месо или каквото и да е било друго.

— Можем да стотвим нещо — каза той. — Стига да имаш време! Пет и десет е...

— Време имам в изобилие, но нито една стотинка...

Асен хвърли парите на масата. Тогава, а и години по-късно щеше да помни този ден като „царския“. Асен Москов откри цената на парите. Разбра какво купуват, как могат да променят отношения, стигнали до канон, как могат да преобърнат една вечер от отегчение в празник.

Докато я чакаше да напише поръчките, огледа като за първи път ателието на Акела. Беше празно, но по елегантен начин. Имаше въздух, всяка мебел се открояваше в релефа си. Нямаше излишни неща, може

би липсваха необходими вещи, но те щяха да отнемат най-важното тук — въздуха. И Акела се беше лишил от тях. На огромната маса, заобиколена от мутерхенди и фатершули, Адриана приличаше на малка светлокоса владетелка, изпращаща на пазар камериера си. В небрежността на високия ѝ нестабилен почерк Асен откри някакво охолство, което го накара да се почувства равностоеен на обстановката и да заиграе театър, който в собствения му дом, значително по-нареден от този, не му бе минал наум. Преди да тръгне на пазар, Асен огледа ателието, Адриана, седнала върху босите си крака, щедрата празнота на помещението и откри, че богатите хора живеят независими от вещите, че преплитането на личностите има смисъл тогава, когато е предизвикано в емоционална среда, и че той, Асен Москов, е длъжен да се снабди с всичко това един ден (този ден не бива да бъде далеч), за да осмисли отношението си към хаоса и да се скрие от него.

Асен купи месо, картофи, зеленчуци, подправки. Не намери лимони и някакъв корен, но можеше и без тях. Адриана го посрещна одобрително, хвана го под ръка и го заведе в бокса. За този час на отсъствие и тя не беше си губила времето. Върху печката кипяха две тенджери с вода, в умивалника лежах на ребро измити чинии, през вратата, на хола върху бяла покривка блестяха сребърни прибори и тънък порцелан. Въпреки дневната светлина беше спуснала плюшените завеси и запалила аплиците над касата и дивана. На средата на масата амалгамирани свещници, на грамофона — „Меланхолична серенада“ на Чайковски, достатъчно тенденциозно сантиментално, за да бъде ясно, и достатъчно невинно, за да е трогателно.

Адриана сияеше. Ръцете ѝ нарязоха месото на идеални квадрати, принуди Асен да мие зеленчука няколко пъти по-дълго, отколкото той смяташе за нужно, забрани му да пие, докато не нарязва лука, доматиите, докато не разби яйцата до онази степен, която прие за задоволителна, и всичко това с толкова вродено изящество, че Асен се подчиняваше с бързината на птица, признаваше грешките си, поправяше ги с театрално-гузна усмивка, крадеше глътки скоч зад гърба ѝ, правеше го така, че да го залови на местопрестъплението, и с щастливо нетърпение очакваше заканително размахания ѝ пръст. „Ей, ти!“ — казваше Адриана и в това нищо не значещо възклицание откриваше

толкова основание за щастие, че се задъхваше, разболян от очакване. Какво очакваше? За това не смееше да мисли.

Когато месото и зеленчуците влязоха във фурната, Адриана отиде в спалнята на Акела и след малко го повика по име: „Ела, Асене!“ — каза тя. Това му се стори толкова интимно, че докато прекосяваше хола с ръце в джобовете, из главата му се въртяха какви ли не предложения.

Завари я пред гардероба да се рови из ризите на Акела. На леглото имаше син костюм, на пътеката лъщяха чифт обувки, опънати в калъпи. Адриана избра връзка, остави я на леглото и го помъкна към банята.

— Живея на другата страна на площада — каза тя. — Оттук не се вижда. Докато се преоблека, искам да те заваря избърснат и в дрехите, които видя там. Ако обувките не ти станат, можеш да останеш със своите. Ще се върна след половин час. Искам да ми отвориш с костюм и връзка.

Асен я видя да прекосява площада, да люлее високия си задник в жълтите кожени панталони и изпита завист и паника. „Тази жена не е за мен!“ — прозвуча в ушите му и там, облегнат на парапета, почувства нужда да бяга. Можеше още сега да вземе рейса за Боровец, до довечера да е там и обратно тук с колата преди истинската нощ. По дяволите парчетата месо, безупречно наредената маса и парадните дрехи на Акела. „Адриана е скъпа жена. Парите не са мои. Ателието, сервизите, всичко тук е чуждо!“ Това бяха съображения, които непрекъснато се блъсваха в главата му, докато сваляше ципа на джинса, докато оглеждаше мършавото си тяло във флорентинското огледало на Акела и докато, седнал на ръба на ваната, сапунисваше лицето си.

Асен Москов се поддаде на театъра. Панталоните му стояха добре, въпреки че сигурно изглеждаха малко широки в бедрата. Обувките и ризата бяха като за него, когато отстъпи и се огледа в несъвършените съвременни дрехи, откри за себе си, че е роден да носи костюми. Адриана беше избрала виненочервена връзка, но Асен се зарови из гардероба и откри друга, която му се стори по-подходяща. Сега със синя връзка на бели точки картината му се стори смайваща. Направи няколко крачки и се обърна. Да! Така може да отиде навсякъде. Доволен от себе си, Асен се върна в хола и седна

внимателно на grosмутерхенда, несъзнателно подчинен на някаква тържественост, натрапваща се от представата за официалност. Асен запомни завинаги този миг.

Седем години по-късно създаде на Васил Каров предпоставки за същия театър.

Адриана се върна в дълга рокля с деколте и куфар. „Вътре е коженият панталон“ — помисли Асен, докато го взимаше от ръцете ѝ, и го внасяше в хола.

— В тези дрехи няма да си позволиш да ми говориш грубост — каза тя.

Седнаха един срещу друг. В очите ѝ имаше нещо, което не можа да определи дори после, през годините на брака. Въпреки изобилието от чувства, които напиреха в нея, въпреки сиянието, което се виждаше в очите ѝ, в лекотата на движенията, Адриана владееше някаква резерва, която я държеше трезва, неподатлива докрай на вълненията. В началото това го вдървяваше, а по-късно го изнервяше, плашеше и дразнеше.

— Искам този дом да е наш — каза Адриана. — Ще те посрещам в дълга рокля. Ти ще сядаш там, под часовника и ще гледаш как нареждам масата. Би било хубаво, нали?

— Сигурна ли си, че искаш именно аз да сядам там?

Адриана не отговори.

— Обичам мига, който събира хората около масата — каза тя. — В него има повече, отколкото се признава. Масата крие много чарове и не е еснаф този, които го открива. През деня се вижда всичко, хората са уморени, зли... Със свечеряването става нещо с тях. Променят се, заприличват на себе си, а ако ги наредиш около масата, стават красиви... Като тебе например. Сега си друг човек. Очите ти са меки, тембърът — на цивилизован човек... Сега си красив и не само дрехите са причината.

— Ти си красива — каза Асен. — Красива и чужда. Всичко наоколо е чуждо... Дрехите, масата...

Очите ѝ се разшириха, загубиха цвета си, а когато го възстановиха, имаха твърд блясък. Мълчаха няколко секунди. Асен запали цигара и опита да скрие настроението си. Отпи безсмислени и безвкусни глътки, почувства вдървяване на лицевите мускули, сигнал

да престане със скоча, а когато остави чашата и я погледна, откри насилието и върху нея. Адриана опитваше да каже нещо и не можеше.

— Да?

— Искам всичко да бъде твое — каза тя. — И дрехите, и аз! — скочи и тръгна към бокса. — Кавърмата трябва да е станала!

Когато остана сам, Асен затвори очи и се прекръсти. Не беше религиозен, поне не се отнасяше сериозно към бога, но си отваряше вратичка, ако случайно има такъв.

Адриана поднесе кавърмата, вино от запасите на Акела, салатата с настъргано сирене. Асен нямаше нито вкус, нито апетит, но се насили и поиска още. След вечерята се преместиха на масата пред балконската врата и пиха уиски, загледани в оскъдното осветление на площад „Семинария“. Видяха залеза на луната, затварянето на „Баядерка“, смяната на постовия милиционер. Бе единадесет и половина, когато Адриана стана и отиде в спалнята. Асен остана сам. Пред него беше празната бутилка, препълнен с угарки пепелник, изстинало, недопито кафе. Продължи да се взира в нощта, трескаво напрегнал полупияния си поглед. Беше дванадесет и половина, когато свали сакото, разхлаби възела на връзката и влезе в спалнята. През дифузното осветление на светла нощ видя Адриана легнала по гръб, без обувки и с пепелник, отсичащ ъгъла на деколтето.

* * *

Васил Каров пристигна в Созопол с три дни закъснение. Притичвайки в дъжда, се добраха до администрацията, платиха бунгалото, курортната му такса и отидоха под навеса на ресторанта.

— Ще полудея — каза Асен. — Ревнувам Адриана от съня ѝ, от всичко, което не мога да видя. Ако ми се мерне Акела, ще го удуша като куче, а се изприщвам, като си помисля какви мръсотии ще ми направи!

— Луд си, да мислиш за Акела!

— Не го познаваш! — Асен се вгледа в лицето му, очакващ да открие съчувствие. Отказа се.

Васил Каров живееше като непорочно бебе и нямаше представа какви игри се разиграват в административните кръгове. Испита нужда

вместо него в този момент да бъде Борис Попов, Ивайло или някой друг, но чужд на илюзиите и със здраво чувство за реалност.

— Порадвай се на наглостта си! — каза Васил. — Не оставяй впечатление, че се боиш от Акела. Прати го по дяволите!

— Какво ще стане с мен, когато Акела ми пресече пътя в художествения съвет? Няма да потвърдят проекта за сградите, ще внуши на инвеститора да ме задраска в списъка... Няма ли да бъде Адриана първата, която ще ме напусне?

— Ако те напусне, значи не е била жена, която заслужава риска!

Близо половин час гледаха дъжда, без да разменят дума. Преди появяването на Васил като че ли можеше да напусне реалния свят, да се затвори в бунгалото с Адриана и да изключи „дразнителите“. Сега се дразнеше от всичко. Под краката му скърцаше пясък, на дълъг синджир, изпънат като ластик на прашка, кучето на пазача, млад вълк с червеникава козина, лаеше срещу всеки минаващ по пътеката между бунгалата и ресторанта, на грамофона се въртяха гръцки песни и съпровод на китара, дъждът не спираше и Асен чувствуваше вдигнатата кожа на слепоочията си, нервни тръпки по протежение на гръбначния стълб и полагаше усилия да не се поддаде на настроението си.

Адриана ги завари пияни. Същата вечер Асен обяви брака и покани Васил за кум. Оставиха на него грижата за партньорка.

Курортът започваше да се засилва. Васил и Асен научиха Адриана да плува. Адриана приготвяше кафето сутрин и в часа следобед, Асен вадеше миди и ходеше на пазар, докато Васил бродеше син от студ, около Кефалония за две-три платерини на ден. Вечер ядяха риба, пиеха созополски памид или слизаха в казиното на пристанището. Времето течеше. Васил прекара една седмица със Зоя Хубалкова, жена на един инженер от Братислава, весела и буйна словачка, която не се посвени да направи истерична сцена, когато „Емона“ ги отнасяше от Созопол. След нея се появиха Ана Австрийска, къдраво момиче с черни очи, наречена Австрийска от нетърпящия еднообразието Каров, Роза Велева — Морската болест, луда за панаири и циркове, момиче, способно да прекара цял ден на стрелбището. Васил я остави едва след като го принуди да повръща на въртящите се столчета. Без прякор остана единствено Лилда.

Лилда се появи около палатките по бикини, с тъмни очила и боса. Под ластика на гащетата ѝ се подаваше кутия цигари, в ръцете ѝ — малко кадифено портмоне. Не отказа поканата за обяд, но вечерта се появи с ослепителен грим в опел — рекорд, смайваща и царствена. На другия ден Васил не дойде нито на кафе, нито на обяд в ресторанта. Едва надвечер пиратската му мутра се появи зад бунгалото. По нищо не личеше, че с него е станало нещо, но когато ги поведе към шосето, Лилда ги чакаше в опела, прегърна Адриана и каза:

— Другият подпис ще бъде на Лилда!

Асен Москов и Адриана се ожениха в градския съвет на Созопол. Асен се държеше като господар на света, заставяше оркестъра да свири ту за жена му, ту за Лилда и го прави, докато разговорът между двете привлече вниманието му.

— Твоят брак е грешка — казваше Лилда. — Омъжваш се за момче, а имаш нужда от мъж. Никога няма да се омъжа за Васил, въпреки че го харесвам, и ако се поддам на чувства, мога да се влюбя в него.

— Ние ще работим заедно — отговаряше Адриана и треперещият ѝ глас звучеше толкова наивно, че Асен неволно призна логиката на Лилда! — Искам да изградя с ръцете си дома, който ще имам, да го напълня с предмети, които ще обичам...

— Това е работа за цял живот. Докато изградиш противния си дом, ще откриеш, че животът е минал, че по света има интересни неща, красиви мъже, големи курорти... Все едно, аз няма да се омъжа, докато един брак не ме спаси от мисълта за утре. Не ме интересува как ще изглежда мъжът ми, ако е в състояние да ме отърве от грижи.

Адриана беше момиченце до Лилда, а бяха на една възраст, един ръст и като че ли от една порода.

Когато Васил подгони рекорда по шосето към Слънчев бряг, притихнала, Лилда се поддаде на общото настроение. Сега тя беше горда с Васил Каров. Той беше мъж с пиратски очи, с маниери и нерви на командос (нейни думи) и това я ласкаеше. Васил, бесня, танцува, пи невъздържано. Асен го познаваше достатъчно, за да го разбира. Лилда не получи прякор и беше единствена, която принуди Васил към самодоказателства. Тази вечер те, духовните родители на брака им, плуваха между чужденците в странна еуфория. Танцуваха с англичани

и шведи, целуваха се с партньорите си и се връщаха един към друг с чувството, че прекарват заедно последна вечер.

На връщане шофираше Асен. Уморена и щастлива, Адриана го въздържаше от скорост. В колата присъстваше някаква рутина на охолни отношения, сигурност и Асен, спирайки пред къмпинга, за втори път този месец се закле да живее живота на богат човек.

Лилда замина. Баща ѝ беше търговски представител в Бразилия, отпуската му свършваше и беше време да тръгнат за Рио. Васил я изпрати подигравателно и мрачно, усмихна се на уверенията ѝ, че ще му пише, но когато „Емона“ се скри зад остров Свети Иван и сирената се сля с клаксона на рекорда, спрял над развалините, наречени Картаген, извади статива и загледан в морето, нарисува напрегната от пламък абстракция, в която облаците добиваха формите на женски глави, а под тях крачеше човек с празни вътрешности.

* * *

Акела го посрещна бесен, нарече го крадец и заяви, че е възложил сграфито на Владо Матев. Асен не се изненада, напротив, беше подготвен за такъв удар. Следващият ден се яви пред възлагателната Комисия с оспорване на решението ѝ, но срещна само иронични погледи. За една седмица разбра каква китайска стена се е вдигнала около него и колко минимални шансовете му да се справи. За негова изненада Адриана беше в списъците на приетите в Академията и въпреки че подразбираше машинациите на Акела, не помрачи радостта ѝ. Остави я да мисли, че го дължи на талант. Това беше началото на съжителството с майка му. Макар и остри, отношенията все още не бяха нетърпими. Адриана купуваше цветя, обичаше да се бави в банята, пиеше по пет-шест кафета на ден, а това значеше, че преседяваха твърде дълго в банята и кухнята и че безогледния характер на старата Московка се въздържа с последни усилия. Асен не виждаше изход. Доходите му бяха сведени до нула, непрекъснато теглеше пари от влога си и виждаше как застрашително спада. За шест месеца, до февруари на следващата година, положението им беше почти непоносимо. Адриана се въздържа няколко пъти срещу острия език на Московка, но в навечерието на сесията нервите ѝ не издържаха и се

премести при майка си. Пред Асен възникна нов проблем. Ако искаше да запази семейството си, трябваше да се отдели с Адриана си и да ѝ спести нетърпимия нрав на старата. Един следобед Адриана влезе в кабинета на баща му, пусна старото менде, радио отпреди войната, и каза: „Бременна съм!“ Асен не знаеше как да потисне паниката си. Адриана разбра. Въпреки насилената му радост, целувките, празненството, в което се включиха Борис Попов, Васил и Ивайло, няколко дни по-късно Адриана се върна бледа, смъртно уплашена и каза: „Махнах го!“ След скандала, крясъците и съжаленията, които изигра пред нея и майка си, Асен почувствува облекчение. На другата сутрин Адриана занесе кафето си на прозореца, примъкна стол и седя дълго втренчена в улицата. От този ден нататък това се повтаряше всяка сутрин, където и да се намираха, в продължение на седем години.

Когато скандалът на Москов с Акела стана популярен, започна отливът на приятелите му. Нормално беше Владимир Матов да триумфира, да го мрази и да търси начин „да му забие нож“, но поводът на Борис Попов беше нищожен. Една вечер в Клуба на журналистите Акела ги видя заедно, тогава Борис потърси повод за конфликт и го намери, но по-тежко и тягостно впечатление му направи Адриана.

— Аз съм виновна! — каза тя, заключи се в спалнята и плака дълго.

Когато излезе, очите ѝ бяха сухи, беше се овладяла, но изглеждаше дълбоко нещастна. На другата сутрин Асен потърси Киряков.

В модата влезе с нежелание, с чувство, че прави компромис, но малко по малко работата го увлече и потъна в нея. Киряков беше преподавател по история на костюма, беше почтен човек, естествен враг на Акела и владееше половината от Академията. Беше нервен мъж, със скромни възможности, със заслуги към държавата и либерален в рамките на възможното. Бяха го натоварили да създаде модни къщи, да подобри качеството на облеклото, да разнообрази линията и кройките, да създаде европейски образ на мода. Асен се възползва от възможностите да се стабилизира, положи усилия, прегледа класьорите на световните фирми, модните журналы, издадени във Франция и Италия, създаде си известна представа за тенденциите,

дотогава не подозираше, че съществува например „романтична линия“ и когато се зае с първата колекция, по внушение на Адриана гарнира моделите с елементи от фолклора. Министерството на леката промишленост подписа бюджета, одобри колекцията и я пушна в производство. Димитър Киряков беше свикнал да отдава дължимото на сътрудниците си, назначи Москов за главен моделиер, организира по негово, по-скоро по желание на Адриана ателиета, изписа от „Некерман“ машини и материали от „Кутюр“ (Висша мода) и предяви иск пред министерството за внос на козметични и парфюмерийни артикули от Франция и Италия. Адриана се увлече. Асен разбра, че ако някой е годен да води „къщата“, това е само тя. Чувството ѝ за вина я накара да хвърли всичките си сили в модна къща „Диана“. По нейно настояване проведе конкурс за манекени, подбра хора за ателиетата, тичаха в продължение на месеци да подсигурият бюджет за редакция, сграда, да издействуват хартия, фотолаборатория, бюро за реклама, часове за ревюта. После започна втория период, най-тежкия. Хората не бяха свикнали по подиума да вървят мъже и жени, да изглеждат красиви и това да им се вижда в реда на нещата. Заваляха открити писма, доноси. Модната къща беше обвинена, че чрез нея се промъкват буржоазни тенденции, беше необходимо да минат години, тълпата да привикне, да схване модата като част от живота си, да се отнася сериозно към новото, да обърне внимание на вида си. Стройните манекенки бяха живо обвинени срещу невъздържания им начин на живот, срещу лакомията. Французите бяха казали: „Добрата кухня взима повече жертви от най-жестоката война!“ и Асен наложи този цитат като заглавие на рубрика. За да бъде красив и елегантен, човек трябваше да се лиши от тлъстините си. Не само естетически, но и здравословни причини го налагаха. Асен Москов привлече към списанието лекари, социолози и естети, които на популярен език защитиха модата. Киряков водеше предприятието формално. Всъщност идеите идваха предимно от Адриана. „Тук трябва да се отвори магазин, там ателие, трябва да се внесе Шанел, Казабланка, Фиджи, спрейове, тушове, мигли, трябва да се заменят бакелитовите самобръсначки с «Насет», «Уилкинсън», «Шик», «Жилет», да се допусне на пазара Кристиан Диор, Мадам Роша, да се поканят колекциите на Нина Ричи и Истерел, да се даде предпочитание на цветните десени, да се променят моделите на обувките.“

Киряков полагаше неимоверни усилия, убеден, че сътрудниците му знаят какво искат. Заплатата на Асен Москов се повишаваше непрекъснато. Държавата му отпусна апартамент — на изплащане, получаваше хонорари, премии, плащаше му списанието, рекламният отдел, художественият съвет. Тогава развиха втория клон на фирмата. Започнаха да правят вътрешна украса на външнотърговски предприятия, кантори, самолетни и железопътни агенции, рекламни бюра. Привлякоха архитекти и дизайнери, изписаха първите алуминиеви лайстни за магазините, създадоха специализирани базари за вносни стоки.

Адриана беше трети курс в Академията, когато се прехвърли от класа по живопис на Акела в класа по текстил, воден от Киряков. След дълги пререкания академичния съвет се съгласи да прибегне до такъв компромис. Това окрили Адриана, „разби“ омразата ѝ към Академията и направи усилията ѝ смислени. Киряков възнамеряваше да я задържи като асистент и в избора му имаше основания. Никой от сътрудниците му не познаваше модата по-добре от нея.

Адриана печелеше достатъчно, за да предизвика първия скандал. Една сутрин, още се търкаляха в леглото, когато се изправи на лакти, зарови нос в косата му и каза:

— Вече можеш да се върнеш към маслените бои!

— Искаш да те рисувам?

Адриана се пресегна, придърпа чантата си и измъкна някакъв лист.

— Наех ти ателие — каза тя. — Това е договорът.

Асен прочете документа и дълго мълча, преди да каже:

— По-нормално беше да ме питаш!

— Мислех, че ще се радваш?

— Не знаеш ли, че съм до гуша в работа! За да рисувам, значи да не спя!

— Ще зарежеш тази работа! Сега Акела не може да те притисне към стената, а като завърша, ще мога да поема аз. Заради мен се хвана за модата, мой дълг е да те отърва от нея.

Адриана се опита да го целуне, но Асен извърна глава и скочи.

— Кой ти каза, че заради теб съм се хванал за модата?

— Така беше, Асене. Направи го от немай-къде! Трябва да признаеш.

— Един господ знае какво трябва да признавам! Намерих поле за действие и се хванах за него. Ако тогава можех да се занимавам със стенопис, сигурно щях да го предпочета. Времето ми мина и трябва да съм идиот, ако зарежа всичко и започна отначало.

— Но ти искаше да рисуваш картини?

— Искал съм, какво значи да искаш! На времето исках да ставам летец, после професионален водолаз! Виждала ли си хора, разкъсани между намерения и възможности? Не зная нищо по-жалко от амбиции без покритие.

— Когато започваше с модата, не мислеше така! — очите на Адриана светнаха ядно и Асен помисли, че е нелепо да се кара с гола жена. — Тогава твърдеше, че временно започваш мода, че един ден ще се върнеш към четките, че амбициите ти са свързани с живописиста! Кога лъжеше? Сега или тогава?

— Тогава! — каза Асен. — Бил съм твърде сляп, за да не си давам сметка колко лесна плячка бих бил, ако взема да излагам картини. Виж Васил Каров! От всички нас, само той рисува, както мисли, и единствен той едва свързва двата края. Ние изплатихме апартамента и осигурихме материалната си независимост!

Адриана скочи и всичко, което прочете в очите ѝ, беше презрение.

Може би щеше да го чуе, ако не беше я спрял:

— Гола си! — каза Асен и излезе.

На обяд в хола висеше картина на Васил Каров. Беше силно, напористо платно, диво като автора си. Щеше да бъде обвинение срещу Асен, да дразни лумпенското му ежедневие с дръзките си тонове, да направи живота му ад. Москов излезе от къщи, взе такси и се прибра със зелена бухара, персийски килим три на шест, твърде скъп за онези години и твърде разкошен за дом като неговия. Адриана не каза нищо, въпреки че разбра намека. Асен избираше живота. На другата сутрин взе кафето си и седна пред прозореца. Докато гледаше гърба ѝ, Асен изпита болка и първите признаци на отчуждението. Когато Адриана тръгна към Академията, походката ѝ беше разклатена,

колеблива, но на обяд Асен откри нова картина. Това беше повече от очакванията. Адриана започваше война срещу него. Добре, той щеше да я приеме. Вечерта в дома им се появи концертен „Ухер“, най-скъпият магнетофон, който можеше да се намери. На третата картина изобретателността му беше поставена на изпитание. Асен преброди целия град, докато накрая се спря на един сервиз севърска имитация. Реакцията му срещу четвъртата картина беше огромен бюфет, срещу петата — кристални полилеи, срещу шестата — вартбург.

Адриана никога не разбра колко заеми склучи за това време. Нито той ѝ каза някога. Разминаваха се из къщи. Асен не поглеждаше стените, Адриана се препъваше в новите вещи. Седма картина не последва, но всяка сутрин Адриана занасяше кафето си пред прозореца и гледаше навън вцепенена, лишена от сили, от желание за живот. Кризата приближаваше, задълбочаваше се и щеше да избухне всеки момент, ако Киряков не беше изпратил потвърждение на поканата от Лондон.

Преди да замине, Асен влезе в спалнята и завари Адриана завита в чаршаф, загледана в стената. Любиха се. Никога, никога преди, нито след това Асен беше изпитвал едновременно болка и радост. Докато си прибираше багажа, Адриана лежеше по очи, когато се наведе да я целуне, плачеше.

Асен се бави в хола известно време. „Ще се върна и ще ѝ кажа, че след Лондон скъсвам с модата!“ — реши той, но когато тръгна към вратата на спалнята, Адриана излезе със сухо лице и го изпрати до входа. Пред реалността Асен се почувства безпомощен и побърза да замине.

Когато се върна от Лондон, Асен Москов не се отби в модната къща. Адриана беше в Пловдив. Отиде у майка си. Спря вартбург, извади пакета, който беше донесъл за нея, и се заизкачва по стълбите. След първата площадка настигна два стройни крака, а пред вратата на бащиния си дом догони Виолета.

Невена Московна се появи в царствения си пенъор, беше го избрал специално и трябваше да я издебне, за да го види. Когато Асен го поднасяше, Московна сви устни, каза: „Безвкусица!“ и го хвърли на масата, но той знаеше, че един ден този пенъор ще бъде на гърба ѝ.

— Добре изглеждаш! — каза сериозно, без интонация на подигравка, но Московна беше достатъчно подозрителна и иронията не ѝ убягна.

— Синът ми, — каза тя — връща се от чужбина и мисли, че това е достатъчно основание да обижда старата си майка.

Невена и Виолета Илиева се бяха запознали в дома на д-р Среброва, вдовица на психиатър и майка на покойния Виктор. За няколко минути Асен се ориентира в обстановката. Виктор беше загинал някъде из Памир, беше алпинист, скиор, планински спасител. Цяла зима разнасяше сияйните си зъби върху матово лице. Беше твърде красив, за да му е интересен, и вечно в добро настроение, за да го приема сериозно. Бяха връстници и като деца бяха играли заедно. Виктор имаше канонни представи за живота. Смяташе думата си за най-важното нещо на света, презираше страха, болестите, живееше под режим, не пиеше, не пушеше и беше най-скучният човек, който Асен беше срещал. На края на гимназията Виктор направи последното си посещение в дома им. Асен се опита го увлече в игра на табла, зарове някакъв вид карти. Безуспешно. Заведе го у Борис Попов. Виктор влезе усмихнат, стискаше здраво ръцете, които му подаваха, изразяваше радостта си от запознанствата и толкова бързо свикна с обстановката, че Асен се почувства освободен от грижи за него. Потърси го един час по-късно. Видя го да прави лицеви опори под ироничния поглед на

Борис. „Не се задъхвам — каза триумфиращо Виктор. — И това е защото не пуша!“

— Откъде изкопа този пингвин? — попита Борис, когато останаха сами.

Разбира се, Невена Московка запази до края идеала си. Смъртта му я порази и Асен неволно се запита: „Дали някъде дълбоко в гърдите ѝ няма сърце?“ Виктор я беше подкупил по най-елементарния начин. Беше готов да крещи през площада, ако я види да минава от другата му страна, да я целува на улицата и да я уверява колко много (ужасно много!) се радва да я види. Асен не подозираше, че след нелепата му смърт (бяха изчезнали в ледниците на Памир и никакви спасителни акции не бяха дали резултат) майка му продължава да страда за него и да поддържа връзка с бившата му годеница. Виолета беше това, което наричат бутафорна красавица. Беше източена, бледа и малокръвна, имаше нещо превзето и в смеха ѝ, и в тъгата, която се чувстваше длъжна да демонстрира. „Горкият Виктор“ и „моят Виктор“ бяха твърде често употребявани изрази, подозрително често се говореше за смърт и Асен не се бави дълго с преценката си. Единственият човек тук, който страдеше за Виктор, беше Невена Московка. Това го подразни, и респектира. Озлоби го мисълта, че тази жена злоупотребява с единствената слабост на Невена, че с прекалените си възклицания и визитна учтивост я подвежда към откровения, които биха довели майка му до крайно неестествено състояние за нея — до сълзливост.

Асен не отказа кафето, чашата коняк, въпреки че Московка щеше да се почувства облекчена да го види с „лице към вратата“. Виолета почувства враждата, разбира се, не причините ѝ, и се опита да изиграе онази роля, която ѝ се струваше най-подходяща.

— Поне днес да не говорим за смърт — каза тя под нажежения поглед на Московка. — Разкажете нещо за Англия. Наистина ли ливадите са толкова зелени, мъглите толкова гъсти?

Асен премисли отговора. Не, той не беше видял нито мъгли, нито ливади. Можеше да разкаже за Лондон и за нощния му живот, за витрините на модните къщи, за програмите в клубовете, за някои филми, дори за живопис, но от самата Англия не беше видял нищо и това не биваше да ги учудва. Московка изсумтя презрително: „Виктор би могъл да разкаже за Англия!“ Това беше истина, Виктор Сребров

щеше да види Темза от естуара до изворите, да изкачи някой и друг скат от Шотландските планини, да се разходи до прочутите графства, но това щеше да бъде Виктор. Асен беше прелетял Англия от Лондон до Ливърпул, беше кацнал и в двете Ирландии, беше стигнал до най-южната точка на полуостров Корнуол и до най-северния град на Шотландия — Инвърнес. Въпреки това той говори за Сохо и Пикадили с толкова упорство и настойчивост, че когато видя острия блясък в очите на майка си, разбра, че е постигнал целта си. Невена Московка удави в яд светлия спомен за Виктор и трябваше да минат дни, докато острата ѝ психика се настрои сантиментално.

Виолета използва ставането му, за да си тръгне. Измисли неловко причините. Невена Московка не им обърна внимание, беше стигнала до онази фаза, в която не може да понася никого. Асен свикна да прекарва следобедите у Виолета. Отиваше малко след два и си тръгваше малко след пет. На два пъти в негово присъствие Виолета говори с майка му, по разни поводи успя да го представи на приятелките си. Но ударът ѝ дойде от друго място. Една сутрин Адриана занесе кафето си на перваза на прозореца, изпи го, загледана в движението на улицата, облече се бавно и преди да тръгне на работа от две седмици, беше получила щат в „Диана“, обърна се и каза през рамо:

— Снощи се обади майка ти. Научила, че си любовник на някоя си Виолета и намира това отвратително!

Асен се парализира. По-късно, останал сам, разбра, че Адриана умишлено не е видяла лицето му. Беше го пощадила или ценеше себе си достатъчно, за да изслуша всички лъжи, които би могъл да измисли в момента.

След няколко дена Адриана го допусна в леглото си. Направи го деликатно, без въпроси, без ирония, макар че с труд овладяваше студа и отвращението, които се надигаха в нея. Асен разбра това и преди да заспи, ѝ отдаде дължимото: „Лудост е да я обиждам по толкова елементарен начин!“

С течение на времето този случай се забрави. Един следобед завари майка си и Адриана да пият кафе. Отношенията им продължиха да бъдат напрегнати, но и двете полагаха усилия да го крият зад учтив тон. Когато останаха сами, Адриана поиска да отидат у Ивайло. В последно време се беше сближила с него и Асен насърчаваше тази връзка. Ивайло беше объркан човек, женствен, мек, но информацията и

личният чар го правеха приятен събеседник, акуратен с мъжете, с които знаеше, че не може да прекрачи интимната бариера. Сърдечен и с жените, склонни да приемат някои негови слабости. В позната среда изглеждаше уморен, нерядко очите му посърваха, между непознати хора се оживяваше и блестеше с хумор. С изключение на Васил, който проявяваше нетърпимост към него, останалите, включително Акела, гледаха да игнорират порока му, Ивайло се пазеше много, но алкохолът го предаваше, движенията му ставаха неестествено грациозни, в очите му плуваше нега, ставаше лигав, дори противен. В началото на Академията беше посегнал на Васил Каров, което му струваше част от горното чене и неприязън завинаги.

— Между Васил и мен произлезе инцидент — каза веднъж след пауза и нервно чупене на пръсти, — ако е възможно, помоли го да забрави!

Асен се опита, но Васил махна с ръка и с това приключи разговора.

Ивайло Денев имаше определена вина за легендата около Каров. Първата рецензия за Васил носеше неговия подпис. С изтънченото си чувство за изящност той беше видял и натрапил някои детайли по такъв начин, че после, когато станеше дума за Каров, те се използваша като нарицателни. И това не умилостиви Васил.

Вечерта у Ивайло срещнаха едно семейство със значителна разлика във възрастта. Денев блестеше в ролята си на домакин, ухажваше жените, стараяше се да ги забавлява. Асен потъна в разговор с Панайот Панов, четиридесет и петгодишен мъж чиновник от външното министерство, осведомен и приказлив човек, от който можеха да се научат интересни истории. Беше работил в Сирия, в Бразилия (Адриана го попита за Лилда и не го остави на мира, докато не научи всичко, което я интересуваше), в търговските морски представителства в Лагос и Гибралтар и с удоволствие задоволяваше любопитството му. Когато си тръгнаха, бяха дошли пеша, дълго скитаха в започващия да се раззеленява парк, Адриана го хвана под ръка и каза:

— Лилда е сама. Искаше да се омъжи за човек, който ще ѝ подсигури живота. Сигурно е нещастна.

Асен почувства неприятна тръпка, но когато я огледа, откри, че съчувствува на Лилда и в думите ѝ няма грам злорадство.

Няколко месеца по-късно срещна в Пловдив Елена Панова. Мъжът ѝ беше заминал за чужбина.

— Живея объркан живот — каза Елена на път за София. — Имам любовници, принудена съм да лъжа. Жена с либидо като моето, няма изход.

Още на другата вечер Адриана откри промяната в него. Елена беше оставила белега си, беше наложила присъщата си индискретност и механично пренесена, тя се изкълчваше до вулгарност. Асен запали колата, направи безсмислен кръг около София, свирна на Васил Каров, но не намери нито него, нито Борис.

— Жена ми разбра всичко — каза Асен, когато Елена се отдръпна и го пусна да влезе.

— Името ми?

— Не.

Елена се отнасяше с внимание и търпение. Асен проваляше съня ѝ, идваше посред нощ и натрапваше лошото си настроение, искаше да пие, да слуша музика, искаше компания за останала част от нощта. Асен остана в дома ѝ до двадесет и осми ноември, деня, в който Адриана навършваше двадесет и пет години.

Прибра се на обяд и от вратата му стана ясно, че в негово отсъствие апартаментът е бил празен. Поседя в средата на хола, разгледа за кой ли път картините на Васил Каров, набра кураж и се хвана за телефона. Испита изненадващо вълнение, трепереха и гласът, и ръцете му, обля го пот, но когато затвори апарата, беше успял да уговори среща с Адриана.

Мария Савова, Мими, постъпи в центъра, след като се провали на кандидатстудентските изпити. Дойде с декларация, че подиумът е временно занимание, че презира хората, направили професия от ходене по пътеката, но не минаха и две седмици, когато от високомерния и тон не остана нищо. Модна къща „Диана“ предлагаше дрехи, излезли от актуалните колекции с петдесет на сто намаление, плащаше допълнително всяка снимка, всяко излизане на шоу — пътеката, всяка командировка. Основната заплата се покриваше само с престоя и пробите в шивашките ателиета. За три месеца от традиционния, в големия процент от случаите скромнен гардероб на манекенките не оставаше нищо. Развиваше се ексцентризъм, започваше състезание за собствена мода. Моделиране на вкус и най-късно на втория месец Асен

Москов се виждаше принуден да повика новопостъпилите. „Ако не престанем да се различаваме от останалите граждани, осъждаме на провал къщата, дългогодишния труд на създателите ѝ, творчеството на огромен апарат от стилисти и дизайнери!“ Ако откриеше в очите на събеседника си разбиране, рядко се случваше при тях да постъпят тъпи момичета, това се оказваше достатъчно, ако отсреща те гледаше мъртъв поглед, започваше да сипе заплахи. „Социалистическото общество има нормативи за показност и морал. Ако не престанете да бъдете атракция, ще се принудя да ви отстраня от работа!“ Ако и това не помагаше, заплахата влизаше в сила.

Трябваше да минат години, да се сблъска поотделно с всеки един манекен, за да си даде сметка, че от него се боят, че го считат женомразец и мизантроп и че зад гърба му се разнасят какви ли не легенди. Когато го сподели с Адриана, тя просто вдигна рамене: „Внушаваш си!“

Случи се от ревюто в Русе да върне два манекена. Беше ги виждал из ресторантите с техни компании. Там се държаха независимо, в известен смисъл доминиращо. Когато седнаха във вартбурга, от блясъка им не остана помен, загубиха и дар слово, и кураж. Асен не си спомняше по-тягостно пътуване. Когато ги остави по домовете им, почувства се смазан от умора, преизтощен от напрежение, шофиране и забавляване на дами.

— Играещ ли на пинг-понг, шефе? — Мими беше влязла в стаята му, без да чука, без притеснение и по усмихнатото ѝ лице нямаше следа от страх. — Дванадесет жени и нито една от тях не смее да се раздвижи.

— Аз съм комарджия — каза Москов. — Не играя без залог.

— Залог, залог! — кимна Мими. — Пет лева тройката?

Асен се вдигна от стола си и тръгна след нея. Слязоха във фойето. Мими се събу боса, Асен махна сакото, връзката и нави ръкавите на ризата. Първият гейм беше за Мими. Играеше темпераментно, но еднообразно и без фантазия. Сградата кънтеше от гласа ѝ. Крецеше, когато забиваше топка, крецеше и когато ѝ забиваха. Отначало Асен се дразнеше, но после свикна, схвана играта ѝ, започна да бие. Събраха публика. Манекените приветстваха всяка топка, която печелеше Асен. Единствени привърженици на Мими бяха Киряков и Адриана. Втората и третата тройка бяха за Асен, потупа по

бузата зачервената от възбуда Мими, постигна директорски жест, прехапа устни от досада, взе жена си под ръка и я поведе към кабинета.

Мими ги настигна по стълбите, още боса, обувките и висяха на показалеца. Докато викаше да я почакат, ровеше със свободната си ръка в чантата и се мъчеше да извади пари.

— Предложих залог, за да те амбицирам — каза Асен.

— Не съм свикнала така! — Мими гледаше ту него, към Адриана. — Спечели ги честно!

Асен ги заведе в кабинета, настани ги в столовете и поръча кафе. Беше в добро настроение, чувстваше се освежен готов да им направи удоволствие. Всъщност беше доволен от себе си и косвено изпитваше нужда да се възнагради.

— Ще допием кафетата и ще ви заведе на обяд — каза той.

— След физически усилия огладнявам като вълк.

Адриана имаше часове в Академията. Оставиха я. На връщане Мими попита:

— Правил ли си любов в кола?

— Не.

— Между чаршафите има нещо механично — Мими се въртеше на седалката и оглеждаше купето. — Не знам как да го кажа...

Близо шест месеца Асен Москов водеше Мими в ателието, но още на първата седмица манекенките започнаха да са престахват: чукаха и влизаха в кабинета му, отправяха молбите си направо към него (досега бяха използвали Адриана), усмихваха му се съзаклятнически по коридорите. Един ден (това беше краят на отношенията му с Мими) тя беше достатъчно откровена да му признае, че иска ключа от ателието, за да заведе там Франко, италианец, представител на една от фирмите, с които бяха в отношения. Асен не отказа, но не я потърси повече. Мими не промени отношението си към него. Беше все така приветлива, от време на време го канеше на пинг-понг и единствената ѝ реакция беше нещо подобно на съжаление.

Втората изненада дойде по-късно. Мими влезе в кабинета му, суети се гузно и попита:

— Сега, като ходиш с Весела, ще ми даваш ли ключа? — Асен изтръпна. В Модната къща знаеха всичко. Когато основаха филиала, Москов заведе в Пловдив група стилисти, няколко шивачи и двама

манекени — Весела Ризова и Петър Павлов. Асен ги настани в „Тримонциум“, почака да види как ще тръгне работата в ателиетата и замина. Седмица по-късно първата продукция трябваше да бъде готова и да са обмисли целостта на колекцията. Асен пристигна вечерта слезе в ресторанта на „Тримонциум“. Беше късна есен, сезонът на панаира беше отминал и отнесъл гостите на града. Асен престоля до затварянето на ресторанта, без да види никой от групата. „Ще ги намеря в бара!“ — реши той. Беше изпил две водки и се готвеше да тръгва. Когато Весела влезе и се запъти към бара.

— Не ви видях — каза тя, когато застана до него. — Кога пристигнахте?

— Тази вечер. Къде са другите?

— Не знам — Весела седна и поиска цигара. — Виждам ги през деня. Вечер ядат салам и хляб, за да не похарчат някоя стотинка.

Весела замести Мими Савова и посещаваше ателието, докато мъжът ѝ не започна да става подозрителен. Тогава Асен побърза да прекъсне връзката. Весела се задоволи да го нарече „подлец“ и си отиде.

* * *

— Лъжат ли? — попита Адриана една вечер. Гласът ѝ трепереше очите ѝ напиреха сълзи. — Казват, че се опитваш да свалиш Киряков?

— Казват истината — Асен гледаше разсеяно, пиеше кафе и се опитваше да намери музика по радиото. — Киряков си изпя песента. Центърът се разбива, има нужда от деен човек. Вкусовете се менят всеки ден. Ако не проявим пластичност, ще станем за смях на учениците.

— Но това е негово дело. Той е човекът, който го създаде, той се бори за бюджет, той застана срещу слухове и доноси! Подло е от твоя страна да се опълчиш срещу него! Ако не беше той, Акела щеше да ни удуши. Един лев нямаше да спечелиш без Киряков! — Адриана се разплака. „Невероятно!“ — мислеше Асен и се бореше срещу растящата досада. За първи път виждаше сълзи в очите ѝ, и вместо това да го разкисне, както очакваше, вбеси го и изстреля онази фраза, която свикна да нарича „Голямата подлост!“

— Ето една от причините! — Асен избърса с пръст сълзите й. — Не искам да деля жена си с никого!

Адриана онемя. Дъхът ѝ засече на върха на езика, очите и изхвъркнаха и в зениците им блесна толкова омраза, че Асен се сви в стола.

— Подлец! — изсъска тя.

„Започнаха често да ми го казват!“ — помисли Асен. Почувства се онеправдан, неразбран и кой знае какъв, както кой знае колко щеше да се задълбочи тези толкова удобни настроения, ако не беше чул останалото.

— Ти ми говориш по такъв начин? Асен Москов, не мога да те гледам! аз не казвам нищо за Мими, Весела... забравих им имената, не обелвам дума, въпреки че ме правиш за смях, а ти се опитваш да скриеш подлостта си зад това просташко обвинение? Това не биваше да казваш, Асен Москов!

Адриана скочи и избяга от хола. Асен остана в стола си, зашеметен от погледи и думи. Един час по-късно разбра, че Адриана си е отишла. Влезе да я търси и намери зееция, празен гардероб.

ВТОРА ЧАСТ

1

Когато Лилда се върна от Бразилия, Васил Каров беше име, което се споменава в ресторанти и кафенета, но отсъства от официалните прегледи на общите изложби. Пресата беше забравила за него. Последните пет години Каров не изложи нито една картина, не беше обект на нито една рецензия и съществуваше само в паметта на група интелектуалци. Асен Москов виждаше кризата на Васил и посвоему опитваше да я облекчава. Откакто Адриана получи развод и напусна страната, Асен беше единственият човек, който се грижеше за него. Васил престана да излиза от ателието, пусна брада, изцъкли и без това мрачния си поглед и се превърна в отрицание на нещо, което в себе си наричаше комерсиален свят.

В деня, когато Лилда се върна, Асен потърси Васил по телефона, предупреди го да чака в ателието и отиде в модната къща. При подготовката на новата колекция можеха да се появят „мъртви души“. Асен избра черен костюм, половин дузина ризи по своя мярка, обувки и връзки от представителното ателие. От магазина на къщата взе срещу фактура кожено яке от черен бокс, два пуловера и ботуши. Всичко това Васил Каров щеше да заплати от фиктивната си работа по новата колекция.

След като реши, че пазарът му е задоволителен, Асен взе подписа на главния счетоводител и прати фактурите за осребряване.

Наближаваше обяд, септември се задъхваше от горещина. За разлика от нестабилното, дъждовно лято есента дойде приветливо усмихната. В дванадесет часа Асен щеше да вземе Каров, да го обработи и да го покаже на Лилда. След дългия ѝ престой в Бразилия и едногодишно скитане из Европа очакваше да види претенциозна жена, презрително настроена към всичко, което може да се нарече минало, връщаща се за миг в него, колкото да си докаже маловажността му. Асен знаеше, че Васил Каров ще преболедува тази среща. Изваден като гнил зъб от системата, той живееше в пълна херметика, пиеше водка, рисуваше лудите си картини, спеше със случайни жени, раздаваше им помпозни имена и ги забравяше, обаче няколко сигнала

продължаваха да отекват в съзнанието му. В пълната си апатия, деградираше по всички линии, затънал до гуша в борчове, изтлял в праха на ателието си, Васил Каров запази страхопочитанието си пред палитрата, странната си, малко студена обич към Асен и чувството, че животът му е отнел всичките си милости, отказвайки му Лилда. Асен знаеше, че името ѝ ще го разстрои. По-важно беше в какви крайности ще го хвърли тревогата. Дали ще я посрещне с омраза и сух бяс в без това непоносимите си очи, или ще я натовари с прякор и ще я нареди до жени като „Санитарната милиция“, „Райския газ“ и други. Докато се протягаше на бюрото, гледащ с празен поглед графичния сценарий на новото ревю, Асен оставяше уморената си мисъл да блуждае, хранеше я с късове от миналото, тежко смилаема храна, обещавахе ѝ атракции в близките дни. Лилда искаше да ги види още днес. „Лягам да спя — беше казала тя. — Мъртва съм от умора. Видях Адриана... после ще говорим. Ако е възможно намери Васил. Зная, че с него е трудно, Адриана ме предупреди! Направи каквото можеш. Умирам от желание да ви видя!“

„Ще ни видиш! — мислеше злорадо Асен. — Докато си тук, ще видиш много неща!“ Москов можеше да си позволи такъв лукс. Моделиерът се беше издигнал в „арбитър елегантиорум“. Беше захвърлил всичко, беше бягал панически, беше се озовал в манастир като реставратор, беше се завърнал с четиридесет живописни картини, пакетирани и скрити в шкафове на Адриана, отново беше капитулирал пред модата, изтрезнял и смирен. Безличието на околните покриви му беше по-скъпо от разточителната екзотика на светата обител, апатията по-поносима от дивата енергия на игумена Дометиан. „Ние понесохме неизлечими поражения!“ — не обичаше разговорите със себе си, още по-малко, когато Той и Той си разменяха сентенции.

* * *

— Знаеш ли колко струва всичко това? — попита Васил.

— Аз го произвеждам.

— Какъв е смисълът?

— Подпиши тук. После ще ти кажа.

— Какво е това?

— Страх те е да не те вкарам в престъпление?

— Не виждам смисъл да притежавам толкова вещи!

— Ще се подпишеш ли?

— Да.

Асен беше скрил водката и въпреки „тараша“ в кухнята Васил се върна мрачен.

— Контиш се, криеш плячката...

— Докато не излезеш от банята и не те видя в дрехите, няма да получиш грам алкохол и дума обяснение!

Васил се съблече в средата на хола. Под сакото се подаде окаян пуловер, а под него мършаво жилесто тяло.

— Забравил си да ми купиш чорапи! — Васил го гледаше с напрегнати, болни от омраза очи, но Асен го познаваше твърде добре, за да приема чувствата му на свой адрес.

— Ще ти дам мои.

— Сигурен ли си, че нямаш гъбички или нещо подобно? Каж ми някоя кожна болест!

— Сигурен съм.

Васил ритна панталона и тръгна към банята.

— Ако те е гнус, не пипай тези боклуци! — очите му опитаха да се усмихнат. Нищо не се получи.

Асен събра дрехите, пребърка джобовете, не намери нищо, освен няколко мръсни листа с бележки, навъртя ги на топка и ги изхвърли през прозореца. В този жест опита да вложи и друг смисъл, стори му се, че извършва исторически акт и че пред неговите очи се извършва метаморфоза от най-висше естество. Васил се бави дълго. Излезе с изсъхнала коса, подстригал брадата си и положил усилия да превърне ръцете си в годни за показване.

— Сто грама водка или цял ден ще остана в хавлията!

Асен остави бутилката пред него и отиде да се преоблече. Завари Васил в гръб, загледан през прозореца. В силуета му имаше някакво напрежение, но дрехите го бяха преобразили така, че Асен почувства ревнива тръпка. Пред него стоеше чистокръвен жребец, надянал кралско седло. Очите му бяха сменили беса си с умора. Асен погледна часовника. Имаха на разположение четиридесет минути. Щеше да го предразположи към разговор едва след първите сто грама, да го примири с идеята да прекара един обяд с Ивайло Денев, да му отпусна

двеста лева с уговорката да ги харчи разумно. И без това идеше да се подписва под фактури още шест месеца.

— Ще ми кажеш ли какво се е случило?

— Не още! — Асен наля две чаши с водка и ги занесе на прозореца. — Донесох от манастира няколко картини. Плаха работа, но не би било зле да ги видиш?

— Тук ли са?

Кимна. Пиха, загледани в улицата като Адриана сутрин! „Красотата отсъства от моя живот!“ — искаше да го каже на глас, но видя ироничния поглед на Васил.

„Нищо не разбираш!“ — изкрещя Асен в себе си. Наля до горе преполовените чаши. Какво беше разбрал Васил? Нищо! Освен че му предстои да участва в спектакъла: „Той ме покани да се срещна с изкуството му. Поиска да го направи в салонна обстановка. Моите дрехи го обиждаха. Снабди ме с доспехи на салонен рицар. Прекара през отточния си канал праха на ателието ми, мириса на евтини бои, на жени без самочувствие. Даде ми свои чорапи, своя сапун, своите благовония, маскира ме, превърна ме в себе си, обезличи ме! Сега предстои да ме смаже“. Васил Каров можеше да каже: „Хвърли този боклук!“, ако картините са пошли, „Не рисувай така!“, ако са вредни, „Престани да рисуваш!“, ако са бездарни, но този, който седеше през масата, вмирисан на „Аква брава“, който държеше чашата си като салонен лъв и чувстваше шумящите материи по вдървеното си тяло, беше престанал да бъде Васил Каров. Така облечен, не можеше да се държи като простак. В речника му трябваше да се промъкнат внимателни категории, прецизни и учтиви като намерение, хвалебствени и утвърждаващи като смисъл. Седнал внимателно, кръстосал крака над изтеглените ръбове на панталоните, той трябваше да гледа „кръгло и честно“, да лъже като цивилизован човек, да употребява „интересно и забележително“, като се старае с поглед да потвърди думите си. Да говори за хармония между фигурален и колорен текст, да търси смисъл в безсмислието и да говори за намерения, каквито жалкият екхибиционист никога не е имал, да гледа възбуден картини, лишени от кръв и тестикули, да се грее на нарисуван огън, да предизвика тръпки в крайната си апатия.

Васил стана, остави чашата си на перваза и се огледа.

— Какво направи с дрехите ми? — попита той.

— Изхвърлих ги.

— Прибързал си!

Асен видя очите му и потвърди съмненията си. Вътрешността му се разсмя и заплака едновременно. Изправи се. Един срещу друг като дуелистите позволиха на дълго прикриваната омраза да избухне. Десет години те се бяха търсили, пили заедно, вършили подлости и страдали от тях, борили се и губили, отдавали се на инерция, влизали и излизали от съзнание, търсили форма на света и откривали собствената си безформеност. Сега видяха и последствията. Тяхната връзка се поддържаше от близост в ненавистта и презрение в страданието.

— Грешиш! — каза Асен. — Има спектакъл, но това не са моите картини. След половин час ще се срещнем с Лилда!

Васил Каров получи позив за повръщане. Ръцете му инстинктивно посегнаха към чашата, хранопроводът му не прие екса и очите му плувнаха в сълзи. Гледаха се няколко секунди, време достатъчно, за да възстанови една лъжа. Асен потисна смеха си и изработеният му цинизъм роди нелепа мисъл. „Предстои интересен ден!“

Каров влезе в банята. Няколко мига по-късно лицето му беше възвърнало познатата си сухота, очите му отново бяха остри, ръцете намираха чашата с необходима сигурност.

— Аз съм подлец! — каза Васил. Глухотата на гласа му създаде впечатление за обмислен ход.

— Знаем! — кимна Асен.

Усмехнатите му очи смазаха Васил, засилиха чувството му за вина, върнаха го в онази зависимост, която само преди няколко минути беше готов да отхвърли.

* * *

Лилда закъсна. Руският клуб привършваше обедната си смяна, прехвърлиха се при дежурната. Каров се въздържаше. Беше изпил по-малко от половин водка за близо три часа — смайващо бавно темпо. Очите му опипваха вратата и внушиха на едно момиче „с полудяло от младост тяло“, че „преуспелият с брадата“ флиртува.

— Време е да тръгваме. — Васил, не свикнал с часовник, поглеждаше Асеновия.

— Ще дойде.

— Вместо нея ще дочакаме Ивайло!

— Предупредих го да не идва.

— Защо?

— За да му спестя излишни обиди.

— Не искам да се оправдавам — каза Васил, отправил не виждащия си поглед в момичето. — Искаш да видя картините ти? Ще ги видя, когато кажеш! Ако си направил добри платна...

— Остави, моля те!

— Не искам да оставя тази горчилка!

Асен стана. Не можеше да го слуша. Той, директорът на къща за мода, обезпеченият човек, този, който беше в състояние да му достави или не „удоволствието Лилда“, се чувстваше унижен пред този дивак с подарени дрехи. „Тръгвам! Веднага тръгвам!“ — каза Лилда. Асен затвори телефона, повъртя се и се върна на масата.

— Ти беше прав — каза Васил. — Днес, шестнадесет години след консултациите по рисуване, аз още се опитам да докажа всеизвестни неща. „Умри в мълчание!“ — колко велико би било, ако не беше нелепо. Какво значи това? Освободи се от подлостта, тя е болест! „Аз — това е единство на суета и заблуда. Наведи глава пред смъртта, тя е твоето бъдеще! Смири се и върви! Ти не предизвика материя за духа си, няма да участваш и в своето разединение! Умри в мълчание!“

— Напротив! Люби, яж, пий! Плачи, лъжи, кълни се! Бъди скромнен подлец! Утре е кривото огледало на вчера! Вчера беше краят на един свят! Днес е вчера и утре! Вчера беше пръст, утре ще бъде пепел!

— Живей като охлюв, той носи всичко със себе си! Жили като осата, защото в нейния бяс се крие нейната гибел!

— Костенурката върви бавно, но живее четиристотин години!

— Защото познава смирението!

— Лилда ще дойде всеки момент!

— Вчера можеше и без нея! — Асен го гледаше внимателно.

— А утре?

— Една тайна. — Васил се усмихна и лицето му се разведри. — Години наред аз се срещах с Адриана и с тебе с чувството, че вратата

ще се отвори и ще влезе Лилда. Когато оставахме сами с Адриана, с досада мислех, че се бавите... Лилда и ти, Адриана разбираше. Никога не каза: „Асен закъснѣ“. Казваше: „Закъснѣ!“ Повярвах в тази празнота едва когато Адриана замина. Ако не бях достатъчно подъл у вас, щях да ти кажа още нещо...

— Моля!

— Твърдиш ли, че искаш да го чуеш?

— Да.

— Дрехите, този обяд, Лилда, имат за тебе същия смисъл. Твоето лутане тук-там, реставраторство, живопис, бягствата по шосетата, всичко това е съпротива срещу празнотата. Лилда ще запълни много малка част. Искам да те предупредя отсега. Аз съм изпитал същото.

— Кога беше по-добре? — попита Асен. — Когато се луташе, или когато се увери, че няма смисъл?

— Разбира се, когато се лутах!

— Даваш ли си сметка от какво ме лишаваш?

— Яж, пий, люби, лъжи, кълни се!

— Ще го правя, ако трябва! — каза Асен. — Знаеш ли как се отървах от Киряков?

— Да.

— Адриана? Трябваше да се сетя! Когато дойде време да прибере личните си вещи, аз вече бях седнал на стола му. Отиваше ми, честна дума! Трябваше да робувам на сантименталността на Адриана: „Киряков ни подаде ръка в най-тежкия момент“ беше аргументът ѝ, или да го изхвърля и да поведе Къщата по единствения ѝ път. Страхувах се от сцена, очаквах да псува, да оскърбява и взех мерки. Свиках събрание и след излишно дълги приказки около колекцията извадих от джоба заповедта на министъра, по силата, на която аз бях новият директор на Къщата. Киряков стана, театрално разстроен, по благородното му лице изби гняв. Чиновници, стилисти, манекени... Виждаш ли си гробна тишина? Такава, от която болят ушите? „Пипаш като тигър, Асене! — каза онзи глупак. — Направих грешка. Трябваше да те оставя да се пребориш с Акела. Може би щеше да отървеш страната от тази монументална безвкусица!“ Стана и излезе. Стана и излезе, чуваш ли?

— Чувам!

— За нейна чест, Адриана се въздържа от демонстрации беше единствената, която остана в залата. Чиновници, дизайнери, всички напуснаха. Тази празнина отидох да попълня по манастири и шосета. Министърът беше категоричен. Киряков не разбира от мода, кръстете на негово име някой от цеховете и го поръсете с нафталин. Така и стана. Когато се завърнах от манастира, отново свиках събрание. „Драги колеги, между вас и мен има една демонстрация. Тук, от същото място, обявих напускането на Киряков и останах сам. Бъдете така любезни да ми поднесете оставките си в предвидените срокове. В моите намерения влизат подменяне на състава с цел освежаване на вкуса и създаване на търпимост.“ Да беше ги видял тогава! Шок, парализа! През ум не им минаваше да демонстрират независимост. Няколко от стилистите подадоха оставките си. Днес единствено те работят в къщата. Всички, които дойдоха да се унижават в кабинета, изхвърлих на улицата. Едва тогава запълних част от вакуума. Останаха ми една-единствена вина — пред Адриана и една идея — думите на Киряков... Тези дни „Диана“ ще обяви конкурс за монумент и сграфито. Сто и осем квадратни метра стена. Огромни пари. Това ще бъде моята първа схватка с Акела, но трябва да се подготвя. Аз съм журието, но вътре са и синодалните старци, а те са с Акела. Трябва да представя по-добър проект от неговия, който, освен че ще спечели конкурса, но ще даде повод за огън по онова, което Киряков нарече „монументална безвкусица“. Ти си моят състезателен кон. Купих ти ново седло, наех ти преса — Ивайло ще има грижа за това, уредих дизайнерски консулт, Борис ще защити проекта в събота. Само аз бих могъл да го направя по-добре. На това отгоре в декора ще влезе и Лилда. Достатъчен стимулатор, колкото до изпълнението, ще повикам един тип със златни ръце. Познавам го от манастира. Никой по-добре от него няма да обработи стената и никой няма да струва по-евтино. Какво ще кажеш?

— Спокоен съм — отговори Васил след отегчителна пауза. — И двамата сме подлеци!

Асен се усмихна.

— Да считам ли това за потвърждение?

— Колко пари ще спечеля? — опитваше се да се държи като делови мъж, но вътрешната му неувереност правеше такъв въпрос несериозен.

— Около петдесет хиляди лева.
— Съгласен съм! — каза Васил след нова пауза.

* * *

— Презирам се! — извика Лилда от вратата. — Василе, дявол такъв, нямаше да те позная! — ръцете ѝ се увиха около вратовете им и трезвото око на Асен видя примлясването на Каров. Стреляща думите с бързината на картечница, Лилда се лишаваше от най-важното тук, достоверността. Васил се пресегна под ръката ѝ и изля чашата в стегнатото си гърло.

— Господи, колко добре изглеждаш! Като ми казаха, че си модният художник, очаквах да видя клошар! Асене, ще ме извиниш, нали? Толкова години съм си представляла срещата с него, кажи, дявол с дявол, радваш ли се, че виждаш малката Лилда? Пораснах, нали? Нося ви подаръци... Видях Адриана. Поздрави и за двамата. Признай, приятелю, изобщо не си се сещал за мен? Асене, поръчай ми един вермут, може и куантро! — Лилда целуна брадатото лице на Васил и огледа заведението.

— Да сте се карали? Нищо, ще ви сдобря. Ще си говорим до припадък. Сега искам да ви гледам. Оставам тук... завинаги! Кажи, сещаше ли се за мен?

— Понякога...

— Благодаря! Не обичам да ме лъжат. Адриана ми говори много за теб. Още утре ще видя всичко. Ще започна от нейните картини... Извинявай, Асене, но тя каза, че картините са нейни?

— Казала е истината.

— Ще дойдат ли другите? Възмъжал си и като че ли поостарял. Нищо, сега Лилда ще те подложи на режим. Адриана ми каза, че прекаляваш с водката. Днес, утре, най-много вдругиден и после никаква водка. Ще пием ликьори. — Лилда се засмя. — Не е за вярване, а? Имам ли акцент? Нали не? Толкова се притеснявах! Рио е великолепен за курортистите, да не ви дава господ да живеете в него. Европа си остава Европа. Целуни ме! Целуни ме, де! Зная всичко! Адриана ми каза. Той е художник и трябва да пълни въображението си! — това са нейни думи. — Ти присъстваше с отсъствието си! — умна

жена. Още тогава в Созопол разбрах, че това момиченце има глава на раменете.

Лилда отпи внимателно. Очите ѝ бяха лъскави и разнежено-влажни. Около скулите ѝ се бяха появили бръчици, малки предателски линии, които правеха тридесетте ѝ години да изглеждат солидни. Беше облечена в костюм от сива кожа, строго и семпло. Дрехите позволяваха на фигурата да говори сама. Васил беше дошъл на себе си, за няколко минути алкохолът беше прекипял в него и сега беше възвърнал трезвата си мрачност.

— Колко години минаха? — попита той, без да уточнява.

— Девет! Половин живот! — Лилда сложи ръката си в неговата и се огледа свойски. Асен виждаше всичко. Тези девет години бяха минали уморително. Лилда беше тръгнала по света с чувството, че ѝ принадлежи. Сега се връщаше годна на едно-единствено усилие — да крие умората си. Беше живяла като лятна буря, опиянена от нощите на големите градове, зашеметена от бесни скорости. До нея се бяха събуждали звезди на плейбой-клубове, бяха полагали усилия да крият досадата на предателските утрини и си бяха отивали с бегли насилено учтиви усмивки. Това беше продължило девет години!

„Половин живот!“ — както беше казала самата тя. Сега се връщаше към изходната си точка с надеждата да осмисли загубеното време.

— Надявам се, че Адриана е добре? — попита Асен, опитвайки се да вложи самоирония.

— О, много добре! — Лилда му отдаваше периферията на вниманието и дори не се стараше да го прави учтиво. — Живее у директора си, възрастен човек с болна жена. Някакъв хърватин се навърта около нея, нищо сериозно. Есента ще прекара в Париж, ще се върне във Варшава около Коледа, а след празниците ще тръгне за България.

— Какво ще прави в Париж?

— Фирмата я праща при Истерел.

Асен видя разочарованието на младото момиче! „Брадацият се снабди с леличка!“ — казваше погледът му. По-късно масата се изпразни и Асен престана да намира стръв за очите си. Когато тръгнаха към колата, беше шест часът. Москов остави Васил и Лилда на „Петте къшета“. Легнал по корем, стискаше очите си и опитваше

да заспи. Леглото плуваше, земята се надигаше и хлътваше, таванът заплашваше да се срути върху него.

В единадесет часа, отнякъде долиташе музикалният сигнал на телевизията, по хавлия и с мокра глава Асен седна на бюрото и се опита да подготви двубоя си с Акела. В съвета можеше да разчита на шест сигурни гласа от всичко петнадесет. Това значеше, че ще трябва да положи максимални усилия да корумпира двама от враговете. На бял лист подготви екипа. Проектът щеше да направи Васил Каров. За сграфитото щеше да има нужда от общи работници, но за пластиката пред „Диана“ трябваше да се снабди с ефектен колектив. Едната фирма вече беше изпратила визитната си картичка. Каров нямаше възможност да изклинчи след завръщането на Лилда. До вчера такова предложение би му се сторило обидно, днес единственият му въпрос беше: „Колко ще спечеля?“ Щеше да спечели много пари. Асен знаеше, че Васил ще загине в тази индустрия, ако последните остатъци от здрав разум не го заставят да се откаже. След първия проект щеше да последва втори, трети и ателието щеше да потъне в паяжини.

Асен взе указателя. Търсеше номера на Станислав Манолов. Познаваха се бегло. Манолов беше нашумял архитект, ходеше облечен като прелъстител от времето на Рудолф Валентино. Ръцете и китките бяха отрупани със злато, саката ту виолетови, ту виненочервени, панталоните непременно черни, обувките неизменно лачени. Въпреки причудливия си вид Манолов беше сериозен архитект. На тридесет години беше успял да направи име, на тридесет и осем дори пари. Беше участвал в няколко шумни конкурса и името му, отначало споменавано с изненада, сега започваше да добива тежест. Мълвата твърдеше, че дипломатическите били са негово дело, че е автор на част от легационния квартал и че голям дял от проекта за център, поверен на старите асове, е съобразен с неговото мнение.

— Спи — каза женски глас. — Ако е наложително, да го събудя?

Асен се поколеба за миг, но след това се реши на тази крачка. Гласът на Манолов не беше сънен, напротив, бодър тенор каза:

— Архитект Манолов, кой, моля?

— На телефона е Асен Москов, директорът на модна Къща „Диана“. Ще се сетите ли?

— Разбира се. С какво мога да ви услужа?

— Работата е деликатна... и не търпи отлагане... затова си позволих да ви безпокоя...

— Слушам ви?

Асен се покашля притеснено и опита да овладее гласа си!

— Как да започна? Знаете новите постановления относно жизнения стандарт... Имаме бюджет за монументална украса! Моето предприятие се явява като инвеститор, но поради градоустройствения контрол и поради централизацията на културата последното решение ще бъде на художествения съвет, в който влизат всички академици и техните протежета. Разбирате ли ме?

— Много добре.

— Понеже познавам и вкуса, и възможностите им, що се опитам да заобиколя някои правила, приети да се третират като етични. Тоест опитвам да създам колектив, зад чийто проект да застана, за да мога да се опълча срещу „монументалната безвкусица на синодалните старци“.

Думите на Киряков попаднаха в целта. Асен чу звънливия смях на тенора и, за свое облекчение повторение на думите си.

— Надявам се, че се разбираме?

— Естествено! — Манолов се смееше. — Разбирам ви отлично!

— И така, обръщам се към вас с молба да се включите! Основанията ми са няколко. Няма да ги крия от вас. Първо, ценя работата ви, респектира ме името ви и не на последно място! Защото петдесет хиляди лева за вас ще бъдат от значение! Докато друг, например архитект Ванков, ще ги отнесе в гроба!

Последното име не беше случайно. Във връзка с кариерата на Манолов фирмата на професор-архитект Ванков са употребяваше често. Ненавистта им водеше началото си от университета. Ванков се беше опитал да го изключи като некадърен, а и после, през годините на практиката, беше използвал целия си авторитет, за да го ограда със съмнения.

— Какво ви кара да споменавате това име? — попита изтънелият металически тенор.

— Ванков е участник в конкурса, заедно с професор Андрей Андреев. Те са най-сериозните кандидати за инвестицията.

— Чували ли сте за враждата ми с него?

— Да.

— Това ли ви накара да ме поканите?

— Отчасти...

— Благодаря! — Манолов помълча известно време, преди да каже. — Искам да знам и вашите мотиви. Имате ли сериозни причини да желаете провалянето на този колектив?

— Имам много причини, но две смятам за съществени. Мразя лично Андрей Андреев и презирам вкуса му... Отговорих ли задоволително?

— Имам и още един въпрос. Кой ще поеме художествената част?

— Васил Каров.

— Шегувате се!

— Току-що взех съгласието му.

— Чувал съм, че е мрачен човек!

— Ние сме приятели от деца...

— Ще участвам с удоволствие... Не, искам да кажа, че ще бъде чест за мен да работя с Каров! Обожавам този художник!

„Обожавам!“ не хареса на Асен и не му позволи да чуе остатъка от хвалебствената тирада. Манолов се задъхваше в слушалката: „линия, колорит, зрителна точка за наблюдение на света...“

— Да или не? — прекъсна го, но веднага разбра, че е бил по-груб, отколкото трябва.

— Какво ви става?

— Сърдечна криза! — „Аз съм нелепо копеле и долен лъжец!“

— О, съжалявам! Размина ли?

— Да, по-добре съм...

— Разбира се, да! Имам предложение за осигуровка. Тях после! Кога ще бъде удобно да се срещнем? Каров, вие и аз.

— Утре — Асен Москов почувства натрапчиво желание да удари слушалката в земята. — Часът ще определите вие.

— След пет, където ви е удобно. Ако искате, заповядайте в къщи.

— Тогава до утре! — когато затвори телефона, Асен видя, че хавлията се е разтворила и пепелта от цигарата се е смесила с мокрите косми на гърдите му.

Екипът добиваше вид. Каров и Манолов бяха гаранция, че играта става, сериозна. Борис щеше да докладва проектите пред художествения съвет. Преди това Асен щеше да прочете доклада и да нанесе необходимите поправки. Ивайло щеше да обработи общественото мнение. Оставаше да реши последната задача, най-

тежката. В художествения съвет враговете бяха повече от протежетата, Асен раздели белия лист на две написа „за Акела“, вдясно „за мен“. След това задраска „за мен“ и написа „Каров-Манолов“. Акела можеше да разчита на професор Крумов — негов стар приятел, болнав човек, но сигурен глас и посвоему неподкупен. Професор Дечков също беше лично задължен, а не беше изключено да бърка и в „кюпа“. Третият ас, Стоянов, беше станал професор благодарение на Акела. Асен написа и това име при враговете. Следваха партийният секретар Саев и профпредседателят Стоянов. И двамата бяха администратори. Влияеха се от името на Акела и сигурно щяха да застанат зад него. На свой ред идваше Владимир Матев, от известно време доцент, и протежетата му Темелков, Спасов и Васил Иванов. Другите бяха или враговете на Акела, или приятели на Асен. Професор Темелков беше човек с огромно семейство, глуповат, но извънредно сръчен занаятчия, който възстанови престижа на художествените занаяти и един ден щеше да получи призиванието, което заслужаваше. Сега обаче превъзможваше с труд дълговете си и беше станал лесна плячка за изпечен интригант като Матев. За да получи гласа му в академичния съвет, Владо беше пласирал в чужбина един вагон сувенири от битов вид и беше облекчил доста кесията на професора. Трогнат до сълзи, старият занаятчия не пожали наивните си сили да агитира за титлата на Матев, както и днес не би му отказал нищо. Оставаха Иван Спасов и Васил Иванов, партньори от каретата покер на Матев, сурови и ловки хора.

„Без Владо съм загубен!“ — Асен стана. Гол, сух като слама той застана пред огледалото, огледа се от всички страни и се върна на телефона.

— Търся Владимир Матев? — каза той.

— На телефона.

— Обажда се Асен Москов.

— Изключено!

— Аз съм, Владо.

— Доказателства?

— Ще ти припомня кулбора... Тираж четири плюс едно, кашмент на три карти, които минават два пъти през ръцете ти.

— Какво искаш? — попита Владо.

— Да се реванширам!

— Тоест?

— Доколкото си спомням имам да ти връщам пари? Бих могъл да го направя тази вечер.

— Къде?

— Където искаш. Например в „Панорама“.

— След колко време?

— Половин час.

— Ще дойда — каза Владо. — Асене...

— Слушам.

— Не си ми честитил титлата.

— Ще го направя тази вечер.

— Разбира се, за твоя сметка.

— Без съмнение!

— В твоя чест ще облека новия си костюм. Всъщност работата ще бъде значително по-сериозна!

— Имай търпение!

— Имам, щом се касае за теб. Искаш ли да ти призная нещо?

— Казвай!

— Тогава ти игра „февър плей“. Оцени мълчанието си и го запази. Обичам да работя със сериозни хора.

Асен отиде да се преоблече. Положи усилия да изглежда шик. Владо Матев обръщаше внимание на амбалажа. В дванадесет без десет пусна два лева в ръката на портиера и взе асансьора. Завари Сашо Мирев да пуши на гардероба.

— Идвал ли е Владо Матев? — попита Асен.

— Има само чужденци.

— Ако дойде, вътре съм. Обади се след работа.

Асен се забави няколко секунди на бара, после седна на маса.

— Доцент Матев на ваше разположение! — изпя Владо и се отпусна внимателно на стола. — Няма ли да остарееш, дявол да те вземе?

— Какво ще пиеш?

— Уиски, щом е на твоя сметка... с бадеми.

Асен поръча и го огледа. Костюмът му беше от тъмносин туид, шит от добър шивач, но не можеше да скрие десетте излишни килограма. Лицето му лъщеше от подкожна мазнина. Краката му бяха дълги и силни, добрата му скелетна конструкция не търпеше задник. Още по-задоволителна картина представляваха ръцете. Имаше сигурни

и спокойни пръсти, тренирани в дълги часове раздаване на карти. По тях не можеше да се види загрубялата от терпентин кожа, присъща на действащите художници.

— Няма да е зле да поканим някоя госпожица — каза Владо, след като огледа заведението. — Успокояват нервите?

— После! — Асен хвана погледа му и се опита да го задържи. — Имаш ли нужда от пари?

— Разбира се, стига да са много и да не са необходими кой знай какви усилия!

— Дълга ти тридесет хиляди лева. В нов курс това прави три хиляди, което, както и да смяташ, е поне два пъти повече!

— Радвам се, че помниш! Не обичам да играя ролята на кредитор-преследвач! Наздраве!

— Наздраве! — Асен се усмихна. — Не разбрах дали искаш да получиш парите?

— Сериозно ли? Смятах те за значително по-умен!

— Знаеш ли, че се подготвя конкурс за монументална украса на „Диана“?

— Има си хас! Нали документацията минава през мен?

— Акела губи конкурса и ти получаваш три бона! Ако си делово момче, следващите скокове прием по този случай?

— А кой печели конкурса?

— Засега това е без значение! Важно е Акела да загуби!

— Интересно. — Владо се замисли и мълча твърде дълго. — Доколкото си спомням, министерството финансира сто хиляди лева?

— Възхищавам се от паметта ти!

— Чакай да се огледам! Акела губи сто хиляди лева, Хикс ги печели, делите ги и ти ми подхвърляш три бона? Обидно, приятелю! Не очаквах такова нещо от теб! Ти, мой стар приятел, знаем си кътниците...

— Остави, моля ти се! Става дума за съвсем друг вид, съображения! Аз съм директор на модната къща и не мога да допусна боклуците на Акела да се мъдрят отпред.

— Отивам си! Още един път това съображение и няма да ми видиш очите! Ако искаш да вършим работа, кажи открито в какво се състои! Нито съм дете, нито малоумен! След мен ти най-малко се интересува какъв боклук ще стърчи пред модната къща!

„Ще го убия!“ — Асен беше съсредоточен и спокоен. На излизане мога да го спъна и да го оставя да лети двадесет метра от прозорците до улицата! Или да го удуша в асансьора!

— Добре, да говорим другояче! Пет хиляди и нито стотинка повече!

— Започваш да приличаш на себе си! Колко гласа искаш да ти подготвя?

— Четири... За сигурност. Твоя, на професор Темелков, на Иванов и на Спасов!

— Направи сам сметката! Ако им дам по хиляда лева, един глас, какъвто и да е, не струва по-малко; за мен ще останат два бона. Та само ти ми дължиш повече? Аз съм добро момче и няма да скубя! Пет за мен и по хиляда на глас. Общо осем бона и следващите скокове?

Асен се огледа за сервитьора, но видя Сашо Мирев и изпита известно облекчение. Ако сега на масата беше и той, нямаше да е толкова възбуден.

— Какво ще кажеш?

— Ще помисля — отговори Асен. — Много вероятно е да приема.

Матев се оживи, но като че ли реши за по-политично да играе ролята на разкайващ се подлец, пое въздух и въздишайки каза:

— Ако животът не беше толкова тежък, никога не бих предал стария Акела!

— Още една дума за съвест и нито стотинка!

— Е, де! — Владо се усмихна и повика келнера. — Не даваш на човек да си облекчи душата!

Васил Каров трябваше да дойде всеки момент. Днес щеше да направи първия пазар в живота си. Щяха да скитат из складовете, а трябваше да стигнат навреме и у архитект Манолов. Васил беше с Лилда и се бавеше заради нея, въпреки че го предупреди да дойде сам. Наближаваше три часа, Манолов щеше да ги чака в пет.

Откакто Лилда бе тук Асен Москов прекали с алкохола, специалистите откриха ацетон в организма и го заставиха да пази диета. Днес също се задаваше труден ден, щяха да пия в студиото на Манолов. Лекарите категорично му бяха забранили да близва в близките няколко седмици. Васил живееше у Лилда. Родителите ѝ все още бяха в Бразилия, баща ѝ въвеждаше приемника си. Без да са оповестили, Асен знаеше, че бракът им е уговорен. Оскъдният багаж на Каров беше пренесен у Лилда! Ателието му беше в ремонт. Група работници разбиваха стената около прозореца с намерение да го направят френски. От Кореком бяха купили плочки за баня, биде, умивалници с камери, бойлер. След известна агресия на Лилда, на базата на бащиния ѝ авторитет, беше успяла да купи съседните две тавански помещения, които щяха да превърнат ателието в апартамент, а поради изгледа и разположението му да го направят значително по-удобен и скъп от Асеновия. Лилда беше единствената дъщеря на застаряващия си баща и използваше болезнената му слабост към нея. Разполагаше с парите му, имаше чекова книжка, готвеше се да обзаведе ателието по някакъв западно американски журнал и искаше да ангажира Москов като аранжор. В понеделник, днес беше сряда, бяха ходили да поръчат резедаво БМВ. Моделът беше избрал Васил, цветът — тя. Васил Каров живееше като на сън. На сутринта след първата среща, Асен го потърси в ателието. Нямахме го. Не го намери целия ден. Готвеше се да ляга, когато Лилда се обади от „Тихия кът“. Щели да останат два дни, искали да го видят. Асен се качи на вартбурга и отиде. Завари ги на бара. Държаха се за ръце и му подеждаха толкова потискащо, че се извини с ацетон и побърза да се махне.

В неделя на обяд дойдоха те. Лилда бързаше да му покаже списъка от вещи, които искаше за Васил на първо време. Листът беше доста голям, но издаваше практичност. Васил имаше нужда от дузина ризи, чифт ботуши, два чифта официални обувки, пуловери, сив костюм с външни джобове и закопчаване „Антони Идън“, шлифер тренчкот, две дузини бельо, три чифта пижами, блейзер, Карминов халат и ръкавици-пекари.

Докато Асен разглеждаше списъка и нанасяше цените. Васил си наля водка и я близа в продължение на два часа.

— Вратовръзките ще избира сама — каза Лилда. — Кога можеш да бъдеш готов?

Асен определи сряда. Дойдоха в пет без десет. По клаксона разбра, че са получили БМВ-то.

Прекараха повече от два часа в складовете. Асен бе предупредил Манолов, че ще закъснеят, но на работниците времето беше изтекло и не можеше да се прави, че не вижда вбесените им погледи. Васил премери десетки пуловери, ризи, панталони, шлифери. Правеше го безропотно, с излишно напрегната иронична усмивка. Асен ги остави да се ровят, но когато тръгнаха към колите, претрупани с пакети, раздаде на работниците по пет лева така, че Лилда да види. Момчетата благодариха със светнали лица, загубеното време им се възнаграждаваше. Лилда му върна парите. Асен не отказа. Манолов ги посрещна в безупречното си студио, покани ги в частния си бар и мина от другата страна. Въпреки че, Лилда настоя да пият кампари, Асен и Васил поискаха водка. Борис и Ивайло трябваше да дойдат всеки миг.

— Да ви призная, не вярвах, че участвате — каза Манолов. — Когато Москов спомена името ви, щях да изпусна слушалката.

Каров бе видимо поласкан, но се опита да го скрие и отговори нехайно:

— Имам нужда от пари!

— Не само пари! — Лилда беше възбудена, имаше чувството, че участва в опасно съзаклятие. — Васил мисли, че тази работа ще му бъде интересна!

— Оставете, моля! — Манолов се усмихна. — Ще използвам случая да се самопоканя в ателието ви. Искам да купя картина от вас.

— В момента правя ремонт.

— Не бързам — Манолов се държеше със самочувствието на човек, който знае цената си. — Ще чакаме ли другите?

Асен кимна. Борис и Ивайло пристигнаха заедно. Асен знаеше, че Денев е бил този, който умишлено е избягнал да дойде сам. И двамата целунаха ръка на Лилда. Борис бегло и символично, Ивайло с угоднически си маниер. Васил не му отказа ръката си, напротив, Асен видя опита му да бъде учтив и кой знае защо, това го подразни. Ивайло се отпусна. С чаша в ръце и след като премина първата среща с човека, които му внушаваше и ужас, и носталгия, той превъзможна смущението си и положи усилия да бъде забавен. Задъхан от бързана, разказа няколко вица, а като провери ефекта си на разказвач, природата му се показва и в жестовете му изби пресилена грация.

— Да започваме? — предложи Асен. За момент се поколеба (цялата истина ли беше необходима?). Каквато и да била ловкост щеше да му струва усилия и той избра откровения тон. — Министерството на леката промишленост и Градоустройствената дирекция отпускат петстотин хиляди лева за монументална украса на „Диана“ заедно с петното пред нея. Средствата са разпределени на четиристотин хиляди за строителството и материалите и сто хиляди за творческия колектив. Трябва да се делят хонорарните средства с общи работници, транспорт и декоративна градина след завършването на монумента. Същото се отнася и за сграфитото на десния калкан. Днес записах нашият колектив под номер 39. Под „нашият“ разбирам: художествен ръководител Васил Каров, архитект-проектант Станислав Манолов, асистент Станой Донков. Един човек, който не познавате. За него после. В очите на колегите участието на екипа Андреев-Ванков предрешава въпроса, за това „асовете“ не са подали заявки за участие. Останалите кандидати са дилетанти или деца, които вярват в случайния шанс. Съветът е в състав професорите Крумов, Дечев и Стоянов — сигурни врагове. Знаете, заедно с Акела те представляват едната фракция в академията. По тази причина можем да разчитаме на техните противници — професорите Асенов, Цанков, Дженев, на доцентите Михайлов и Бъчваров, и на моя глас. Аз, като директор на къщата участвам по право. Дотук шест на три за нас. Следващите имена са на партийния секретар Саев и профпредседателят Стоянов. Те няма да разберат нищо от играта на рушвети, но не бива да се забравя, че Акела е име, че го ценят, че са закърмени с неговия вкус.

Няма да бъде между изненаданите, ако се присъединят към неговия проект. За да изпипаме играта трябва да се заемем с другите четирима. Манолов не е запознат с тях, затова трябва да приемете на доверие думите ми.

— Нямам причини да не ви вярвам. При шест на пет за нас трябва да направим анализ на тези, които могат да променят баланса на везните. Първият и най-важен е доцент Матев, въпреки че между тях има и един професор — Темелков. Матев е корумпиран тип. Кретен и жиголо, но има цена като всичко на този грешен свят. Поканих го на бар и уточнихме условията. За да притежавам четири гласа поиска осем хиляди лева.

— Той е луд! — възкликна Лилда.

— Матев оцени своя глас на пет хиляди, а другите три по хиляда. За машинация като тази смятам цената за реална. После ще изкажете възраженията си. За да се спечели художественият съвет, ще бъдат необходими само средства, но за да се мине с проекта през министерството, ще трябва да се направи репрезентация — експозе и да се защити в кабинета на министъра. За защитник на проекта поканих Борис Попов. Съображенията си трябва да изложи само пред вас (посочи Манолов). Първо, работата е деликатна и трябва да се свърши от близък човек, Попов, Каров и аз сме състуденти и второ, без да лаская, когото и да било, аз смятам, че в екипа няма слабо място. Попов ще трябва да проведе две коренно различни защити — веднъж художествена — пред художествения съвет, втори път идеологическа — пред министъра. Аз оценявам неговия хонорар на пет хиляди лева — без да иска, Асен потърси погледа на Лилда. Очакваше въоръженията да дойдат от нея. — Друг пункт, който не бива да се подценява, е пресата. За всички нас е ясно какво ще стане, ако някой самонадеян журналист не хареса проектите и ни завари „по бельо“. Дори за Манолов, човек не в нашия бранш, е известно, че когато се касае за ценител на изкуствата, името на Денев се споменава първо. Мога да ви заявя, че дори Акела, когато чуе, че Ивайло е писал за него, изпада в нервна криза, докато не намери вестника. В събота по съгласуваност с министерството аз трябва да пусна бележка в пресата, с която официално да обява конкурса. От деня, в който ще постигнем принципно съгласие, Денев започва да подготвя терен в пресата. Неговата работа е как да постигне обществен шум около нашия проект,

кого ще наеме и как ще го изпълни! Нас ни интересуват два пункта — бламирането на колектив Андреев-Ванков и утвърждаването на Каров-Манолов. Мисля, че пет хиляди лева е задоволителна цена. — Асен Москов направи пауза. — Себе си оценявам на десет хиляди. Моят глас не може да струва по-малко от пет, щом толкова струва този на Матев, останалото е цената на организацията. Ако направим сбор, ще видим, че до тук разноските са двадесет и осем хиляди лева, т.е. остават още седемдесет и два бона. Работата на Васил ще бъде да реши пластично фигурата и графично сграфитото, на Манолов да оформи подстъпите на фундамента и да изчисли симетрията на калкана. Останалото е работа на третия от колектива. Сега му е времето да ви кажа кой е Станой Донков. Познавам това лице от манастира „Св. Илия Чудотворец“, реставратор и ковач, това е човек, способен на всякаква изпълнителска работа. Тези дни ще отида да го взема. Неговият хонорар може да бъде две хиляди лева, така остават седемдесет хиляди, които вие ще си разделите. Излиза, че всеки от вас ще получи, по тридесет и пет.

Асен се загледа в Манолов, които отиваше да смени ролката.

— Не предполагам, че ще имате толкова разходи! — каза Лилда. Каров доля водка, пусна в чашата две карета лед и без да реагира на думите ѝ, се обърна към Асен:

— Сигурен ли си, че твоето протеже ще се справи?

— Гарантирам!

— Тогава условията са добри! — каза Васил.

Асен знаеше, че Лилда няма да се въздържи. Чувстваше горещия дъх във врата си.

— Губиш петнадесет хиляди лева! — за нейна чест успя да овладее гласа си.

— Никой не губи нищо, след като не го притежава по право — каза Асен. — Вие? — въпросът беше отправен към Манолов.

— Ще чакам да чуя другите.

— Асен беше говорил за петдесет хиляди! — подхвърли отново Лилда, но губеше кураж и гласът ѝ звучеше неуверено:

— Не искам да оспорвам хонорара. — Васил стана. — По-добре е да чуем архитект Манолов.

— Аз заставам зад Асен — каза Борис Попов. — Щом Акела се е заел да спечели конкурса, значи има смисъл да му се смачка носа! Ти,

Ивайло?

— Преди проектът да стане факт, за него ще съобщят „Поглед“, „Новини“ и „Фронт“. В деня, в който представите най-несъвършения вариант, това ще бъде отразено в „Литературен фронт“ и „Народна Култура“. Преди да се появи моята рецензия, която смятам решаваща, ще я донеса за обсъждане тук.

— Аз имам няколко въпроса — каза Манолов. — На първо място, до каква степен начинание като това ще се преследва от закона?

— Това е практика! — каза Васил, въпреки че въпросът беше зададен към Асен и без да има най-малка представа от отговора.

— В общество като нашето — каза Асен след пауза — даването и взимането на рушвети се преследва еднакво. Трябва да разчитаме на затворения кръг. Нито ние, които ще дадем въпросният рушвет, нито Матев и групата му, които ще го вземат, имаме сметка това да стане достояние на контролните органи. За подsigуровка ние няма да издаваме разписки. Това е едната страна на въпроса. Другата е участието на колективи. Щом се противопоставят групи, естествено е да възникнат конфликти и с всички средства. Тук се касае и за още един вид борба. Налагане на нов художествен маниер, до този момент задущаван от Акела и от групата му. Казвам това за оправдание. Тук присъстващите ще спечелят пари, но ще помогнат да се утвърди и нов критерий, а това е благородно усилие. Ще избързам да спомена и друга опасност от съдебно дирене. Третото лице в колектива, въпросният Станой, ще получи само два процента от сумата, а по законите на страната това може да се третира като експлоатация. Единственият документ, който ще издам, това ще бъде двустранен договор между мен и него, по силата, на който той ще се задължи да помага в изпълнението на проекта като служещ в Модна къща „Диана“. Тогава неговият хонорар ще се третира като независим от общата сума и клаузата „експлоатация“ ще отпадне.

— Умно! — подхвърли Манолов. — Другият въпрос е какви възможности за защита предполагате, че имат Андреев-Ванков? До каква степен могат да схванат машинацията като нашата и какви мерки да вземат против нея?

— В този момент и двамата мислят колко данъци ще укрият на база хонорар от петдесет хиляди лева. През ум не им минава, че могат да попаднат във вихър, когато Акела научи, че Васил Каров е подал

документи за участие, той ще знае, че това е моя работа, но и без това е сигурен, че ще гласувам против него, за това няма да се учуди много, още по-малко ще загуби сигурност. Когато Ванков му спомене за враждата си с вас, те ще решат да дават урок на младото поколение, но и през ум няма да им мине да жертват тридесет хиляди за изпипване на урока. Акела ще се разтревожи едва когато пресата подеме кампанията си, ще се уплаши сериозно. Когато Ивайло Денев излезе с обзорен анализ на проектите и ще изпадне в ужас, когато разбере, че Борис Попов ще експозира пред съвета. Ще му стане ясно в каква мелница е попаднал, но ще бъде късно за контрамерки. След като загуби в художествения съвет, ще започне да сипе хули и да търси реабилитация, но това значи липата да напише донос срещу бора, че пораснал по-висок от нея.

— Оказва се, че рискът е реален само при недискретност на групата отвътре? — каза Манолов. — Тогава да приемем, че няма такава опасност. Ние сме възрастни хора, а сумите доста големи. Аз няма да оспорвам хонорарите, за мен са реални. Имам няколко други въпроса. В какви срокове трябва да се представим с проекта и каква гаранция дава Асен Москов, че неговият човек ще се справи с изпълнението? Не съществува ли риск след извършване на формалните дела да се наложи да наемаме нови работници за десет хиляди лева?

— След като получа съгласието ви, ще издам една разписка, от която да се вижда, че вие, Каров-Манолов, сте ми дали пари и аз съм се ангажирал да уредя изпълнението под ваше наблюдение. По този начин вие ще се подсигурите срещу спекула от моя страна, а аз на доверие ще изчакам вие да уредите хонорара на Станой Донков.

Гласът му трепереше и Манолов разбра.

— Щом Вие сте готов да работите с нас на доверие, значи и ние можем да направим същото? Аз нямам нужда от такъв, документ, а Вие, Каров?

— Най-малко аз!

— Последен въпрос! Сроковете за нашето изпълнение и възможностите на вашия човек във време?

— Ако започнете да работите утре и до края на месеца, т.е. след седемнадесет дни, имаме идеен проект, аз ще доведе Донков, за да постави условията си за времето. Естествено, представителния проект ще направите вие!

— Не се безпокойте за това! — каза Манолов. — Ако Каров започне с металопластиката, докато свърши скицата, аз ще съм направил проекта и изчислил сграфитото.

— До събота ще имате идеята!

— До събота? — Манолов се усмихна. — Вярвам ви. Тогава, никой друг няма възражения, да изпием по чаша за бъдещата работа.

Манолов отново смени ролката и ги покани на масата.

— Моите възражения нямаше да бъдат приети, нали? — попита Лилда. Бяха останали сами на бара. Васил беше взел молив и показваше нещо на Манолов. Попов и Денев гледаха през раменете им.

— Не.

— Мислиш ли, че няма оцетени?

— За пръв и последен път говоря с теб за пари! — каза Асен. Повдигаше му се, виеше му се свят, почувства се унижен и единственото му желание беше да се прибере в къщи. — Истинското разпределение на парите трябваше да бъде следното: по тридесет и пет хиляди на Станой Донков и мен, по десет за Васил и Манолов и по пет за другите двама... А сега ще те помоля да им кажеш, че съм вдигнал температура и съм се прибрал.

Лилда кимна.

Асен Москов наистина се прибра с температура. По стълбите и в колата гореше, но като излезе от нея, го втресе. Дотътри се до горе, треперещ като лист, изпи хинин, два аспирина, сложи чай, съблече се и легна. Час, час и половина по-късно се почувства по-добре и набра номера на телефонни поръчки. Поиска да го свържат с манастира и седна да чака, изби го пот... Аспирините започнаха да действат. Наля чаша коняк, изпи я и затвори очи. Почувства алкохола на път из вените и като че ли предметите около него заеха местата си. „Ще пукна като куче в тази дупка!“ — откри колко нещастен и самотен е, колко механични, в себе си ги нарече формални, отношения поддържа с най-близките си приятели. Колко чужд е на всичко наоколо и колко безразлично му е дали ще притежава пет, или петнадесет хиляди лева, щом и двете суми го пазят от унижения. Поиска му се да завърти една „жица“ в студиото на Манолов и да го прати по дяволите. Нищо не го свързваше с тях. Докато се заблуждаваше, че се грижи за Васил, докато имаше чувството, че без него той ще загине, като че ли намираще смисъл в този контакт. Сега отношенията им се бяха заформирали,

Каров беше престанал да бъде беззащитен артист, навлизаше в охолството по доста уверен начин, правеше му чест усилието да не се промени поне външно, да опази независимост на поведението, която го беше превърнала в име, която го различаваше от другите и създаваше чувство за вина в заможните бездарници. Днес Каров се отнасяше сериозно към парите, мислеше в перспектива, създаваше дом, отказваше да измисли прякор на любовницата си и Асен Москов гореше от желание да го прати по дяволите. „Ти си луд от злоба! Васил отказа да види картините ти.“ Не прие сериозно това възражение на паметта. Ако беше добре, ако нямаше температура и не беше толкова отпаднал, щеше в този момент да унищожи безобразните боклуци, които беше нарисувал в манастира и сега държеше на склад в изцяло подредените чекмеджета на Адриана. За какво му бяха на него, директора на къща за мода, живописни картини без стойност, които и най-близките му приятели отказваха да видят? „Дявол да ги вземе тези телефонистки!“ — изкрещя Асен. Държеше се като луд.

За какъв дявол се беше върнала Лилда? И без нея животът беше поел някакъв ритуален ход. Всеки имаше и мястото си, и необходимата цена. В нейното явяване имаше нещо, което можеше да се тълкува като обвинение. В начина, по който ангажираше времето на Васил, вниманието му, плановете, които кроеше и му внушаваше, че са негови, занесената, опиянена сигурност, която му създаваше... всичко това напомняше първите години с Адриана и Асен Москов си даде сметка, че го е наблюдавал с тъга.

През дихателния път и обонянието, през подпухналото му от пот тяло отново нахлу „миризмата на липса“. Асен се поддаде на агресията на спомените. Представи си тънкото тяло на Адриана, загърнато в черния пенъоар, ръцете ѝ прехвърлящи карти на масата за пасианси, успокояващата ирония, с която би реагирала на настоящето му нетърпение, безшумието на дъха ѝ, независимо денем или нощем, по сериозен начин хладните ѝ очи, по детски безпомощния ѝ поглед, когато сутрин занасяше кафето си на прозореца. Всъщност той беше харесвал всичко, свързано с нея, без някога да си дава сметка за това. Знаеше всичко за Адриана без един миг срам от съзнанието, че му е съпруга. Беше я виждал пияна, повръщаща, истерична, откровено похотлива и нито за секунда не се беше отвърщавал от нея. Никога не беше я виждал да влиза или излиза от клозет, да бръсне мишниците и

краката си, въпреки че знаеше, че го прави. Адриана беше с грим или без, с фризура или без и от това никога не произлизаше въпрос. Дискретността на тоалета ѝ беше част от дискретната ѝ природа и сега замислен, Асен откриваше, че всъщност тя е представлявала буфер между него и несъвършения свят. Адриана никога не изропта в безпаричието, не прояви и любов към парите, когато започнаха да идват. Промени и неговото, и своето бельо, бавно и незабелязано модернизира кухнята, мебелира апартамента, попълни гардеробите. Беше готова да се откаже от охолството заради мираж като живописиста и в това я ръководеше дълбоко убеждение. Обичаше кафе, музика, кучета, но гасеше магнетофона, когато откриваше, че го дразни и не настоя да вземат белия пекинез, който беше намерила майка ѝ, въпреки че очите ѝ плувнаха в сълзи и цялата трепереше от желание да го притежава.

По-различен начин Лилда правеше същото. Драстичната ѝ природа не беше склонна към деликатност, но намеренията ѝ оставаха същите. Лилда градеше дом, илюзии, мечти и се опитваше да направи един мъж щастлив според своите убеждения и с възможните за характера ѝ средства. „Не бива да се дразня!“ — помисли Асен, крачейки върху меката бухара на хола, която беше купил като реакция на една от картините, не помнеше коя точно. Асен си представяше как би изглеждала Адриана във всеки ъгъл на хола и точно с какво би се занимавала. Почувства се безсмислен и безполезен човек, прекарал живота си в подлости и лъжи, в спекула и с близките си, и с работата си, посветил живота си на някаква машинация, която го движеше от първия ден до онзи, когато го смаза със собствената му енергия. Прав, загледан през прозореца, Асен Москов си призна, че е бил щастлив броени дни. Обзе го такава апатия, желание за смърт, че залюлян на пети и пръсти, взе да мисли как биха реагирали тези, които беше свикнал да нарича близки, ако разберат, че когато е решил да се хвърли от петия етаж, не си е направил труд да отвори прозорците.

Свързаха го с Дометиан, игумена на манастира.

— След половин час тръгвам! — каза той. — Помолете икономката да ми постеле легло!

Асен почувства раздвижване на кръвта и докато се събличаше пред ваната, ободряването му обзе цялото тяло. Заедно с потта

изхвърли и температурата, а когато излезе избръснат и изкъпан, като че ли и алкохолът се беше изпарил от него.

Зато плен, свикнал с ритъма на пътя, Асен Москов се опита да систематизира мислите си и ако е възможно, да ги подчини на единна логика. От цялата му криза на безсмислие излизаше, че животът не е страшен, когато нямаш жилище и спиш, където завариш. Когато обувките ти имат дупки или когато хлябът мирише на подаяние. Дори и по-късно, когато след отчаяние и умора напариш главата си под душ и се вмъкнеш в собствените си чаршафи. Когато главата ти бръмчи от музиката и телевизорът предава картини, дори и тогава нямаш шанс, ако си се родил самотник и укротявайки лудата си вода, си стигнал до тихото ѝ течение, полепнал с цялата мръсотия на пътя.

3

Когато паркира в двора на манастира, видя Дометиан облегат на перилата пред килията. Докато маневрираше, игуменът прекоси двора.

— На почивка?

— Ще остана два-три дни. Имам нужда от Станой.

Дометиан беше наредил маса в килията си и извадил от манастирското вино. Пиха бавно.

— Искам да взема Станой за три месеца. Ще спечели пари и ще ви помогне. Какво ще кажете?

— Станой не е на работа при нас, но назначих жена му свещоливницата. Какво ще стане с Мария?

— Ще говоря със Станой. Ако се наложи ще я вземем в София.

— От моя страна пречки няма да имаш... Яздил ли си?

— Не.

— Утре ще се поразходим до „Пролет-пролет“... въпреки че Стоян Бубов Яшаров е тук!

* * *

Асен лежа известно време, докато свикне със спецификата на шумовете. Полето имаше свой глас и беше започнал да го обиква. Не трещяха леки коли, не пикираха и не излитаха самолети, не крещяха пияни мъже, не се чуваше музика, въпреки че полето нашепваше нещо като глас на дребна цивилизация, чужда на разюзданите страсти.

Ласко влезе в седем часа и остави до главата му чаша мляко. Изпи го. Почувства възстановяването на живота, раздвижиха се сухожилия, дихателни пътища. Стана. Дометиан не беше се появил все още, но Атаман и Мурад бяха изтимарени и в пълна амуниция.

Асен се повъртя, отиде до колата, взе пакет цигари и като се обърна видя Мария. Беше отслабнала, но имаше здрав вид, нови дрехи, модерни, дори модни обувки и ярък лак на ноктите. Очите ѝ, запазили

трескавия си блясък, продължаваха да гледат напрегнато и създаваха илюзия за стъкло.

— Радвам се да ви видя — каза Асен. — Дошъл съм заради Станой...

— Зърнах ви снощи. Очаквах да се обадите.

— Задържа ме игуменът, беше приготвил вечеря, заприказвахме се...

— Очаквах ви! — натърти Мария. — Загасих лампата след вашата!

Отците се появиха. Дометиан избърза към чардака, отиваше да се подготви за езда. Зосим тръгна към Асен.

— Да ви пази бог! — каза той. — Ще ви разкъсат от любов!

— Пазя се колкото мога — Асен пое ръката на монаха, стисна я и я свали. Зосим я подаваше за целувка. — Всичко е, както го оставих. Времето не ви се отразява?

— Кой знае! Вие как сте? Творите ли картини?

— Върнах се към модата.

— Да ви призная, следя културните вестници с надежда да срещна името ви. Един немец казва: „Творческата личност се запазва от бездната «Аз».“ Мислех, че ще докажете тези думи?

— Църквата не се ли бори срещу подобни постановки?

— Църквата има друга работа. Задоволява ли ви модата?

— Материално да, но не ухажда достатъчно „Аз“, а това може да бъде и драма.

— „Аз“ е коренът на всеки мироглед! Гений е този, чието „Аз“ е установил своето господство. Такъв човек изпитва необходимост да имитира себе си, изкусява се да убива, да бъде перверзен, да изпадне до състоянието на низшите духом, за да огледа отдолу върха на пропастта.

— Не мисля, че е толкова сложно — каза Асен. — Липсват публика, познават те шепа хора, нямаш нито врагове, поклонници...

— Точно за това говоря! Творческата индивидуалност, наблюдение на „Аз“ в нюансите на заобикалящия свят, същото се отнася и до сексуалността. Кариерата, свободата в политическия й смисъл, пътуването... Мечти за достъпна еротика! Енигматичното битие е скромно, защото не се схваща в историко-обществен план.

— Възможно — каза Асен. — Не съм подготвен за разговор...

Зосим не повярва. Асен се измъкваше. От манастира замина художник с четиридесет картини, а се връщаше чиновник по мода. Монахът беше достатъчно ловък, за да смени темата.

— Ще поостанете ли? — попита той. Готов да си тръгне. Очите му бяха възстановили сухия си блясък и във въпроса му нямаше нищо повече от куртоазия.

— Два-три дни... — отговори Асен и с радост проследи отдалечаването на Зосим. „Подлец в расо!“ всичко, което беше свикнал да смята за порок на църквата, превзетост, фалш — всичко можеше да бъде открито у Зосим. От първия ден този словоохотлив ерудит му стана неприятен. Дометиан мразеше Зосим и се страхуваше от него. Гледайки го да прекрачва прага на столовата Асен с удоволствие помисли, че не зависи от този човек.

Мурад беше заседнал кон и Асен Мостов видя „дявол по пладне“. Не бяха минали и петстотин метра, когато колената му изтръпнаха, болката в раменете стана непоносима и се видя принуден да слезе. Мурад не се подчиняваше, виеше шия, вдигаше се ту на предни крака, ту хвърляше къчове. Устата му беше твърда, главата навирена. Тръстът приличаше на многобалово явление, галопът на експрес.

Размениха конете и продължиха. Удоволствието от ездата се беше „разминало“ във физически болки и, въпреки че Атаман не му прави въртели, пред „Пролет-пролет“ слезе грохнал от умора.

Юлия, жената на кръчмаря беше зад тезгяха. Пиеше мляко, като се вгледа, позна специфичния цвят на пресечената мастика. Кръчмата беше празна, като се изключи единствения циганин, седнал в дъното до печката.

— Здравей, Папаз! — поздрави Юлия. Погледът и мина по Асен, преди да зяпне от учудване. — Я, това е художникът? Къде се загуби, мръсно?

Асен се изчерви, но преди да реагира на похотливия ѝ въпрос, циганинът скочи и с пъргава крачка приближи към тях. Беше стриган до кожа и с костюм от турскосин плат.

— Ти ли рисува стария? — попита гърлен, остър глас и Асен разбра, че говори със Стоян Бубов Яшаров.

— Да — отговори Дометиан.

— Залепил си всичко на картината — душа, сила... — каза циганинът. — Той умря!

— Глупости! — Дометиан хвана под ръка Асен и го поведе. — Баща ти беше стар. Бог го повика при себе си.

— Не се бъркай, Папаз!

Ръката на Дометиан се напрегна.

— Този човек — каза монахът и го посочи — направи завинаги жив баща ти. Вместо да му благодариш, ти си тръгнал да правиш свади! Засрами се, Яшаров!

Циганинът им препречи пътя.

— Казах, не се бъркай, Папаз! — под масата се вдигна куче. Беше без порода, с тъпа муцуна, но диво и с жестокия израз на господаря си. Прекоси лениво кръчмата и застана до Стоян Бубов Яшаров.

— Този човек е мой гост! Беше приятел на Буба. Ако старецът беше жив, нямаше да позволи да го обиждаш! Махни се, докато ти говоря с добро!

— Няма да ме уплашиш, Папаз! Върви си по пътя, преди да съм насъскал Учо!

Дометиан се пресегна, хвана го за реверите, но циганинът стовари тежката си глава в носа му и го срина на пода. Секунда-две... След това Яшаров изсвири с пръсти, отвори с шут вратата и се разкрещя на цигански. Асен се наведе да вдигне монаха, но Учо се хвърли и го събори на пода. Докато се мъчеше да се освободи от кучето, кръчмата се пълнеше. Асен видя Айказ, Саздо, някоя и друга позната физиономия, но болшинството бяха диви и абсолютно непознати екземпляри. Стоян Бубов Яшаров се разпореждаше по ромски. Едноок циганин с плоскодънна шапка вдигна Дометиан, сложи го да седне на стол и с шамари го върна в съзнание. По заповед на Яшаров извиха ръцете и стъпиха на краката му. Асен беше започнал да се забавлява. Мимикрията на циганите не предвещаваше нищо добро. Дометиан се опитваше да обърше разкървавения си нос в расото. Млад циганин привързваше кръста му за стола. Оковаха го. Обръчът около Асен беше достатъчно плътен, за да не може да мръдне. Не мърдаха и другите цигани, които смяташе добронамерени към него. Яшаров беше над всякакви уговорки и никои не мислеше да му се съпротивлява. Командваше непрекъснато, засега на цигански.

Асен го разгледа. Имаше масивна глава, забита в къс врат, мощно тяло без талия, дълги крака. Беше мургав, но със сини очи и меки детински устни. В бръснатата му до кожа глава аленееше прясна рана, над лявото ухо един над друг личаха два триъгълни белега. Чувството за опасност идваше от напора на главата му, от напрегнатия му врат и от една жила на челото, която пулсираше нервно. Останалото изражение, овал, твърдост на очите — можеше дори да мине за невинно.

— Какво искаш? — Асен се чу да задава въпрос, но изненадата дойде от тона. Попита спокойно, дори иронично. — Кажим им да пуснат игумена! Що за простащина! Ако се оплача в милицията няма да си намерите място сто километра в диаметър!

— Мълчи! — извика Дометиан. — Стояне, искам да ти говоря!

— После, Папаз! Стой спокойно, на тебе никой няма нищо да ти направи!

Яшаров извади костур от джоба си и го отвори. Поиска нещо, Асен разбра смисъла на въпроса, когато в ръцете му блесна втори нож. „Дуел?“ — стана му смешно. Докато стихна шумът и докато установи, че кръгът около него се е разширил, Асен се забавляваше с тази мисъл. „Да можеха да ме видят отнякъде!“ Откъде и кой? Въпреки всичко нуждата от хората, които беше свикнал да нарича близки, бе останала.

Саздо донесе портрета на буба Яшар и го постави пред него.

— Ти ли нарисова баща ми? — попита Яшаров.

Асен кимна. „Слаба работа — откри с горест. — За сметка на приликата — никакъв живот, схематичност, механично полагане на тон, празен поглед, маниерно достолепие... Слаба работа.“, повтори наум той и каза:

— Да, аз.

— Ти си взел душата му и си я залепил тук. Сега аз ще взема твоята!

— Стояне!

— Почакай, Папаз! Ще говориш после! Да не се казвам Яшаров, ако не те накарам да млъкнеш! — циганинът се обърна към Асен. — Бил ли си се с нож?

— Не.

— Ще се научиш! Ще те убия пред него! — посочи картината.

Ножът се заби пред краката на Асен. Вибриращ, издаваше тона „ла“.

— Не съм се бил с нож. Няма да го взема! — каза Асен.

— Твоя работа! — Стоян подпря дръжката на костура на дланта си и тръгна към него.

— Ще те заколи! — изпищя Дометиан. — Вземи ножа!

Асен се подчини машинално и застана в гард, както виждаше, че постъпва циганинът.

— Леки крака! — крещеше Дометиан. — Стъпвай леко и нападай! Убиеш ли го, ще живееш!

Циганинът се усмихна. „Има меко лице!“ — помисли Асен.

— Гледай го в ръцете! — отново изкрещя игуменът.

Стоян Бубов Яшаров замахна. Асен отскочи и се подпря на тезгяха. Втората атака беше лъжлива. Ударът започна отдясно, но ножът прелетя пред очите на Асен и попадна в лявата ръка на циганина. Докато размахваше ръце в отбрана, острието го парна в реброто. Лявата му ръка докосна ухото на Яшаров и под ноктите му остана кожа. Отново възстановиха дистанция. Ножът беше разпрал бокса на сакото и беше заседнал в ребрата. Не го болеше, въпреки че коремът му се мокреше. Сините очи на циганина светеха бясно. Държеше се за ухото и псуваше. „Ще ме убие!“ — помисли Асен и се приготви за втората му атака. „Глупаво е да умра от ножа на тоя циганин!“

Сега виждаше по-добре, въпреки че кръвта му течеше и огънят започваше да се превръща в болка. Следващата схватка реши с шут. Когато Яшаров налетя, Асен се отхвърли от тезгяха, краката му попаднаха в гърдите на нападателя и го метнаха в тълпата.

Третата атака започна бясно. От устата на Яшаров капеше пяна като от бесен, очите му загубиха детинската си мекота, жилата на челото му набъбна. Ножът беше ту отляво, ту отдясно. Асен чувстваше, че размахва хаотично своя, че възможностите му за отбрана намаляват непрекъснато, че приближава към един унизителен край и че единствената му възможност е да хвърли всичко в атака. Заслепен и окуражен от безумие и страх, Асен Москов замахна с крак и за момент принуди циганина да отскочи. Когато дистанцията се увеличи Асен се наведе, прикри с рамо гърдите си и тръгна с ножа напред. Пред мига, който беше избрал за атака и считаше последната си възможност, видя,

че кръгът се разтваря. Появи се Мюлвет. В ръцете си държеше пушка. Момичето извъртя ръцете си така, както замахват дърварите, и стовари приклад в тила на циганина. Стоян Бубоб Яшаров рухна в краката ѝ.

Подпряла ловната си пушка на рамото на Дометиан, Мюлвет изпразни кръчмата. Ръмжащи и агресивни, циганите напуснаха под заплахата на двете цеви. Единствено кучето не си даваше сметка какво става. Въртеше се около господаря си и се опитваше да обърне главата му. Асен огледа стомаха си, но раната беше повърхностна и кръвта щеше да спре. Друга болка започваше да се обажда и той откри рана над десния лакът, която до този момент не беше усетил.

— Трябва да вървите! — каза Мюлвет. — Може да дойде на себе си.

— А ти? — попита Асен.

— Ще се оправя сама. Вземете конете и тръгвайте!

Дометиан имаше болен поглед. Изглеждаше смазан от унижение. Брадата му играеше нервно. Опитваше носа си. Очите му бяха налети с кръв и отокът щеше да се разширява. Циганите бяха извили ръцете му и остри болки в плещите го правеха да изглежда схванат.

— Жив ли е? — попита монахът.

— Ако беше умрял, кучето щеше да вие! — Мюлвет вдигна пушката и я изпразни в главата на Учо. Изстрелът напълни с дим кръчмата. Тялото на кучето подскочи във въздуха и падна върху гърба на Яшаров. Имаше нещо безсмислено и излишно в това убийство. Учо не мръдна, не издаде звук, не изхърка. Мозъкът му потече по врата на Яшаров и направи локва на пода.

— Време е да тръгвате! — повтори Мюлвет.

Яшаров се размърда, протегна ръка, освободи се от товара на кучето, попипа тила си. Проследявайки ръката му, Асен видя рана, от която капеше кръв.

— Вдигнете го! — каза Мюлвет. Яшаров позволи да му помогнат.

Машинално прехвърли ръка през рамото на игумена трябваше да я махнат насила, когато го слагаха да седне.

— Какво става? — попита той и повтори въпроса си на цигански.

— Ще престанеш ли да безчинстваш, Яшаров?

— Ти ли ме удари? — попита той и обърна сините си очи към нея.

— Да.

Стоян Бубоб Яшаров се изправи и тръгна със залитане. Погледът му падна върху кучето и се обърна рязко. Не виждаше двамата мъже. Гледаше само Мюлвет и Асен Мосвов можеше да се закълне, че очите му бяха меки, отново детински и лишени от всякаква злоба.

— Защо, Мюлвет?

— Трябваше да стрелям! — отговори момичето.

* * *

Асен Москов почувства неразположение, втресе го, вдигна близо четиридесет градуса температура и загуби представа за събития, хора, време. Дойде лекар от Асеновград, прегледа раните, сложи инжекция против тетанус и си отиде. С обилно потене Асен отново дойде на себе си и поиска вечеря. Чая донесе Мария.

— Къде е Дометиан? — попита Асен, съзнаващ нелепостта на положението си.

— Из епархията! — каза Мария. — Нареди да не ставате, докато се върне.

Асен се страхуваше, че разговорът ще се завърти около боя с ножовете, че ще лъже, че в заколването на един човек няма героизъм, че е механичен акт, предизвикан от безизходица. Очакваше Мария да му задава въпроси, да се рови в оня миг, който Дометиан нарече „Възраждане от страх“.

— Щеше да го убиеш! — каза монахът. — Ако не беше Мюлвет, с него беше свършено. Видях смъртта му в очите ти.

Асен Москов остави без последствия тези думи. „Можех ли да го убия?“ — беше въпросът пред онова „Аз“, което не подозираше, че съществува и което беше тръгнало в атака. Отговорът, този, който трябваше да задоволи чувството на реалност, беше: „Да!“ Яшаров беше твърде силен и бърз, за да смята убийството му за осуетено. Значително по-почтено му се струваше да гледа на Мюлвет като на свой спасител.

Мария седна на края на нара.

— Ако Станой не се върне тази вечер, ще го потърся в Пловдив — каза Асен. — Не мога да издържа втори дуел!

— Омръзна ви тук?

— Нямам време! — премълча истинския отговор. Чувствал се атакуван отвсякъде. Мария се мъчеше да го замъкне в леглото си, Дометиан го разчекваше на бесните си коне, Зосим го тъпчеше с абстрактната си философия, циганите го предизвикаха на двубой. — Разчитам на Станой! Очаквам да приеме работата, дори да не му хареса!

— Не вярвам да откаже.

Асен беше донесъл някакъв роман и предпочиташе да се рови в него, отколкото да гадае двусмисленото мълчание на Мария.

— Ще опитам да поспя! — каза той.

— Ще мина по-късно...

— Недей! — почти извика. — Ако спя тази нощ, утре иде бъда здрав!

Мария стана. Очите ѝ, които така лесно губеха цвета си, сега приличаха на тиня. За втори път Асен Москов откри изумен, че тази жена може да бъде и красива.

* * *

Станой не се върна на обяд. Дометиан отсъстваше. Беше се прибрал късно снощи и преди разсъмване беше излязъл на кон. Асен се въртя из манастира, опита се да въвлече Ласко в разговор, но клисарят беше стеснителен човек и понасяше болезнено любопитството му. Асен обядва сам, пи кафе... нито Кира, нито Мария се появиха. Към четири часа Дометиан се върна. Отокът на очите му се беше разширил, бялото беше в кръв, носът морав, а щеше да стане черно-син от вътрешните кръвоизливи.

— Намерих го! — каза игуменът. — Ако е жив, значи има господ!

— Кого сте намерили? — попита Асен.

— Яшаров!

Ето какво беше правил монахът в тези часове на отсъствие. Беше търсил циганина и беше го намерил. „Ако е жив, има господ!“

— Какво си направил? — изкрещя Асен. — Къде е?

— На Мелнера. Ако е жив, ще лежи в болница с месеци, ако не — аз в затвора! Предупредих да го вземат!

— Ти си луд! Защо? — Асен разклати монаха за раменете, но клещите на Дометиан се впиха в ръцете му и се освободиха.

— Не понасям унижения! — каза той и излезе.

Асен седна на нара. Пред очите му минаха като на лента последните двадесет и четири часа. Не беше за вярване, но те донесоха смъртна опасност за трима мъже, а поводът не беше повече от гордост. Асен Москов трескаво стегна багажа си и излезе от килията. Завари Мария пред шишетата с лакове.

— Лист и молив!

„Обади се в София!

Асен Москов.“

После замина.

Бръкна машинално в пощенската кутия и едва въвн, на улицата, си даде сметка, че пръстът му е напипал лист. Пребърка джобовете си за ключ, но трябваше да се качи отново на четвъртия етаж. Не водеше кореспонденция и беше загубил навика да го носи в себе си.

„Обаждам се от Париж. След Прага и Варшава като че ли бях подготвена за този град. Ходя по улиците, гледам филми, от осем до два съм заета в едно от ателиетата за експериментална мода. Получавам достатъчно пари, за да се чувствам независима, а това, изглежда, е всичко, което искам. Още не съм била в Лувър, в Дом де з'Енвалид, Парламента. Уморих се. От вкъщи пишат, че баща ми е зле. Страхувам се, че няма да го заваря. Ако имаш време драсни няколко реда. Живея у една вдовица на улица «Мадам дьо Савиние №9».

Адриана.“

Асен се качи в колата и отиде в модната къща. След срещата с Молеров и стилистите (отложи срещата си с Борис Попов) седна да пише писмо на Адриана.

„Защо, дявол да го вземе, едва сега пращаш адреса си? Цяла година скиташ из Европа. Можех да те потърся и на двете места. Толкова неприятно ли би било, ако покажеш на мъжа си (макар и бивш) някоя и друга приятна кръчма из Варшава? Тази вечер ще ида у вас, а утре ще ти пиша цялата истина. Старият е болен, ще се заема с лекуването му. От време на време виждам брат ти. Чувам,

че ходи с някаква красавица и едва издържа на разходите. Тук Лилда е единствената атракция! Видях афиш на Саша. През декември ще бъде в София. Моля те в следващото писмо (гледай да не бъде след три месеца) да споменеш мимоходом датата на завръщането си. Пиша ти от кабинета на «Диана», довечера, след като се върна от вашите ще ти напиша писмо с оплаквания.

Асен.“

Залепи плика, подписа го и повика прислужницата. Писмото трябваше да замине на секундата. Мисълта, че Адриана чака отговор, му се стори непоносима.

* * *

Борис го посрещна по пижама. Стаята беше в облаци дим. Попов живееше на булевард „Витоша“ и шумът на трафика го разболяваше. Асен отбори прозореца, поиска кафе и седна да чете експозицията:

„Пред нас са двата основни проекта — започваше уводът, — налага се да изберем единия и ако се спрем на по-добрия, да знаеш точно защо, с цялата отговорност на такова решение. София е древен град с млада, съвременна архитектура. Уважаемото жури не може да не си дава сметка, че фигурата, която ще избере и възложи за изработване, ще остане столетия на мястото си, ще грози или краси града. Предвид милионите очи, които ще запечатат спомена от тази работа, смятам за необходимо да изложа пред вас всички «за» и «против» предложените макети. Да започнем с проекта на колегите Андреев-Ванков. Изработен с вкус, монументален, чужд на детайла, с четири независими профила... за решението ще говорим по-късно. Единственото ми възражение е, че този монумент може да бъде поставен в градски парк, пред казарма или на входа на пристанище, без внушението да се промени или с нещо да се разнообрази ландшафтът. Фигурите са бойки, дрехите ортодоксални и в символа си, събуждат по-скоро други асоциации. Аз бих нарекъл монумента «Дружба», «Поглед в бъдещето» или нещо подобно, бих го поставил пред гимназия с

математическа ориентация, на автострада или където и да било, но в никакъв случай пред къща за мода. Съображенията: първо, модата е в детайла, а тук имаме скулптура в решение извън него, второ — модата е финес, друг вид светоусещане, тя гарнира нашето ежедневие, без да го определя, затова и пластично, и изобразително протестира срещу монументалността. Модата е менлива и нейния израз в никакъв случай не може да бъде гордо тържество. Трето и най-важно, във фигурите на професорите Андреев и Ванков откриваме един остарял, бих го нарекъл, изживян вкус, който считам за опасен със своята консервативност и пълна липса на съзвучие с времето. Маниерът, с който работят, беше присъщ на петдесетте години. Когато държавата стъпваше на крака, когато трябваше да даде дължимото на паднали герои. Тогава се наложиха крупните монументи, устремили поглед в простора. Вярващи в светлото бъдеще, горди в своята саможертва. Оттогава минаха много години. Една държава, която трябваше да събере кураж, самочувствие, сега изнася електронна техника на пазара, и ако тогава такава скулптура би била патриотична, сега е просто самохвална, несериозна и каквато искате още. Смятам за свой дълг да не допуснем агресивната безвкусица в живота си, да се опълчим срещу обезсмисляне на миналото, на славното минало — бих добавил. Ако такъв паметник се изпъчи пред една модна къща, аз ще схващам присъствието му като оскърбление към паметта на падналите герои като Шатаров или Петко Янев!“

„Изсилил се е“, помисли Москов. Борис беше свършил повече работа, отколкото беше очаквал. Само с тези редове беше заслужил хонорара си, а експозето имаше още няколко листа.

— Върви ли? — Борис затвори прозореца. — Сега ще стане кафето.

— Задраскай имената — каза Асен. — Ще постигнеш същия ефект.

— Ти ги задраскай!

„За това моето предложение е да възложим на Каров-Манолов да изпълнят проекта си. Имам съображения от два вида: художествени и идеологически. На първо място не трябва да забравяме, че те се явяват с изработка на

митолого-съвременен сюжет, че се представят с проект на тема «Лада — богиня на пролетта», че в съвременно интерпретиран стил поднасят една фигурална деформация (идеалното тяло е изчерпано още по времето на Фидий и Мирон, най-късно при Микеланджело) и фигурата им може да бъде поставена само пред модна къща. На площад, пред казарма би седяла глупаво и не би постигнала внушение. Романтично баладичният навей от фигурата се връзва с розовия цвят на сграфитото и, накрая щом богиня Лада е красива, защо да не бъдат и жените? По-радващо ми се струва друго! В проекта на сграфитото художникът Каров е използвал същият мотив, развит и обогатен с нова орнаментика, внесъл е в проекта електрическите цветове на модната къща и е завършил единството на ансамбъла. Това е художественото съоръжение, идеологическото — нека пред модни къщи, универсални магазини, ресторанти и барове не се подвеждаме по монументалната помпозност, вършеща своята работа на подходящи места и действаща пародийно на площи като този пред модна къща «Диана».

Борис се появи бръснат, с костюм и връзка. Сега изглежда по-добре и най-важното — здрав.

— Аргументите са съкрушителни. Кога ще подготвиш писмото до министъра? — каза Асен.

— До края на седмицата. В понеделник Ивайло се появява в „Поглед“. Подписът е друг. — Борис изпи кафето на един дъх.

— Знаем — Асен стана. — Довечера можеш да ме намериш в клуба.

— Момент!

Асен изчака да чуе предложението.

— След като представя анотацията на министъра, ще поискам да преразгледате хонорарите. Пет на сто ми звучи обидно.

Москов потисна нервния си тик. „Никоя фирма по света не би платила повече от сто лева за всяка една от защитите му. Той получаваше пет хиляди и се готвеше да ги оспорва.“

— Някой ще получи увеличение, но няма да си ти. Три бона от моя хонорар ще прехвърля на изпълнителя и това ще бъде единственото и последно движение на парите.

— Защо „гъпчеш гушата“ на Васил? Какво ще прави с тридесет и пет бона човек, който не е свикнал да има три лева в джоба?

— Ще се научи да има!

— Вместо Манолов можеше да поканиш някой от нас. Ивайло или мен! Тогава щяхме да делим по равно.

— Трябвах ми имена! — Асен го изгледа иронично — Кой от вас си въобразява, че тежи колкото Манолов?

— Както и да е. — Борис отвори вратата и тръгна след него. — Това ли е последната ти дума?

— Да! — Асен се извърна. — Помисли, преди да ме предадеш! Освен, че съдът ще бъде прекрасен спектакъл, ще поискам анкета на всичките ти доходи!

— Аз не съм предател!

— Предупреждавам те! — каза Асен и си отиде.

* * *

В шест часа позвъни у Луканови, родителите на Адриана. Завари ги в отчайващ „хал“. Старият беше на легло. Наближаваше осемдесет, беше се оженил твърде стар, Асен го помнеше все болен, не можеше да вдъхне респект у Велин, сина си, вироглав и алчен, а като че ли и достатъчно подъл, за да е опасен.

— Заповядай! — покани го Ана Луканова, майката на Адриана. — Ще полудея. Иван живее в някакъв свят от спомени — няма представа за реалността. Ада е далече, а с Велин ще станат страшни неща.

Иван Луканов не го позна и Асен не настоя да му припомня за себе си.

Не му предложиха кафе, коняк... а обикновено този дом беше гостоприемен. Даде си сметка колко са закъсали. Асен се почувства между свои. Щеше да предложи пари на Ана, но трябваше да намери подходящ начин, да се постарее да не я унижи и да ѝ внуши да ги харчи разумно. Знаеше, че през август Адриана е изпратила пари,

които майка ѝ е използвала за ремонт. Беше повикала майстора и направила от външна, скрита електрическата инсталация на къщата.

— Къде е Велин? — попита Москов. От стаята му не се чуваше музика, доказателство, че го няма.

— Прави дългове! От двамата ми братя е взел по сто лева, а колко от непознати хора, нямам представа! Ходи с женена жена... возят се в някаква кола, посещават скъпи заведения... всичко това струва пари!

— Имам писмо от Адриана — каза Асен. — Сега ще ти оставя сто лева, а утре ще ти донеса още четиристотин. С едно условие, нито лев на Велин и никакви ремонти из къщата!

— Не мога да взема пари от теб!

— Това е награда на Адриана. Иска да ги използваш за себе си и за лекарства на баща ѝ. Ремонтите ще отложиш до нейното връщане. Съгласна ли си?

— Какво да правя с Велин? И ти си бил на неговите години.

— Нека ме чака утре в четири и половина ще ти донеса парите!
— Асен я целуна и си отиде.

Вечерта написа второ писмо до Адриана. Опита да нарисова достоверна картина на дома ѝ, без да я плаши или принуди да съкрати престоя си във Франция. Съобщи ѝ, че Министерството на леката промишленост е отпуснало награди на тяхно име и, че смята на части да я даде на майка ѝ. Истината беше друга. Асен беше вложил в банката парите на Адриана и тя щеше да има право да ги тегли след завръщането си.

Вечерта прекара сам, в пълно спокойствие, помирнен със себе си. Слуша музика, чете, седя пред прозореца, загледан в примигващия град, докато не откри, че е заспал пред очите му. Тогава легна. Въртя се до два часа, мисли за Адриана, пресмяташе бъдещите ходове на операцията Каров-Манолов и заспа, след като взе луминал и се зави през глава така, че да не чува дори шума от часовника си.

* * *

Велин го чакаше. Асен остави плика за Ана и влезе при него! Завари го да лежи заобиколен от списания, югославска порнография, магнетофонът гърмеше както винаги, този път се въртяха лигави немски мелодии. Не можеше да понася това момче от първия ден и невинаги се беше старал да крие отношението си.

— Здравей, зет! — излигави се Велин. — На какво дължа интереса към семплата си личност?

— На семплостта й! — каза Асен. — Как я караш?

— Без шум. Колаборирам на обществото да загине!

— И?

— Загива!

— Не съм забелязал! — Асен запали цигара, изключи магнетофона и седна. — Как слушаш тази помия?

— Арет! — викна Велин и скри глава под възглавницата. — Ако продължаваш така, ще попаднеш във вихър! Казвай какво те води в моя замък и „Кой от къде е“!

— Имай търпение! Кой курс има честта да те понася?

— За еит иърс-три хърдела! Други въпроси!

— Да! — Асен видя снимка над главата му, а когато се премести на леглото му, с усилие скри изненадата си. От портрета го гледаше Вера Манолова. — Какви дългове имаш?

— Никога не сме имали достатъчно сантиментални аберации за подобен въпрос!

— Въпреки това го задавам!

— Не получаващ отговор и отиваш по дяволите! Окей?

— Не се превземай. — Асен се върна на стола. — Ако не престанеш да се лигавиш, ще кажа на Вера, че всяко кафе, което си платил досега или ще платиш тепърва, е с пари, взети назаем, които майка ти не трябва да връща!

Велин скочи.

— Мръсен удар! — каза той. — Откъде познаваш Вера?

— За да не стане още по-мръсен, отговаряй на въпросите ми!

— Била ти е любовница?

— Наистина си семпла личност! — Асен разбра, че е взел аванс и че не бива да му позволява да навакса. — Чакам да оповестиш сумата.

— Около триста лева...

— Искам точната сума! Напиши на лист имената на хората и парите, които им дължиш!

— За да го покажеш на Вера?

— Ако се държиш прилично, ще запазя пълна дискретност!

Велин беше загубил кураж и не мислеше да се лигави. Още по-малко да се държи войнствено.

— Какви са условията?

— Аз ще покрия дълговете с пари на сестра ти, но ти няма да търсиш кредит повече!

— Тогава дай ми триста... не, триста и петдесет...

— На ръка нито стотинка! Ще дойда с теб по адресите! Ако си готов, да тръгваме, ако не, още сега ще потърся Вера!

— Ще те убия!

Асен се усмихна.

— За да не стигаме дотам, ставай и да тръгваме!

Асен Москов раздаде двеста и осемдесет лева на хора, които никога не беше виждал, и с които никога повече нямаше да се срещне. Позволи на Велин да пази самочувствието си и пред вратите на домовете му даваше необходимата сума. От двете по сто, които беше взел от братята на майка си, до унизително дребни суми като лев, два, дори и стотинки.

* * *

В понеделник под името Ангел Робев, псевдоним на редакцията, Ивайло Денев оповести участието на Каров-Манолов в конкурс „Диана“. Направи го със сензационен език. Авангардният живописец Васил Каров посягаше към монументалната работа и това не биваше да убегне от погледа на общественото мнение, напротив, вестникът призоваваше към овации. Подобен апотеоз бе направен и на архитект Манолов. В дълга поредица бяха изброени негови сгради и в коментара беше отбелязано: „Той е един от малкото млади архитекти, които създават новия облик на града!“

Вестник „Вечерни новини“ излезе с кратка бележка, в която, обявяваше художествено — творческия дуел Каров-Манолов и Андреев-Ванков. Редакцията заявяваше, че при конкурса ще се

сблъскат два вкуса и две тенденции на съвременното развитие. Традиционната интерпретация и едно ново светоусещане, динамично и агресивно като всяка истина за времето.

В сряда Ангелина Делова помести обширна статия в „Литературен фронт“. Заедно с изглед от модната къща и с декларацията, че много обекти в столицата чакат своето естетическо допълнение, тя поздрави от страниците на литературния официоз организаторите на конкурса и изрази задоволството си, че към участие са провокирани такива млади светила като Каров и Манолов. Други имена не бяха споменати.

Модна къща „Диана“ се готвеше за зимна колекция! Бюджетът беше отпуснат, ателиетата привършваха моделите на конфекцията, на края на месеца щяха да бъдат готови за пробите.

Асен Москов си даваше сметка, че е негов ред да се представи с проекти за зимата. Беше започнал да се превръща в администратор и ръководството се изплъзваше от ръцете му. Не можеше да си позволи пасивност. Авторитетът на Мария Тренева и Ангел Стоянов растеше. Стиловата част падаше изцяло на техния гръб. Ателиетата по вътрешна архитектура се водеха от Виктор Симеонов, въпрос на инициатива от негова страна беше да се отдели или остане под егидата на модната къща.

Ангел Стоянов беше амбициозен, макар и плах човек. Познаваше работата като никой друг и само страхът го задържаше в зависимост. След конфликта с Киряков, Асен Москов се беше снабдил с достатъчно врагове както в средите на текстилците, така и сред ръководителите в министерството. Стоянов минаваше за човек на Киряков, въпреки че изпитваше ужас от това определение. Въпрос на дни беше да стигне до резонното заключение: „Асен Москов ръководи едно предприятие, което лежи на моите плещи!“ Тогава министерството можеше да реагира по няколко начина...

Художественият съвет беше насрочен за петнадесети март и беше много важно дотогава Асен да не загуби позицията си. Макар страхлив, в известен смисъл дори раболепен, Ангел Стоянов щеше да направи всичко възможно при смяна на ръководството да неутрализира всичките му козове.

Разпънал класьорите на френски и английски модни къщи, обзет от непоносима скука, Асен драскаше модели на дамски палта, кое от

кое по-грозни. Нямахе никакви идеи. Смяташе фолклора за изчерпан, за преексплоатиран, за банализиран до смърт. Всякакви шевици му действаха като шамар. „Никакви национални сюжети не могат да ме спасят! — мислеше той легнал на пода в кабинета. — С мъжката колекция ще се справя криво-ляво, но дамската ще ме срине главоломно!“ Ако беше тук Адриана, този проблем щеше да отпадне от само себе си. Асен се загледа през прозореца, всеки ден животът доказваше незаменимостта на жена му. Ако беше тук да хвърли, макар и едно око, сигурността му щеше да се възвърне мигновено. Сега беше моментът да признае оскъдните си възможности.

Асен Москов скочи. Тялото му се тресеше като ударено от електричество.

„Аз съм идиот!“ На бегом отиде до бюрото, грабна лист и започна да съставя телеграма.

„Предлагам ти да моделираш дамската зимна колекция. Ако склониш Истерел да се подпише под скиците, ще ти платя като гастрол, във валута! Отговори веднага!“

Облече самото си и заслиза, тичайки. Изпрати телеграмата бърза, препоръчана, светкавица, както можеше най-бързо, после се върна в модната къща. Облекчен и в блестящо настроение, Асен нарисова набързо жилетка шотландско каре, панталон с румънски джобове, с маншет и клош, сако с широк ревер и двойно закопчаване, леко пардесю тип тренчкот, балтон в строга английска линия, леко втален, дълъг до прасците и с шпиц до кръста. Смачка и хвърли в коша дамските си скици, но после ги извади и напъха по джобовете. Нямахе гаранция, че не претърсват кабинета. Ако моделите попаднеха в ръцете на Мария Тренева, щеше да има доказателство за безсилието му. За разлика от Ангел Стоянов тя беше жена с кураж и не криеше, че се счита експлоатирана.

Още в началото на есента Тренева поиска да ѝ се възложи зимната колекция. Това беше безпрецедентна молба (обикновено всички се дърпаха от моделиране) и накара Асен да се замисли. Не, Мария нямаше да направи тази колекция. Така щеше да бъде по-

спокоен и безбурно да докача художествения съвет. След това съдбата на къщата му беше безразлична.

Асен поиска кафе по телефона, заключи скиците в бюрото и се облегна на стола. От утре щеше да започне вариантите на сака, жилетки, балтони, днес просто можеше и нищо да не прави. Следобед щеше да отиде на последното есенно ревю за сезона, а след това и на коктейла, даван от министерството по този случай. След кафето щеше да се прибере в къщи, да се обръсне, да дремне час-два, да мине да вземе Ивайло (той щеше да пише за колекцията) и да го заведе в зала „Универсиада“, Васил Каров щеше да доведе жена си и Борис едва на коктейла.

Телефонът извънтя. Асен направи знак на прислужничката да остави кафето, изчака я да излезе и вдигна слушалката.

— Търся директора на модна къща „Диана“ — каза приятен баритон.

— На телефона?

— Казвам се д-р Разсолков, от първа градска болница.

— Слушам ви.

— При нас постъпи вашата майка, Невена Московка. Търсих ви в къщи и на този телефон... Два дни не мога да ви открия.

— Бях извън града — каза Асен. — Има ли нещо сериозно?

— Все още не знаем. В момента правим изследвания. Ще ви помоля да дойдете.

— Разбира се! — Асен се надигна от стола. — След две минути мога да бъда при вас.

— Чакам ви — каза д-р Разсолков.

От смъртта на баща си не беше влизал в болница. Посрещна го млад мъж, не по-възрастен от него, строен и контешки елегантен. Имаше нещо напрегнато — сериозно във вида му и Асен не го хареса.

— Вие сте мъж — каза Разсолков. — Няма да крия от вас. Има опасения за канцер. Засега недоказани, но рентгеновите снимки дават доста добра картина на стомаха. Червата са в ред, остава другото...

— Какво значи канцер?

— Рак! — Разсолков сви вежди. Струваше му се задължително да се знае този термин. — Преди да се докаже диагнозата, не бива да я

афиширам, но на вас ще кажа. За мен съществува действащ канцер в надбъбречната жлеза. Остава да я отворим и да видим до каква степен е метастазирал. Ако заразата е локална, има шансове, ако не — не. В два часа ще я подложим на операция. Разбирате какво искам да ви кажа?

— Напълно!

— Без ваше съгласие няма да прибегна до хирургическа интервенция.

Асен извади носна кърпа и избърса челото си. Не знаеше как да нарича това, което чувства. Ужасът се приближаваше до любопитството, изумлението до някакъв гъдел.

— Не разбирам нищо — измънка той. — Ако трябва да я оперирате, ще я оперирате, разбира се! Говорихте ли с нея?

— Опитах да я излъжа. Казах ѝ, че има начало на перитонит... Не повярва! Убедена е, че е рак. Искате ли да я видите?

— Да! — Асен скочи и тръгна след Разсолков. Качиха се на следващия етаж. В стая номер пет лежеше майка му.

— Обадете ми се, преди да тръгнете! — Разсолков го остави.

— Добър ден, моето момче.

Освен Московка в стаята имаше още две жени, значително по-млади от нея.

— Не очаквах да те намеря тук! — Асен се наведе и целуна ръката ѝ. — Докторът каза, че ако не те били открили навреме, перитонитът щял да се развие и... тогава нищо не се знаело!

— Добре, че ме откриха навреме! — каза Московка. Стори му се, че чува ирония. — Нищо, скоро ще бъда добре. Ти как си?

— Остави! Добре... Чувстваш ли някакви болки?

— Не. — Московка се надигна и застана на лакът. — Отначало имах тежест в стомаха, сега не усещам нищо. Да те запозная с тези приятни жени! Това е синът ми Асен — почти извика Невена. — Говорих ви за него. Той е художник... Бяха много мили с мен. Посрещнаха ме, дадох ми плодове... Би ли могъл да ми купиш няколко лимона?

— Разбира се! Веднага ще ида!

— Не сега, постой малко! Може да идваш понякога. Не на свиждания! Идвай в неделя към три и половина! Свиждането трае от два до четири!

— Какво да купя? — Асен стана и се огледа. Искаше да види какво има по шкафове на другите болни. Нямахше нищо, провизиите държаха в чекмеджетата. — Плодове, сокове?

— Няколко лимона, нищо друго!

Асен паркира пред плодовия магазин на „Раковски“, купи банани, лимони, портокали, ябълки, от всички видове нектари, швепс... Върна се с огромни пакети. Завари Невена легнала по гръб, затворила очи. Изправи се и лицето ѝ се сгърчи. Докато нареждаше пакетите и показваше съдържанието им, Асен видя, че количеството е направило впечатление на жените. Това не убягна на майка му.

— Синът ми е богат човек! — каза дрезгаво, с нотка на злоба. — Печели от мода! Българската мода е в негови ръце! Ако обувките са грозни, ако десените са три или пет, той е виновен, но това не му пречи да купи целия магазин за плодове!

— Жестока си! — каза Асен и се опита да се усмихне. — Ще предложиш и на тези мили жени!

— Да! — Московка не промени нито тона, нито гримасата. — Ще изядем всичко заедно, като в комуна! — отново се обърна на гръб и загледа тавана. — Седни тук! — посочи перваза и когато застанаха очи в очи, попит — Какво ти каза д-р Разсолков?

— Била си пред перитонит! — излъга Асен, но му се стори, че го е направил убедително.

— Закълни се!

— Честна дума!

— Не така!

— Знаеш, че не съм християнин.

— Както и да е! — Московка махна с ръка. — Ако искат съгласието ти за операция, дай го!

Асен кимна. Мълчаха известно време. Напрежението ѝ спадна, опита да се усмихне.

— Имаш ли известия от Адриана?

— В Париж е.

— Пишете ли си?

— Понякога...

— Ако е възможно, съберете се, животът на самотника е пустиня!

— Ще помисля — Асен опита да сложи ръката си върху нейната, но Невена я изтегли и затвори очи.

— Сега ме остави! — каза го глухо, ако не я виждаше, не би познал гласа ѝ. — Уморих се! Благодаря за плодовете.

* * *

— Как ви се видя? — попита Разсолков.

— Уморена, изплашена! Не! Не изплашена, по-скоро унижена. Никога не е напускала дома си, още по-малко, за да постъпи в болница. Изглежда добре. Не я боли нищо. Поиска лимони, от тях ѝ разминавала тежестта в стомаха. Говори свързано. Видя ми се напълно нормална! Тя е странен човек, особена, искам да кажа! Най-важното е, че не я боли и жените в стаята са приятни!

Разсолков наведе глава и дълго гледа в пода, но когато я вдигна, очите му пронизваха като лазери.

— Вие сте син на лекар и ще ви кажа истината! Майка ви има болки! Поддържа я с морфин!

В първия момент се усмихна недоверчиво, но очите на хирурга минаха през неговите и го удариха в тила.

— Не е възможно.

— Пригответех декларацията. Ако я подпишете, ще я оперирам в два часа.

Москов пребърка механично джобовете си. Намери писалка и завъртя подписа си под някакъв текст. Не виждаше нищо.

— Има ли надежда, докторе?

— Кана галилейска! — Разсолков посочи небето. — Може да се случи чудо! Ще ви отговоря довечера.

Асен не отиде на ревюто. Преседя пред операционната тридесет и пет минути. Операцията беше твърде кратка. Преди Разсолков излязоха асистентите му. „Къде се дяна, дявол да го вземе?“ — кипеше Асен, когато видя да се задава. Разсолков остана няколко секунди при групата си, после се отдели и тръгна към него.

— Отворих я — каза той. — Диагнозата ми се потвърди. Метастазите са обхванали черния дроб и червата. Утре ще можете да я

видите за последен път. Други ден, най-късно след три дни, ще изпадне в кома, след това ще дойде краят.

Асен отключи вартбурга и седна. Беше три без десет. Ревюто беше към края си, след това щеше да започне коктейла. Там щеше да се смеси с хората и да избегне срина, който пълзеше по вените му.

Щеше да види майка си за последен път. Бяха ѝ поставили система, щяха да ѝ инжектират морфин и когато болката се отдръпне в тялото, да го повикат. Асен Москов пушеше в чакалнята и чакаше знака на сестрата. Разсолков си беше отишъл. „Нищо не мога да направя!“ — беше казал той и Асен беше склонен да му вярва. Доверието беше естествена черта в него и ако с годините разви скептицизъм, той беше повърхностен и същността му се съпротивляваше срещу него.

На времето, когато беше дете и майка му го водеше да гледа влаковете на Подуенската гара, Асен приемаше на доверие всичките ѝ обяснения на нескончаемите му въпроси. Локомотивът беше дълга змия, наказана от господа да върви в коридор, фаровете бяха очите ѝ, парата — дъхът ѝ, осите на колелата — веригите, в които е окована. Влаковете бяха добри, лоши, много лоши и ужасни. Ако маневрираше локомотив без вагони, Невена казваше, че наказанието му е свършило и отива при бог да го освободи от веригите. Ако композицията е пътническа, значи наказанието ще свърши скоро. Змията се е поправила и мъдрият старец ѝ е поверил хора, за да я изпита. Ако композицията е товарна, наказанието зависи от броя на вагоните. Колкото по-дълъг беше един влак, толкова по-ужасен му се струваше. Асен изпитваше сладък страх и непреодолимо влечение към гарите до деня, в който се научи да чете. Между многото детски книжки му попадна една, в която се разказваше за влакове. Разбра истината, без да изживее драмата на лъжата. Прие истината, отмина приказките за наказаните змии и започна да гледа локомотивите като част от цивилизацията.

Няколко месеца по-късно Асен оспори съществуването на бога в един разговор с баба си, покойница преди повече от двадесет години. Тогава доказа с непоколебимата си детска логика, че няма господ, че небето е въздух с облаци, които се образуват от изпаренията на морета и реки, и че на Слънцето не би могъл да живее бог, понеже не би

издържал и миг на огромната му температура. На другия ден Московна знаеше този разговор.

— Ти безбожник ли си? — попита тя.

— Да.

След като издържа на погледа ѝ, в онези години Асен все още не познаваше нюансите на очите ѝ, Невена го хвана за ръка и го заведе в една работилница, където едър мъж с космати ръце люлееше дъска с формата на кабинетно преспание в ужасяващо големи размери върху дъска, вдлъбната в същия профил. Между двете форми подбити стоманени зъбци разкъсваха някаква материя.

— Знаеш ли какво е това? — попита тя. — Така постъпват с децата, които се отричат от бога.

Асен изпита ужас, до вечерта вдигна температура, загуби говора си и го възвърна едва когато започна да бълнува „мелачката за деца“. След тази демонстрация на въпроса „Вярваш ли в бог?“ смяташе за поумно да отговаря „Да!“ до онзи момент, когато почувства сигурност в истината.

Години по-късно, беше излязъл от казармата, когато в двора на една селска къща видя същата машина. Изпита неприязън към майка си. Въображението му беше склонно да вярва, че такава машина не съществува, че той си я е измислил в пристъп на висока температура и че тя е кошмар само на един буден сън. Оказа се, че тази машина се нарича дарак и служи за развличване на вълна.

В отделенията Асен Москов заболя от скарлатина и четиридесет дни прекара в инфекциозната болница. Баща му идваше да го вижда всеки ден, носеше му компот от зимни круши (оттогава Асен не сложи в устата си този плод), питаше го как се чувства и си отиваше. Москов беше сух мъж и физически, и духовно. Години по-късно Асен щеше да си даде сметка, че е жертва на амбиции и бездарност, но тогава го мислеше за лош и избягваше да се мярка пред очите му. След смъртта му намери документи, опити за научни трудове, псевдохипотези и мистични постановки, доказателства, че в главата му е настъпил мегаломански ад значително по-рано, отколкото изглеждаше, и че ако баща му е намразил света, това е била закономерна реакция срещу презрението, което е срещал.

След болницата, Асен завари майка си в хола на старата къща. Огледа го изпитателно и заяви, че докато не го заглади, не може да го

показва никъде. Охранването започва веднага. Асен изяде чиния бульон, порция агнешко фрикасе, но от желираната пача му се догади и отказа да се докосне до нея. Тогава Московка го взе за ръка и го заведе на тавана. В общия мрак, паяжини, пробягващи мишки Асен видя светлина, която озари лицето на някакъв човек с мустаци и свирепо изражение. Беше със сабя в ръка, в покрит с ордени мундир. Възседнал озъбен кон. Асен седя сам десетина секунди, след това се свлече на пода. Беше загубил съзнание. Когато дойде време да напуцат къщата и да се преместват в апартамента, баща му го изпрати на тавана да прибере вещите, които смята за нужни. Бяха минали много години и Асен беше забравил за портрета. За да вижда по-добре, му се наложи да открехне капандурата на покрива. Лъч светлина се промъкна през лененото платно и озари лицето на дядо му, Асен Москов, генерал от Балканската война, щурмувал с конницата източните укрепления на Одрин. Тогава се възстанови старата жестокост на майка му, която беше отдавал на фантазия и отново на температурата.

— Можете да влезете! — сестрата прекъсна потока на мисълта му и Асен пристъпи в стаята.

— Ела, ела! — каза бодрият глас на майка му. — Още съм жива!

— Защо още? — попита Асен. Мракът на спомените беше останал в настроението му и той го внесе в стаята. Имаше само едно легло. Когато се огледа, Невена се изсмя нервно:

— Това е изолатор! Отделят безнадеждните случаи.

Асен приседна до нея.

— Как мина операцията?

— Нормално... умирам. Не го правя трагедия. Умирам без съжаление. Какво ти каза Разсолков?

— Имаш известни смущения в червата. Оттам идват болките!

— Остави тези лъжи. Имам ли метастази, или не?

— Имаш — отговори Асен. Направи го машинално и не съжали. Истината щеше да го освободи от допълнителния тормоз на очите й.

— Колко дни още? — Московка опита да издържи, но думите му бяха удар и я довършиха.

— Ще те лекуват... Говори за чудо... казва „Кана галилейска“. Може да живееш още дълги години!

— Не! Въпрос на часове! Днес, утре... Имам една молба! Закълни се, че ще я изпълниш!

— Стига да е възможно.

— Искам да изгориш всички писма, които се намират в малкия секретар. Това е лична кореспонденция... Закълни се!

— Кълна се!

— Ти си наследник на баща си. Документите са в бюрото му. Ще трябва да уредиш прехвърлянето и да влезеш във владение. Друго... нямам какво да ти кажа! Погреби ме при баща ти, ако е възможно, поддържай гробовете. С една плоча ще решиш всичките си проблеми. Твоя работа! Сега ме целуни и не идвай повече. Искам да спя.

„Иди целуни баща си! — беше казала преди години. — Няма да доживее до утре.“ „Тя е жестока, жестока!“ — изплака тогава той, но сега я виждаше по същия начин да се отнася към себе си и напусна стаята втрещен и изпълнен с уважение.

И втората прогноза на д-р Разсолков се сбъдна. Още същата вечер Невена Московка изпадна в кома. Когато на сутринта ѝ занесе пликове с плодове, вече нямаше нужда от нищо. Асен Москов предупреди в модната къща, че ще отсъства ден-два, и седна пред телефона да чака известие от болницата. Опита да чете, няколко пъти започва писмо до Адриана, но се увличаше, започваше да говори за бъдещето и счете, че в този момент това само по себе си обижда майка му, пътница в небитието. Следобедните часове прекара мудно, вечерта гледа телевизия и не легна, докато не загасиха парното и не замръзна в стола.

Невена Московка живя още три дни. На дванадесети ноември към пет часа Асен стана да отвори вратата и застана лице в лице с Акела.

— Търсих те в „къщата“ — каза професорът и влезе, без разрешение. Беше с кожух, бял като косата му, и шал, праметнат през устата. — Майка ти била закъсала? Истина ли е, или бягаш от работа, да кроиш пъклени планове?

— Всеки момент чакам да ме известят за смъртта ѝ.

— Съжалявам! — Акела се съблече, подаде му кожуха и седна. — Картини от Каров? Дълго мислех какъв дом ти е създала Адриана. Представях си легло в златна паяжина — засмя се и се задави. Кашля известно време, възстанови сериозния си вид, кръстоса крака. — Няма ли да почерпиш професора си?

Асен извади бутилка „Плиска“, чаши и седна срещу него. Сега, когато Адриана отсъстваше, когато майка му беше на смъртно легло и самият той се мислеше за отчаян, присъствието на Акела му подейства добре.

— Как се сети за мен? — попита той.

— Добре знаеш защо съм се сетил за тебе!

В името на истината Асен „се сети“ едва сега.

— Не те разбирам.

— Наистина?

— Сериозно говоря! — Асен знаеше, че трябва да запази апатията, която и без това го беше налегнала тези дни, и да я направи тон в разговора. — Нямам представа!

— Малкият, много дързък си станал! Крадеш любовницата на професора си, изхвърляш благодетеля си като вмирисана риба, а сега се опитваш да грабнеш под носа ми сто хиляди лева! Докога, мислиш, че ще те търпя?

— Ако още един път наречеш Адриана... Ще те изхвърля... Как беше, като...

— Добре! — Акела махна с ръка. — Какво ще кажеш за Киряков? Не твърдя, че мястото му е там, но ти доказа каква змия е крил в пазвата си!

— Това не е твоя работа!

— Както и да е! — Акела се развика и Асен му направи знак да снижи тембъра. — Какъв е този колектив Каров-Манолов? Кой от двамата галфони щеше да се сети да се комплектува така и кой, по дяволите, може да им организира пресата, ако не ти?

— Надценяваш ме.

— Напротив! Твърде дълго те подценявах! С подлец като тебе човек е принуден да се отнася сериозно!

— Акела!

— Не ме наричай така!

— Ще те наричам както искам! Ако не се държиш прилично, ще ме принудиш да те изхвърля! Кажи какво искаш, но без крясъци. Ако прехвърлиш мярката, сърди се на себе си!

Акела развиваше начало на Паркинсон, спуканите капиляри на носа му бяха наложили цвета си, а очите, които някога бяха сини, сега

сивееха тъжно. „Труп! — помисли Асен. — Не му го казват от учтивост!“

— Кажи ми цената.

— Каква цена?

— Спести ми мъката да говоря с обстоятелствени изречения!

— Изглежда, ще се наложи!

Сега сивите очи бяха бесни.

— Какъв хонорар ще получиш, ако Каров-Манолов спечелят конкурса? Аз давам пет бона отгоре!

Асен се насили, но успя да имитира смях и да го доведе до границата на достоверното.

— Губиш си бремето.

— Седем и нито сантим повече?

— Престани, обиждаш ме!

— Не мога повече! Имам страшни разходи. Двадесет бона ще отидат за сграфитото, наех студенти... толкова около отливката, други... не мога да ги сметна, по градинската украса! Ванков е стиснат като менгеме... Поддържам млада жена... Ако не ми възложат този проект, ще вляза в затвора за дългове...

— Това не зависи от мене.

— Ако разтуриш групата, оставам без конкуренция!

— Нито мога да създам, нито да разтурям група! Аз имам глас в съвета и ще гласувам по съвест. Ако искаш да купуваш, трябва да започнеш с гласовете.

— Твоите думи са гаранция, че изобщо не трябва да се занимавам със съвета. Научих се да разгадавам ходовете ти! Да си стиснем ръцете и да забравим конфликта, а?

— Да го направим, но не виждам ползата ти!

— Ще умреш от глад, момче! — Акела се опита да разиграе мощ, но не му се отдаде и Асен се усмихна снизходително. — Не си играй с професор Андреев! Който се е опитал, си е счупил ноктите!

— Да се разберем така! — Асен вдигна чашата. — Ти няма да ме заплашваш, аз няма да си играя с теб! Кажи нещо за себе си!

— „Да говориш за себе си е омразно!“ — казал го е Паскал. Искам гаранция, че Каров-Манолов пропадат. Все пак това са седем хиляди лева! Виждал ли си толкова пари закуп?

— Не! — Асен стана. — Обиждаш ме и съм принуден да те помоля да напуснеш!

— Стига! Дявол, обидил се! А аз! Акела как се чувства? Помисли за мен! Така не бутат дори и в рая! Да или не?

— Не!

— Моля те бе, Асене! Бъди човек! За какво са му на Васил сто бона? Какво ще прави с тях, въшкарят му с въшкар? Нека си гледа картините! Кажи „да“ и да прием следващите чаши.

— Не!

Акела скочи толкова бързо, колкото му позволяваха годините.

— Още един път „не“ и умираш от глад! Затварям ти всички входи! Към модата се върви през академичния съвет! Сега там не можеш да разчиташ дори на Киряков!

— Не! — Асен донесе кожуха и го хвърли в ръцете му. Акела тръгна към вратата.

— Помисли! — каза той, но беше овладял тембъра си и не мислеше да се заканва. — Знаеш къде да ме намериш.

От кухненския балкон Асен Москов се загледа в двора. Видя един добре организиран свят и изпита носталгия по манастира. Охранени котки дебнеха гълъби и врабчета, краката бяха подготвени за скок, но птиците бяха на недостъпна височина и в двора цареше идеална хармония.

Невена Москова живя и на следващия ден, тринадесети ноември. По лицето ѝ се появиха тъмнокафяви петна „сигна мортис“ и Разсолков обяви края.

— Въпрос на часове! — каза той.

Асен преседя в болницата цяла сутрин. Прочете всички здравни списания и си откри симптоми на половината болести. Лявата му ръка изтръпваше — признак на сърдечна слабост, черният дроб се подаваше под ребрената дъга. Чувстваше болки във върховете на белите дробове. Хвърли списанията, остави телефона си на сестрата и се прибра в къщи. Натисна го очакване на смъртта, в обременената му глава притичваха спомени, блъскаха се дати, събития. Умираще най-близкият му човек, жената, от чиято утроба започваше обърканият му път. След час, два, а може би по-малко щеше да скъса най-здравата

нишка в живота си и откриваше с тъга, че такава връзка не е съществувала, че е респектиран единствено от смъртта, че изпитва любопитство пред предстоящото пълно освобождение. От утре щеше да бъде човек извън сантименталния свят на семейството. Щеше ли да му липсва майка му? Липсваше ли баща му, когато стотина непознати вървяха след ковчега му? Не! Асен Москов беше подготвен от рано да понася промените и ако не беше миризмата на липса, можеше да каже, че самотата е единственото състояние със смисъл. През нея течеше по-ясно лудата вода на времето...

Вера Манолова дойде в четири часа.

— Вие сте интригант и клюкар! — каза тя.

— Защо? — Асен ѝ предложи стол.

— Не е ваша работа животът на Велин! Още по-малко моят! Какви стихове пиша, чии картини гледам, на кого съм била любовница, това засяга само мен! Вие сте бездарник и лумпен!

Асен надигна коняка (чашите, които употребиха с Акела, все още бяха на масата).

— Свършихте ли?

— Да!

— Ще имам предвид думите ви! Можете да си вървите!

— Само това?

— Какво очаквате?

— Да се защитите.

— Моля ви да си отидете.

— След като признаете, че не сте мъж и че навирате проклетия си нос, където не ви е работа!

— Признавам. Не ми се сърдете, но няма да ви изпратя!

— Вие ме гоните!

— Не правете трагедии... и кажете на оня глупак... Нищо не му казвайте. Довиждане.

Вера се пресегна, грабна бутилката и отпи мъжка глътка.

— Не мога да допусна, че се занимавате с такава гадост! Ако не бях се уверила лично, не бих повярвала и на господ!

— Имам свои грижи и пет пари не давам какво мислите за мен!

Вера не изглеждаше обидена.

— Странен тип сте, дявол да ви вземе! Оставете впечатление на ухажор, измъквате се в последния момент, търкаляте се в леглото с

манекенките си, плащате чужди дългове, изглеждате мъж, а се държите като, като клюкар!

Асен се почувства поласкан от думите ѝ. Без да иска и без да си дава сметка. В този момент му беше приятно, че го оценяват, макар и не по много ласкав начин. Врълхлетя го суета, излита сладострастно удоволствие, от душата му изплува нарцисът и изби на лицето му.

— Така и така дрънкате повече, отколкото трябва, поне кажете каква клюка съм направил? — без да съзнава, беше тръгнал на защита на „мъжа“ в себе си и нищо не можеше да го върне. Почувства се оживен и положи усилия да не изглежда общителен. Щеше да задава въпроси, да се оправдава, но мързеливо и незаинтересовано, това щеше да предизвика нужния ефект и от дома му щеше да излезе жена, объркана от думи и унижена от апатията, която е предизвикала.

— Какво сте наговорили на Велин за Васил Каров?

— Аз? — Асен се усмихна презрително. — Това ли било? Трябваше да се сетя!

— Ще отговорите ли?

— Мислех, че афектът ви е сериозен, че е предизвикан от истинска интрига... Добре, запомнете! Никога не съм споменавал името на Васил пред онзи...

— Доизкажете се!

— Няма смисъл.

— Не ви вярвам!

— Намерете го. Ако потвърди обвинението, ще скоча от прозореца...

— Добре, тогава защо платихте дълговете му?

— За да не го прави майка му. Аз имам пари, тя не.

— Защо се интересувате от майка му, нали...

— Това не е ваша работа! — Асен беше сравнително кадърен симулант и доста сръчно възпроизведе бяс на лицето си.

— Извинете! — Вера посегна втори път към бутилката, но Асен я затисна с длан, стана и донесе чаши. Пиха мълчаливо. Вера — облечена в коженото си палто, Асен разхлабил възела на връзката, но със сако и готов всеки момент да излезе. Погледът и омекваше, сега не седеше на края на стола, намести се, кръстоса крака.

— Кажете нещо за себе си — проговори Вера, след като счете паузата за достатъчна. — Още ли показвате чужди картини?

Асен кимна.

— Престанах да пиша стихове. Занесох ги на един редактор. Оказа се, че съм подражавала ту на един, ту на друг поет...

— Ако бяхте спала с него, нямаше да обърне внимание на тази маловажна подробност.

— Прекалявате!

Асен се усмихна.

— Правите впечатление на прямо момиче. Реших, че предпочитате истината.

— Предпочитам я! — каза Вера, но толкова наивно, че Асен веднага загуби интерес към разговора. Огледа я още веднъж имаше красиви крака, а бюстът ѝ респектиращо се вълнуваше под палтото.

— Ако не си отидете веднага, ще ви замъкна в леглото! — каза Асен.

— Наистина прекалявате!

— Предупреждавам ви!

— Искате да си измиете очите? За тогава?

— Цял месец не съм бил с жена. На моята възраст това се отразява на нервите.

— Асен Москов!

— Кажете?

„Трябва да го направи бавно, съсредоточено, да я хипнотизирам. Питон и заек!“ — това трябва да бъдем ние след няколко секунди. Асен загаси фаса. Допи чашата и стана. Вера скочи и отстъпи инстинктивно. Зад нея беше стената. Спря я. Асен разкопча кожуха и я прегърна през кръста. Гледаха се известно време, след което Вера прехвърли ръцете си през врата му и го целуна. Последва една от най-нелепите сцени в живота му...

Асен изчака Вера да се измие и влезе в банята. Беше под душа, когато иззвъня телефонът. Спря водата, излезе от ваната, наметна хавлията и влезе в хола. Завари Вера с изхвъркнали от ужас очи и ръка на устата. „От болницата!“ — Асен разбра кой го търси и какъв е поводът.

— Да? — каза той.

— Говори д-р Разсолков — чу познатия глас на лекаря.

— Да?

— Свърши се.

— Кога?

— Току-що.

— Аутопсията потвърди ли диагнозата ви?

— Не е завършена още. Бихте ли дошъл? Трябва да се уредят неприятни формалности.

— Идвам — каза Асен и затвори телефона.

Беше забравил Вера. Отпи глътка коняк, свали наметнатата хавлия и я облече. Тогава видя лицето ѝ.

— Вие сте звяр! — изплака тя.

Асен вдигна палтото ѝ, подаде ѝ го, прехвърли около врата и каишката на чантата, впи пръсти в лакътя ѝ и я повлече. Изведе я на площадката и ритна вратата след нея. В хола се върна куцайки, палецът му кървеше, боляха го всички пръсти. Тогава се сети, че Вера Манолова нямаше откъде да знае, че е чакал тази смърт и е навикнал с мисълта за нея. Друга подробност го вбеси, направи смъртта нелепа, придаде ѝ несериозност. Невена Московка беше починала на тринадесети ноември.

* * *

Асен Москов погребва майка си. Церемонията беше насрочена за два часа. Щяха да я донесат в закован ковчег, да я опеят по християнски и да я спуснат в гроба, до баща му. Аутопсията потвърди диагнозата на Разсолков, рак с метастази по всички вътрешни органи, но в последния момент беше развила хепатит и от инфекциозната болница бяха забранили поклонение пред отворен ковчег. Облечен в черен костюм, сложил креп на ревера, Асен отиде на гробищата.

Беше чакал десетина минути, когато донесоха ковчега. Поиска веднага да го занесат в църквата, но се оказа, че и тук трябва да чака ред. В следващия час тялото остана в дома на покойниците. Асен седна до ковчега. От другите килии долитаха ридания, викове на жени, пресипнал мъжки глас потискаше едва-едва напиреща мъка. Заслуша се. Наближаваше два, щеше да му се наложи да прекара още половин час на това ужасно място.

Тогава започнаха да идват хората. Не очакваше никого. Беше напечатал няколко некролога и ги беше разлепил в квартала. Искаше

да я погребете тихо, да се прости с майка си, доколкото това беше възможно, да се напие и да спи. Първа се появи някаква съкооператорка. Беше възрастна и болна. Остави цветя върху ковчегата, целуна го и се разплака. „Можеше и без това!“ — сложи я да седне и се приготви да слуша напевното ѝ скимтене. „Ще изтърпя някак!“ — помисли Асен, няколко мига преди да потече тълпата. Целият моден център, ателиетата на „Диана“, управлението по текстил и мода, колеги от Съюза на художниците, представители на министерството... Обзе го истерия. Попадаше от ръце в ръце, целуваха го непознати или бегло познати хора. Майката на Адриана намокри лицето му, Ивайло се разхълца в прегръдките му. Плах поглед у Велин, двусмислен у Вера. Ласкав у Владо Матев, парадно тържествен у Акела. Тези хора му късаха нервите. Вдигнаха ковчегата на ръце, занесоха го в църквата, а оттам на гроба. Виолета, годеницата на покойния Виктор, целуна ковчегата и даде тон на истерична спазма. Асен почувства сълзи на върха на гърлото. Беше късно да ги глътне. За момент се огледа, но видя сълзи в очите на Лилда, на Ивайло, на архитект Манолов и се отпусна. Следващият половин час мина без спомени. Потисканите му нерви изиграха мръсна шега. Асен се бори със спазмите, докато можеше, след това падна „черно перде“ и го отнесе. Свести се с разкопчана риза, заобиколен от приятели... Кой знае защо, обичаше всички. Започна да ги целува. Беше забравил причината на нервния си шок и мина време, преди да си го припомни. Едва във вартбургата, шофираше Ивайло, начело на дълга колона коли, които отиваха в бащиния му дом. Асен дойде на себе си и каза:

— Тези хора... Днес те ми показаха, че не съм сам!

По-късно оцени изказването си като инфантилно. Траурната визита започна спонтанно и се изроди в напиване. Гостите му бяха закупили водка, коняци, вина, отваряха консерви, мажеха масло върху филии, ровеха из долапи и чекмеджета, вадеха чаши, чинии, неизползвани с десетилетия, вдигаха тостове ту „за бог да прости“, ту „за здравето на домакина“.

— Обичам те! — каза Акела. — Трябваше да минат години, за да го разбера. Ако вземеш парите, които ти предлагам, ще направиш от този дом бонбоньера.

Вера също намери начин да се доближи до него.

— Три месеца загубих с Велин! — каза тя.

Асен се напи безпаметно и повтори припадъка. Събуди се заспал по корем на едно канапе, вкочанен от студ и изгарящ от жажда. Лапна чучура и не го пусна, докато подливащата вода не стигна до пъпа му. Върна се в хола и се огледа. По земята имаше счупени чинии, фасове, разсипани сандвичи.

Облече се и слезе по стълбите. Беше стегнал студ и с труд запали колата. Внимателно, примижал с едното око (предметите му се виждаха двойни), Асен Москов успя да паркира пред дома си и някак да се изкачи до последния етаж. Треперещ от студ, разхвърля дрехите си из спалнята, облече пижамата и се вмъкна в леглото. Пухеният юрган върна топлината на тялото. Отпусна се и се замисли за смъртта. Отново възстанови в главата си сцените от гробищата, изпита горест и се разплака. За втори път... и за първи път от двадесет и пет години насам Асен Москов плака тихо и тъжно като дете, докато умората и съня не надвиха.

В първата част на концерта бяха застъпени славянски композиции — Рахманинов и Пендерецки — втората беше посветена на Цезар Франк. В антракта Асен Москов видя Ивайло и го покани при себе си. Саша му беше дала покана за двама души и едното място беше празно.

— Харесва ли ти? — попита Ивайло.

— Мислех за други неща.

— Не го казвай на Саша.

— Няма — обеща Асен.

Саша Балцер излезе на сцената, диригентът даде знак, музиката гръмна.

Асен слуша няколко минути и се отвлече. Беше лаик в сериозната музика. Харесваше единствено това, което се покриваше с понятието титанична музика, а тя като че ли се срещаше единствено у Бетховен. Останалото го отегчаваше. С удоволствие беше слушал „Пер Гинт“ на Григ, няколко композиции на Брамс, една-две на Ференц Лист. Славяните му се струваха скука, италианците — несериозни.

Кореспонденцията му с Адриана се засили. След първите две писма дойде съболезнователна телеграма, последвана от дълго писмо, и оттогава всяка седмица поддържаха подновения диалог. Тонът от информативен стана нежен, възстанови се навикът им да си говорят с галени имена, да се чувстват задължени към словесните доказателства за любов. Асен можеше да познае кога едно писмо е писано сутрин пред прозореца и кога по всяко друго време на деня.

Адриана взе участие в зимната колекция. Хонорарът ѝ позволи да остане до пролетта, да положи изпит и да получи френска диплома „от Кутюр“. Асен одобри решението ѝ. Беше започнал ремонт на бащиния си дом и с подробности ѝ го описваше. Беше избил една стена и уголемил хола, поръча две камини — от теракота и от декоративна тухла. Стените в хола облече в ламперия, махна централното осветление и го замени с аплично. От мебелите щеше да запази по-голямата част (вехторията се връщаше на мода), но трябваше

да ги стегне и смени тапицерията. Адриана писа да не бърза. Щеше да донесе алжирска дамаска и марокен. Асен изпрати пари, а тапицерите свършиха останалото. По памет Адриана изготви плана на кухнята, а Асен положи много усилия да го изпълни. Ходи в Силистра за подходящ линолеум, до Етрополе за яворови шкафове. Подмени умивалници, клозет, биде, вана, облицова с плочки сервизните помещения, с тапети антретата, завъртя ключа на апартамента и се прибра в своя. „Когато се върнеш, ще те внеса на ръце!“ — писа той.

Парите се стопиха, направи дългове, продаде вартбурга, но когато продадеше апартамента си и вземеше хонорара от проекта на Каров-Манолов, щеше да си купи по-мощен автомобил.

* * *

Асен чу ръкоплясканията... Публиката беше станала на крак и аплодираше Саша.

— Великолепна е! — възкликна Ивайло. Патосът му беше фалшив или поне пресилен, но Асен беше свикнал с него и беше престанал да се дразни. Отидоха да я изчакат. Саша се появи с букети, раздели се с колегите си, връчи цветята на Ивайло и го взе под ръка.

— Каня ви в Клуба на композиторите — каза тя.

Вечерта напредваше. На масата седна млад диригент с интересна жена и Асен намери дразнител на погледа си. Мълчеше, пиеше вино, слушаше. Ивайло отново блестеше с хумор, разказваше вицове, анекдоти, знаеше всички клюки от живота на музикалния свят, разбира се, знаеше ги и в другите артистични среди. Саша опита да го въвлече в разговора, но Ивайло не изпускаше думата и Асен му беше благодарен. Към десет часа отиде до тоалетната, а когато се върна, на масата имаше още един човек. Беше дребен мъж с брада по контура на лицето, носеше папионка и пушеше лула.

— Да ви представя — каза Саша. — Архитект Александър Ванков, Асен Москов, директор на модна къща „Диана“.

— Най-накрая се запознахме? — каза Ванков. — Андрей ми е говорил много...

— Ласкаво? — прекъсна го Асен, без да крие иронията си.

— Да, да! — Ванков изпусна облаци дим. — Имате ли нещо против да идем на бара? Компанията ще ни извини за четвърт час.

Москов повлече крака след „пренс дьо гала“ на архитекта.

— Уиски?

Кимна. Оттук жената на диригента излагаше на показ профила си, заведението изглеждаше по-уютно. С изненада откри, че предстоящият разговор му създаваше предчувствия за удоволствие.

— Добре живеем — каза Ванков. — Преди двадесет и пет години, когато бях на вашата възраст, имах кръпки на задника и пушех кариочка. Помните ли тези цигари?

Асен кимна отново.

— Уиски, вносен тютюн, дрехи... миражи! Ако тогава някой ми беше казал, че след тридесетилетие това ще бъдат достъпни неща, щях да му се изсмея в лицето. Бях на четиридесет и пет години, когато за първи път излязох от България... Вие пътувате ли?

Асен кимна за трети път, но му се стори неучтиво да клати глава и каза:

— Бил съм из Европа.

— Достатъчно. Достатъчно млад сте, за да имате време да пътувате и по континентите. Кажете ми откровено... Вие сте материално осигурен човек, нали?

— В известен смисъл, да.

— Тогава за какъв дявол се месите в чужди финансови операции?

Москов знаеше, че разговорът ще избие натам, но не очакваше нито толкова агресивен тон, нито толкова безцеремонност. От дребния спретнат Ванков можеше да очаква по-скоро лукавство, отколкото директна атака.

— Ясно! — каза Асен. — Думите на Акела! Ще трябва и на вас да повтарям, че ми е все едно кой ще спечели този проклет конкурс. Престанете да ме плашите, да ми предлагате пари! Какво ви кара да мислите, че с мен може да се постъпва по този начин?

— Добре! — Ванков допря чашата си до неговата. — Ще ви кажа същото по друг начин. Каров и Манолов няма да спечелят конкурса. Ще взема мерки това да не стане, дори ако трябва да поканя комисия от Централния Комитет. Моят страх е, че ако случаят се подхвърли на общественото мнение, хонорарите ни ще предизвикат нежелателен

шум и ще се наложи да ги преразгледат. Единственото ви постижение може да бъде нова хонорарна таблица. Мисля, че и вие не сте заинтересован от това?

— Не, разбира се! — каза Асен. — И ако някой предизвика такава комисия, няма да съм аз!

— Добре казано! Тогава защо слагате пръста си пред летяща врата? Каров и Манолов ще останат зад нея! Казвам ви истината!

— Вярвам ви, но защо я казвате на мен? Единственото ми пристрастие към този случай е временното (подчертавам временното) управление на модната къща!

— Не ме заблуждавайте, Москов! Вашата личност възбуди любопитството ми. Знам всичко около машинациите в модната къща. Трябва да съм сляп, за да не видя какво се готвите да направите от конкурса. Уверявам Ви, че няма да бъда статист във вашия театър!

— Заплашвате ли ме?

— Предупреждавам! Ценя подбора ви! Каров-Манолов е най-добрият екип, който може да се изправи срещу нас. Причините са няколко. Знаят да воюват, поне Манолов разполага с оръжия от нашия калибър, а има още един коз, който не е за пренебрегване — младостта! Въпреки това този екип е губещият в надпрепускането. Аз ви предлагам да заложите на фаворитите. Другото ще бъде проява на инфантилизъм!

— Ще ви отговоря пред проектите — каза Асен. — От вас няма да скрия за кого съм подал гласа си.

Ванков намести ръбовете на панталоните си, загледа се в портретите над главата си, Асен не ги виждаше, но видя гнева му и върна погледа си на жената на диригента.

— Сериозно ли говорите?

— Напълно.

— Втори път отхвърляте предложението на професор Андреев?

— Това са обидни предложения!

Старият архитект плати скочовете и го хвана под ръка:

— Да се върнем на масата? — каза той.

* * *

Асен Москов чакаше Ивайло. Беше шест и половина вечерта, „къщата“ беше празна. Бяха си отишли всички, освен портиера, но той беше предупреден и щеше да доведе Ивайло в кабинета. Двадесет дни преди конкурса за монументална украса на модната къща Асен беше повикан в кабинета на министъра и беше обвинен открито в създаване на подражателски вкус и разход на валута за хонорари, непредвидени от статута на предприятието. Сериозни обвинения, не можеше да гледа през пръсти на положението си. Знаеше откъде изхожда сигналът. Конфликтът със стилистите Мария Тренева и Ангел Стоянов зрееше за разрив. Асен беше уязвим по много линии. Изготвяйки зимната колекция, беше заимствал цялата цвятова характеристика от английската зимна мода, върху която беше разработил няколко италиански модела от клубен тип. И друг път беше правено това, но тогава вътрешни врагове не съществуваха и всички стилисти бяха заинтересовани от одобряване на моделите. Допусна две грешки. Отстрани Мария Тренева от работа по колекцията и не защити гърба си. Трябваше да бъде особено внимателен и да положи грижи за тила си. Сега беше обвинен в компилация и което беше по-лошото, в допускане на идеологическа грешка, в насаждане на западен вкус. Беше необходима ловкост, за да намери добре защитаващи го аргументи. Друг пункт, по който беше силно уязвим, беше хонорарът изплатен на Адриана. Мария Тренева беше мълчала пред художествения съвет, не каза нищо ни „за“, ни „против“, но не беше преглътнала обидата и сега отговаряше с коварен удар. Ако за ден-два Асен Москов не намереше начин да се защити, бяха му дали да разбере, че ще бъде освободен. Провал по всички линии. Решението на съвета щеше да остане в тайна. Каров-Манолов щяха да загубят гласа му, а което беше още по-лошо, нямаше да има възможност да следи Матев и групата му, които можеха да вземат двоен хонорар и да изиграят най-мръсния номер.

Ивайло беше предупреден от сутринта, беше взел скиците и беше отишъл в Народната библиотека. Ровейки се в книгите по история на костюма, проследявайки съвременните тенденции на модата, той трябваше да намери начин да свали обвинението от гърба на Асен. Другата му работа беше да направи писмен паралел между Мария Тренева и Адриана, да намери съкрушителни аргументи срещу враговете му и сериозни доводи в полза на бившата му жена. Снабден

с такава защита, щеше да намери начин да оправдае изразходваната валута, без нея щеше да чака заповедта за уволнение. Уплашен от скоротечността на събитията, Асен беше дал „картбланш“ на Ивайло да използва клевети, доноси, ако трябва, да лъже явно, но поне да отложи всъщност неминуемата развързка в „къщата“. Асен Москов отиваше на работа преди колегите си и напускаше след тях. Правеше мили очи на моделиери и дизайнери, задържаше се в ателиетата, присъстваше на проби, никога преди това не беше го правил, заседаваше се в кабинета на профпредседателя. Мария Тренева веднага забеляза маневрите му и поиска отпуск.

— До кога? — попит Асен.

— Докато ви освободят! — отговори тя и побърза да се махне.

Започваше да става забавно. Играта се усложняваше, но ставаше откровена. Това го освобождаваше от излишно лицемерие. Десет минути по-късно отново срещна Мария, този път в коридора. Вървеше сама и се опитваше да не срещне погледа му. Асен застана на пътя ѝ.

— Много ли ме мразиш? — попита той.

— Достатъчно.

— Защо?

— Не се ли сещаш? — дори да не беше признала омразата си, очите я издаваха. — Не понасям унижения и не виждам причина да се подчинявам на негодник като тебе!

— Благодаря! — Асен опита да се усмихне, но обидата беше задействала.

— Няма да се спра пред нищо! Ако се оправдаеш за валутата и за плагиатските костюми, ще те обвиня в морално разложение!

„Ще я убия!“ — помисли Асен, но се въздържа и отмина.

Ивайло се забави, но донесе добри новини. Ако Асен Москов, защитаващ се в кабинета на министъра, трябва да покаже откъде е заимствал костюмите за зимната колекция, може да покаже септемврийския брой на „Прамо“ от 1968 година. С известни цветови разлики костюмите бяха почти същите. Обвинението в компилация щеше да остане, но поне другото, идеологическото, щеше да отпадне и ако бъде отстранен, то параграфът щеше да бъде „за несправяне с работата“. На един лист Ивайло беше извадил номера и страниците на всички книги по история на костюма, които доказваха националното решение на Адриана. На Асен щеше да бъде достатъчно да го покаже

или остави в канцеларията. Колкото до Мария Тренева, Ивайло носеше „Бурда“, „Ел“, „Некерман“ и един булеварден журнал „Ла Ви паризиен“, които бяха сами по себе си обвинителен акт срещу нея.

Асен не издаде радостта си, въпреки че вътрешно триумфираше.

В петък сутринта се представи в кабинета на министъра, изнесе защитата си, своята и на Адриана, и насочи ударите към Мария Тренева. Съветниците клатеха глава, задаваха въпроси. Привидно се съгласяваха или признаваха доводите му, но Асен излезе от кабинета, без да е сигурен в крайното решение... Трябваше да чака.

Когато наближи художествения съвет, Москов взе БМВ-то на Васил и замина за манастира. До Вакарел опитваше да свикне с мощната кола, след това пътуването се превърна в удоволствие. В манастира пристигна в четири часа и преди да е преминал арката на вратата, видя Ласко да разхожда жребците. Това беше първия тревожен сигнал. Обикновено Дометиан се занимаваше с конете си. Посрещна го Станой. Изглеждаше добре. Беше в меко, тъмножълто палто и боти от истинска кожа.

— Добре дошъл! — Асен откри промени, които не му харесаха. Станой беше добил достатъчно самочувствие, за да не изглежда жалък, и беше достатъчно богат, за да угодничи.

— Дойдох за тебе — каза Асен. — Ще приемеш ли една поръчка? При нормални стечения на обстоятелствата ще спечелиш около три хиляди лева.

— Къде ще живеем?

— Ще ви отстъпя ателието. Не е кой знае какво, но има всички условия, сервизни помещения, парно, бокс...

— Мария ни чака за обяд — Станой го бутна към къщата. — Ще работя за тебе, ако ще и в джендема... Има новини! Не знам как да започна... Арестуваха Дометиан!

— Какво? — Асен го хвана за реверите, но този път Станой беше достатъчно уверен в себе си майстор. В очите му видя, че е прекалил. — Извинявай!

— Няма нищо — каза Станой. — Яшаров. Прекъснал е някакъв нерв и циганинът ослепял... Тези дни ще бъде процесът!

* * *

Асен Москов беше допуснат в канцеларията на полковник Белов, началник на пловдивския предварителен арест.

— Кой сте вие? — попита полковникът. Беше мрачен мъж, но Асен беше твърде разтревожен, за да се съобразява с настроението му.

— Казвам се Асен Москов — подаде ръка, но отатък не я поеа и увисна глупаво над масата.

— Какво искате?

— При вас е задържан Климент Антонов, игумена на манастира „Свети Илия Чудотворец“.

— И?

— Зная всичко, свързано с този случай. Искам да дам показания!

Полковникът слушаше с привидно внимание и Асен се увлече. Когато взе да говори за правата на милицията, срещна отново тежкия поглед на полковника. Стори му се, че слуша с интерес, затова шокът му беше двойно по-голям, когато Белов позвъни и заповяда да го изпратят до вратата. В канцеларията на дежурния Асен Москов попълни молба за свиждане и след ново чакане получи отговора на Белов. „Не разрешавам!“ — пишеше в горния ляв ъгъл.

В манастира го посрещна икономката.

— Отец Зосим ви чака! — каза тя.

— Ще се преоблека и ще оставя багажа си в килията — кимна Асен.

— Не съм сигурна, че можете да направите каквото и да било без съгласието на отец Зосим! — натърти икономката. Даде да се разбере, че положението му е променено, че е престанал да бъде почетен гост и че никога повече няма да бъде.

— Чаках ви — каза Зосим и стана от бюрото. Асен влизаше за първи път в манастирската библиотека.

Имаше хиляди томове книги, кожени писания, различни издания на църковни ръкописи, карти с религиозни сюжети. Огромно махагоново бюро, разположено между кожени кресла създаваше впечатление за интериор на замък. Асен пое ръката, но отново не я целуна, въпреки че поднасянето беше недвусмислено.

— Седнете — покани го Зосим. — Знаете какво стана с брат Дометиан?

— Да.

— Нашите духовни наставници взеха решение да не ходатайстват пред държавата... Отнемат духовния сан на Климент Антонов и го низвергват от редовете на духовенството.

— Това значи... — Асен започна нервно, но направи дълга пауза и когато продължи, гневът беше избил от гласа му до върха на пръстите — че го хвърляте на кучетата?

— При находчиво образно мислене може и така да се каже!

— Вие сте духовни лица, проповядвате смиреност, изтънченост на нравите...

— Точно този закон на църквата е престъпил Климент Антонов!

Отишъл е на юмручна саморазправа.

— Но нали смисълът на църквата е в опрощение на греховете?

— Ние опрощаваме нашите енориаши, с нашите дела се занимават висшите ни ръководители... Нека те решат този въпрос... пред Бога!

Асен се почувства безпомощен пред софистиката на монаха и махна с ръка. Жестът му не се хареса на Зосим и той не го скри. Асен стана и тръгна към вратата.

— Какво ще стане с жребците? — попита той.

— Не са жребци! — отговори Зосим. — Вчера ги скопихме.

Асен Москов почувства болка в слабините. Изтича на чардака и видя Ласко и трите унижени жребеца да вървят след него с наведени глави. От гордите им осанки не беше останало нищо, мъжествеността им се търкаляше някъде, обагрена от расовата им кръв и мръсните псета от околността се боричкаха за нея. Затвори очи и си представи Дометиан в някой от арестите, дивият Яшаров, чукащ по неравния калдъръм с тояжката си, самия той, Асен Москов, с пресъхнали извори, унижен и стреснат. Това бяха те, тримата скопени жребци, луда вода, погълната от пясъци.

ТРЕТА ЧАСТ

Художественият съвет беше насрочен за два часа следобед. Въпреки конкурсния характер до журито достигнаха само два проекта. Каров-Манолов и Андреев-Ванков щяха да излязат на таран. Залата за ревюта беше готова. На два постаментата бяха поставени съперническите проекти.

Последните два дни минаха крайно нервно. Не беше известно дали Асен Москов ще остане директор на къщата, дали ще защитава интересите ѝ в съвета, нито дали Васил Каров ще приготви проект за сграфито.

Поради необикновената работоспособност на Станислав Манолов монументът беше завършен значително преди крайния срок. Когато обаче дойде време Каров да остане срещу проекта за сграфито, вързан за предварителното експозе на Борис Попов, той не можа да се справи и симулира болест. За да не бъде голословна защитата на Борис, трябваше да вложат елементите на монумента в решението на стената и Васил, който предварително бе декларирал, че ще работи именно така, сега започна да клинчи. Заяви, че са злоупотребили с думите му и че проектът ще бъде независим от всичките им декларации. След дълги скандали (Лилда в напреднала бременност и с разхалтени нервни го окуражаваше в отстояването на абсурдната му теза) Васил отказа да работи стената, взе жена си и замина някъде из планинските курорти. Асен видя приближаващия крах на начинанието и се опита да вземе мерки. За две-три нощи нахвърлиха с Ивайло идеи, но от ориентировъчно решението трябваше да добие функционален вид, свързан с монумента. Когато нагодиха нещо подобно на проект, отидоха при Манолов. Завариха го обкръжен от студенти, разплут от егоизъм и позиране. Когато поиска да му оставят проекта за една нощ, Асен каза на Ивайло:

— Няма да го погледне!

На другия ден отидоха в уговорения час. На архитектурната стена висеше техният проект, преустроен и подобрен по неузнаваем начин. Едва тогава Асен си отдъхна. Същата вечер Борис Попов нагоди

речта си по завършените образци. Асен подписа Васил и занесе проекта във възлагателния пункт.

Каров не се връщаше. Търси го в Боровец, на Пампорово, във Велинград, но администраторите на хотелите отговаряха отрицателно: „Такъв почиващ няма!“ в деня, в който Васил благоволи да се върне. Акела потърси Асен и му определи среща в бежовия салон на „България“. Москов закъсна умишлено, но въпреки това отиде преди него. Докато говореше с барманката, Акела влезе.

— Зле съм! — не изглеждаше добре. Очите му бяха зачервени, лицето по-бледо от друг път. — Тресе ме и бързам! Научих, че имаш глас в съвета?

— Като директор на къщата участвам, по право.

— Помниш ли разговора ни?

— Да.

— Предложението ми е в сила и днес?

— Не!

— Не бързай, знам, че си честолюбив! Готов съм да ухажвам самолюбието ти!

— Не става дума за самолюбие! На моята възраст е късно за компромиси. Не мога да взема пари, които не съм изработил!

— Точно така! Предлагам ти да ги изработиш.

— Не!

— Кой е Станой Донков?

— Мой приятел, реставратор. Работи ковано желязо... Откъде знаеш това име?

— Много неща знам! Много повече, отколкото можеш да предположиш! Готов съм да го взема на работа, ако удариш ножа на Каров! Ако не, ще се наложи аз...

— Да го удариш на мен?

— Примерно казано!

— Какво ще прием? — попита Асен.

— Нищо. Отивам си. Помисли пет минути и ми отговори. Този път те моля да не бързаш!

Асен се опита да си представи откъде можеше Акела да научи за Станой Донков. Това име беше ново за художествения съвет и освен няколко пласьори в Пловдив едва ли го знаеха други хора, свързани с тези среди, ако Акела знаеше кой ще работи за тях, знаеше целия

механизъм на колектива, а това вече значеше предателство. Тази дума го влуди! Предстоеше провал, финансова разруха, съд! Кой би могъл да бъде? Манолов и Каров трябваше да бъдат изключени като заинтересовани лица, Лилда също. Оставаха Ивайло и Борис! Асен видя всичко, като че ли се беше случило пред него, но това беше грешка, която по-късно щеше да плати стократно. Борис, разбира се! Почувства струя пот в улея на гръбначния стълб, вдървяване на лицевите мускули. Ако можеше да разбере нещо от Акела, това беше до каква степен са предадени и какви козове са сложили в ръцете му.

— Правя ремонт на бащиния си апартамент — каза Асен. — Донков ще облече в метал една стена на хола.

— Сигурно ще стане красиво? — Акела се гавреше открито. — Да или не?

— Не! — колкото по-несигурен ставаше, толкова по-категорично звучеше отказът. Асен си даде сметка, че всяко отстъпление сега би било невъзможно. Едно предателство, естествено, водеше и други. Все още можеше да парира акцията в пресата, да склони Матев да мълчи, да предаде Каров и Манолов. Нищо не му струваше, щеше да спечели същите пари и да се отърве от ролята си на меценат. Васил Каров имаше Лилда, а тя беше надеждна защита. Животът на Манолов не зависеше от този проект.

— Не! — повтори Асен. — Ако нямаш да ми казваш друго, ще се върна на бара.

Акела попита:

— Помниш ли Биджерано? Жак Биджерано?

— Разбира се.

— Виждали са го в Париж... с Адриана! — Акела изпрати въздушна целувка на барманката и се скри зад завесата.

Асен поседя още няколко минути, плати и излезе. Трябваше му време, за да дойде на себе си. Тази вечер беше получил два съкрушителни удара. Вътрешната болка, срамът надделяха и Асен забрави Борис Попов. Жак? Разбира се, че го помнеше. Това беше първият човек, на когото беше завиждал. През 1957 година една от двете „Симка-Аронд“ в София беше негова. През лятото играеше тенис с бял „Шлезинджър“, през зимата се пързеляше на червени „Кнайселкестли“. Виждаше го като сега, висок, с леко оредяла коса, но със загоряло чело и твърди като кремък сини очи. Въпреки че

излъчваше надменност беше приет добре, знаеше да бъде ларж, макар че не беше работил и един час в живота си. През ръцете му бяха минали няколко от ослепителните красавици на София и Асен помнеше с каква потискаща царственост ги показваше в заведенията. Опита да пресметне възрастта му. Самият той беше прехвърлил тридесет и пет, следователно Биджерано беше значително над четиридесет, може би четиридесет и пет-шест, дори и седем. Това беше цветуща възраст и Москов получи колики. Отдаде ги на „Плиска“-та. Рядко пиеше коняк, стомахът му го понасяше зле, но този път причината беше друга — крехката, восьчна, както я беше нарекъл Васил. Акела го беше разстрелял. Какво очакваше Асен Москов? Да бъде пощаден? И то от Акела? Та нали самият той беше му нанесъл подобен удар?

Асен тръгна към ателието. Станой и Мария едва ли бяха легнали. Щеше да пие ракия с тях, а после да се замъкне до леглото си. Почувства липсата на кола. Ако сега вартбургът беше негов, щеше да беснее по шосетата, докато се уталожат нервите. Вървеше с широка крачка, стомахът му трепереше от киселини, влагата лепнеше по брадата му. Извървя пеша пътя до стадиона, взе такси и слезе пред ателието. Отвори му Станой. Беше с бяла риза и връзка, но с чехли на бос крак. Въпреки вътрешното си напрежение Асен с труд се въздържа да не се разсмее.

— Къде е Мария? — попита Станой.

— Защо питаш мен?

— А кого?

— Не съм я виждал!

— От обяд я няма. Нито е обядвала, нито вечеряла. Скоро ще стане дванадесет часът!

— Ще се върне! — Асен седна и се огледа. Станой беше наложил своя бит и ателието беше престанало да изглежда негово. — Къде ще отиде, на майната си?

— Ако е с някой от твоите приятели, ще го убия! — заплаши Станой.

— Убий го!

Пиха мълчаливо. Станой мислеше, че Асен му съчувства. Въздишаше тежко, лицето му изглеждаше изнурено. Асен мислеше за Адриана, но скоро забрави Биджерано и се увлече в мечти. Щеше да

купи Волво на старо, след четиридесет-петдесет хиляди километра цената спадаше значително. В началото на лятото щеше да заведе Адриана на Златни пясъци и да не мръднат оттам, докато не им дойде до гуша. Имаше нужда от почивка, от плуване и по повърхността, и по дъното, от коне и тенис, от хотелски барове, от сън и слънце.

В един часа Станой слезе да чака Мария на входа. Заспа в стола, в два и половина Мария го разтърси за рамото.

— Можеш да останеш — каза тя. — Ще спите в едно легло със Станой.

— Отивам си! — разтърка очи и се огледа. Припомни си всичко. Станой продължаваше да нервничи, въпреки че Мария беше тук и дори пиеше от чашата му.

— Кога се върна? — попита Асен.

— Току-що влизам — каза тя.

— Докара я Борис Попов. Видях ги да се целуват в колата.

— Глупости! — Мария беше невъзмутима и не криеше доброто си настроение. — Целунах го от благодарност. Обядвахме на „Щастливеца“, показа ми цяла Витоша, отидохме до Рилския манастир... Ти ли щеше да ме заведеш? — въпросът беше отправен към Станой, но в него нямаше арогантност, а по-скоро вяра в силата на аргумента.

— Трябва да внимаваш — каза Асен и взе шлифера. Говореше глупости и го съзнаваше. Не можеше да се отърве от мисълта, че Станой очаква намесата му и разчита на нея като решаваща. — Не бива да допускаш клюки!

Асен пожела „лека нощ“ и си отиде. В един ден Борис Попов извършваше втора подлост. Сега отново изплува разговора с Акела, но заедно с предателството и страха се върна образа на Жак Биджерано. „Да става каквото ще!“ — реши Асен и забрави Акела, Станой, Борис, Мария... Болката му остана една-единствена и тя беше Адриана. Преди да легне, Асен написа:

„Чух името ти, свързано с Жак Биджерано. Моля те, ако това са слухове, пиши веднага. Ще схвана мълчанието ти като потвърждение!“

На път за художествения съвет Асен мина покрай пощата и пусна писмото.

* * *

Борис Попов беше блестящ. Първи изнесе експозето си Радул Цонев, теоретик от Института за модерни социални теории. Поради липса на увереност думите му звучаха вяло и Асен откри, че заседателите скучаят. Аргументите на Цонев бяха стари и познати, звучаха като извадки от статия и извършиха антипропаганда. След него думата взе Борис Попов и фокусира вниманието. Дързък и напорист, той извади журито от апатията, обвиняваше и провокираше, така че след десетте минути реч, когато седна срещу Асен, дишаше като маратонец и челото му беше в пот. „Това ли е предателят?“ — Асен се разколеба и заедно с това увеличи подозренията си. Борис се стараеше прекомерно, а това само по себе си беше съмнително. Истина беше, че тази реч струваше пет хиляди лева, но усилията можеха да му бъдат значително по-кротки, без от това да пострада хонорарът. „Опитва се да изкупи вината си!“ — реши Асен и вътрешно му прости. Чувстваше се твърде свързан с него, за секунда не беше помислил, че съществува разлика между тях, и предателството по-скоро го разтревожи, отколкото изненада или възмути. Борис се справи блестящо. Сега можеше да изчака гласуването много по-спокойно.

Пред секретарката беше поставена урна за гласовете. На листовите бяха написани имената на колективите и всеки от гласоподавателите трябваше да задраска единия. Пликът на Асен беше готов. Аргир Крумов, председателят на събранието, му предложи да гласува пръв.

— Да започнем с Москов — каза Аргир. — Все пак той е директор на тази къща.

Асен пусна плика и се оттегли. След като мина професор Крумов, хвърли някаква шега по адрес на мнимия демократизъм и отстъпи мястото си на Дечков, Темелков, Стоянов — останалите професори в журито. Следваха Йосиф Доков, Иван Тръпчев, Парис Иванов, Ангел Саев, Бено Алкалай, до един врагове на Акела, с години

чакали случая да проявят антипатията си. Единствената демонстрация беше направена от Владо Матев.

— Гласувам открито за Каров-Манолов! — каза той.

Крумов го обвини в недискретност, в разваляне стила на гласоподаването, но това не наруши потока и когато отвориха урната, гласовете се оказаха дванадесет на три за Каров-Манолов. Очакваше успех, беше го подготвил отвсякъде, но това беше триумф и повече от предвиденото.

Когато протоколът беше готов и съветът се разотиде, Крумов в качеството си на представител на министерството издаде възлагателна заповед за монументална украса на модна къща „Диана“ на творческия колектив Каров-Манолов. Асен щеше да върне заповедта в министерството, подписана от художника и архитекта, и да получи заповед за изплащане на хонорара.

— Честито — каза Борис, като го видя да се задава от входа. — Чакат ни у Лилда!

— Акела е мъртъв! — Асен хвана Попов под ръка. Зеленият фиат беше останал сам на паркинга. — Резултатът е шок. Очаквах победа най-много с един глас.

— Доволен ли си от мен?

— Създадохме съвършен колектив, въпреки че ти опита двойно подстригване!

— Какво искаш да кажеш?

— Съобщил си на Акела, че съм извикал изпълнител! Това е гаранция, че предварително знам резултата и че съветът ще бъде фарс!

— С каква цел съм направил това?

— Увеличил си хонорара.

— Ще бъде ли смешно, ако кажа, че ме обиждаш?

— Разбира се.

— Остави открит този въпрос! В беса си Акела ще назове предателя!

— Добър съвет! Мога да те уверя, че ще мълча и в двата случая. За мен е важно да разделим хонорара и Акела да падне в трапа!

— Да направя ли една прогноза?

— Слушам.

Борис сложи ръкавици, запали, но не подкара.

— При елементарен анализ можеш да стигнеш до единствения правилен извод. Предатели можем да бъдем единствено ние с Ивайло.

— Точно това направих!

— Предлагам ти да обсъдим и другата кандидатура! — Борис, се засмя и потегли.

След време Акела наистина назова предателя, но той се оказа трето лице.

* * *

Лилда живееше на петстотин метра от „къщата“, но трябваше да минат през четири светофара, а чакаха на всичките.

— Искам да ти кажа още нещо! — започна Асен. — Станой ми трябва, а този номер с Мария...

— Това не е твоя работа! — Борис реагира остро, очите му блестяха злобно и Асен се отказа. „Всъщност какво ме интересува?“ — реши той и допусна нова грешка. Времето щеше да покаже, че най-малко удачно е било да дразнят Станой Динков.

Поради присъствието на външни хора Каров и Манолов приеха поздравленията като победители в рицарски турнир. Лилда блестеше. Между гостите имаше дипломатически чиновници, приятелки на Лилда с мъжете си, белгийско семейство от легацията в София, натурализирана във Франция полякиня, приятелка на Иван Манолов, брат на Станислав и бивш шампион по фехтовка, Иван и Слава Раковски и още няколко души, за които до края не научи нищо. Лилда го представи на гостите, Васил му донесе чаша уиски.

— Няма да забравя този жест! — каза Лилда. — Горда съм, че си приятел на мъжа ми! — после Васил го замъкна в спалнята.

— Как мина? — попита той.

Асен приписа голяма част от заслугата на Борис. Знаеше, че Лилда го смята за излишно лице в групата и беше готова да оспорва хонорара му.

— Дванадесет срещу три! — Васил сияеше като дете. — Не помня такъв удар!

Между тях се беше създала такава топлина, че Асен имаше нужда да отговори на близостта с близост. Лилда беше с широка рокля,

красива, със стройни крака, но бременността ѝ личеше и Асен си мислеше колко хубаво ще бъде, ако роди здраво момче. Материалната база и осигуровката щеше да бъде завършена от неговите родители и нямаше да бъде принудена да създава такива машинации. Малкият Каров щеше да има всичко необходимо за един мъж, за да започне живота си без унижения. Васил и приятелите му (в този момент Асен вярваше в дружбата) щяха да го насочат в живота, да го предпазят от погрешни стъпки, да го направят мъж от пелените, чужд на подлата школа, през която бяха минали самите те, чужд на организираната измама, която и сега, на тридесет и шестгодишна възраст, все още им се налагаше да практикуват.

В разгара на вечерта Лилда въведе Мария. Беше в синя рокля, по-красива от много жени тук, а като че ли и с повече самочувствие. Борис я посрещна, целуна ѝ ръка и я представи на гостите. Нито за секунда не стана дума за мъжа ѝ. Асен си представи състоянието на Станой, изпита и яд, и безпокойство, но се въздържа от въпроси.

Когато на разсъмване прекосяваше Докторската градина, за да излезе на „Оборище“, под един от луминесцентните стълбове видя Станой.

— Къде е Мария?

— Втори път ми задаваш този въпрос?

— Ти знаеш къде е!

— Бях на художествения съвет, а после у семейството на жена ми. Откъде да знам къде е Мария?

— Напусна ме! — каза Станой. — Взела е багажа си и се е измъкнала. Ако знаеш нещо...

— Нямам представа къде може да бъде! — Асен Москов лъжеше с чувството, че казва истината, но това му помагаше да изглежда искрен.

Станой се взря в него. Очите му не бяха нито тъжни, нито болни. В тях имаше упоритост и напрежение, каквото беше виждал само веднъж, когато след оценката на кованите предмети пиха ракия в конюшните.

— Ще я намеря! — Станой си тръгна. Вървеше бързо като човек, който знае къде отива.

Асен занесе договора в министерството, взе заповедта за плащане, завери пълномощното си и изтегли парите. Половин час по-

късно вложи в ДСК по пет хиляди лева на имената Попов и Денев и осем хиляди на Владимир Матев. Към десет часа Васил дойде в бюрото му и взе седемдесет хиляди лева. Половината щеше да занесе на Станислав Манолов. Асен остана сам. В джоба си имаше дванадесет хиляди лева, с които щеше да покрие разходите по ремонта, след като продадеше и апартамента, щяха да му останат достатъчно пари за Волво. Мина на няколко адреса, раздаде пет хиляди лева. Погаси личните си дългове, оставаха му три бона задължение към държавата, изпрати петстотин лева на майката на Адриана, петстотин задържа за себе си, а останалите три занесе на Станой. По пътя съчини и разписката.

„Долуподписаният Станой Донков получи три хиляди лева от Асен Москов, срещу които се задължавам да изработя калкан — сграфитото на модна къща «Диана», да отлея в цеховете на «Медкооп» бронзова фигура — монумент пред същото предприятие, да оформя тревната площ около скулптурата и да извърша всяка изпълнителска работа, свързана с този проект!“

— Нямам против — каза Станой, — но искам копие от разписката!

— Защо ти е?

— Един ден на базата на този документ ще поискам работа другаде.

Асен изпита глуповато чувство, че пада от покрив, но лицето на Станой му се стори отпуснато и печално, не откри нито един подозрителен сигнал и преписа разписката върху индиго. Като прибраха копията по джобовете си и парите смениха притежателя си, Станой каза:

— Знаеш ли къде е Мария?

— Аман! — извика Асен. — Трети път ме питаш!

— Аз знам. Живее на булевард „Витоша“. У твоя приятел Борис Попов.

— Кой ти каза?

Станой махна с ръка.

— Лошите новини пристигат бързо! — показа писмото. — Пуснаха го под вратата.

„Ако искате да видите жена си, идете на бул. «Витоша» в дома на Борис Попов, близък приятел на Асен Москов!“

Кой, по дяволите, можеше да напише тази мръсотия? Това, разбира се, не беше нито Борис, нито Ивайло, не можеше да бъде и Васил. Оставаше една-единствена вероятност. В озлоблението си Акела можеше да стане безогледен и да опита всички средства, уязвяващи групата.

— Провери ли?

— Да.

— Там ли е Мария?

— Много добре знаеш, че е там!

— Както и да е... — Асен почувства слабост. Не желаше да лъже повече, но не можеше да признае, без да го настрои против себе си. Борис можеше да изчака с тази авантюра, дявол да го вземе!

— Ще говоря и с двамата! — Асен стана.

— С никого няма да говориш! — Станой хвърли ключа на масата. — Ще работя за вас. Плащате, работя, но ще живея в хотел. Ако ти трябвам, търси ме в „Средна гора“.

Асен видя готовия му багаж — два куфара и чанта с инструменти. След малко чу вратата, Станой си беше отишъл.

* * *

Асен седна да направи сметка на бъдещите си приходи. Излязъл на чисто, погасил всичките си дългове, той можеше да предприеме и последната крачка, продажбата на малкия апартамент. В центъра на София за хол, кухня и сервизни помещения можеше да поиска петнадесет хиляди лева, въпреки че покупката му беше излязла около седем. Макар малък, апартаментът беше разположен върху шейсет и

пет квадратни метра, имаше телефон, парно отопление и всички удобства на една модерна баня... Москов нанасяше цифрата петнадесет хиляди на обявлението във вестник „Вечерни новини“, когато позвъни телефонът.

— Асен Москов? — попита приятно сопрано.

— На телефона.

— Не знам как да започна — продължи жената. — Вие сте интересен мъж, готова съм да ви съчувствам... Ако искате можем дори да се срещнем?

— С кого говоря? — Асен почувства гаврата със стомаха си и се готвеше да затвори, когато чу:

— С годеницата на Жак Биджерано! И двамата имаме интерес да прекъснем отношенията му с Адриана.

Асен хвърли слушалката, не уцели вишката и с шут разби апарата в мраморната плоча на масата. Сянката на Биджерано изплува отново, удари го „миризмата на липса“, надигна се лудата му вода и го държа до сутринта в компрес от пот и нерви.

В края на март времето се оправи. За една сутрин снеговете се стопиха. Духаше южен вятър и носеше мирис на пролет. Станой беше започнал работа по сграфитото. Под ръководството на Каров беше положил основния тон и чакаше благоприятно време, за да започне дълбането. Фундаментът на статуята беше готов. Бял мрамор и гранит се редуваха на пластове по дванадесет сантиметра.

Фигурата беше поръчана. Станой работеше вяло, без сърце и Асен започна да се тревожи. Откакто Мария го беше напуснала, постепенно го избиваше бяс и никой не можеше да каже, когато настроението му се избистри, към какво ще го поведе.

Мария подаде молба за развод, живееше у Борис и беше разцъфтяла до неузнаваемост. Домът им се изменяше. Летящата от щастие Попова, майката на Борис, беше отишла да живее в ергенската му стая и им беше предоставила целия апартамент. Със съдействието на Лилда, Борис беше купил белгийска дамска: беше сменил плата на мебелите, пребоядисал и пренаредил къщата си. Майка му, отдавна мечтаеща за снаха, беше отпуснала всичките си спестявания, Борис, който имаше пари, но не обичаше да харчи, този път се отпусна и не отказваше нищо на бъдещата си жена. Гардеробът на Мария се попълни от модна къща „Диана“, а Ивайло положи усилия да й намери работа въпреки липсата на софийско жителство. Борис използва връзките на покойния си баща, за да ускори развода. Обещаваха му началото на лятото този въпрос да бъде приключен. Искаше да заведе Мария на морето като своя съпруга и за тази цел беше готов на изумителни подлости. Работата по конкурсния проект беше приключила за него. Никога не беше познавал Станой Донков и не изпитваше угризения. Същото можеше да се каже и за Васил, и дори за Станислав Манолов, въпреки че вроденото му любопитство го караше да задава въпроси. Васил имаше грижи с Лилда, беше започнала да понася трудно бременността, имаше болки, повръщаше и по-голяма част от времето му беше заето в къщи. Беше получил нови предложения за монументална работа и се разкъсваше в колебания.

Асен знаеше, че в края на краищата ще приеме. Родителите на Лилда го обикнаха и зет им не оставаше без поръчки. По настояване на стария дипломат Министерството на външните работи му беше предложило извънконтурен проект за много пари. Васил се беше подписал под договора, без да попита в какво се състои задачата. След статията на Ивайло в „Народна Култура“ шумът около Васил Каров се беше удесеторил. Картините му се разпродадоха. Частни лица със служебно положение звъняха у Москов и му предлагаха огромни суми за платната на Каров. „Картините са притежание на жена ми!“ — отговори Асен, въпреки че търговецът в него беше поставен на изпитание.

Когато Борис Попов реши да ги събере на годеща, Станой дойде в модната къща. Раменете му почваха да хлътват, косата му сивееше.

— Канен си на гости, нали?

Асен кимна.

— Ти направи много за мен. Имам пари, мога да живея самостоятелно... да си купя каквото искам, дори жена. Никой не може да ме гази безнаказано... но ако отидеш там, ще престана да се чувствам благодарен. Това не е удобно за теб!

— Какво искаш да кажеш?

— Жена ми е с твоя приятел! Не те обвинявам! Но ако отидеш там, няма да мога да го понеса и ще те предам!

— Говори като човек! — каза Асен. — На кого ще ме предадеш, какво ще предадеш? Що за глупости, дявол да те вземе!

— Не мога да ти кажа повече! — Станой тръгна към вратата. — Няма да понеса унижението, ще те намразя! Не мога да понеса и двамата да сте там тази вечер!

Асен се замисли. За какво предателство ставаше дума? Станой не знаеше нищо за него, а механиката на конкурса не можеше да му бъде позната. Какво искаше да каже? Може би говореше за сбиването с Яшаров? Глупости говореше оскърбеният Станой Донков и никой не беше длъжен да се съобразява със състоянието му. Асен можеше да предаде повече хора от него и да намери оправдание в ревността си към Жак Биджерано. „Да върви по дяволите!“ — реши Асен и се отвлече в грижи около „къщата“. Оставаше открит конфликта с Тренева и Стоянов, въпреки че му беше безразлично какъв ще бъде изходът.

Асен отиде на тържеството на Борис Попов, но изпита тягостното чувство на „чуждо тяло“, едва ли някой друг трябваше да се чувства по-свойски тук, симулира неразположение и си отиде.

Проклетото писмо — отговор се бавеше твърде дълго. Не беше възможно Адриана да не го е получила. Тогава защо мълчеше? Подобен текст би бил обиден, ако не беше продиктуван от искрен страх! Това ли беше причината? Защо не? Асен ѝ беше отправил веднъж подобен упрек и добре помнеше реакцията. „Ти си подлец, Асен Москов!“ — беше казала Адриана. Дали и сега мислеше така?

* * *

На другия ден в къщата дойде Станислав Манолов.

— Една малка формалност — изглеждаше сияещ. Носеше балтон от камилска вълна, каскет от същия плат и ботуши. — Няма да бъда спокоен, докато не уредим един въпрос.

— Какъв въпрос? — Асен позвъни на секретарката и поиска кафе.

— Аз съм чужд на вашите среди — Манолов се разкопча, без да маха палтото, и сложи каскета на коляно. — Твърде много хора знаят как спечелихме конкурса. Не познавам нито Попов, нито Денев... още по-малко човека, който получи пари срещу трите гласа. Ако предявят съдебен иск срещу мен, ще ме обвинят в раздаване на рушвети, в подкуп на журито и т.н. Вие познавате основно механиката на конкурса, ще ви помоля за една формална услуга. Необходима ми е за спокойствие!

— И каква е тя?

— Искам документ, от който да е видно, че Каров и аз сме получили седемдесет хиляди лева, а останалите са отишли за изпълнението.

— Но те не са отишли там. Това са тридесет хиляди лева.

— Именно! Можете да ми напишете разписка, че сте получили от нас тези тридесет хиляди, срещу които се задължавате да поемете изпълнителската част.

— Като директор на „къщата“ би трябвало да стоя настрана от конкурса. Като човек, който е наел Станой Донков, аз ще се явя като

крадец на двадесет и седем хиляди лева, а това няма да е истина, Вие знаете.

— Аз няма да използвам разписката, така че ви е безразлично.

— Щом няма да я използвате, не е ли безразлично дали ще я притежавате?

— Не!

— Не мога да ви издам такава разписка!

— Трябва да ми издадете веднага. Наблюдавайки ви няколко дни, открих, че съм различен от вас, че съм с по-малко кураж и че нервите ми няма да издържат. Не мога да живея в напрежение. Ако не получа документ, ще отида още сега в кабинета на министъра и ще направя признание!

— И какво ще признаете?

— Всичко с подробности! За щастие запомних името Владимир Матев. Ще бъда изчерпателен и ще върна хонорара си. За доказателство, ето! — Манолов извади пачките и ги нареди пред Асен.

— Аз се разкайвам!

— Добре, ще ви издам такава разписка! — каза Асен след дълго мълчание. — Какъв текст би ви задоволил?

— Готов е! — Станислав Манолов извади сгънат лист и го разтвори пред него.

РАЗПИСКА.

Получих от художникът-проектант Васил Каров и от архитект Манолов тридесет хиляди лева, с които се наемам да поема всички разходи по изпълнението на монумент, паркова украса и стена-сграфито в комплекса на модна къща „Диана“!

Асен подписа.

— Радвам се, че се разбрахме — каза Манолов. — Сега мога да вложя парите в банката.

Това беше в петък. В понеделник Асен Москов научи, че Андрей Андреев е поискал анкета.

* * *

В края на април проклетото писмо-отговор не беше дошло още, но вместо него Асен получи съдебна разписка. Беше призован за свидетел по бракоразводното дело на Мария и Станой Донкови. „Да вървят по дяволите!“ След проучвания, пазарлъци и съобщения в пресата най-после щеше да се освободи от апартамента си. Чрез Лилда влезе във връзка с дипломатическия корпус и днес щяха да направят прехвърлянето на имота. Асен беше издал разписка и беше получил петнадесет хиляди лева, максималната цена. Работници прехвърляха мебелите в бащиния му апартамент, а след десет минути щеше да загуби и юридическото право на притежание. „Ще умра от скука в тая модна къща!“ — мислеше загледан в площада пред хотела. Двата телефона се скъсваха да звънят, на бюрото му имаше купища писма, на които трябваше да отговори, хиляди скици трябваше да прегледа и разпише и поне на толкова места да почука, за да задвижи работата по лятната колекция. Нямаше да направи абсолютно нищо и го знаеше със сигурност. След като приключеше с продажбата, щеше да иде в ателието и да сложи в ред картините си. Някои от тях щяха да послужат като начало за нови търсения, други щеше да използва, за да рисува върху тях. За втори път затваряше кръга, бягство от мода, живопис, реставрация и отново мода. Втори път извървяваше този кръг и той отново го беше довел до нулева точка. Хората около него успяха да уредят битието си, да се успокоят и да се заловят за работа. Дори крайният егоцентрик Васил Каров беше „акостирал“ и в това, като че ли беше видял смисъла на живота си. Една жена, добро битие, красиви вещи и той загуби гнева си, като че ли никога не беше го притежавал. Сега жестокото му изражение седеше бутафорно, острите черти се размиваха в цивилна усмивка. На доскоро голите ръце блеснаха от венчална халка и рубин, подарък от бащата на Лилда. Същото можеше да се каже и за Борис Попов. Той беше насочил усилията си в създаване на манифактурен конвейер и го беше превърнал в златна мина. От рисувани картинки до модели за кукли, всичко, което минаваше през ръцете му, се превръщаше в банкноти, заливаше пазара и въпреки че държеше автора си в анонимност. Успяваше да му създаде независимост, което повлече след себе си и

самочувствието. Арогантен по природа, Борис Попов не позволи на живота да му налага канони и днес, на тридесет и шест години, на прага на женитбата си, той можеше да каже, че е победил и това да има сигурност, породена от фактите. Някаква плахост, чужда на характера му, го беше държала далеч от жените, които в съзнанието си наричаше истински. Слепият шанс го свърза с жена, която щеше да укрепи самочувствието му и да му натрапи впечатлението, че е неин благодетел. Ивайло Денев беше започнал най-уверено. С изтънчено чувство за красота, остроок, наблюдател и ценител. Като художник губеше всичките си природни данни, рисуваше платна с техниката на креватната живопис, издаваше вътрешна пошлост по невероятно наивен начин и ако не беше хвърлил статива, щеше да се превърне в посмешище. Първата му статия обаче предизвика шум, беше и куриоз, и спорна сама по себе си, но го утвърди като човек с върно перо и чувство за анализ. С годините се стигна дотам, че нищо не можеше да бъде обявено за наистина ценно, без Ивайло Денев да е взел становище и да е обяснил явлението.

Разсейващ се от коли на хора, от хора на витрини, Асен Москов не можеше да не признае качествата на приятелите си. И тримата бяха успели да станат личности със значение, да се наложат и на публика, и на специфичния си кръг, и в това нямаше нищо чудно. Знаеха какво искат и как да го постигнат. Асен беше разливал лудата си вода в битки и страсти, беше се хващал за триста неща и нищо не беше довършил до края. Беше се отказвал ту от слабост, ту от скука. Беше се изхвърлял, задъхан от амбиции, и падал пред безсмислието им, беше извървял сложния път от възпитан егоист до егоист по възпитание, а това значеше, че е минал през подлости, изневери, през кошмари на безплодието си и е стигнал отново до началото на пътя. „Имах петнадесет години на разположение“ — каза почти гласно той.

Това проклето писмо се бавеше твърде дълго!

* * *

— Ела да прием по нещо! — каза Асен.

Васил го посрещна по халат, сънлив и рошав. През летящата врата на хола Асен виждаше тъста му, разглеждащ някакви класьори.

— Защо не тука?

— Предпочитам в кръчма!

— Случило ли се е нещо? — Васил го попита със загрижен глас и се наложи да му обяснява, че става дума за каприз.

— Мъжка вечер, така ли? — Лилда подложи бузата си за целувка и пъкна ръката си в Асеновата. — Уреди ли продажбата?

— Току-що! Ако ни тръгне глътката, не го чакай преди разсъмване!

— Ваша работа! — Лилда беше в последния месец на бременността, но продължаваше да бъде хубава. — Къде ще пиете?

— Не знам... Из града... без кола, ако за това питаш.

Пиенето тръгна мудро, разговорът не вървеше. Взеха сливова ракия и прясна салата, но не им се услади и смениха заведението. В „София“ имаше много познати, дори лъскавата глава на Акела блестеше на една от масите. Поръчаха уиски.

Стоплени от ракията, подобрили вкуса в устата си и попаднали в свойска среда, като че ли се освободиха и от дистанцията. „Това е единственият човек, с който може да ми се услади пиетието!“ — Асен позволи на сантименталния бяс да го хване за гушата.

— Върви ли работата? — попита той, но гласът му трепереше и Васил изненадан вдигна глава.

— Средна работа... А твоята?

— Ще се разкарам от тази шибана къща! До гуша ми дойдоха мода, манекени, стилисти... Ще се хвана за четките!

— Чаках да отвориш този лаф — каза Васил. — Остана ли ти горчилка?

— Не.

— Не ме лъжи, няма смисъл!

— На твое място и аз бих помислил същото.

— Както и да е! Кога ще ми покажеш картините?

— Първо трябва да се настаня в стария апартамент. Не се срамувам от теб, най-много три платна. Другото е цветна диария.

— Човек рядко има вярно око за собствената си работа. Показвал ли си ги на педераста?

— Не.

— Ако някой разбира от живопис, това е той.

— Ако някой късно разбира това, това си ти — Васил се засмя.

— Имаш ли вест от Адриана?

— Говори се, че станала любовница на Жак Биджерано — каза Асен през смях, но гневът в очите на Васил го върна на земята.

— Глупости!

— Първи Акела ми го каза...

— Този клоун! Клюки! Не им обръщай внимание!

— Опитвам се — каза Асен. — Да те уверявам ли, че ми е трудно.

— Не.

Васил мълча дълго преди да каже:

— Ще накарам Лилда да ѝ пише!

Скочовете вървяха един след друг и споменът за Адриана се стопи в „слънчевата“ им течност. После се зададе Акела.

— Как сте, момчета? — попита той. — Не си спомням дали ти честитих конкурса? — въпросът беше отправен към Каров, но засягаше и двамата.

— Благодаря! — Васил вдигна чашата си, но не срещна погледа му и даде да се разбере, че не желае разговор. Акела постави ръката си върху рамото на Асен.

— Казаха ли ти, че съм предизвикал анкета?

— Май чух нещо подобно...

— Тогава не мога да ти кажа нищо ново... Ще се срещнем при министъра!

Акела си отиде.

— Събират се облаци, така ли? — Васил не изглеждаше разтревожен. Във въпроса му нямаше дори любопитство.

— Кой знае? Ако веригата се скъса, ще стане горещо!

— Очакваш предателство?

— Наложих ми се да подпиша разписка на Манолов, Донков. Ако попаднат, където трябва, ще се окаже, че съм присвоил двадесет и седем хиляди лева и по никакъв начин не мога да ги оправдая!

— Луд ли си?

— Наложих се. Донков отказа да работи без разписка, а Манолов ме заплаши, че ще разкрие механизма пред министъра.

— Трябваше да ми се обадиш!

— Късно беше. Дойде с парите. При отказ отиваше в канцеларията!

— Подлец!

— Би бил подлец, ако използва този лист! Ако го иска за застраховка, това няма да промени нещата!

— Акела има предвид нещо, щом говори по този начин.

— Позира! Матев трябва да е луд, за да се раздрънка, а никой от нас няма сметка да надене клупа около врата си.

Васил настоя да плати скочовете и го покани на вечеря в ресторанта. Тук беше празно, две-три двойки се въртяха на дансинга. Огромното заведение приличаше на морски курорт, късно есен.

— Какво би станало, ако някой от документите попадне в министерството?

— Не мога да предвидя... Вероятно ще предизвикат нов съвет и ще ме набутат в пандиза!

— Защо теб?

— Всички останали сте чисти като сълза! — Асен почувства хлад. Наистина беше така, а едва сега си даваше сметка. Той беше получил пари, уредил компота срещу Акела и Ванков, той беше раздавал рушветите, а на всичко отгоре има глупостта да оставя и писмени доказателства за престъплението си — Борис и Ивайло получиха парите си по пощата и дори да представя разписка от касата, достатъчно е да кажат, че съм им дължал тези пари, за да свалят от себе си всяко подозрение, с Манолов получихте по тридесет и пет бона, а имате документ, че с остатъка съм се нагърбил да уредя изпълнението. Станой Донков има юридическо основание да ме даде под съд за експлоатация, а Матев получи сумата, така че никой не може да докаже размера на подкупа.

— Лошо! — каза Васил, но изглеждаше облекчен и това не убягна на Москов. — Трябва да внимаваме! — и от този момент загуби всякакъв интерес към темата. По-късно се смъкнаха в бара.

* * *

Асен Москов стана от сън с отвратително главоболие и с досада откри, че този апартамент, макар и два пъти по-голям и по-добре нареден, му е чужд. Банята му се стори усойна, кухнята неуютна, а като че ли най-много му липсваше гледката от прозореца. От спалнята

виждаше задния двор, бельо простряно по балконите, и мързеливи котки, прекосяващи едва напъпилата тревна площ. От хола и от другите две стаи можеше да наднича в прозорците на съседните кооперации, а както не обичаше да излага на показ своя живот, така уважаваше дискретността на другите. Апартаментът му се стори склад за вещи, несъобразени с характера на жив човек и по тази причина останал бездушен.

Старият апартамент миришеше на Адриана, всяка вещь беше част от живота им. Едни мебели бяха купували с любов, други в дълбоката вражда на една изстиваща връзка, но във всеки случай всичко там имаше биография. Преместено тук, се обезличаваше и губеше стойността си. Сега съжаляваше, че не продаде картините на Каров. Окачени над бюфета, до огледала в рамки, губеха силата си и издаваха лош вкус. Великолепните килими „Бухара“ и „Горган“ тук изглеждаха твърде светли, креслата, които правеха толкова удобен стария им дом, жалки и неугледни с модерните си форми.

Излезе рано, мина на стария си адрес, там все още можеше да получи дългоочакваното писмо от Адриана. По пътя Мария му махна от учебен москвич. Още една грижа изплува в главата му. Станой нямаше да свърши сграфитото до бракоразводния процес, а ако съдът удовлетвори желанието на Мария, кой знае дали изобщо ще го завърши някога. „Кога, по дяволите, ще мога да мисля само за себе си!“

Между писмата на бюрото му имаше няколко препоръчани. Отдели ги. Щеше да си напише оставката, да я мотивира и тогава да отвори пощата. След дълги опити успя да издокара нещо подобно на официално писмо, да го подчини на някаква логика и повика секретарката. Трябваше да нанесе изходящ номер на оставката и да я изпрати в кабинета на министъра.

Затвори очи и преседя така известно време. Още го болеше главата, но след пиене като снощното това беше нормално. Щеше да се влачи като пребит целия ден независимо колко кафета ще изпие. След петнадесетдневен срок щеше да напусне завинаги тази фабрика за красота и да опита още веднъж късмета си по широкия свят. Можеше да замине някъде, имаше пари и изобилие от свободно време. Какво му пречеше да иде по Париж? Нищо, освен забавянето на това проклето писмо!

Асен Москов реши да почака отговора от Адриана и ако не получи такъв, да вземе някакво решение.

Позвъни за кафе и се залови за кореспонденцията. Първите няколко писма бяха от филиалите на „Диана“. Остави ги като наследство за приемника си, но следващото носеше печата на Министерството на леката промишленост.

„Явете се утре, 27 април, 10 часа сутринта в кабинета на секретаря във връзка с възлагателния конкурс за монументална украса на къща за мода и дизайн «Диана».“

Затвори очи и опита да потисне тревогата си. Акела не се задоволяваше да заплашва. Старият мръсник беше минал в настъпление.

Един от най-мрачните дни на Асен Москов беше сряда 27 април. Нощта прекара в прелестни сънища. Някаква река течеше през прасковена градина в късна пролет, разлистена в розово, ухаеща така, че да впечатли един пушач. Градината свършваше в тресавище с топла вода и камъш. Летяха някакви птици, беше красиво и, кой знае защо, имаше музика. Асен се събуди с неудоволствие и опита да продължи съня. Стенният часовник тиктакаше твърде силно, над главата му тупаха килим, гадеше му се от цигари и алкохол.

Беше свършил тоалета си и се готвеше да пие кафе, когато звънецът се натрапи накъсано и тревожно. „Кой може да звъни в осем и половина?“ мърмореше Асен, докато пресичаше хола. Беше Владимир Матев.

— Къде, по дяволите, си се скрил. Човек трябва да те търси с милиция!

Появата на Матев не вещаеше нищо добро. Асен позволи на тревогата да го нагрее. Положи усилия да не се издаде и попита колкото можеше по-спокойно:

— За какво съм ти потрябвал?

— Ще ти кажа! Направи ми едно кафе!

Докато се мотаеше в кухнята, Москов опита да прецени какво може да доведе Владо в дома му в такъв час, на това отгоре смутен, загубил целия си блясък на затлъстяващ красавец.

Акела беше причината. Механиката на конкурса по някакъв необясним начин беше пред разкритие и Асен видя с непоносима яснота последствията. „Аз съм труп!“ — мислеше той, докато балансираше подноса с кафето.

— Ще говориш ли? — попита Асен. Искаше му се да изкрещи: „Знаят ли вече? Предаде ли ме?“, да го хване за гушата и да стиска, докато не почувства, че сфинктерът му се разхлабва.

— Не знам как да започна.

— Както искаш!

— С две думи, Акела ме подведе и изпях всичко! Излъга ме, че е свършено, че ще му платя с лихвите парите, които съм взел от вас. Отначало се правих на луд, но после доведе някакъв кретен изпълнител, показва ми разписката ти и ме убеди, че с този конкурс е приключено, но че ще ме бламира пред академиците и ще ме доведе до просяшка тояга, ако не призная за каква сума съм го продал. „Питам от честолюбие — каза. — Искам да знам цената си.“ Нещо ми стана и пропях. За да не го обидя, казах, че цялата сума е отишла за моя глас, т.е. осем хиляди лева! Това вбеси оня, изпълнителя, Акела му нави перките, не го пазарите за нищо, експлоатирате го като негър. Оня се вкисна и написа жалба до министъра. Едва тогава разбрах, че старият ме е подвел. Опитах да клинча, но се оказа, че са ме записали на магнетофон и сега разполагат с показанията ми. Акела каза на оня да ме изхвърли. Не усетих кога ме изнесе на стълбите.

Сега вече нямаше съмнение. Асен Москов беше труп. Налегна го апатия, умора, нежелание да се съпротивлява, загуби дори антипатията си към Владо Матев. Акела го беше прострелял в сърцето, беше разрушил цялата му конструкция, беше поставил взрив в основата и я беше пратил по дяволите.

— Нещо друго? — попита Асен.

— Не ти ли стига?

Асен се усмихна.

— Предостатъчно! Не мога да разбера какво искаш от мен? Надявам се, че не си дошъл на гости?

— Ти като че ли наистина не разбираш какво се е случило?

— Бъди спокоен! — Асен стана. — Ако някой знае какво се е случило, това съм аз! Кажете ми какво искаш? Когато финансовият контролор те хване за гърлото, аз да върна осемте хиляди лева?

— Смяташ, че ще се стигне дотам?

— А ти как мислиш? Разбира се, при това говоря за идеалния вариант! Нормално е да те набутат в затвора за година — година и половина, и то с обещанието никога да не минаваш покрай Съюза на художниците!

— Садист! Що за удоволствие ти доставя тази гавра!

— Виж какво, моето момче, ти си роден олигофрен! Винаги съм знаел, че не си в ред, само че не предполагах такава степен на дебилност. След като си се самоубил и покрай себе си си завлякъл и

мен, след като си сложил неопровержими доказателства в ръцете на Акела, кажи, моля те, на какво разчиташ? Защо си дошъл тук? Какво очакваш да направя! Да те вадя от гроба? Дори и да можех, не бих го направил! Успокой се, вече не мога! А сега, разкарай се!

— Остави настрана големите приказки! — изплака Владо. — Виждаш ли някакъв изход?

— За тебе, не!

— Ти ще се измъкнеш, така ли?

— Все някак ще се измъкна! Кълна се в неопетненото си име! — Асен се изсмя на глас и видя страх в очите на Матев. — Но за тебе това беше краят! Няма го вече Владо Матев. Умря на фронта! Падна геройски! Ако дойде време да ти вдигаме паметник, пак аз ще скроя комбината! Ще те издокараме на кон, със сабя в ръка, но гол! Между краката дупка от снаряд, в главата аквариум с рибки! — Асен го повдигна за реверите и го изтласка от хола. — В завещанието си можеш да упоменеш текста! Нещо по-героично! Може от Нелсон или Суворов...

Асен го изкара на площадката пред стълбите, прибра се, затвори вратата. С кафе в ръце, загледан през прозореца, Асен Москов оцени края си като облекчителен. Най-сетне щеше да свърши тази агония. Баща му обичаше да казва: „По-добре ужасен край, отколкото ужас без край!“ Краят беше дошъл. От днес, най-късно утре щеше да напусне модната къща, щеше да се махне далеч от художествени съвети, преплитане на интереси, страсти, но преди това трябваше да положи усилия да остане извън затвора. Щеше да играе честно, да признае всичко, но да го обясни така, както оправдаваше това начинание за себе си. Борейки се срещу закостенелия вкус, опитвайки се да заобиколи една догма, той беше създал апарат, подчинен на друг вид законност, на закона на красотата. Единственото му оправдание можеше да бъде именно красотата. Не беше тайна за никого, че бездарността, пошлостта и лошия вкус са устойчиви и боеспособни. Срещу този вкус се беше борил той, беше въоръжил красотата и я беше противопоставил на един гърч, имитиращ култура. Матев? Различаваше два вида подлеци. Едните с кураж и своего рода мъжество, които по-скоро бяха личности на нюанса, гъвкави и опортюнисти, но беднякът — стигнали до цинизъм, в тяхната подлост имаше философия. Другият тип подлеци бяха като Матев. В тях

подлецът се пораждаше от конфликта между намеренията и възможностите, а такива просто изхвърляха на стълбите.

Станой не беше на скелето, нито някои от „къщата“ го беше виждал сутринта. Потърси го в хотела. Тази нощ не се бе прибирал. „Акела го пази до анкетата!“ — реши Асен, но остана да го чака. В десет трябваше да се яви в канцеларията на министъра. Имаше около час на разположение. Докато се въртеше около скелето, Мария Тренева дойде с такси, погледите им се срещнаха. Когато се готвеше да го отмине, Асен прегради пътя ѝ.

— Мария, изпратих си оставката. Ако поискат мнението ми и те препоръчам, би ли оглавила къщата?

— Няма да се справя с администрацията. Предложи Ангел.

— Ангел е мижитурка. Ако стане директор, ще се превърне в тиран. Виждал съм и други като него... Отговори ми следобед!

Мария Тренева отмина. Очите ѝ, опитали да изобразят омраза, сега не бяха повече от посърнали.

В десет без десет Станой още не беше се върнал. Асен не можеше да чака повече.

В кабинета на министъра срещна секретаря по пропагандата и един младок в доста приличен костюм, но с нещо преднамерено стриктно в държанието.

— Да ти представя Алипи Саров от Държавен контрол. Имаш ли представа защо те викаме?

Асен кимна.

— Няма да ви преча. Искам да знаеш, че ще се радвам, ако слуховете се окажат блъф!

— Седнете! — Саров му предложи стол. — Какво знаете за конкурса около модна къща „Диана“?

— Всичко! — Асен се усмихна. — Какво ви интересува?

— Всичко!

„Безкомпромисен фанатик и буквоед!“ — реши в себе си. Беше абсолютно безпомощен пред този тип хора. Това момче беше настроено да го третира като престъпник, а следователно и като враг, така че в разговора им не можеше да се промъкне нюансът „престъпление в името на красотата“.

— Задавайте въпроси — каза Асен и запали цигара, — така ще ми бъде по-лесно.

— Аз не съм следовател. — Саров извади бележника си и се приготви да записва. — Други ще ви задават въпроси.

— Постарах се конкурсът да бъде спечелен от колектив Каров-Манолов — каза Асен, — това е всичко. Останалото няма да разберете.

— Защо?

— Имам опит с хора като вас. Самият факт, че е заобиколен закона, ви прави нетърпим към всякакви доводи.

— Не е вярно! Слушам ви.

— Разполагате ли с експозето на Борис Попов?

— Да. — Саров извади защитата на проекта.

— Прочетохте ли я?

— Основно съм проучил всички документи, свързани с този конкурс.

— Имате ли отношение към скулптурата, каквато и да е тя, дори кабалентната?

— Мога да различа красивото.

— Да направим така? Аз ще ви предам обясненията си. Вие ще проучите на базата на експозето работата на Каров и професор Андреев, ще вземете становище и ще се срещнем за разговор. Да ви облекча отсега. Създадох такъв механизъм около Андреев-Ванков, че да бъде невъзможно да спечелят конкурса. Прибягнах до подкуп на част от журито, повиках изпълнител и го наех за убийствено тежка работа на смешно ниска цена. Преди да вземете отношение и по този въпрос, моля да проучите откъде съм взел този човек, какъв е бил преди това и какъв е станал след срещата си с мен. Не направите ли това, ще се лутате в догадки!

— Добре! — Саров стана и затвори палката. — Имам един-единствен въпрос. Каров и Манолов знаят ли в какъв вихър са попаднали?

— Не.

— Имам ли честната ви дума?

— Имате я!

Алипи Саров подаде ръка и с доста смекчени линии на лицето каза:

— След три дни по същото време тук! Става ли?

— Ще бъда точен — каза и си отиде.

* * *

Не намери Станой целия ден. Търси го по телефона в манастира, но и там го нямаше. Нямаше го нито на втория, нито на третия. Андреев го беше скрил.

Асен Москов се прибра в къщи и се залови за работа. В основата на кораба бяха попаднали торпили и сега зееха огромни дупки. Водата прииждаше, плъховете бягаха панически, хората се спасяваха с плуване. Оставаше единствен капитанът, загледан с инфантилна гордост от мостика. Той щеше да загине с поверения му съд и в това щеше да види доведения си до горд край дълг. Асен Москов не искаше и не можеше да бъде такъв капитан. Тридесет и шест години беше живял като матрос и непрекъснато се беше спасявал с плуване. Не можеше да гледа спокойно отдалечаването на Каров, Манолов, Попов, Денев по пътя към спасителния бряг и да загива с чувството, че в жертвата му има нещо красиво.

За един час трескава работа описа конкурса. Не скри нищо и разпредели вината между всички участници, призна организаторската работа и идеята за свои. Препрочете петте листа, опита да постави на анализ фактите и откри за стотен път една черта от характера си, от която го втрисаше. Показанията бяха написани от ръката на подлец. В желанието си да омаловажи собственото си престъпление, клеветеше и подхвърляше на излишен тормоз най-близките си приятели, без да облекчава собствената си съдба. Това щеше да доведе до анулиране на конкурса и да отвори път на Акела. Асен се зае да състави други показания. От новия текст излизаше, че в пряка борба срещу Акела и неговия вкус е съставил по свой избор група за изпълнение на проекта, привлякъл е по представяне на проекта интимните си приятели Денев и Попов и е довел за изпълнението на проекта реставратора от „Св. Илия Чудотворец“ Станой Донков. За осигуряване е подкупил Владимир Матев срещу осем хиляди лева. Матев се задължил да подсигури още три гласа в съвета. За изпълнението на проекта Асен Москов е поискал от проектантите три хиляди лева, а останалата сума от осемдесет и девет хиляди лева е била поделена от титулярите. По-надолу в показанията си Асен Москов заявяваше, че освен Владимир

Матев никой не е бил запознат с механиката на конкурса и само те двамата са отговорни пред закона.

Оставаше още един въпрос. Трябваше да намери Манолов и да поиска промяна на разписката. Нищо не му струваше тази услуга. И в двата случая щеше да остане чист и името му нямаше да фигурира в дознанието. И Матев, и Станой Донков нямаха представа до каква степен участват проектантите в заговора срещу Акела, а той, дори да ги обвинеше в съучастничество, по никакъв начин не би могъл да го докаже, Асен знаеше, че ако отиде при Манолов, ще го наплаши до смърт. Нервите му бяха опънати до скъсване и не знаеше как ще реагира, ако наплашеният архитект вземе да клинчи. Трябваше да бърза. Акела беше задвижил колелото, а онова момче Саров, изглеждаше твърде будно, за да му минават евтини номера. Взе телефона и потърси Васил. Каза му за какво става дума. Спести му част от истината. Поиска да отиде веднага при Манолов и да вземе документ, от който да личи, че проектантите са взели осемдесет и девет хиляди лева. След това, да унищожи стария. Васил обеща да свърши работата.

Асен си направи кафе и седна до телефона. Станой все още не беше се появил в хотела, а връзката с манастира се бавеше твърде дълго. Потърси Борис, но на телефона се оказа Мария.

— Замина за Кюстендил — каза тя. — Защо ти е?

— Искан да го видя — Асен се забави за момент, но все пак попита: — Имаш ли представа къде може да е Станой?

— Никаква!

— Кога е делото?

— На пети май.

— От няколко дни не се е явявал на скелето. Работата се бави... свързани сме със срокове!

— В манастира?

— Няма го.

— Потърси го в селото му!

Това беше идея. Ако го нямаше и там, щеше с положителност да знае, че е у Акела.

— Знаеш ли името на селото?

— Дебърщица, Пазарджишки окръг.

— Благодаря, ще го потърся... — готвеше се да затвори телефона.

— Асене?

— Да.

— Искан да говоря с теб.

— Да.

— Телефонът не е най-удобната форма... Искан да те помоля да не ми се сърдиш! За първи път съм щастлива! Аз обичам Борис!

— Не ти се сърдя!

— Благодаря! — Мария шепнеше. Представи си лицето ѝ, очите светещи влажно... Беше готова да го обича, да направи всичко за него, да му прости обидите, които ѝ нанесе в манастира и които знаеше, че няма да станат достояние на Борис. — Ти си най-добрият ми приятел! Не бих понесла презрението ти!

— Никога не съм те презирал! — каза Асен и побърза да прекъсне разговора.

И Ивайло го нямаше. Бил на концерт в зала „България“. Асен се обади на телефонни поръчки, поиска да го свържат с манастира и зачака. Десетина минути по-късно икономката му отговори отрицателно: „Станой не е идвал!“

Бездействието го влудяваше. Примирението не беше в неговия стил. Васил беше включен в работа, по-късно щеше да изпрати Борис да търси изпълнителя, ако, разбира се, не го открие в селото. Асен постави в плик обясненията си до Саров, надписа плика, слезе и го изпрати препоръчано. Върна се навреме. Телефонът звънеше със сигнала за провинция. Обади се пълномощникът на селото. „Станой Донков не е идвал тук повече от шест месеца!“ — беше отговорът.

Асен знаеше къде да го търси. Професор Андреев го беше скрил в студиото си. Той беше разкрил връзката на жена му с Борис Попов, пак той му беше показал колко ще спечелят проектантите, беше му внушил, че е експлоатиран, че се гаврят с него, че трите хиляди лева са обида, когато възнаграждението е сто, и че има юридическо основание да оспорва хонорара си пред съда. Станой беше алчен, Асен помнеше след оценката на железните предмети в манастира как отиде и обра всички маси и столове, които беше подарил в селото си. Парите го бяха разболели тогава и много малък беше шансът да е оздравял до днес.

Включи телевизора. Хвана средата на централните новини, а след тях започна криминален филм. Беше гледал около час, записан в хода на сюжета, беше успял да забрави облаците, надвиснали над него, когато на вратата се позвъни.

— Взеха Лилда! — каза Васил. — Започнаха болките.

Беше блед, уплашен и като че ли забравил мисията си. Асен го въведе в хола, предложи му чаша водка и го изчака. След първата паника Васил Каров щеше да дойде на себе си. Тогава щяха да минат на темата.

— Беше ли у Манолов? — попита Асен, когато загуби търпение. Някаква лудост се настаняваше между тях. Васил го чу с периферията на съзнанието си.

— Имало някакъв безболезнен метод. В Бразилия вадели бебетата с вакуум. Това гарантирало срещу замърсяване на органите и не предизвиквало кръвоизливи... Попитах някакъв лекар дали е осигурена стерилността. Отговори ме, че и в най-чистата среда се въдели не знам колко милиона микроби!

— Уреди ли нещо със Станислав? — Асен се задушаваше.

Животът се възпроизвеждаше сам, с тяхна или без тяхна намеса. Ако можеха да направят нещо, това беше опит за защита срещу смъртта, психическата и физическата.

— Не! — Васил го погледна с празен поглед. — Отказа да подпише за сума, която не е получил. Разписката била в касата му в службата, а утре щял да я изпрати в Кабинета на министъра.

— Той е луд!

— Казах му го! Нямам желание да плаща чужди грехове, изпитвал ужас от разпити и т.н.

— Отивам при него!

— Излезе с някаква жена. Търси го утре в университета. Има лекции от осем часа.

Ако не предотвратеше пращането на разписката, в ръцете на Саров щяха да попаднат два документа, от които щеше да излезе, че Асен Москов е присвоил деветнадесет хиляди лева.

Малко преди полунощ Лилда роди момче.

* * *

Сутринта търсенето продължи. Борис обеща да чака Станой с фиата. Щеше да го види и като влиза, и като излиза от хотела. Асен тръгна да търси архитект Манолов. Услужлива секретарка провери лекторските му часове. Оказа се, че днес е свободен. Не го намери нито в дома му, нито в „Туристпроект“. Рано сутринта Манолов беше предупредил директора, че ще отсъства няколко дни.

Асен Москов разбра, че е загубен, ако не намери деветнадесет хиляди лева. В този момент и двете писма бяха в ръцете на Алипи Саров и от съпоставката им щеше да намери достатъчно аргументи, за да изпрати дознание в прокуратурата. Асен отиде във „Вечерни новини“, даде обява за продажба на апартамента и отиде в ДСК. От петнадесетте хиляди лева, които получи за собствения си апартамент, бяха останали единадесет. Другите трябваше да взима на заем. Можеше да се обърне към Васил, Борис или Ивайло. Машинацията щеше да го вкара с дефицит от девет хиляди лева. Защо, по дяволите, той трябваше да плаща тази огромна сума. Както и да пресмяташе, това беше негов дълг и от мигновеното възстановяване беше заинтересуван само той. Ако парите не стигнеха до Саров на обяд, най-късно утре сутринта прокурорът идеше да издаде заповед за арестуването му. С единадесет хиляди в джоба Асен Москов тръгна да търси пари. Можеше да поиска нова разписка от Васил Каров за деветнадесет бона, но тогава Манолов щеше да има основание да го даде под съд за ощетяване. Не биваше да предизвиква това конте, докато облаците над главата му не се разсеят.

— Трябват ми осем хиляди лева — каза Асен, като чу гласа на Каров. — Ще ги върна след седмица.

След дълга пауза Васил отговори:

— Лилда кръсти сина на баща ми... Знаеш колко исках това. Прехвърлих всички пари на негово име.

Асен излезе от телефонната кабина и тръгна безцелно.

— Капарирах една „Алфа Ромео“! — каза Борис. — Мога да ти дам пари едва след като продам фиата!

Подобен беше и отговора на Ивайло: „Вложих всичките си налични средства за къща в Родопите!“

Асен Москов се почувства като пред подиум на бесилка. За всеки един беше направил по нещо и до един го зарязаха при първия провал. Да вървят по дяволите! Писмено щеше да ги уведоми какви загуби е

понесъл, а като не реагират, щеше да ги отмине като несъществуващи. Все пак ателието оставаше, а след продажбата на бащиния апартамент щеше да намери начин за излизане от кризата. От кого да вземе този належаш заем? Положението в „Диана“ беше такова, че ако приемеха оставката му, нямаше начин да оправдае заем, взет малко преди това. Приемникът му щеше да има всички основания да го предаде на прокурора. Продажбата, така или иначе, щеше да стане до една седмица. Щом приятелите му бяха отказали тази услуга, кой тогава щеше да му се притече на помощ? Неприятелите?

* * *

— Ще ме поканиш ли? — попита Асен.

Димитър Киряков примигваше зад очилата си, беше смутен, скулите му играеха.

— Заповядай!

Пиха чай с ром. Киряков се държеше спокойно. Получавали писма от Адриана. „Мило момиче!“ — обичали я като своя дъщеря, Асен Москов може да се гордее с жена като нея. Ставаше все по-тягостно. Ромът го удари в главата, чаят го изпоти... Изпоти се от притеснение... Асен извади парите...

— Това са единадесет хиляди лева — каза той. — До довечера трябва да станат деветнадесет на всяка цена. Ако ми услугите, ще ме спасите от огромна неприятност. Продавам апартамента на баща си и след десетина дни ще се издължа до стотинка.

— Осем хиляди лева? — възкликна Мила. — Огромни пари! Ние имаме ли толкова?

— Нямаме! — каза Киряков. — Мога да ти дам пет хиляди лева! Това са спестяванията ми за цял живот!

Асен Москов се просълзи. Направи го против волята си и въпреки усилията, които положи да се владее. И двамата излязоха от хола. Мила не се мярна повече, но когато Киряков се върна, готов за излизане, остарялото му лице беше разстроено. Асен го беше виждал още веднъж такова, когато го изгони от „Диана“.

След половин час Асен имаше шестнадесет хиляди лева. „Аз съм великолепа плячка за улични крадци!“ — мислеше той, седнал срещу

градината на Народния театър. Наближаваше обяд. Измъченият от цигари и кафета стомах започваше да отделя киселини, чувстваше се мръсен, дълбоко нещастен, замисли се за Адриана, за Жак. Престана да изпитва омраза към приятелите си. Сега си даде сметка, че не е очаквал друго от тях. След ден-два щеше да започне някаква равносметка. Налагаше се да изясни отношенията си с всеки един поотделно. Заговорът срещу Акела, вместо да му донесе печалба, го вкара „вътре“ с девет хиляди лева. Би могъл да се примири без печалбата, но в загубата имаше нещо обидно. Както и да е! Ще мисли утре, в други ден, сега трябваше да намери пари и да се разплати със Саров.

Идеята на Мария Тренева дойде сама. Имаше ли хитрост в избора му? Умишлено ли позволяваше на враговете си да го видят унижен? В това ли се състоеше тяхната щедрост? Презрение ли развързваше кесииите им, или бяха някакъв тип хора, които през дългото си лутане не беше успял да оцени?

Завари Мария сама. Беше заспала в стаята на стилистите. Стресна я, конфузията сама се настани между тях и дълго време не се поглеждаха в очите.

— Приели са оставката ти — каза Мария.

„Това е ръката на Алипи Саров!“ — помисли Асен. Почувства облекчение. Справеше ли се с тази противна измама, щеше да се окаже свободен човек, независещ нито от учреждения, нито от дискретността на тълпа чакали. За какъв дявол му бяха тези пари? Имаше ли нужда от десетте хиляди лева? Не, разбира се! Имаше нужда само от толкова, колкото да го пазят от униженията...

— В текста на оставката посочих теб за заместник...

— Знам — кимна Мария. — Тази сутрин ме повика министърът.

— Прие ли?

— Да.

Асен се усмихна.

— Дойдох да искам пари назаем — каза той, — сега какво... май че стана неудобно?

— Защо?

— Ще излезе, че ги искам за услугата!

— Умишлено ли ме обиждаш?

— Ти не се обиждай толкова лесно...

Мария Тренева се разсъни бавно. Пиха кафе. Асен се почувства удобно, свойски, не намираше по-точната дума. Разказа ѝ за конфликта ѝ с Акела, а това го подведе да говори за Адриана, за приятелите. Мария научи подробности около заговора, почти всичко за живота му. Асен говори с горест.

— Какво ще правиш сега? — попита Мария.

— Ще върна парите — Москов показа пачката. — Трябват ми още три хиляди лева!

Мария Тренева, негов личен враг, жената, която беше направила всичко възможно да го компрометира, се обу и стана.

— В четири часа бъди в „Бразилия“ — каза тя. — Ще донеса парите.

В пет без петнадесет беше започнало да му прилява, когато я видя да влиза. Носеше парите, увити във вестник. Беше тичала от касата до кафенето...

В пет без пет Москов беше в канцеларията на министъра, написа писмо до Саров и депозира сумата. Поради напускане на модната къща нямаше да бъде в състояние да контролира изпълнението, затова връщаше парите на инвеститора. След като обявлението за продажбата беше напечатано, телефонът започна да звъни истерично. Късно през нощта дойде и истинския купувач. Казваше се Илия Бърдаров и беше световен шампион по класическа борба. Водеше усмихната жена — дете, държеше я за ръка и не си отвори устата, докато не я чу да казва:

— Харесва ми.

Бърдаров се усмихна широко и седна.

— Колко? — попита той.

— Двадесет и пет хиляди лева.

— С мебелите?

— Не.

— Колко с мебелите?

— Ще се споразумеем на парче. Картините не продавам.

Бърдаров се оказа весело момче, нямаше повече от двадесети пет години, беше с широка ръка и изумително нежен с жена си. Сумата нарасна на тридесет хиляди лева, направиха договор, и се разделиха. Асен свали картините, опакова дрехите си и ги занесе в ателието. Бърдаров донесе парите, получи ключовете и влезе във владение.

Оставеше една, последна работа. От продажбата на общия апартамент половината сума дължеше на Адриана. Трябваше да ѝ изплати седем хиляди и петстотин лева. Поне в този момент, докато се бавеше писмото, Асен внесе десет бона на нейно име и отиде в райсъвета. Извади документ, с който доказваше, че не притежава никакви недвижими имуществва, и го представи в СГНС. Вещото лице се произнесе, Асен наброи седем хиляди лева и стана собственик на ателието. Вечерта го свари и собственик на Вартбург. Купи го на старо, взе от ателието картините, занесе ги в дома на Адриана и тръгна да си връща дълговете. След като се освободи от осемте хиляди лева на Киряков и Мария, в джоба му останаха двадесет и един лев и стотинки. След ден-два трябваше да получи последната си заплата, а до тогава да изкара с тези пари. Наля бензин за пет лева, купи кисело мляко, връзка пресен лук и се прибра в ателието. Притежаваше четиридесет и два квадратни метра, автомобил и свободата да разполага със себе си. Изнесе стол на терасата, седна и се надвеси над София. Утре отново щеше да се представи в дирекция на музеите... А сега... Сега просто можеше да се радва на свободата си.

Анкетната комисия се произнесе на дванадесети май. Дотогава Асен Москов не беше срещал никого. В началото на месеца отиде на свиждане с Дометиан, сега той се казваше Климент Антонов и излежаваше присъдата си в Пазарджишкия затвор. Очакваше да го види смазан от срам, с разстроена психика и разклатени нерви. Но в залата влезе загорял от слънце, усмихнат и жизнен мъж, твърде далеч от покаянието.

— Отървах се от расото — каза той. — Като изляза оттук, ще се оженя и ще създам деца.

Асен му разказа всичко. Беше го направил и пред Мария Тренева, но тогава беше вложил горест. Сега разказът му звучеше по-скоро шеговито.

Асен остави пакета, който беше донесъл: кафе, цигари, няколко чифта бельо, и си отиде. Разбраха се да се видят есента. Антонов чакаше амнистия за Девети септември. Не попита за Яшаров и Дометиан, предпочете да не говори за него. И двамата щяха да се сещат със срам за този циганин. Нямаха вина, той беше изправил дивия си нрав срещу тях, беше ги тероризирал, предизвикал и беше затъмнил живота си завинаги. „Всички сме жертва на лудата вода!“ — помисли Асен. Влизаше в София и образа на Яшаров започваше да се разсейва.

Следващите дни Москов прекара пред картините си. Когато ги предложи на журито и поиска да ги изложи в малкия салон на „Руски“, получи отказ, но Ангел Врабев взе две от тях и ги изложи в магазина за консигнация на „Раковски“. Първите няколко дни картините не се продадоха и на Асен му омръзна да проверява.

Мария Тренева му се обади по телефона. Министерството беше взело решение да преразгледа проектите и гласовете да се подават пред представител на Държавен контрол. Това обезсмисляше писмата, които беше написал на приятелите си. За да покрие загубите, Асен поиска от Борис и Ивайло по хиляда и петстотин лева, а от Каров и Манолов по осем хиляди. Знаеше, че няма да получи нито лев, по-скоро намираще

невъзможен контакта си с тях и най-добрия начин да го прекъсне беше да им поиска пари. Отговор не чакаше. От Адриана също. Бяха минали четири месеца и половина от деня, в който мълчаливо потвърди връзката си с Жак Биджерано. След решението за преразглеждане на конкурса нямаше основание да очаква пари, още по-малко да проявява интерес към изхода на художествения съвет. На първи юни заминаваше за манастира „Св. Петка“ в Пирин, а дотогава още четиринадесет дни можеше да лентяйства и да рисува, да се разхожда, да чете или слуша музика без никаква програма и с никакви задължения. В манастира щеше да се задържи три месеца, щеше да реставрира стенописите на основното кубе на църквата, а през септември, след края на морския курорт, да иде в Созопол. В околностите имаше няколко параклиса, а в самия град го очакваше оригинално списване на църква.

Вечерта след втория конкурс Асен Москов позвъни на Мария Тренева.

— Журито потвърди решението си — каза тя. — Промениха единствено хонорара на изпълнителя. Сега работата е поверена на бригада под негово ръководство, но ще трябва да върне две хиляди лева. Остава на заплата. Вещото лице се разпореди да конфискуват осем хиляди лева от доцент Матев за фонда на министерството.

Асен се смя с глас „Най-чистата радост е злорадството“ — беше казал някой. Представяше си лицата им. Станой щеше да дотърчи веднага, след като научи решението. А Акела и Матев в яростта си непременно щяха да го потърсят, поне по телефона. Част от прогнозите се потвърдиха. От Андреев и бившето му протеже нямаше помен нито през нощта, нито на другия ден, но Станой го събуди в шест и половина.

— Убийте ме! — плачеше с глас. Лицето му изглеждаше мършаво от когато и да е било, напрегнатият му поглед сега беше доведен до лудост. — Взехте ми жената, гаврихте се, ограбихте ме! Какво искате? Защо не ме оставите на мира? Къде е Мария? А парите? — Станой миришеше на ракия. Когато посегна към врата на Асен и се вкопчиха един в друг, лъхна го на застояла пот. Асен го изрита между краката, използва объркването му и с няколко удара го смъкна на земята. Съсипан от алкохол и безсънни нощи, заспа, ридаейки, на пода. Хвърли одеяло върху него и включи бойлера. Станой спа дълго, бълнуваше, плака насън, разтърсван от нервни тикове, но успоредно в

отмората нервите му се отпуснаха, напрежението спадна и събуди обзет от апатия и абсолютно безучастен към съдбата си. Асен го принуди да се изкъпе, даде му свое бельо и го застави да изяде няколко кренвирша.

— Върна ли двете хиляди лева? — попита Асен, като реши, че Станой е в състояние да води разговор.

— Да.

— Преди да се свържеш с Андреев, трябваше да ми кажеш, че си недоволен от хонорара. По таблицата нямаш право на толкова пари! Щях да ти дам още хиляда лева след завършването на паметника.

— Не го направих за пари!

— А за какво?

— Когато отиваше тогава у Борис Попов... Аз те предупредих. Казах ти, че ще те предам!

— Предаде себе си!

— Знам — Станой гледаше в пода. — Мария получи развод. Замина. Заедно заминаха някъде. Когато се върне, ще бъде омъжена за Попов.

— Не бива да обвиняваш мен!

— Не те обвинявам — Станой бутна чинията и стана. — Ще прибера багажа и заминавам за манастира.

Асен го изпрати до вратата.

— И аз не те обвинявам — каза той. — Ще те потърся. Ще работим реставрация, стенопис, сграфито... Опитай да се успокоиш и се бори с омразата!

— Не мразя никого — каза Станой и си отиде.

Това беше последната им среща.

* * *

Асен получи известие от магазина за консигнация. Едно от платната беше продадено. В касата на Съюза срещна Акела. Беше дошъл да тегли пари от фонда. Носеше тънък костюм, очила с тежки рамки, но Асен знаеше, че в кризи прибегва до външно декориране.

— Здравей, учителю — каза Асен.

— Какъв учител съм ти аз! — изпъшка Акела. — Тебе са те учили Морган, Дрейк, Разпутин и други кучи синове като тях!

— Надценяваш ме! — Асен се усмихна леко, без сарказъм. Стараеше се да не го дразни. — Кой докара Владо и изпълнителя до просешка тояга?

— И какво спечелих от това? — Акела извади „Дънхила“ си, но не му предложи цигара. — Уморих се от комбинации. Няма да се занимавам повече с този идиотски конкурс! Можеш ли да бъдеш честен поне един път?

— Ще се опитам.

— Кажы колко пари спечели от провала ми?

— Деветнадесет хиляди лева.

Акела махна очилата.

— Лъжеш!

Асен нито потвърди думите си, нито ги отрече. Почувства учестеното дишане на професора, присегна се, взе кутията му и запали „Дънхил“. Знаеше, че това ще го ядоса още повече.

— Добра цена! — каза Акела. — Не обичам да ме продават за стотинки.

— Бъди спокоен! — касиерът повика Асен. Преди да затвори вратата, отново се обърна към Акела. — Ти си отмъстен!

Москов напусна Съюза с петстотин лева в джоба и с превъзходно настроение.

В понеделник срещна Вера Манолова. Това беше последната му седмица в София. В събота щеше да замине за Пирин. Мария Тренева изпрати мъжа си като посредник. Предлагаше му да състави есенната колекция. Петър Тренев беше приятен мъж, но не владееше дипломатическия тон и от вратата каза:

— Мария ме прати да те навивам, но предпочитам да играем табла.

Дори и в конфликта с Мария, Петър Тренев не беше променил отношението си към него. Вечер, когато идваше да вземе жена си от работа, неизменно се отбиваше в кабинета му.

— Можеш ли да ми кажеш защо се скарахте? — попита той, но едва сега, когато отговорът не би променил нищо.

— Не разбирам от мода — каза Асен, — а жената е неподкупна като Робеспьер.

Асен загуби десетина лева, но когато повикаха Мария и отидоха да вечерят, Петър не му позволи да плати сметката.

— Ще те имам предвид — каза Мария на раздяла. — Можеш да моделираш зимната колекция!

Асен беше трогнат от тази жена, която подозираше в сухота. Мария се отнасяше сериозно към семейството си, беше вярна съпруга, строга майка, съвестна изпълнителка на задълженията си и Асен Москов смяташе години наред това за скучно. Сега със стегнато гърло целуна доскорошния си враг, стисна ръка на усмихнатото разбирация Петър и си отиде. Скита дълго в съботната нощ, разходи се из парка, преседя цял час на пейка, заслушан в щурците. В понеделник по обяд срещна Вера Манолова на бензиностанцията. Видя я в пежото, чакащо ред след него. Беше сама. Направи се, че не я вижда, но когато излезе да плати, чу гласа ѝ:

— Асене!

Лошо изигра изненада и го видя на лицето ѝ.

— Имаш ли време? — попита Вера.

— Нямам нищо в такова количество.

— Почакай ме в сладкарница „София“! Отдавна се канех да те потърся!

Докато намери маса в претъпканото кафене, дойде и Вера. Оглеждаше се за него. Беше запазила нещо от момчешката си походка, но сега, обути в сабо (как ли шофираше с тези нальми) и по шорти, краката ѝ изглеждаха великолепно. Погледите я преследваха от вратата през цялото заведение, но нито за секунда не я смутиха и Асен изпита удоволствие при мисълта, че ще прекара известно време с тази жена.

— Вера?

— Тук е лудница — каза Вера. — Да отидем в Руския клуб? И без това е време за обяд.

Оставиха колите на паркинга и отидоха пеша.

— Говори се, че Васил Каров те завлякъл?

— Не е съвсем така. — Асен не очакваше подобна насока на разговора.

— Адриана ще се омъжи за някой си Жак Биджерано.

„Ще я убия!“ — помисли Асен, влизаха в клуба.

— Зная от Велин. Платил си ѝ колекцията. Дал си хиляда лева на майка ѝ, не включвам дълговете на оня мухльо! Адриана пишеше в

къщи и Велин ми показваше писмата. Знам, че сте кроили планове за бъдещето, че си ремонтирал бащиния си дом и т.н.

— Значи знаеш всичко! — Асен отново се опита да внесе шеговита нотка, но го душеше яд и не му се отдаде. Поръча водка. Ядът и изненадата му се удвоиха, когато Вера не отказа да пие.

— После се е появил Биджерано. През лятото ще се оженят в Рилския манастир, Адриана очаква договор за още една година, ако го получи, ще се върнат в Париж.

— Защо ми казваш всичко това?

— Не мога да понасям мисълта, че очакваш отговор на „онова“ писмо!

— И за него ли знаеш?

— Знам всичко!

— Не очаквах толкова непочтеност от Велин! — Асен изпитваше изгарящ срам, омраза и към Адриана, и към цялото ѝ семейство. Чувстваше се предаден, подхвърлен на организирана гавра. Питаше се какво иска Вера от него.

Очакваше да бъде изнудван, осмян, уязвен в най-слабото място, преливащото от вина до любов чувство към Адриана.

— Той не е виновен — каза Вера, — това беше мое условие.

Асен не разбра.

— Какво условие?

— Да ми показва всички писма на Адриана!

— Защо?

— Защото съм влюбена в тебе! Зная всичко! За удара срещу професор Андреев, последствията, измамата на приятелите ти.

— Не се гаври с мен!

— Ти крепеше Васил години наред. Създаде му условия да спечели пари. Ти се принуди да продадеш бащиния си апартамент, за да покриваш сметки, които би трябвало да плати той.

— Откъде знаеш всичко това?

— От Алипи Саров! Чувал ли си това име?

— Отдавна ли познаваш този човек?

— Мога да те излъжа... Ще повярваш, ако ти кажа, че е стар приятел, дори роднина. Истината е, че отидох при него и го помолих да не скрива нищо. Признах му, че те обичам.

— За бога, Вера!

— Аз те обичам, Асене! — каза Вера по същия начин. — Саров те смята за единствения честен човек в тази история. Беше готов да се закълне, че ще бъдеш единствения измамен. Показа ми писмото ти. „Щом е дал осемдесет и една хиляди лева на проектантите, на изпълнителя и за подкуп на журито, значи е платил от джоба си статиите в пресата и експозето — защита. Вътре е най-малко с десет хиляди лева!“ това са негови думи.

— Ако го видиш, кажи му, че е ясновидец!

— Няма да го видя — Вера се усмихна. — Саров направи за мен всичко, което можеше!

— Тоест?

— Помогна ми да се уверя, че съм влюбена в честен човек!

— Какво би казал Велин, ако те чуе?

— Не ставай смешен! — Вера се облегна в стола и запали цигара.

Мълчаха дълго. Асен Москов пиеше втората водка. Третата го чакаше на масата. Седяха един срещу друг, загледани с празни очи в минавачите. Асен кимаше разсеяно на познати, виждаше нервните пръсти на Вера, пружиниращи боси до сабото. В три часът клуба приключи обедната си смяна. Излязоха на улицата. Бяха оставили колите на паркинга. Асен прехвърли ръката си през рамото ѝ. Извървяха „Шишман“ до „Граф Игнатиев“ и влязоха в „Струмица“.

— Доколкото си спомням, ти беше омъжена? — попита Асен.

— Бях.

— Вече не си ли?

— Не.

— Извинявай! — продължаваше да се държи глупаво, алкохолът беше подпалил очите му и сега светлината го ослепяваше. Ръката на Вера мина зад гърба му и го обви през кръста.

— Обичам те, Асене! — каза тя. — Ако не бях го признала, можех да ти стана любовница отново...

— Защо ми казваш това?

— Защото сме пред нас!

Вера го хвана за ръка и го придърпа във входа.

— Целуни ме и си върви!

Асен я целуна, но си отиде на другия ден.

* * *

Сутринта не намери Вера, но в кухнята имаше бележка.

„Включи машината за кафе, заредена е. Под бялата кърпа е закуската. Ако на обяд те намеря в кафене «София», ще бъда щастлива, ако не... приятна работа в Пирин и на добър час!

Вера.“

Асен се изми, пи кафе и взе телефона. Помоли Дирекцията на музеите да отложат заминаването му с една седмица и отиде да вземе колата си. В пощенската кутия намери картичка от Борис и Мария. Пишеха от Пампорово. „Обичаме се, щастливи сме, мислим за тебе!“ — гласеше текстът. И стилът, и почеркът бяха на Мария. Асен се въртя из ателието, опъна рамка, грундира я, и я изкара на слънце. Преседя на терасата до единадесет часа. Допи му се кафе, но не намери и отиде в „София“. Щеше да чака Вера повече от час, но погледа му щеше да се залъгва с панорамата и да убие скуката.

— Разбра ли какво се е случило? — Владо Матев влезе кафенето и без покана седна на масата.

— Какво ти предсказах?

— Ти отърва ли се?

— Глупав въпрос!

— Говорят, че си продал апартамента?

— Ателието е по-удобно.

— Прав е Акела — каза Владо и мълча дълго. Очакваше да задава въпроси. „Защо е прав?“ „В какъв смисъл е прав?“, но Асен се загледа през витрината и Матев не издържа. — Акела каза: „Всички ние ще влезем до гуша, единствено Москов ще измъкне!“

— Прав е!

— Що за късмет имаш, дявол да те вземе! Ще ми кажеш колко спечели от това мошеничество?

— Не.

— Акела твърди, че си глътнал деветнадесет бона.

— Щом Акела твърди...

— Кажи де, вече е безразлично!

— Ти си по дрънкането! — каза Асен.

— Както и да е... Имаш ли възможност за известна компенсация?

— За теб?

— За кой друг?

— Да се дават пари на идиот е подсъдно!

— Ще те ударя! — заплаши Матев. Асен се смя, докато не се махна от масата.

Видя Вера от вратата. Въпреки опитите ѝ да крие тревогата си, шарещите ѝ очи я издаваха. Мина покрай него стигна до дъното. Сега имаше значително повече хора и нито една маса не беше съвсем празна. Когато стигна срещуположната порта и се обърна, лицето ѝ беше пепеляво, но погледите им срещнаха, изтича при него върху тракащото си сабо, с главата си в ризата му и се разплака.

Излязоха прегърнати и тръгнаха през градината към Университета. Хлиповете се разрешиха, дойде на себе.

Скитаха из града, хванати за ръце, обядваха на крак в някаква бирария и отидоха в ателието. Любиха се на верандата, заглушени от детски гласове, долитащи от дворовете. Слънцето вдигна лудата вода в него и го доведе до непознато вдъхновение. Телата им се превърнаха в съставни части на един музикален инструмент и сглобени, възпроизведоха музика.

Първото впечатление беше потискащо. От Симитли Асен пое по масивен, железен мост и тръгна да изкачва Предела. За първи път минаваше по това шосе и сега със свечеряването, с надвисналите скали и усойните серпентини местността му се стори зловеща.

Трудно намери манастира. Трябваше да се изкачи до превала, да пита в ресторант „Предел“ и отново да се връща назад. Следваха четиринадесет километра планински път, виещ се през тялото на Северен Пирин. За негов късмет на местността „Обесник“ група археолози бяха разпънали стана си. Упътиха го. Пристигна късно и не можа да разгледа нито параклиса, нито килиите. В манастира нямаше монаси. Единственото лице, което живееше наоколо, беше пазачът Лона. Асен отложи разговора за сутринта, изми се и легна. Лона му беше постлал в южното крило, надвесено над поляната. В края ѝ започваше борова гора. Асен слуша лая на овчарските кучета, вдишваше с пълни гърди тръпчивия мирис на бор и заспа с чувство за пречистване.

Събуди се в осем. Слънцето беше кацнало на върха на боровете, очертаващо със стилистиката на японска графика голите скали на връх Сокол.

На единствената маса в столовата Асен намери чаша мляко, бучка сирене и топъл безсолнен хляб. Закуската му се услади, млякото беше с обилен каймак, сиренето се мажеше като масло.

Прекара целия ден в скитане из местността. Извървя пътя до разклонението за Брежани, отби се в планината и се качи на скалите зад манастира. В разстояние на половин час един облак го направи вир-вода и слънцето го изсуши. Тревата беше дъхава и свежа, в храстите се криеха диви ягоди, обезумял от скука орел се виеше в кръг около връх Обесник. Асен обиколи всички хълмове наоколо, видя манастира от всички страни и се върна капнал от умора. Този път на масата го чакаше гозба с лют сос и обилен зеленчук. Изяде го с непозната лакомия, заспа веднага и спа непробудно три часа. В пет отново намери чаша мляко. Запали цигара и тръгна към лагера на

археолозите. Преседя с тях около огъня и се прибра към десет часа. Завари плакия пъстърва и кана гъсто мелнишко вино. Когато се прибра в килията и се отпусна на леглото, Асен се сети, че целия ден не беше виждал Лона.

Вълчийт му апетит трая още няколко дни, Лона готвеше по-добре от най-реномираните ресторантски готвачи. Асен започна работа в църквата. Стори му се страшно занемарена, олющената ѝ боя показваше ронеща се стена. Загуби много време, докато я фиксира. До църквата течеше малка река, която през пролетта ставаше пълноводна и ерозираше зида. Купи от Разлог цимент, заздравя зидарията и отново влезе в църквата. Вървеше бавно. Работеше целия ден, но на края на юни си даде сметка каква нищожна част от стенописите са възстановени. Щеше да работи цялото лято и есен, и може би дори и през зимата.

В началото на юли военните го повикаха за някаква справка. Преседя няколко часа в София, взе документите, останали от майка му, всичкото бельо, което намери, и се върна в манастира. Не се обади никому. Никой не го потърси. Горе го чакаше първото писмо. Борис и Мария го канеха на сватба. Щяха да кумуват Ивайло и Саша Балцер.

Котката на Лона роди малки и Асен взе едно от тях. Кръсти го Бела. Зае се да го отглежда, купи му биберон, докато беше съвсем малко, а по-късно му отделяше от яденето си. Котето беше бяло, добронравно и не се дразнеше от синята панделка, която му върза.

Самотата го подведе към туризъм. Не успял да склони никой от младите археолози да отиде с него, Асен сам тръгна към Вихрен, но след върха, попадна на „Безбог“. Тук преспа още една нощ и си тръгна с мисълта да дойде отново. Гората, езерото с отразените в него върхове бяха твърде силно преживяване за човек, пораснал на павета.

В манастира го чакаше второ писмо. Климент Антонов пишеше, че е излязъл от затвора и че си е намерил място като магазинер в село Мулари. Канеше го на гости, пожелаваше му традиционните здраве и щастие, а в послеслова му предаваше поздрав от Мюлвет.

В един от най-горещите дни на юли Асен Москов си играеше с Бела, когато видя малка синя кола да подскача по пътя. Преди да вземе последния завой към манастира, колата застана в профил, отразена от скалите на „Обесник“. Видя руса жена с очила зад волана на малък Остин — купър. Стана рязко и му се зави свят. Замаян изтича в

килията, сложи риза и хвърли един поглед в огледалото. Беше загорял като никога на морето, но слепоочията бяха започнали да посивяват и очите му да хлътват още по-навътре в кухините си. В джинси и риза от груб лен, с брада до ключиците, Асен Москов излезе на прага, когато остина търсеше място за паркиране. Позна Адриана и си обясни тревогата. Асен взе Бела и тръгна към колата. Адриана го чакаше до отворената врата. Отвътре се чуваше музика.

— Кога се върна? — попита Асен.

— Преди дванадесет дни. Добре изглеждаш!

— Чист въздух, прясно мляко... Твой ли е остинът.

— Купих го на старо — кимна Адриана. — Добре ли се чувстваш тук?

— Не се оплаквам. Може би е малко скучно, но затова пък е спокойно.

— Не е ли рано да търсиш спокойствие?

— Може би е малко рано, но затова пък е крайно необходимо!

Адриана протегна ръка.

— Радвам се да те видя, Асене!

— И аз.

— Котето е красиво...

Асен погали Бела и я пусна в тревата.

— Дори и едно кафе не мога да ти предложа.

— Не искам нищо. Заведи ме на хладно и на сянка.

Седнаха в столовата. Асен избута в един ъгъл чиниите от обяда и събори трохите на пода. Лицето ѝ изглеждаше измъчено, но все така красиво. Двете години не бяха оставили следа върху него.

— Имам цистерна с душ — каза Асен. — Искаш ли да се освежиш?

— Благодаря! Забравих си цигарите в колата...

Известно време пушиха мълчаливо. От погледа на Асен не убягна новата ѝ халка, с която беше сменила брилянта на майка му. Адриана идваше омъжена, но това, кой знае защо, не му направи впечатление и се задоволи само да отчете този факт.

— Какво се случи с тебе? — попита Адриана. Погледът ѝ издаваше съчувствие, гласът деликатно любопитство. Разказа ѝ на две на три механиката около конкурса. Не спомена нищо за парите, които загуби, нито за отказа на приятелите да участват в подялбата на

загубите. Говори само за Акела с известна насмешка и не ѝ позволи да разбере истинското му положение.

— Продад си и двата апартамента?

— Купих ателието.

— Защо?

— Не можех да живея в бащиния апартамент, а в нашия...

Усмихнаха се и двамата. „Гузно!“ — реши Асен. Този разговор беше безсмислен и освен излишни спомени не можеше да донесе друго.

— Не мога да приема парите!

— Дал съм ти половината от цената на апартамента!

— Той струваше седем хиляди лева, а на мен ми се полагаше половината. Банковата ми сметка възлиза над десет хиляди лева.

— Струваше седем хиляди преди шест години. Продадох го за петнадесет. Другото е награда „От кутюр“.

— Постъпил си като кавалер...

— Да слезем в ресторанта? Правят кафе.

Адриана кимна. Асен отиде да вземе пари. Като се върна, завари котката в ръцете ѝ.

— Как се казва?

— Бела.

— При теб ли спи?

— Понякога я откривам при главата си.

— Красива е. Да я вземем с нас?

— Страхува се от колата.

Асен я взе под ръка, прекосиха двора, заведе я до остина и тръгна към колата.

— Качи се при мен! — каза Адриана.

— После трябва да се връщам пеша?

— Ще се върнем заедно. Има ли къде да спя?

— Тук?

— Да.

— Няма ли да имаш неприятности?

Адриана не отговори. Бяха пропътували повече от девет километра, преди да каже:

— Не е ли достатъчно, че съм готова да приема такъв риск!

Но беше минало време и Асен беше забравил въпроса си. Това обиди Адриана и до ресторанта мълчаливо следи пътя.

— Добре шофираш — каза Асен.

— Жак е голям шофьор!

„Отмъщава ми!“ — Асен не сдържа усмивката си. Настаниха се на открито. На паркинга имаше две коли — остинът и един резедав мерцедес. Слънцето превръщаше графитения асфалт в златна река, течаща устремно в долината между Рила и Пирин. Върховете надвесени над шосето, приличаха на църковни кубета, но от изток се връщаха облаците и небето щеше да се продъни.

— Искам да пия — каза Адриана, — може би едно малко кампари? А за теб?

— Не пия вече — каза той. — Използвам въздуха, слънцето, ходя на екскурзии, грижа се за здравето си...

— Шегуваш ли се?

— Във всеки случай възнамерявам да го направя. В София бях закъсал със стомаха, с нервите... Не спях, пиех твърде много, пуших петдесет цигари на ден. Тук се чувствам поне по-здрав.

— Колко време ще останеш?

— Докато свърша църквата. Няма да е скоро... Едва ли преди края на септември.

— Толкова дълго?

— Може и повече. Ти какви планове имаш?

— Мария ме покани да се върна в „Диана“?

— Тогава знаеш всичко!

— Васил ми разказа подробности. По негова сметка си „влязъл“ десетина хиляди?

— Деветнадесет.

— Господи! — извика Адриана. Видяха погледите на възрастна двойка, може би собствениците на мерцедеса. Бяха красиви старци. Мъжът беше в бял костюм и панамена шапка, жена му със снежнобяла коса и благообразния вид на дама.

— За сметка на това съм свободен! — Асен отпи глътка кафе и се усмихна. — Скъсах всички стари окови. Най-накрая ще мога да се погрижа за себе си. Мода, закъсали приятели, комбинации, до гуша ми дойде... Искам да лежа по гръб и да гледам в небето!

— Ще можеш ли?

— Ще опитам. Не е лесно. Трябва да се преборя с навиците. Липсва ми шумът на улиците, кафето... Ще свикна.

Облаците пълзяха. Сега покриваха цяла Рила. Скоро сянката им щеше да падне над шосето.

— Ще вали — каза Асен.

— Не знам как се постъпва в такива случаи... Въпреки всичко мъчно ми е за майка ти...

— Недей!

— Знаеше ли, че умира?

— Да.

— Омекна ли пред смъртта?

— Не знам как живя, никога не съм я разбирал, но умря с кураж и достойнство!

Думите му направиха впечатление на Адриана. Видя пробягваща тръпка по кожата ѝ.

— И аз не я разбирах — каза тя. — Нито нея, нито теб...

— Моля те! — Асен повиши глас, тембърът му прозвуча метално. — Какъв смисъл има да ровим в миналото? По-добре кажи нещо за себе си.

— Омъжих се за Жак Биджерано — Адриана допи чашата си и се огледа за келнера. — Не знам как стана, но е факт. Когато бях ученичка, той имаше успех... Харесвах го, не бях го виждала десет години и... изведнъж в Париж. Това е!

— Как са вашите?

— Майка ми ти изпрати сладко от смокини, в багажника е. Има и други подаръци. Донесох ти някои неща от Париж.

— Не биваше... Кой знае с какъв багаж си пътувала?

— Купих някои мебели. Нямам нищо. Временно сме у нашите. Търся квартира. Жак е без работа. Обещават да го вземат като треньор по тенис. Ако не беше щедростта ти, цял живот щях да се тъпча по роднини.

— Стига, Адриана!

— Имаше ли възможност да кажеш, че си продал апартамента за седем хиляди и да ми дадеш три и петстотин?

— Разбира се.

— Как?

— Като съставя фиктивен договор с купувача.

— Защо не го направи?

— Адриана!

— Не направиха ли същото Васил, Борис, Ивайло? Аз съм бившата ти съпруга, а те все още са твои приятели?

— Всеки има собствен живот. Васил е зависим от Лилда, Борис от Мария, Ивайло, той има повече разходи от тях. Човек с неговите слабости е принуден да плаща. Акела беше мой враг. Два пъти се погаврих с него. Време беше да вземе реванш. Ти замина обидена и срещна ученическата си любов. Кого да обвиня? Както виждаш, всички сте прави за себе си! Най-добре да не ровим в миналото. Може да излязат неща, от които се страхуваме.

Над Рила вече валеше. Скоро щеше да започне и тук. Келнерите събираха покривките от масите, сгъваха чадърите.

— Ще вали — каза Асен. — Да влезем вътре.

На вратата се срещнаха с възрастната двойка. Асен задържа Адриана, за да им направи път, но старецът се обърна и попита:

— Семейство ли сте, млади хора?

— Да. — Адриана стисна дланта му под мишницата си.

— Наблюдавахме ви с жена ми. Мога ли да ви дам един съвет?

— Заповядайте! — каза Асен, но някакъв смут го обземаше и гласът му не прозвуча учтиво.

— Галете се с погледи! Животът минава страшно бързо! — старецът пипна периферията на панамената си шапка и последва жена си в ресторанта.

Сега асфалтът не беше златна река, имаше цвят на тиня. Върховете изчезнаха в облаците. Заваля. Започна тихо като есенен дъжд, но набра инерция и рукна. Адриана си поръча второ кампари. Захладя, замириса на озон, започна градушка, но зърната бяха малки и скоро се размиха във водната стена. Шосето отново се превърна в река, но този път, за да влачи мътните си води към притоците на Струма.

— Дълго ли ще вали? — попита Адриана.

— Не — отговори, без да е убеден. В този момент искаше дъжда да не спира, да вали сярна киселина и нитроглицерин и да прати по дяволите целия този абсурд около него. Старият клоун с панамата, благообразната му жена с белите коси, резедавия им мерцедес, тях двамата: Адриана — восъчната принцеса със зачервени от кампари очи, него, скучаеща птица, виеща се безсмислено в концентрични

кръгове около живота. — Не! — повтори той. — Летният дъжд преминава бързо!

— Изключиха Велин от университета — каза Адриана.

Неуравновесеността на мислите ѝ му беше добре позната. Съсредоточаването я изморяваше, бърчеше чело и я караше да се чувства нещастна.

— Намери ли работа? — последният човек, който го интересуваше, беше Велин, но знаеше, че трябва да зададе този въпрос, ако не иска да я обиди, непрокопсаният ѝ брат беше една от нейните слабости, намираще го умен заради задръстения му от чуждици говор, красив заради къдриците му. В приливи на нежност ги наричаше „бръшлянения венец“.

— Някакъв негов приятел му е обещал да го вземе в цеха си. Произвежда нещо от пластмаса... Не разбрах какво...

Асен разбра обаче. Велин се готвеше да стане „непман“. Беше нахален, дързък, доста бърз в реакциите и като че ли жесток. Може би точно това беше бъдещето му.

— Погрижи се за себе си — каза Асен. — Велин е мъж, ще се справи.

— Ти не го обичаш?

— Не ми е дал основание за силни чувства.

— Знаеш ли какво ми каза... каза ми, че си му отнел приятелката!

— Ключокар!

— Вярно ли е?

— Не.

— Мога ли да те помоля нещо?

— Разбира се.

— Дай ми честна дума... И между нас са влизали жени, но ти не отрече... Ще повярвам, каквото и да кажеш...

— Брат ти не заслужава тази жена — беше отговорът на Асен. — Усилията и времето му минават в доказване на самостоятелност, мъжественост и кой знае какво още... Всъщност прави заеми и се държи като жиголо.

— Жесток си!

— Може би.

— Все пак не чух нищо категорично!

— Не съм отнел приятелката на брат ти — каза Асен. — Истината е, че той няма с какво да я задържи.

Дъждът започна да утихва. Облаците изтъняха, скоро щяха да порозовеят и да изчезнат. Водата щеше да изтече, да изчезне, да се изпари, да остане само умора от напрежението и чувство за напразно усилие.

— Отегчавам ли те? — попита Адриана.

— Не.

— Дойдох със страх. Очаквах да ме наругаеш, да ме обвиниш в измяна. Пътувах със свито сърце. Сега си давам сметка, че съм се страхувала от безразличието ти. Нямах право да ми подаряваш пари и да се държиш като настойник, на когото му е дошло до гуша от храненици... Аз те обичам, Асене! Оженихме се млади, имахме грижи, недоразумения, моите амбиции за теб бяха по-големи, отколкото можеше да понесеш. Това ни отчужди, вярно е, но въпреки това те обичах през цялото време. Знаех къде ходиш, с коя, но към това те тласкаше някаква вътрешна сила, от която се парализирах. Борбата ти с Акела беше момчешка дързост. Ти възмъжа с нея. Повярвах в силата ти. Намери сили да стреляш и в Киряков против всички принципи, с риск да ти отговорят с унищожителен огън. Тогава те мразех и въпреки това те обичах. Имаше сила да бъдеш предан на такъв егоист като Васил, на такова нищожество като Борис Попов само защото вътрешният ти кураж отказваше да види истината. Обичаше ги като поданици, приемаше недостатъците им и отказваше да ги коментираш. Исках да впрегнеш енергията си в живопис. Щеше да преодолееш всички пречки, да скъсаш с всичко, което те обвързва...

— Бяхме твърде бедни, Адриана!

— А после?

— После беше късно... Не! По-скоро още рано. Има безсмислени истини... Дори да си убедена в думите си, не можеш да не си даваш сметка колко са излишни.

— Защо?

— Защото си съпруга на Жак Биджерано!

За кой ли път изпаднаха в мълчание. Слънцето си проби път и земята се обви в пара. Възрастната двойка тръгна към изхода. Старецът свали панамата и се поклони, после резедавият мерцедес пое към София.

— Не бива да мразиш Жак — каза Адриана. — Той не е лош човек. Объркан е, животът му е минал безсмислено...

— Не мога да изпитвам омраза. Не съм успявал дори когато се е налагало.

— Това не е отговор!

— Ти не зададе въпрос.

— Както и да е... Не мога да искам от теб да го обичаш!

— Радвам се, че съзнаваш това — каза Асен. — Жак знае ли къде си?

— Казах му, че идвам при теб. Той смята, че ако се срещнете, не бива да е като врагове...

— Няма да се срещаме, това е по-важно.

Разговорът замря съвсем. Асен видя залеза на слънцето, раздвижения трафик по шосето, наплива в ресторанта. Хората живееха, движеха се, ядяха и пиеха и в това имаше нещо успокояващо. Адриана отказа да вечеря. Погледът ѝ потъмня и се загуби като в онези състояния на безпомощност, в които изпадаше сутрин.

По обратния път Асен седна зад волана. Направи го с неприятно чувство. Не му харесваше тази кола, въпреки че по нелекия път до манастира показва великолепни качества. Горе, седнали от двете страни на масата, изпиха по чаша мляко и се разделиха. Адриана се изкъпа и легна в неговото легло, Асен отиде в бившата приемна на манастира и се изтегна на един от шестте нара. Навикнал със светлините, усети кога Адриана загаси лампата. Още нямаше десет и половина. Няколкото книги, които имаше, бяха останали в килията. Опита се да спи. Шумовете на Пирин, които до вчера беше обичал, тази вечер го дразнеха. Някъде свиреше щурец, долу от къщата на Лона долиташе лай на кучета, обаждаше се бухал, кукаше кукувица. Стана. Трябваше му нещо за четене. Една книга, парче вестник, дори ако на него има само обяви. В двора бяха паркирани колите, в светлия квадрат на прозореца Бела гонеше опашката си. Тогава се сети, че в багажника на вартбурга бяха семейните документи. Не беше намерил време да ги прегледа. Отлагаше от днес за утре вече шести месец. Асен изтича по стълбите, отбори багажника и извади голям восъчен плик. На времето такива съхраняваха фотоматериали. С плика и Бела в ръцете Асен се върна в приемната, запали цигара и изсипа документите на нара. Близо час се рови в кръщелни свидетелства, облигации, военноотчетни

книжки, медицински анамнези и смъртни актове. Намери документ, по силата, на който притежаваше гробна площ за вечни времена, и договорът по постройката на апартамента. Унищожил голяма част от книгата, включително и свидетелствата си за преминаване от клас в клас, дипломите на родителите си, трудовата книжка на д-р Москов и рецензии за някои от научните му трудове. Отдели своите документи, ненужните смачка на топка и хвърли пред вратата. Остана му един плик облигации и връзка писма. Едва тогава си спомни предсмъртните думи на майка си. Беше обещал да не чете писмата ѝ, да ги изгори в деня на смъртта и. Изкушен от любопитство, Асен се зачете. От десет до два през нощта препречете многократно някои от тях, връщаше се на пасажи, подчертаваше с нокът места, които считаше за важни. Писмата бяха от баща му и го поразиха: Невена Московка се беше омъжила на осемнадесет години за стар лекар. Скромният ѝ произход застанал между младото семейство. Занимаващият се с психиатрия Москов се оказал в доста неизгодно професионално положение. На помощ се притекла енергичната му съпруга. Борела се заедно с него, създавала му клиентела, търпяла слухове за връзките му с медицински сестри, презрението към родителите ѝ, посредствената маниация на научните му занимания. Била гард и острие в ръцете му и била любеща съпруга до последния ден на бременността ѝ. Стефан Москов я нарекъл „голямата грешка на живота си“. „Тогава намразих дори плода ти!“ — пишеше майка му. Почувствала вледеняване на кръвта и сърцето, опитала да търси спасение в религията, в окултизма, но се оказала чужда на всякакво чувство за мистика и се оставила „по течението“. Угнетявало я всичко, освен пълния покой, в който можела да създаде полет на мисълта и да получи красиви миражи пред будния си поглед.

Прибра писмата и легна. С киселини в стомаха, с повишен пулс и разстроена нервна система, Асен се замисли за майка си и откри, че е приличал на нея, че като че е разливал лудата си вода, докато е изчерпал последния си запас от енергия. Оставаше му един-единствен шанс, ребусът на живописиста, в който все още може да открие собствения си образ. Преди да пропадне в съня си, за пръв и последен път призна, задавен от вътрешни сълзи, че най-достойния човек, който беше срещал в живота си, беше неговата собствена майка.

Адриана замина на обяд. Времето отново заплашваше да се развали и беше разумно да излезе от планинската клисура, преди да завали дъжд.

— Пороите смъкват камъни на шосето — беше аргументът на Асен.

Съдейки по двете коли, Лона беше донесъл дамаджана вино, зеленчуци и мляко. Закусиха и седнаха пред църквата. Зад слънчевите очила Адриана си беше възвърнала куража, а с Бела в ръцете приличаше на изрязана от журнал и залепена в неестествена среда по силата и поради каприза на лошия вкус. Между тях на найлонов плик бяха наредени подаръците: чифт обувки, пуловер, ризи... в девет и половина Асен Москов изпи първата чаша вино.

— Умишлено пия — каза той. — Отпада изкушението да тръгна за София.

Времето напредваше мудно. От падината чуваха стадото на Лона, кучетата му, над главата им прелитаха редовните авиорейсове за Атина.

— Красиво е тук — каза Адриана. Асен кимна. — Ако имах време, бих останала десетина дни. Чист въздух, спокойствие... Човек се отпуска. В Париж работех по петнадесет часа на ден. Вечер, когато се прибирах в квартирата, тялото ми трепереше от умора. До срещата ми с Жак бях гледала един филм и веднъж бях направила една екскурзия по Сена.

— А после?

— О, Жак познава Париж! Цяло удоволствие е да имаш гид като него. Портиерите те посрещат усмихнати, винаги намираш маса, знаеш къде да отидеш точно тогава, когато там е най-интересно...

— Защо не остана в Париж? — попита Асен.

Адриана го погледна подозрително, но когато откри във въпроса му нещо повече от любопитство, каза:

— Животът е много скъп. Дори да бих могла да живея сама, с Жак би било невъзможно. Работата му се провали. Опита да създаде

бюро за предвиждане на модата, но не можа да привлече достатъчно капиталисти и трябваше да приключи. Опитвал е като треньор по ски в Шамони, по тенис на Ривиерата... Изглежда, и там не му е провървяло. Накрая работеше като администратор в един руски трактир. Беше в тежко психическо състояние. Представих го на ателиетата, възложиха му арбитраж на едно-две ревюта, но там се иска много енергия, познаване на стиловете и т.н. Жак просто знаеше да бъде елегантен, а това се оказа недостатъчно. В трактира не го искаха вече, на тях им трябваше не администратор, а портиер, който може да се справя с пияниците. Приятелите му го напуснаха. Живяхме известно време с моята заплата, после се разболя и трябваше да се върнем. Лечението в Париж струва баснословни пари!

— Какво откриха лекарите?

— Нищо особено. Виене на свят, лош сън, изострена чувствителност. Препоръчаха му работа на чист въздух... Може би имаш предвид нещо?

— Съжалявам, Адриана!

— Ще опита като треньор по тенис, но, изглежда, че и тук има достатъчно кадри. Въобразяваше си, че ще го вземат за треньор на дипломатите. Говори езици, знае да се държи, представителен е... Изглежда, че и тази перспектива е осуетена.

— Кажи на Велин, когато си урежда работата по пластмасите, да помисли и за него — Асен си даваше сметка, че е злобен, но искаше да види реакцията ѝ. Адриана не разбра намека, напротив — в очите ѝ блесна надежда.

— Мислиш, че това ще го задоволи?

— Не — каза Асен.

— Тогава защо ми го предлагаш?

— Все пак е някакъв изход!

— Не е изход работа, която не те радва!

Срещу него седеше абсолютно чужд човек. Тревогите и проблемите, които я занимаваха, дори тялото ѝ, което обичаше някога, бяха чужди сега. Във вътрешността ѝ имаше празни места, където въздухът се разхождаше свободно, а това беше откритие, което трябваше да направи отдавна, преди много години.

— Имам една молба — каза Адриана. Чистеше с гюдерия стъклото на остина. Беше дванадесет часът и се готвеше да тръгва. —

Подари ми Бела. Последен спомен от теб!

— Подарих я на Вера! — каза Асен.

— Бившата любовница на брат ми?

— Едва ли може да се нарече така!

Адриана включи на скорост и потегли, Асен проследи остина, докато се загуби от очите му, а после се качи на скалите под Обесник и видя целия път до шосето. Когато колата стъпи на асфалта и зави за София, Асен се прибра в манастира, взе дамаджаната и препрочете писмата.

Бурята го завари преполовил виното, пиан и разплакан. Излезе на дъжда и рева заедно със стихииите. На сто метра от него падна гръм и разцепи на две един бор. Асен видя знамение в това. Сам, мокър до кости, пиан и хлипащ, догледа изгарянето на бора и се прибра. Беше празен, лудата вода беше изтекла от очите му, сега се чувстваше спокоен и чист като новородено. Изхвърли през прозореца писмата на майка си и гледа, докато пороят ги превърна в кал. Тогава си даде сметка, че е разчистил миналото си веднъж завинаги, че зад гърба му няма нищо и че утрешното слънце ще изгрее на ведро небе, незасенчено от грижи и спомени. Това слънце нямаше да възвари лудата вода, която тридесет и шест години го влачеше в мътните си порои през живота. Последните количества от нея като че ли изтекоха тази нощ.

* * *

На тридесет и първи юли Вера доведе в манастира двама англичани. На първи август в местността „Бейтуловото“ се откриваше фолклорния фестивал „Пирин пее“, който на другия ден се отправяше към връх Вихрен. Асен отиде с тях. След непрекъснатите концерти, чевермета и вино англичаните слязоха в хижа „Яворов“, където ги чакаше шофьорът на „Балкантурист“, а Асен заведе Вера на Безбог. Преседяха три дена в хижата, къпеха се в леденото езеро, ядоха пъстърва и по хребета на планината се върнаха в манастира.

Лона им сготви гювеч в жар, сервира го с куртоазността на стар планинец, навикнал да цени човешкото присъствие.

Асен ѝ разказа живота си. Пролича иронична дистанция към някои събития, които доскоро смяташе за решаващи. Когато дойде време да спомене името на майка си, по реакцията на Вера откри, че говори с любов и лошо прикрита мъка. „Прости ми тайните си! — каза на себе си. — Ако някога свободните ни енергии се срещнат в пространството, нека бъде без омраза!“

На другата сутрин Асен Москов заведе Вера в Разлог, Банско, а след обяд тръгнаха за София. Пътуваха бавно. Вера за първи път минаваше по тези места, като се изключи нощното пътуване с англичаните. На задната седалка на вартбурга Асен беше наредил картините, които смяташе да занесе в магазина за консигнация, в краката им имаше щайга измити праскови, които ядяха, надвесени над шосето. Вечерта Асен се запозна с Манол Манолов, бащата на Вера, шестдесетгодишен мъж с бяла коса, но със стойка на спортсмен и гърлен глас на юноша. Вечеряха в бирхалето на „България“. Манолов говореше непрекъснато. В дългогодишната практика на адвокат той беше видял хиляди прибързани, нелепо съставени семейства, за чиито разтрогвания говореше с хумор. Асен си даде сметка за смисъла на такъв разговор едва, когато Манолов каза:

— Без да се бъркам в живота на дъщеря си, аз имам впечатления от първия ѝ брак и ви моля да не избързвате.

— Нито Вера, нито аз ще прибегнем до брак, преди да сме сигурни, че искаме да се събуждаме заедно.

— Обичайте се — кимна Манолов, — това извисява душата.

Сутринта Вера замина за Варна. Трябваше да настигне англичаните, да им уреди пътуването за Истанбул и да доведе в София някакъв гост на Комитета по туризма. Асен я изпрати до летището и закара пезото на сервиз. Чака повече от час, докато сменят накладките, после го изми и се върна в града. В десет часа на верандата на сладкарница „София“ все още имаше малко хора. Асен избра сенчеста маса. В единадесет и половина имаше среща в магазина за консигнация, дотогава трябваше да убие времето. От дъното на площада се зададе Жак Биджерано. Вървеше с отегчената си походка на уморен тигър, все така елегантен, както го беше запомнил, но като че ли поостарял и поотслабнал. Имаше дълги побелели бакенбарди, бледосиньо сако и излинялата му коса падаше на оскъдни кичури над раменете.

— Мислех, че си някъде из планините? — каза Жак докато седнаше.

— Заминавам следобед.

— Нещо реставрация, нали?

— Да.

— Интересно ли е?

— Зависи как гледаш.

— Гледам като лаик. Как иначе? Ада мисли, че си губиш времето!

— Може и така да се окаже.

Жак бъркаше по джобовете си.

— Склони я да се отърве от боклуците на Каров — каза той. — Баснословни цени дават за тази помия!

Асен се засмя.

— Дотам ли сте го докарали?

— А ти докъде мислиш? — изглеждаше изморен, недоспал. — Виждал съм оригинали на Миро, на Кле... Да не твърдиш, че тези картини имат стойност?

— Нищо не твърдя — каза Асен. — Картините са нейни. Да ги подпали, ако иска.

— Ти би ли ги продал?

— Не.

— Ясно! — въздъхна Жак. — Губя си времето. Почерпи едно кампари. В бързината съм забравил да взема пари.

Асен поръча кампари и още едно кафе за себе си. Мълчаха известно време... Докато поръчката беше сервирана.

— Запознах се с Мария Тренева — каза Жак. — Стана дума за тебе. Каза, че като директор на модната къща си спечелил толкова пари, че като станал някакъв ангел с конкурса за украса, ти си хвърлил на масата двадесет хилядарки, без да ти мигне окото!

— Е?

— Мисля си дали и Ада може да го докара дотам?

— И какво измисли?

— Нищо, иначе нямаше да те питам.

— Аз бях директор, Адриана е моделиер.

— Значи ще даяни на подаяния? Каквото ѝ подхвърлят леваците, така ли?

— Не съвсем. Освен заплата ще получава и хонорари.

— Два пъти в годината? — Жак се засмя дрезгаво. — Въздух! Шитна остина, добави до ония кинти, които ѝ беше оставил и купи един двустаен апартамент на майната си, в някакъв квартал, дето го няма на картата. Цялата ѝ заплата отива за ток, телефон, вода... а се инати с тия боклуци, картините! Все пак тя ги е купувала, нали?

— Да — каза Асен.

— Васил щял да се обиди, били спомени... Глупости! Казах ѝ, че не ти пука дали притежаваме тези картини, или не! Не искаш ли да ги купиш?

— Не.

— Можеш ли да ѝ отвориш очите в тази проклета модна къща? Въвели двоен финансов контрол, имали строго фиксиран бюджет и т.н. Все пак Ада ти е била жена, дявол да го вземе! Кажй ѝ как се пълни джоб от мода!

— Нямам нищо общо с модата — каза Асен. — Занимавам се с реставрация.

— Доходно ли е?

— Свързано е с физически труд. Не е работа за жена. Налага се да кърпиш стени, да зидаш...

— Никакъв изход! — Жак се облакът на масата. — Някога ви мислех за леваци. Оказахте се способни да се справите с живота. Като видях Васил Каров с беемвето, гаранцията ми се обръща. Тези дни открива изложба. Градът е полудял! Запазил ресторанта — Жак показа с ръка ресторанта на комплекс „София“. — Целият, моля ти се! Колко, мислиш, струва това?

— Около две хиляди.

— Две и петстотин! И това онзи Васил Каров, който помня отпреди десет години! На човек му идва да се обеси! Аз ли се оказах мухльо, вие ли големи дяволи? Не знам, но нещо в този свят не е наред! „Жьо пран мон биен у Жьо льо труб!“ (Взимам моето, където и да го намеря! — фр.) това е вашата философия!

— През тези години Васил Каров свърши голяма работа!

— С картините, които виждам у бившата ти съпруга, в Париж би умрял от глад!

— Не е точно така...

— Не ме будалкай! Говоря ти като човек. Ада има нужда от помощ!

„Ти имаш нужда от помощ!“ — помисли Асен. Жак беше загубил целия си блясък. Умореният тигър се беше проскубал, сетивата му се бяха изтозили, беззъбата му уста зееше пуста като гробница. Асен погледна часовника си, беше единадесет без петнадесет. Отиде на телефона. Трябваше да се сети по-рано, още горе, когато Адриана беше при него, Асен набра телефона на списание „Курортен дизайн“. По негово време бяха организирали това списание, изборът на директора стана с негово съгласие.

— Вторият съпруг на Адриана е в окаян хал — каза Асен, когато го свързаха с Тодор Милков. — Не е живял в България десетина години и е скъсал всички връзки тук. Прави впечатление на келеш, но просто е изнервен. След известно аклиматизиране може да върши добра работа в списание като твоето. Говори езици, знае да се държи и би бил безценен човек в контакта с чужденци.

— Какво смяташ, че мога да му предложа? — попита Милков.

— Например протокола?

— Прати го. Да ме потърси следобед.

Жак си играеше с питието. Над тази чаша трябваше да прекара до обяд. Не бързаше да пие. Сега имаше значително повече хора в заведението и погледът му шареше по масите.

— Красив свят се навърта тук — каза Жак. — Ако не виждах Народното събрание и паметника, щях да помисля, че съм в Париж.

— Изпитваш ли носталгия по Париж? — попита Асен.

— Носталгия се изпитва по щастливо детство и приятни спомени. Париж ме разсипа. От Жак, оня, от който ви течаха лигите, не остана нищо. Той загина там!

— Има още един шанс за възкресение — каза Асен.

— Какъв?

— Мога да ти предложа работа, свързана с езици и чужденци...

— Ти?

— Да.

— Какво искаш срещу това?

— Нищо.

— Освен да оставя Ада на мира! — Жак се изсмя дрезгаво. — Такива като теб дори не се усмихват случайно!

Асен поиска сметката. Думите на Жак не го подразниха. Напротив, като че ли му отиваше да се държи именно така. Циничен скептик, той все още се напъваше да прави впечатление, въпреки че това му струваше извънредни усилия и непоносима умора.

— Докато бях директор на „Диана“, основахме едно списание, обслужващо курортите — каза Асен. — Във връзка е с чужди фирми за вътрешна архитектура, непрекъснато е в делови отношения с производители, с големи курорти по света, със заводи за асансьори, сервизна и кухненска техника. Работата се разви, списанието се разрасна. Миналата година отпуснаха щат за шеф на протокола. До днес това място не е заето.

— И кой ще го даде именно на Жак Биджерано?

— Главният редактор, с който говорих преди малко. Чака те след два часа.

Жак мина през ироничната си гримаса, през посърване на погледа и се опита да изглежда делови човек.

— Гавриш ли се с мен?

— Не — Асен стана. — Ела да ти покажа къде е редакцията.

Биджерано изпадна в шок едва пред вида на пежото. Между малките коли на паркинга имаше една-единствена лимузина и Асен Москов отключи именно нея. За секунда срещнаха погледите си и това беше последният път, когато Асен видя очите му. Жак не попита нищо. Момчетата от годините на неговата слава шофираха скъпи коли, справяха се с живота по завидно лек начин, а старият тигър Биджерано трябваше да чака на тяхното благоволение. Разделиха се пред „Курортен дизайн“. Биджерано не се въздържа и поиска пари назаем.

В магазина за консигнация Асен разбра подробности около предстоящата изложба на Васил. В новата зала на улица „Шипка“ щеше да изложи сто платна в ретроспективно проследяване на десетгодишен труд. Подготвяше се монография по този случай и неин автор беше Ивайло Денев. Вечерта официалните лица и гости щяха да се съберат в ресторанта на хотел „София“.

Асен Москов остави две картини, качи се в колата и подкара към модната къща. Отдалече видя завършеното сграфито. На общия фон на „Диана“ се открояваха плетеници от електрическо зелено и жълто, примесено с червени и бели петна. „Добра работа — изпита гордост. — Все пак аз съм виновен тази сграда да изглежда така!“ Пред главния

вход група работници довършваха фундамента на скулптурата, но подстъпите бяха готови вече и отразено от белия мрамор, слънцето играеше в прозорците. Там на първия етаж, над входа, някога беше неговият кабинет. Оттук започна жизненият му възход, тук се завърши окончателното му падение. Очакваше да изпита болка, някакъв вид ненавист, но гледаше сградата, без да я свързва с хората вътре. Това беше едно представително здание в града, които обичаше, в града на баща му, на бащата на баща му, на неговия род, и Асен се гордееше с него.

Половин час по-късно летеше на юг. Залепнал за паважа, автомобилът му вдъхна възторг от скоростта, внуши му сили и радост в един полудял от слънце ден. Асен Москов щеше да катастрофира шестдесет километра по-късно по серпантините на Градево, но тук, на широкия асфалт между Станке Димитров и Благоевград, сто и петдесет километра в час възбудиха всичките му страсти и докараха до бяс лудата вода, която смяташе, че е унищожил в себе си. Асен мина като вятър през Благоевград, през Симитли и започна слалом по завоите на Предел. На директна скорост се вмъкваше на „християния“ от завой в завой, въртеше волана в обратна посока и натискаше спирачка, докато стигна до онзи завой на края на Градево, когато с обратен волан вместо спирачка натисна газта. Още от първия удар в скалата пежото се раздели на две, а после заедно паднаха в реката. Когато се огледа, видя на десетина метра тихото догаряне на колата. Някой викаше горе. На шосето се разминаваха автомобили. Мускулите му отказваха да се задвижат, но не го болеше нищо. Само някакъв сладникав вкус се надигаше в стомаха му, засищаше го, пареше, скоро щеше да започне да го изгаря.

Асен Москов разбра. Това беше краят. Тук, в някакво дере, до някаква миризлива река се свършваше с рода Москови. Досмеша го. Толкова нелепо беше, че не можеше да не бъде истина. Тридесет и шест години галоп през живота и изведнъж такъв край? „Нека нашите енергии, освободени от тела, се срещнат без ненавист!“ — помисли той и затвори очи. Сладкият вкус се качи в устата му и потече по земята. „Това е лудата вода!“ — беше последната му мисъл. Погрешно беше мислил за смъртта като за болка, беше студ!

* * *

— Хей, Фараон! — Станой Донков се печеше на слънце манастира, когато Стоян Бубов Яшаров се появи, почуквайки с бастуна си по пътя. — Чу ли, че художникът хвърлил топа? Пречукал се с колата си в някакво дефиле!

Циганинът спря и вдигна сляпата си глава към небето.

— Сега е ред на Дометиан! — каза той и се загуби между цъфтящите акации.

ПЪРВА ЧАСТ

1

— Вера Манолова?

— На телефона.

— Добро утро, обажда се Васил Каров.

— Кажете.

— Аз съм на улица „Шипка“... в Галерията...

— Да?

— Можете ли да дойдете? Става дума за разпродажба на...

— Асен Москов?

— Да.

— Трудно ли произнасяте това име?

Каров мълча известно време, преди да каже:

— Чакам ви.

— Нямам работа на такава разпродажба.

— Трябва да дойдете! Чакам ви!

Когато сигналът на свободна линия дрънна в ушите му, Каров помоли барманката за двойно кафе. Беше малко след осем сутринта, събота, край на октомври, но все още топло. Дъждовете се бавеха. От смъртта на Асен бяха минали шест месеца. Следствието се произнесе категорично: нещастен случай. Проследиха спирачния път, опита да овладее колата, намериха камъка, обърнал пежото. Успяха да докажат тезата си. Във всеки случай никой не се усъмни в заключението. По време на погребението и после, когато Лилда покани у тях събраните около гроба, „нещастен случай“ се утвърди като стил за ругаене на „проклетата съдба“. Дори Адриана взираше воднистите си очи в лицето му и търсеше потвърждение. Каров не можеше да говори за тази смърт. Нервната му система отказваше да приеме края на Москов като нелепа случайност. И Вера Манолова не приемаше така смъртта му. На погребението, Каров не можа да остане насаме с нея. Вера дойде едва при гроба, остави букет цветя върху пломбирания ковчег и си отиде като човек, изпълнил досадно задължение. Васил беше видял всичко, реакцията на Адриана, придружена от Биджерано, и Велин, неин брат, по слухове бивш любовник на Вера. Човек, който дълго и

упорито беше мразил Москов, макар често да беше ползвал кесията му. „Момент, Вера!“ — Каров беше опитал да я спре по алеята към изхода, но Вера го изруга по мъжки и напусна гробищата.

В нощта след погребението Васил Каров лежеше до спящата Лилда, чуваше равното дишане на сина си, равномерното тиктакане на стенния часовник, оскъдното движение на улицата, последните рейсове на въздушния трафик. Сънят бягаше от очите, нервна тръпка като нажежен реотан протичаше по десния крак от сакроилиачната става до ахилесовото сухожилие, чувстваше всеки зъб в устата си венците смъдяха като открита рана, небцето му беше изтръпнало от цигари, слюнката го режеше като нож. Потискаше с труд суха кашлица, която бе смутила съня на малкия и би изтръгнала проклетия от устата на Лилда. Васил се вдигна внимателно и на пръсти излезе от спалнята. „Асен Москов — нещастен случай или самоубийство?“ Кой можеше да отговори на този въпрос? Кой беше отговорил на Вера Манолова? Каров знаеше, че тя не приема версията „нещастен случай“. Москов беше поставил живота си на чисто. Беше се освободил от вещи, от жена, от приятели, от илюзията „аз творя“, а това напомняше оттегляне, емиграция, бягство. Каров изпи една бира и дълго държа студената бутилка на челото си. Тогава доби онази халюцинация, която по-късно, нарече „вътрешна светлина“. Охладил челото си, седнал на изтръпналия нерв на десния крак, Каров видя серпантините на Градево, летящото пежо, дългото, проточено като змия село, реката, която пълзи „на пръсти“ между полепнали с химикали и тиня, камъни. Пежото се отделя от шосето, в скалата се пречупва на две и пада в дерето. Асен Москов, чист и спретнат, легнал по корем, затворил очи като унесен от дрямка и тънка струя кръв, тиха, дискретна, но и дива, и яростна... това беше смъртта, яростна усмивка, врата от единия свят към другия... Каров смъкна пижамата, облече се и с бира в ръка слезе на улицата. Колата се отдели от бордюра. В заспалия град примигваха единствено светофарите. Когато напусна града, хвърли бирата от прозореца, включи директна и остави беembeeto да покаже истинските си възможности. Халюцинацията не го напусна. На разклона за Перник постовият милиционер опита да го спре, подгони го, но скоро разбра абсурда на усилията си. Каров прелетя през Станке Димитров, през Благоевград, през Симитли обра газта и заизкачва височините на Предела... Кракът му инстинктивно натисна спирачката. На пътната

табела пишеше „Градево“. Слезе, запали цигара, опита да концентрира разсейващата се халюцинация. Тук започваше Градево, а преди да свърши, трябваше да намери лобното място на Москов. Васил подкара отново, стигна до края на селото, без да е открил нищо. Беше нощ, но осветлението достатъчно силно, а и цинковата светлина на луната достатъчно мощно пробиваше мрака. Каров се върна на началната точка и тръгна отново. Лицето му изхладня, почувства, че се отделя от себе си, че постига концентрация. Кракът му отново спря колата. Беше намерил мястото? Тук? Да. Ето скалата, дерето... Заспуска се толкова бързо, колкото позволяваше тъмнината. Асен беше прелетял това разстояние за секунди, сега на него му трябваша петнадесет минути да се смъкне долу. През реката светеше другия бряг на селото, над главата му шосето се губеше. Откри петно прегоряла трева, нахвърляна пръст, автомобилни стъкла, парче от лайсна. Вместо болка Васил Каров изпита животински страх, който прогони вътрешната светлина и го накара да скимти като куче в тази пустош. Когато кризата отмина и започна да пълзи по обратния път, „самоубийство“ се загнезди твърдо в главата му и той се отправи към София, сигурен, че се е добрал до истината. Двеста и петдесетте километра му струваха четири часа. Беше шест часа сутринта, когато се върна в спалнята. Лилда и Александър спяха. Вмъкна се в леглото, затвори очи. „Асен Москов — нещастен случай или самоубийство?“ Как би могъл да проникне в тази загадка без помощта на вътрешната светлина, на прозрението. Лежа буден до сутринта, но освен възпаления нерв на десния крак не чувстваше друго.

Вера Манолова изглеждаше добре. Силна биология командваше това тяло.

— Дойдох, вместо да ви пратя на майната ви! Не издържах на изкушението.

— Държете се като гамен.

— Шокиран ли сте?

— Не.

— Тогава мълчете! Какво ще прием?

— Алкохол?

— Защо не?

— Рано е.

— Мога да ви поднеса само гарниран със спирт. Поръчайте ми една „Плиска“. Не я плащайте.

Каров се вдигна тежко, отиде на бара, поръча коняк. Върна се на масата.

— Ако не си държите езика, ще би набия! Викнах ви по работа, не да слушам простацини!

— Не ме плашете, Каров!

— Ако ми повярвате, ще си спестите неприятности. — Васил избягваше да я гледа. — Склонна ли сте да чуете това, което имам да ви кажа?

— Няма друга причина да бъда тук.

— Става дума за имуществото. Не подозирах, че няма нито един кръвен роднина. Асен е бил по-самотен, отколкото можех да си представя...

Каров отпи от кафето, но устата му се напълни с утайка и не можа да потисне гримасата.

— Ще взема нещо за пиене — по инерция поръча „Плиска“. На бара отпи малка глътка, допи остатъка на екс, поръча втора и се върна на масата. — Адриана няма права над имуществото му, така че то попада под разпореждането на Фонда.

— И какво е това имущество?

— Ателието и четиридесет и четири живописни платна.

— Знаехте ли, че Асен рисува?

— Каза ми един ден. Тогава не видях картините. Видях ги след смъртта му... Убедих Фонда да покрие цената на пежото. Документите са в джоба ми.

Очите на Вера блеснаха злобно. Конякът се разигра в чашата, побърза да я прекъсне, преди да е изригнала ругатните си.

— Аз познавах Асен Москов. Не ме прекъсвайте! Нито вие, нито аз вярвам в нещастния случай. Знаете с какъв пасив излезе от конкурса на модна къща „Диана“? — Вера кимна. — Разчисти всички сметки, включително с жена си и мен... Ние, които минавахме за най-близки... Парите от ателието са на ваше разположение. Фондът чрез Външнотърговска банка прехвърлиха валута на ваше konto. Поръчах да изпишат „Пежо 504“. Вчера получих квитанцията за покупката — Каров остави документа пред нея. — Нямате митнически задължения. — Вера опита да „вземе думата“, но Каров я прекъсна отново. —

Остават картините. Съюзът ще уреди мемориална изложба, подготвят печатните материали и монографията, скоро ще знам кога ще изложат картините. Стигнахме до решението да вземете седем.

— Мразя ви! — Вера беше спокойна и сдържана, така че думите ѝ не прозвучаха убедително. — Но не мога да не ви благодаря.

— Пет от картините ще бъдат ваши. Ще видите портрет на Адриана. Искам да го ангажирате и да ѝ го преотстъпите. Схващате, колко унижена би била, ако разбере кому дължи този жест! Аз ще разполагам с картината. Съгласна ли сте? — Вера кимна. — Другата е портрет на един бивш монах, приятел на Асен. Имал е неприятности, някакъв побой или нещо подобно. Това е другата картина, която искам да ангажирате, без да притежавате.

— Добре.

— Да прием по този случай?

Заведението беше започнало да се пълни. Каров кимаше разсеяно на познати, виждаше, че оглеждат Вера. Готвеха се да седнат на тяхната маса. Не искаше да бъде груб, но знаеше, че ще му се наложи, ако не го оставят на мира. Поръча „Плиска“, отказа „едната минута разговор“ на Владо Матов. Въпросът щеше да бъде „Коя е тази жена?“. Завари Вера с напирещ въпрос. „Обмисля дали да глътне поредната грубост, или да я хвърли в лицето ми“ — реши Каров и не се излъга.

— Знаете ли какво мисля? — каза Вера. — Дали не се чувствате благодетел? Защо не купите портретите? Подарете им ги. Нямам против аз да го направя, но на ваше място не бих отстъпила това право никому. Асен ви поддържаше, докато играехте на опозиция. Помогна ви да направите име и пари, когато решихте да влезете в играта. Подкрепи брака ви. Любовта на жената се изчислява по портфейла на мъжа, Асен се хвърли през глава в огъня... Не казвам, че е било само заради вас, но когато го предадохте, когато му отказахте помощта, която му дължахте, не ви отправи нито един упрек. Прав сте, преди да умре разчисти всичките си дългове, но го направи за своя сметка, от своя джоб. Вие искате да бъдете благодетел към близките му за моя сметка и от моя джоб. Сега вие няма да ме прекъсвате! Колата беше на баща ми. Когато отидох да му кажа, че такава не съществува, той попита: „Не можа ли да запазиш този човек?“ Беше разбрал, че такава смърт се иска само от отвращение. „Не можа ли да подсладиш живота

му?“ — значеха думите на баща ми. Можех или не можех да запазя Асен Москов. Извинете наивността ми, но реших, че съм могла, че е трябвало по-агресивно да вляза в живота му, да не изчакам да отболяват болки, да избледняват спомени. Сега виждам, че отровата, която сте му поднасяли, е в много по-силни дози от захарта, която аз можех да му предложа.

Каров мълча дълго, преди да попита:

— Мислите ли всичко това, или търсите начин да ме уязвите?

— И двете! Бих искала да би уязвя, но се съмнявам, че е възможно!

— Не се сетих да купя картините... Не звучи вероятно, но е факт, това задължение отпада от вас.

— Не с тази цел ви апострофирах. Глупости, седнали сме да се уверяваме в безкористие. Ще взема и пезото, и картините! Няма да ви лъжа, колата ми липсва, а картините ще държа, докато преодолявам кризата. Ако тръгна към друг мъж, ще ги обявя за продан. Повикайте сервитьорката.

— Платено е.

— Казах да не ми плащате коняка.

— Ще ви потърся, когато подредим изложбата. Не ангажирайте портретите. Колата можете да получите днес.

Вера Манолова мина покрай пълните с мъже маси, взе палтото си и съзнавайки цената на впечатлителното си тяло не го облече в заведението.

„Това беше всичко, което можех да направя за Асен“ мислеше Каров. Конякът го беше хванал. Ако престанеше да пие сега, до обяд главата му щеше да се пръсне. Или трябваше да се напие и да спи, или изобщо да не почва. У тях все още беше мадам Елен Розева, жената, която гледаше Александър и щеше да го учи френски. Розева беше шестдесетгодишна францужойка, вдовица на генерал. Откакто влезе в дома им, по някакъв особен начин го превзе. Беше остра и нервна с него, но ласкава с детето, затова Каров все още я понасяше. Розева се дразнеше от тембъра му, от навика му да чете в тоалетната, от алкохола, на който често мирише и с поведението си му доказваше пълно презрение. Лилда говореше езици, беше пътувала по света, познаваше Франция и за бившата генералша това беше достатъчно, докато в негово лице виждаше само невъзпитания простак, който е

принудил Лилда към нещастен брак. Каров потърси в речника думата „мезалианс“ и се увери, че въпреки оскъдния си училищен френски, все пак е разбрал смисъла на понятието. Лилда беше родена в село Ветрен, беше пораснала между селяни и ако в живота ѝ имаше кошмар, това беше споменът за ранното детство. Беше забранила на баща си да говори за Ветрен, да кани гости, гледаше на смъртта на баба си с облекчение, „това вредно дълголетие“ беше всичко, което казваше по въпроса. Баща ѝ ликвидирал германските колаборанти в района, участвал активно в колективизацията, свикнал да казва мнението си и да не мълчи, пред дъщеря си се превръщаше в памук и смяташе за абсурдно да се опълчи срещу каквато и да било нейна глупост. Каров знаеше, че той се среща с хора от селото си, че ги поддържа материално, но криеше това от дъщеря си и го беше заклет да не ѝ казва. Откакто Розева влезе в дома им, Каров започна да „изтрезнява“. Завръщането на Лилда от Бразилия след дългогодишно отсъствие, след неясно и подсъзнателно очакване, му се стори сияйно като католическо разпятие. Бракът му започна като сън, като пиянство, последва детето, щастиято изглеждаше пълно и ако не беше смъртта на Асен Москов, би казал, че е щастлив. Старият Раев, бащата на Лилда, отвори обятия, прие го като син, накара острата му природа да повярва в бащинството, което от собствения си баща не беше получил. Лилда, под влиянието на вдовстващата генералша, започна да отваря критично око за него. Повод за първата разпра станаха ръцете му. „Мръсен сте, не пипайте детето!“ — беше заповядала генералшата. Васил взе сина си. „Това не са мръсни, а боядисани ръце — каза той. — Забранявам ви да ми правите забележки!“ Чувствителната францужойка се обиди. „Получавам хонорар, за да се грижа за Александър, и ще изпълнявам задълженията си по съвест. В нашия договор няма клауза, която ме оближира да търпя обиди!“ Лилда беше в Боровец, но когато се върна и научи за инцидента, няма търпение да го дочака за обяд, отиде в ателието и вдигна скандал.

— Какво си въобразяваш, че ще позволя да изгониш мадам Розева? Може би искаш да отгледаме сина си като бурен, невъзпитан и див като баща му?

— Не съм обиждал Розева.

— Мадам Розева! Моля те на обяд да ѝ се извиниш. Кажи, че те е боляла глава, че не ти е вървяла картината, измисли нещо и

непременно поднеси цветя.

Каров преглътна. Подготвяше проект за фреска. Беше затънал в работа до гуша. Предпочете да не обядва, но и да не поднася извинения на самозабравилата се генералша. В шест часа Лилда дойде отново.

— Мадам Розева те чака два часа. Казах ѝ, че те боли от срам, че търсиш начин да се извиниш, а ти разиграваш евтини номера. С лихвите ще ми платиш тези два часа!

Каров разглеждаше жена си. Беше гримирана, в рокля с гол гръб, в официални обувки. Докато Лилда му държеше високопарното си слово, Каров имаше една единствена мисъл. „Къде ли отива?“ когато Лилда се умори да крещи и за момент настъпи тишина, зададе въпроса.

— Излизам с приятели — беше отговорът. — Мама е при Александър. Когато го приспи ще си отиде.

Каров се върна при проектите. Рисуваше идейни скици, четеше история и се мъчеше да намери не банализирани символи за решението на стената. Знаеше, че не може да избяга от политическата риторика, все пак това беше калкан на един от градските комитети, но искаше да направи нещо, което да се различава от традиционната пропаганда. Ровейки се в партийните документи, беше намерил снимки на Благоев, Димитров и Кирков в младите им години. Комбинира силуетите и ги нареди един до друг с техниката на барелефа. Когато се готвеше да пренесе скиците на представителния проект откри влиянието. По същия начин Гътсън Боргълъм беше изучава в Южна Дакота бюстовете на американските президенти от Вашингтон до Рузвелт. Каров скъса скиците и започна отново. Мъчеше се по изказвания на Благоев и Димитров да „върже“ някаква композиция, но или заприличваше на стенвестник, или оставаше в лоното на традицията.

Каров затвори очи, напрегна мозъка, постара се да се изолира от външни шумове, да забрави хилядите политически картини, които беше виждал и да намери свое решение на стената. В главата му се въртяха мадам Розева, официалната рокля на жена му, старата Раева, която нямаше да пропусне да намекне, че не бива да оставя Лилда да скита сама, без да се интересува той я оставя, или тя скита, без да пита никого. „Ние нямахме добро семейство — казваше Раева. — Мъжът ми

беше зает, правеше революция, заздравяваше строя, а аз бях млада и имах много свободно време. Казвам ти го, за да пазиш Лилда. Тя е моя кръв, а жените от моя род са били и ще си останат кучки. Иван ме е бил с каиш, държал ме е гладна. Нищо, кълна ти се, нищо не помогна. Спала съм дори с тези, които смяташе за светци. Светци, глупости! Светът се дели на мъже и жени, Иван Раев нямаше време да бъде мъж и може да се сърди само на себе си!“

Човек може ли да е политичен, когато е ревнив? Каров заряза фреското. Откакто под давление на Асен беше направил проект на „Диана“, не беше нарисувал нито една картина. Изложбата му обикаляше Европа, през декември щеше да излага в Берн и Цюрих, получи и признание, и валута, приемникът на Раев в Рио де Жанейро беше уредил гостуването му в Бразилия. Въпреки това не рисуваше. От смъртта на Асен правеше четвърти стенопис, работеше сръчно и вяло, „името“ го пазеше от критиката. Проекти, които само преди една година би нарекъл боклук, сега започваха да го задоволяват. В дома на един приятел на Раеви подрастващия син, ученик в прогимназията, донесе пастели „Ван Брустер“. Помолиха го да рисува. Каров опита да отклони, но след общо настояване, започна на шега да скицира присъстващите. След толкова несполучливи опити да се върне към живописата, след десетки започвани и зарязвани картини, тук в него се върна художникът, прозря лицата, характерите, спецификата на светлината и нарисува свършена картина, изумителна по простата си сила. Докато ѝ се любуваше и търсеше понятие за състоянието, което беше движило ръката му, тогава терминът „вътрешна светлина“ все още не беше узрял в него, гостите се изреждаха, коментираха образите си, смееха се или се сърдеха шеговито до един момент, в които Лилда каза „Стига игри!“, взе листа, сгъна го на две и го скъса. Кръвта се качи в очите му, изпоти се, приля му, но състоянието му не направи впечатление, никой не съжали за картината, в същата секунда я забравиха и разговорът потече в друга посока. Каров се овладя трудно, но изпадна в противоположно състояние — крайна апатия. Оттогава не беше опитвал да рисува. Беше започнал да строи вила, строежът беше преоскъпен, като се започне от проекта на архитект Манолов, та се стигне до вносната мозайка, която Лилда изписваше на баснословни цени. Тази къща щеше да се превърне в гроб за художника. Каров погледна за последен път проекта и след десет минути седеше в

колата, глупаво загледан в таблото. Къде да иде? В къщи? Александър спеше, старата Раева само щеше да засили досадата му. В някои от ресторантите можеше да срещне Лилда, а това щеше да я наведе на погрешната мисъл, че я следи. У Адриана? Можеше да вземе бутилка водка и да отиде на гости у бившата жена на Асен, но Жак Биджерано след първите сто грама щеше да запее старата песен „Какъв мъж бях някога, какво направи животът от мене!“ И скучно, и тягостно. Къде тогава? Но те едва се познават! Каров би могъл да каже, че минава случайно. Този тип, търсеше кой да го почерпи. Беше чул, че дължи пари на всички в заведението. Това не намали цената му в очите на Каров. Той беше живял от заеми, но никога не ходеше там, където би могъл да срещне кредиторите си.

Васил Каров влезе в заведението на писателите. От вратата видя острия, лукав профил на Стефан Дяков.

— Тук затварят. Да слезем в ресторанта.

Дяков избра закътаната зад колона двойна маса и поръча водките, преди да седне.

— Когато един мозък се оросява добре и мисленето вдига качеството си.

— Не гледам така на алкохола — каза Каров.

— Чувах доста приказки за вас. Говореше се, че не приемате никаква друга храна... Поне през устата! — по ситните, преждевременни бръчки около очите Каров можеше да познае, че този мъж е преуморен да поддържа извора си на лукав хумор...

— Бяхте звезда. Предполагам, че не сте си давали сметка колко сте популярен. — Дяковите очи светнаха, направи пауза. — По познатия български терк, със светкавична бързина се превърнахте в нищо. Изумително любопитно е да видиш как един измамен претекст за самовъзхищение може да разнищи дрипа с години култивиран характер. Не знам дали на географска ширина това е възможно.

— Не работя, ще му дойде времето.

— Кога? Сега правите пари. Строите вила. Ще дойде време да смените мебелировката в апартамента, после ще остарее колата, отново работа за пари. Когато смените колата, ще предприемете околосветско пътешествие, пари, пари, пари... Вилната мебелировка ще остарее, ще порасне синът ви. Около един подрастващ мъж

грижите се огромни, съдя по себе си, после ще умрете и т.н., та кога ще работите?

— Както изглежда, никога.

— Тогава да пием. Господ — Бог, този хаиз, не изсипва всички блага на едно място. Или имате пари, вили, коли, а срещу това презрението на мъчениците на изкуството... Колко глупаво звучи! Или работите, но нямате нищо, освен дългове. Е, ако се случи изкуството да ви донесе охолство, тогава ще имате рак или друга неизлечима болест.

— Мрачен човек. Мога ли да ви наричам Стив?

— Така ми викат всички.

— Кажете нещо за себе си?

— Аз не влизам в сметката. Познават ме тези, с които пия, мразят ме и се страхуват от мен по съвсем прозаична причина. Казвам истината и за себе си, и за тях. Аз имам наследствено историческа памет, а вие сте производство на хаоса. Всички вие! Имате различни качества, но еднакви недостатъци. Ако нещо наистина ви липсва, това е мащабно мислене. Смятате се за безсмъртни или ако случайно допускате, че един ден ще умрете, непременно мислите, че това ще стане в някакви следисторически периоди, когато едва ли не ще е безразлично жив ли си, или не. Стив е смъртен и го знае. Тленният степенува по значимост земните блага, ако е решил да ги консумира. Да ги презре, ако смята, че в мъчителния диалог „аз и аз“ може да открие повече удоволствия. Аз давя вечерите в алкохол за чужда сметка.

— Знам.

— Мислите, че някой от тях го е открил? Аз им го казвам. Има идиоти, които при такава констатация мислят, че могат да ме презират. И вие ли сте от тях?

— Живях по същия начин.

— Срамувахте ли се?

— Да.

— Това е историческата разлика между вас и мен. Аз не се срамувам. За мен е абсолютно ясно, че не историческият тип търси поводи за презрение, което е по-интересно, обикновено ги намира. Презират едни, че ходят немарливо облечени, но и истински елегантните хора са презирани също. Подозират ги в празноглавие, в

повърхностност и т.н. Глупостта има неизчерпаем арсенал от обидни определения.

— Какво излиза? — попита Каров.

— Ще ви кажа — ухили се Стив. — Но ще ви струва много водки из нощните заведения.

Когато почувства, че се напива, Каров потърси начин да се измъкне, но вместо Лилда чу по телефона гласа на тъща си. Дяков се наливаше мрачно. Злъчта му започна да се превръща в оръжие.

— Ще напиша книга за вашия приятел Москов. Щом смъртта му направи впечатление, значи в нея има нещо. Носи се слух, че сте играли нечестно. Какво ще кажете за свое оправдание?

— Ставаш нахален.

— Аз съм единственият човек, който е в състояние да направи хроника на интересните хора в София. Познавам града като никой друг, знам да отсявам истината независимо под какви Чомолунгми отлъжи ми я поднасят и имам съзнанието, че времето ще унищожи много от стария аромат, ще го скрие от погледа на потомството. Москов загива, изоставен от тези, които допреди няколко дена е поддържал? Този феномен заслужава внимание. За вас няма да пиша повече, отколкото заслужавате... Жесток, но страхлив, суетен и алчен, честолюбив, но за жалост безчестен и, разбира се, рогоносец.

Каров почувства очите си на половин метър пред тялото, пресегна се през масата, придърпа го за ревера и му нанесе тежко кроше между скулата и ухото. Стив полетя със стола, но когато се озоваха един срещу друг, шутът му попадна в чатала на Каров. Разтърваха ги. Пиеха в Унгарския ресторант. Портиерът повика милиция. Когато ги подкараха към колата, старият клиент Каров получи известна компенсация.

— Не знаех, че си ти — каза портиерът. — Съжалявам, Василе!

Дяков подхвърли:

— Няма да му стане по-леко в затвора!

До затвор не се стигна. Заведоха ги в Столичното управление на милицията. Дежурният милиционер се надигна от шах дъската, прочете името на Каров, каза:

— Отдавна не съм имал популярни клиенти! — глоби ги по двадесет лева и ги изпрати до вратата. — Имам ли честната ви дума, че няма да се биете?

— Да — каза Каров. С това инцидентът приключи. Вървяха един до друг, мълчаха. Когато стигнаха центъра, Дяков спря.

— Търсих си го — каза той. — Ще ти върна парите за глобата, водките можеш да платиш, но не и отношенията ми с държавата.

Каров погледна часовника. Беше дванадесет часа.

— Къде отиваш? — попита той.

— Откъде да знам! — беше отговорът.

Отидоха в бар „Астория“. Прибра се в пет. Лилда спеше. Подведен от алкохол, от разхалтени нерви, Каров разказа на Стив целия си живот. От ранното детство, когато с Борис и Асен поставяха тухлени капани по улиците, до онзи миг, когато отказа да заеме пари на Москов, човек, на когото дължеше всичко.

— Откъде-накъде заживявам с вина за Асен?

Когато легна до Лилда и затвори очи, Васил Каров реши да опита да подобри отношенията си в къщи и да се върне към сериозна работа.

Събуди се в единадесет часа. Детето беше изведено на разходка, Лилда спеше. Старата Раева беше идвала, познаваше се по подредените играчки в детския гардероб. Васил остави ваната да се пълни и отиде да закуси. Направи чай, намаза филия, но не беше отпил първата глътка, когато долетя гласът на Лилда:

— Водата прелива.

Каров заряза всичко и се върна в спалнята. Подпряна на възглавници, Лилда разглеждаше лицето си в тоалетно огледало.

— Събуди ли се? — попита Васил.

— Не виждаш ли?

— Кога се прибра?

— Преди тебе.

— Къде бяхте?

— На Щастливеца.

— Кои?

— Това прилича на разпит.

Каров отиде в банята. Зле започваше тази сутрин. Отпуши ваната и насапуниса лицето. „Ще се върна в спалнята, ще я вдигна от леглото и ще я пребия! Ще го направя наказателно, по-скоро унизително, отколкото болезнено! Няма да обръщам внимание нито на ругатни, нито на сълзи!“

Лилда беше в спалнята. Каров се облече. Когато тръгна към хола, чу, че заключва банята.

— Чаят изстина! — извика Лилда. После шурна душът.

Васил допи чая, но филията не му се услади и я хвърли на гълъбите. Преседя в кухнята доста дълго и би седял още, ако отново не чу гласа ѝ:

— Би ли направил кафе?

Докато чакаше експресо-машината, Каров потърси средства за разбирателство. „Добре, ще се извиня на мадам Розева, ще се старая да не я дразня! Или: влизам, свалям я на леглото и т.н. Няма по-добър

умиротворител от леглото. Или: Лилда, тази вечер ще преспим детето и ще отидем някъде, където искаш, само двамата...”

„Може би трябва да говоря с Раев? Все пак той е неин баща. Ще му кажа: — Един тип ме нарече рогоносец! — Или: — може би ще постъпя с жена си така, както ти на времето с майка й! — Или: — Говори с Лилда... — Какво би могъл да й каже — Лилда, не изневерявай на мъжа си, не закъснявай вечер, не го дразни, бъди мила с него...”

Докато наливаше кафето, Каров отново премисляше думи. „Влизам и казвам — Лилда искам да говоря с тебе...” Но когато наистина влезе в спалнята, Лилда го посрещна с въпрос насочи мислите му в друга посока.

— Канени сме у нашите. Помниш, нали?

— Нямам настроение за семейни обеда.

— Ще ида сама.

Каров спра на средата на стаята с подноса в ръце. Почувства се глупаво, разбра, че е загубил аванс и като че ли ще му се наложи да го удари на молба.

— Прекалено самостоятелна стана! — кръвта отново плъпна към очите му. — Ти си моя жена и това те задължава, например да ми обясниш как си прекарала нощта. Или с кого? За твое сведение, Стив Дяков ме нарече рогоносец!

Лилда взе кафето и се върна пред тоалетката.

— Стив искаше да спи с мен. Тук, пред детето. Било вълнуващо.

— Кога?

— След Руския клуб. Знаеше, че си на съвет и че ще закъснееш.

— Защо ми казваш чак сега?

— Защо ли въобще ти казвам!

Каров я сграбчи за яката, но пенъоарът се разтвори и голотата й въздържа ръката му.

— Лилда!

— Кажи? — усмихваше се в лицето му, предизвикваше го.

„Дали не търси разрив?“ — Каров я пусна, взе кафето и отиде в хола.

Раева върна сина им от разходка. Безразборното бърборене на детето разведри атмосферата, принуди ги към скъсяване на

дистанцията, дори към известна приветливост. Когато седнаха в колата на път за дома на старите, Раева сложи ръце на раменете на зет си:

— Пазете отношенията си, деца! Като ви гледам как спите до обяд, сърцето ми се къса. В нашия дом никога не е имало толкова спокойствие!

Каров изпусна волана. „Какво ли ще отговори?“ — мислеше той.

„Какво би могла да отговори?“ — но когато чу: „Ние имаме семейство, мамо!“ — думите му подействаха като шамар и спря колата.

— Случи ли се нещо? — попита Раева.

— Обърках педалите — отговори Каров.

— Как върви работата? — попита Иван Раев. — Срегнах секретаря на пети район. Ако побързаш с проекта, ще ти предложат декорирането на ЦКС.

— Това фреско ще виси там петдесет години. Ако „побързам“ петдесет години, ще ме псуват!

— Не го слушай — каза Лилда. — Паникьор. И Комитета ще завърши в срок, и другата сграда ще декорира.

— Не поемай ангажименти от мое име!

— Заслужава да побързаш — обади се Раева, макар всячески да се старае да остави впечатление, че не се бърка в чужди работи. — Семейство сте, вила строите, утре детето ще порасне...

— Моля! — Васил беше по-рязък, отколкото би искал. — Професионалът трябва да пази името си. Ако се издъня веднъж, това ще е краят.

— Прав е — каза старият. — Алчността никога не ми е била симпатична... Въпреки това, ще се справиш ли?

Трябваше да даде някакъв отговор:

— Надявам се.

— За себе си нищо не искам — Раев продължи с удвоена жар. — По дяволите парите! Знаеш колко горд ще бъда, когато стари приятели разглеждат районният комитет и аз: „Зет ми направи тази украса!“ Лилда вървя трудно, не можах да кажа: „Дъщеря ми е отличничка!“ — макар много да ми се искаше. После и в живота... Не че имаше лоши прояви...

— Татко, моля те!

— Какво съм казал? Аз съм горд със зет си и искам всички да го знаят. Когато откривахме изложбата и видях колко стари другари са

зачели Васил, едва сдържах вълнението си. „Ето, казвах си, създадохме поколение. Какво значение дали това са собствените ни деца, или техните връстници за комунистите всички деца са свои!“

— Майка-героиня! — подхвърли презрително Лилда.

— Ето този тон не обичам! Откъде събра толкова жлъч? Внимавай да не обучиш малкия на отрова!

— Прекаляваш! Жлъч, отрова, хвалиш Васил като бебе, оплакваш се от мен... По-добре кажи какво направи за Рио?

Раев мълча няколко секунди.

— Ще има покана за теб... За последен път!

Лилда беше чула най-важното:

— Поискай самостоятелен паспорт. Не искам да пътувам като придружител.

— Това е по-лесно.

— И срока... Поне шест месеца.

— Шест месеца ли? — Васил помисли, че не е чул. — Четири, максимум шест седмици, искаше да кажеш седмици, не месеци.

— Казах месеци! Ако ти нямаш работа в Бразилия, аз съм там, имам приятели, искам да се върна, когато ми скимне. Никаква нужда няма това да бъде по едно и също време с тебе. Какво ще правя на изложбата? Ще се държа като госпожа съпругата на господин гения? Мерси!

Мълчанието падна като преса. Каров отново почувства възпаления нерв на десния си крак, кръвта напираше към очите, склонни да набъбнат в приливи на гняв. Имаше ли някаква работа тук? Вдигна се тежко, изгаси фаса.

— Върви, където искаш, стой, колкото искаш! — тръгна към вратата, спря и се обърна към стария. — Кажи им да търсят човек за ЦКС!

Отиде в ателието, преоблече се, подготви статива и легна. „Какво разменям срещу унижението си?“ Дом, средства, жена... Само допреди година и половина нямаше нищо! Никога нищо не беше имал. Баща му беше болнав човек, изнежен от затоплени стаи, със слабо сърце и разрушена нервна система. Болестта му, поне тази, която се виждаше с просто око, се наричаше умиление. Александър Каров плачеше, когато срещне познат или се сети за детството си, когато го попитат как се чувства или му отстъпят място в трамвая, когато сядаха да обядват

заедно или когато Васил проявяваше задължителното внимание, общо взето, най-тягостното му задължение. Каров можеше да каже: „Днес се чувствам зле!“ — и да ревне или, напротив. „Тази нощ спях добре“ — и от очите му да потекат порои. Плачеше тихо, без глас, без хлипане, но Васил не можеше да се отърве от мисълта, че баща му е „подгизнал“, понятие, в което не влагаше кой знай какъв смисъл, но което го държеше на разстояние като от предмет, който не бива да се пипа с ръка. Старият Каров (всъщност той не можа да остарее) работеше като касиер в антикварна книжарница, славеше се с педантизма си, гладеше сам тъмносините си лакетни ръкави, говореше непрекъснато за висока почтеност, употребяваше точно този израз, разбира се, придружен от обилни сълзи, носеше на майка му жалката си заплата, казваше тихо: „Отглеждай сина ни, майко!“ след което изпадеше в транс. Плачеше от всичко, от детски глас, от уличен скандал, от кашените супи на майка му, от добрите бележки, които Васил получаваше в училище, докато баща му беше жив, Васил не покани никого в къщи. Преди години Асен го беше попитал защо, Каров отговори: „Не бива!“ и с това разговорът приключи. Асен Москов първи влезе у тях, но след смъртта на родителите му. Една вечер в отсъствие на Васил майка му беше получила стомашна криза. Вместо да потърси лекар, старият беше плакал до леглото ѝ. Когато започнала да посинява, повикал съседите. Късно, майка му получила перитонит на път за болницата. Тогава Васил разбра какъв стълб в къщата е била тази тиха жена. За майка си нямаше друго понятие. Не помнеше да е разменил повече от две изречения с нея, да я е чувал да пее, да се смее, да повишава глас. Майка му беше продавачка в същата книжарница, в която баща му беше касиер. И двамата не бяха работили друго в живота си, но докато тя беше жива, в къщата винаги имаше какво да се яде, както след смъртта ѝ, никога нищо. Васил получаваше тридесет лева пенсия, даваше ги на баща си и системно седеше гладен. Това беше годината, когато баща му купи две картини, огромни, грозни платна, които нарече „мили“, задавен от сълзи, без за миг да помисли какво ще ядат вечерта. Васил не искаше да помни детинските прояви на баща си, никога не му отпрати упрек, обаче се принуди да мине във вечерно училище и да работи на преса до края на гимназията. „Затворен характер!“ Беше чувал този упрек от кого ли не. От приятели, от жените, които минаха през живота му, от Лилда... „Трябва

да се бориш със затворения си характер!“ — казваше тя и Васил изтръпваше. Под опията на любовта се канеше да ѝ разкаже всичко за себе си, но после, след изтрезняването... Задоволяваше се да скърца със зъби. През двете години казарма видя баща си един-единствен път, когато го пуснаха да кандидатства в Академията. Служеше в специални части и отпуските бяха сведени до минимум. В казармата, за първи и последен път сподели живота си с някого. Командирът му си даде сметка, че Васил е единствения войник, който не получава пари и никога не говори за дома си. Заведе го в града на вечеря и попита: „Какво става у вас?“ Под влияние на виното и на особеното уважение, което в казармата мъжете развиват един към друг, Васил му разказа всичко с подробности. Тогава капитанът разкри пред него една непозната страна на живота — надеждата.

— Ако не влезеш в Художествената академия, ще препоръчам на командването да те изпрати във Военната. Ще получиш инженерна диплома и ще се превърнеш в независим човек.

„Положението ми не е безнадеждно!“ Васил лежеше буден до войнишкото легло. Не вярваше, че ще го приемат. „Толкова щастие не е за мен“ — беше вътрешния му довод, но след разговора с капитана дишаше по-леко. „Все пак от мен може да излезе нещо“.

В Академията го приеха първи в списъка и първата стипендия получи той. Започна да рисува дипляни, илюстрации във второстепенните вестници, видя се с пари и откри алкохола. След усилените упражнения във войската — водолазно дело, парашутизъм, стрелба — след две години изпитание на тялото, започна и неговото разлагане. Докато следваше, из Европа шестваше екзистенциализма. Като всяко модно течение и то намери привърженици в България. В кафенетата се водеха безкрайни разговори за смисъла на живота, общо взето, такъв се отричаше, за смъртта, за бога и дявола. Каров, по природа склонен да приема трагичното, гледащ на себе си като на човек без бъдеще, повярва от сърце на „Жреците на мрака“. Започна с подражателски сюрреалистични картини, но здравето начало в него, приказките, които беше изчел покрай антикварната дейност на родителите си, го вкараха във фантастични „тилилейски“ гори, започна да „внася“ вили и самодиви, вещици и караконджули, преплете представите си за ад и рай (не беше чел нито Данте, нито Библията) с по-модерните атрибути на екзистенциализма и поради мрачния си

характер, успя да внуши на колегите си „вътрешен ад“, термин, популярен през втората половина на петдесетте години. Още в първи курс, Каров се превърна в мъгла, която прескочи рамките на Академията. Това остана тайна за баща му. Васил не говореше в къщи. Задоволяваше се да му дава половината от хонорарите си, които старият вземаше със сълзи на очи и разпиляваше с втрещяващо лекомислие. Така мина последната година от живота му. Чистейки със спирт костюма си, Александър Каров опожари до тухла кухнята и прележа с тежки обгаряния близо три месеца ту в болницата, ту в къщи. Когато се пооправи и реши да се изкъпе, падна в банята така, че наниза увисналото месо на дясната си ръка върху превключвача на водата, припадна и умря от загуба на кръв. Васил го погребва, замени двустайния държавен апартамент срещу държавно ателие, „отдели се“ от родителите си и започна да ги измисля. Забули с тайнственост смъртта на баща си. Колегите му знаеха в какъв род войски е служил и изтълкуваха погрешно мълчанието му. В нетърпящото посредственост въображение на младите художници стария Каров се превърна в разузнавач, загинал при акция. Васил не направи нищо против този мит. Напротив, до такава степен се вживя в него, че веднъж, това се случи един-единствен път, когато показваше някаква хватка от скайджуса, не се въздържа и каза: „Знам я от баща си!“

Когато стана да търси цигарите си, погледът му обходи ателието.

„Мога ли да зарежа всичко! Абсолютно всичко!“ Прав, трезвен, съсредоточен, такава раздяла не изглеждаше лесна. Напротив, всичко подсказваше, че промяната на бита ще нанесе тежък удар върху навиците му. Какво наричам промяна на бита? Една раздяла с Лилда би му причинила травми, би му отнела сина. „Обичам ли това дете, или по някакъв начин го свързвам с мисълта за майка му?“ Александър беше бебе, не знаеше нищо, ядеше, спеше, имаше безразборна отделителна система. Как се култивира бащинско чувство, съществува ли то, или е мит. Кръщавайки малкия на името на баща си, той беше разиграл стария номер „възкресяване на скъпия покойник“. Докато детето беше в болницата, едва изчака мига да го прибере в къщи. После настроението му рязко се промени. Това синьо-розово парче месо ли беше онзи бъдещ човек, които щеше да продължи рода му? Каров гледаше малкото старческо тяло едва завършило ембрионалния си период и не чувстваше нищо, освен сподавено отвращение.

Отвращението поразмина с подрастването му, с изчистването на кожата, с избистрянето на очите, но не изчезна съвсем. Лилда намираще детето красиво, Васил мълчаливо си признаваше, че е много грозно. Лилда намираще плача му и някакъв шум, който наричаше „гугукане“ сладки, Васил — крайно противни. Лилда откриваше прилика ту с него, ту със себе си, Васил не възразяваше, но смяташе такава прилика пресилена и отбягваше да се взира в сина си. Жена му го обвини в безчувственост, в студеносърдечие и т.н. Принуди го да се самоанализира, преди да посмее да си признае: „Това дете ме изпълва с досада!“ След шестте месеца Александър видимо се очовечи. За Васил стана по-лека преструвката „бащинство“. Започна да пробива втвърдената си вътрешност, да пристъпва към сина си, но тогава се сблъска с недоверието на Лилда и с обвинението „Преструваш се!“ Наложил му се отново да се отдръпне. Александър растеше, ставаше забавен, весел, Васил би просеждал при него цялото си време, но Лилда и Розева го изолираха, забраняваха му да носи сина си, да влиза в спалнята, когато иска, и Каров предпочете да не воюва за правата си. Лилда забелязала отстъплението му, каза: „Умори се от бащинство?“

Какво можеше да загуби и от какво имаше нужда? Каров лежа до седем вечерта, загледан в залязващите контури на Витоша. Лилда го завари не решил проблемите си, не започнал да рисува, негоден да мисли.

— Какво правиш? — попита тя.

— Почивам.

— Къде е проекта?

— На бюрото.

— Само това? — Лилда въртеше в ръцете си няколко надраскани листи.

— Само това.

Жена му приседна срещу леглото и дълго се взира в лицето му.

— Болен ли си?

— Не.

— Знаеш ли какви разходи престоят?

— Ордерите идват на мое име.

— Тогава?

— Не мога да работя.

Лилда тръгна гневно към ателието. Понечи да каже нещо, но в последния момент се отказа.

„Ще я набия — мислеше Каров, — тук нито ще чуят, ако вика, нито някой би посмял да се намеси! Ставам и я пребивам, после...“

— Бразилия е страната, в която ще ходя колкото пъти ми се отдаде възможност и ще стоя до края на парите си. Запомни това! Да не си посмял да правиш демонстрации... това значи да не видиш нито мен, нито Александър!

Каров стана бавно, приближи, замахна, шамарът му попадна върху бузата, изплющя като мокро знаме и я смъкна на пода. Известно време тишината тежеше, предизвика задух, студени тръпки. После Лилда се окопити и избухна, от устата и потекоха порои от заплахи, обиди, хули... Каров слуша известно време, после я хвана за лакътя, изведе я на стълбите и се прибра в ателието.

Каров изключи телефона, престана да се бръсне, допи алкохола, който му беше останал, изтрезня и започна да разработва проекта за сграфито. След дълги месеци на криза, след десетки опити да реши композицията, сега като че ли се добра до нещо. Драскайки по листа, рисува един мак, после втори, трети, няколко прекършени, раздели кървавото си съдържание в долната половина на листа, други покълващи, израстващи, пробии окървавената земя с филизите си. Сутринта занесе проекта в Съюза. Свърза се с инвеститори, насрочи художествен съвет за събота, дванадесети октомври, прибра се в ателието, чете до вечерта, но когато се стъмни и започна да чува телевизионни сигнали през стените, не издържа и излезе.

Започваше да ръми, вдигна яката на шлифера, запали цигара. Прикрит от навеса на входа, дълго гледа улицата. Срещу него блестеше фасадата на хотел „Хемус“. Достатъчно беше да прекоси площада, за да потъне в някое от заведенията. Въпреки това се колебаеше да вземе ли колата, или да иде пеша до някое от централните. „Какво ще правя тук?“ — питаше се той, без да си признава, че в центъра би могъл да срещне Лилда.

Десет дена не беше чувал нищо за жена си. Старият Раев донесе вещите му и многословно изрази съчувствието си. Не помнеше думи, в него остана вкусът на съжаление и едва се въздържа да не постъпи с Раев като с дъщеря му. Лилда не се обаждаше, той също, а това започваше да прилича на раздяла. Странно, но единствената му мисъл беше детето.

Васил знаеше какво значи срам от родители и щеше да намери начин синът му да се гордее с него. Бебето Александър му беше безразлично, дори противно, но момчето или мъжът Александър щеше да изпълни така силно осезаемата нужда от близък човек. Каров щеше да се подготви за този ден. С възмъжаването момчетата започваха да се гордеят с бащи спортисти, млади, стройни, умеещи да се върнат към детството, без да са непохватни или тромави, знаещи да създават респект, без да го търсят, запазили усмивката на младостта, но

добавили нещо и от „скептичната ирония на времето“. Александър щеше да получи от баща си всичко, което помага на физическото възмъжаване. Каров можеше да го научи да плува, да се бие, да шофира и това беше наистина всичко, което един баща беше длъжен да достави на сина си, освен материалното спокойствие и възможности за професионална ориентация. Васил Каров можеше всичко, когато Александър се наситеше на тялото си и обърнеше поглед навътре в себе си, щеше да открие другата страна на баща си, твореца. Загубил вкус към еротика, към суета, потънал в работа, изхвърлил всичко излишно от битата си. Както казваше Пикасо: „Постигналият истинско богатство, материално и духовно, може да заживее чистия живот на бедния човек!“ Васил знаеше цената на подобни мечти. Схващаше цялата им инфантилност, беше твърде суетен, за да си признае, че мечтае, знаеше, че иска да бъде обект на гордост, да се превърне в модел на подражание, че суетата му е по-агресивна, отколкото логиката устойчива, че всичко това има само лична цена и че е много възможно един ден Александър да се отнесе с презрение към него. Успокояваше го фактът, че ако му се наложи да се черви, ще бъде единствено пред себе си.

Каров знаеше как да поставя дистанция пред това, което наричаше „слабост от любов“. Знаеше, че ако се наложи, ще отстрани Лилда с „мръсни картини“. В носталгията си по нея беше достатъчно да си припомни разюзданото ѝ отношение към леглото, безскрупулния ѝ нрав, за да измести от съзнанието си „десетте години на очакване“, детския пламък в очите ѝ рано сутрин, физическата ѝ привлекателност, които все още го подкупваха и го държаха в зависимост. По същия начин се беше справил с болката за майка си. Вместо тихия ѝ глас, безшумните стъпки, висшата скромност той предпочиташе да си спомня за пълната ѝ безличност, за скуката, която навяваше, за нещо друго, на което не намери понятие, но все пак наричаше с приблизително точното „отсъствие“. Тогава болката се затваряше, заглъхваше, губеше се. Каров беше загубил единствения си приятел, Асен Москов. Приживе острият му нрав се отнасяше с известно презрение към този „търговец, който всячески се стараяше да мине за артист“. Нещо принуди Каров да мисли, че Москов е длъжен да го подкрепя материално, че в отношенията им уважението, толерантността, вътрешната и външно показната вяръност са дълг само

за едната страна, и то не неговата. „Аз съм художник, мислеше Каров. Чиновниците в бранша се хранят на мой гръб, трупат самочувствие за моя сметка и ако съзнават, че са длъжници, не съм аз този, който ще ги освободи от повинност!“, но когато Москов загина, Каров изпадна в апатия. Асен беше проникнал дотолкова в него, че смъртта му обезсмисляше усилията. „Москов живее добре, но аз ще му покажа, че на този свят има нетленни неща!“ — беше вътрешния мотив на Васил, когато рисуваше в ателието си, глух и сляп за всичко външно. Асен го подкрепяше, но и дразнеше. Изложбата възстанови името на Каров, обезпечи го материално, но беше отровена от тази смърт. Когато гостите започнаха да идват, когато салонът се напълни с официални лица, Васил изпадна в странна тъга, която по-късно определи като самосъжаление. Чувстваше се сирак, който се е старал да покаже значимост пред родителите си, а те подло са умрели един час преди неговия триумф. „Асен трябваше да бъде тук!“ — мислеше Васил, докато получаваше комплименти, искрени или фалшиви, и преди съзнанието „Аз се наложих!“ да добие увереност. Създавайки си бариера срещу болки, Васил не може да изолира Асен, даваше си сметка, че времето ще задълбочава нуждата от близост с Александър. В централните ресторанти нямаше нито места, нито познати, но в полупразния бар на кинодейците завари Стив Дяков.

— Чакаш ли някого?

— Дължа ти двадесет лева? — Дяков му подаде парите. Пред него нямаше нищо, нито цигари, дори пепелникът беше чист.

— Разчистваш дългове?

— Отношенията си с държавата уреждам сам!

— Помня. Ще прием ли нещо?

— Започнах да работя. Докато не свърша, ще се държа на сухо.

— Барът не е най-доброто място за въздържатели.

— Не ме свърта. На гости не обичам да ходя. Живея вкъщи и по баровете.

Васил поръча сливова ракия. Дяков му действаше добре, държеше го нащрек, в негово присъствие беше изцяло ангажиран от провокации, но поне не му оставаше излишно време да се рови в мисълта си. Когато отпи първата глътка и почувства спирта в стомаха си, запали цигара, отпусна се и попита:

— Какво пишеш?

— Роман. Събирам писма, ходя при близки на персонажа... Не те ли интересува кого съм избрал за главен герой?

— Досещам се.

— Асен Москов? — Каров кимна. — Прав си. Сутринта бях при Адриана. Обеща ми писма. Ще ме излъже ли?

— Не.

— Имам списък на хората, които трябва да разпитам. И ти фигурираш вътре.

— Асен притежаваше таланта да превръща в пари всичко, по което се докосне, но живя с чувството, че пропилява живота си. Искаше да бъде художник. Ако някой не вярваше, че е, това бях аз.

— А сега?

— Страдал е... картините му са гърчове.

— Искаш да кажеш, че изложбата ще бъде посрещната добре?

— Нищо подобно не казвам. Беше артистичен, имаше и замах, и кураж, а сега разбирам, че е знаел какво е...

— Стрдание? — Каров кимна отново. Мълчаха. Стив го дочака да допие ракията, да поръча втора, преди да каже: — Ще участваш ли в „разясняването“ на Москов?

— Да.

— Достатъчно ли ще бъде?

— Познаваш ли Ивайло Денев?

— Хомосексуалистът?

— Когато монографията му излезе от печатницата, ще пуснем изложбата.

— Говореше се, че не понасяш Денев.

— Без значение.

— Ексхумация? — Дяков се засмя дрезгаво. — Оставихте го да умре, приживе го изхвърлихте на боклука, сега му готвите паметник. Празна работа, Каров! Вашият приятел е в гроба... Що за човек е Адриана Биджерано. Бих прекарал няколко ноци с нея.

— Кажи ѝ го. Само че няма дете и няма да е особено... Как се беше изразил. Вълнуващо?

— Твоята съпруга не откликна на дружеското предложение, успокоява ли те?

— Трогва ме.

— Да смятаме, че няма инцидент?

— Да смятаме. Как реагира Адриана, ако си така любезен да ми кажеш?

— Не знам още — Стив се усмихна, — чакам я.

— Тук?

— Да, тук, всеки момент.

Каров почувства възпаления нерв на крака си. На нещо напомняше тази среща... След развода с Адриана Асен го беше поканил, когато очакваше отговор от Вера Манолова. Васил много добре помнеше колко неловко се беше чувствал тогава.

— Умълчахме се — каза Дяков. Лицето му беше иронично и с онова „сатанинско изражение“, което толкова упорито се стараяше да постигне. В един момент очите му посърнаха и Каров откри истината. Споходен от вътрешна светлина, той видя с гърба си Адриана и Жак, а когато се обърна, те вече крачеха към масата. Обхвана го странно успокоение. „Какво ме интересуват отношенията на Адриана?“ въпреки това му беше приятно, че този арогантен хлапак ще остане с пръст в устата.

— Отговорът се получи — каза Каров.

— Недвусмислен отговор! — Стив се беше съвзел и се усмихваше. Стана. — Заповядайте! — целуна ръка на Адриана, ръкува се с Жак. — Мисля, че ще ви бъде приятно да видите Каров.

Адриана целуна Васил, седна до него. Жак вдигна палец за поздрав, стар гаменски жест, разпространен в петдесетте години.

— Обаждаш се много по-малко, отколкото е прилично — каза Адриана. — Разделил си се с Лилда?

— Така изглежда.

— Сериозно ли е?

— Не знам причината.

Адриана сложи ръката си върху неговата.

— Сигурен ли си, че ще бъде по-добре, ако знаеш причината?

— Не знам, ще бъде по-ясно.

— Ела на бара!

Причината се оказа Антон Гаев, син на дипломат в Бразилия. Според Адриана копие на Васил Каров отпреди петнадесетина години, но много по-красив и много по-арогантен. Мълвата свързвала Лилда с него, макар че той бил официално сгоден с... Васил не запомни за кого. Симулирали приятелство, но било ясно, че връзката им отишла

значително по-далеч. На обяд ходели в Руския клуб, вечер по Витошките заведения. Антон имал тъжни очи, носел бели костюми и изглеждал добре. Каров чу повече. Ставаше смешно. Двадесет и двегодишен любовник. Не почувства нито ревност, нито болка.

— Тъжно признание за остаряване — каза той.

— Не го взимай като клюка. Знаеш, че обичам Лилда.

— Сега имам повече надежда да запазя Александър — каза Каров.

Жак беше възвърнал нещо от фасона, така безмилостно смазан от дългогодишен престой в Париж. Беше заработил като шеф на протокола в списание „Курортен дизайн“, след това бяха му предложили да приема протокола на Комитета по туризма. Работеше с чужденци, с пътнически фирми, получаваше хонорари и самочувствието му бързо се възвръщаше. Беше възстановил изрядната си елегантност, престоят по планинските курорти беше освежил лицето, но все още не беше постигнал материалното състояние на онези момчета, които в петдесетте години го гледаха като „Господа — бога“, това бяха негови думи. Васил Каров виждаше метаморфозата на Биджерано и за хиляден път си мислеше, че ако не беше Асен, всичките щяха да са просяци. Жак дължеше всичко на бившия мъж на жена си, но заедно със съзнанието, че му е била подадена ръка, беше запазил и дребнавата злоба към покойния си благодетел...

— Видях Вера Манолова в „Пежо–504“? — каза Биджерано.

— Е?

— Говореше се, че Асен е загинал с нейния автомобил?

— Слухове!

Васил видя посърването на Жак, но го дочака да продължи:

— Оказва се, че е бил толкова зле материално?

— Никога не е бил зле.

— Защо го съжалявахте толкова?

— Асен никога не е бил за съжаление! — натърти Каров.

В девет часа лежеше в ателието с криминале в ръка. До ръката му димеше чаша „Ърл Грей“, на някаква случайна станция беше намерил изпълнения на рок-звездите от петдесетте години. Беше тихо, спокойно, а Каров не искаше друго.

Адриана го успокои. Мислеше, че на Лилда ѝ е рано за любовник.

Отдаваше поведението ѝ на отвращение, на антипатия следствие на студенината му към детето. Истината се оказа толкова банална, че го досмеша, „Нещастна кучка!“ Очакваше, че ще изпита поне ревност, както беше прилично в подобни случаи. Вместо това го обзе пълно спокойствие, желание да прекара най-накрая една спокойна вечер. Живял четиридесет години със съзнанието, че нищо красиво и лесно достъпно на този свят не е за него, че се е родил под угаснала звезда, Каров беше от хората, които са готови да приемат всички мизерии на живота като нещо нормално и да преболеват изненадата си от инцидентните радости по един шокиращ околните начин.

— Завиждам ти! — беше казал Асен. — Можеш да положиш истински труд, а това е първото условие за вътрешно съвършенство.

— Липсват ми първите седем години.

— Не надценявай седемте години. Ти си художник.

— Дори да съм, никой няма да го забележи.

— Артистът никога не остава неоткрит — продължаваше Асен, лишен от завист, готов да се радва на чужд успех, или с цялата си страст да се отдаде на някаква кауза, стига да я вземе за благородна.

Васил беше казал:

— Твърде много вярваш в бъдещето.

— А ти твърде малко! Ако не те познавах, бих казал, че кокетираш.

Пристъпвайки към брака си, Васил знаеше, че ще произлязат разочарования, но десетте години, през които беше чакал завръщането на Лилда, до такава степен я бяха идеализирали, че той се хвърли през глава под венчилото с мисълта, че ако има опасност, все още е далеч.

„Антон Гаев? Той или някой друг, какво значение би могло да има? Ще отида да ги видя!“ — помисли Каров. Интересно що за птица бе малкия? Как ще се държи Лилда, когато застанат очи в очи. Щеше да отиде и да седне на масата им... Не, би приличало на ревност, би ги подвело към грешни заключения. Ще потърси някого и ще отиде в клуба... Борис Попов? Не беше го виждал от помена на Асен. Точно шест месеца! Как би обяснил поканата? Работа? ЦКС-то? Разбира се! Стига предложението да е в сила.

Васил се хвана за телефона. Почти веднага чу гласа на тъста си.

— Васил Каров! Да, аз съм! Не, не търся Лилда. Искях да те питам дали си отказал ЦКС-то? Офертата съществува? Бих желал да

помогна на един колега, близък приятел. Ще бъда консултант. Съюзът няма да има нищо против. Провери, моля те, ще чакам на телефона.

Един час по-късно Иван Раев се обади. Беше получил потвърждение. Проектът за сграфито щеше да бъде поверен на екип под консултантството на Каров, стига да не възрази Съюза на художниците.

„Готвя се да имитирам Асен Москов!“ — мислеше Васил с ръка на телефонната вилка. — „Борис търсеше контакт с мен, аз го отблъснах, искаше да бъде художник, аз му помогнах да се откаже. Сега му предлагам работа само защото някой трябва да дойде с мен утре на обед в Руския клуб. Не бива да позволя на мръсната си фантазия да ме превърне в меценат в собствените ми очи!“

— Мария? На телефона е Васил Каров. Би ли повикала Борис?

„Как да започна?“ — мислеше Каров, когато чу гласа на му.

— Тази вечер трябва да отговоря на едно предложение. Би ли изработил сграфито за сградата на ЦКС? Не знам пълните подробности, но калканът е девет на шест или петдесет и четири квадрата. Оценката е тридесет хиляди. Срокът ми се вижда приличен. Помисли тази вечер и ми кажи утре на обяд, например в Руския клуб? До утре ще знам всичко и ще съм взел разрешението на Съюза. Извини ме пред Мария... — когато затвори телефона и се облегна на стола, пижамата залепна за тялото му.

Васил влезе в Руския клуб преди дванадесет. Завари Борис. Поръчаха вино, Борис разказа няколко вица, Васил се смя от сърце. Само допреди няколко месеца тези вицове биха го вбесили. Присъствието на Борис Попов го успокояваше, като че ли запълваше онази празнина, която смъртта на Асен беше оставила. Все още отбягваха разговора за сграфитото. Беше чул, че Мария не е добре, че страда от някаква гръдна болест. Да, но лекарите очаквали след раждането организма да закрепне. След пет месеца чакали дете. Някакъв медицински капацитет, казал, че любовта и спокойствието, тези универсални лекарства, и този път оправдали славата си. Борис използвал всеки миг, за да я води по планините, морето все още й било забранено, а чистият въздух, слънцето и снега, довършвали оздравителния процес, Каров не попита за каква болест става дума.

Борис му се стори по-търпим от друг път. Възрастта си казваше думата, беше загубил нещо от напрегнатостта си, това, което Каров вземаше ту за алчност, ту за прекалена амбиция, сега като че ли се уталожваше. Предаността, с която говореше за жена си, започна да го трогва. „Той ще се окаже единствения щастливец между нас“ — помисли Каров.

— Съвсем ли захвърли четките?

— Основах цех за картички, изгледи, сватбени фирми — каза Попов. — Преминах във фонда. Работата ме затисна така, че нямам време да вдигна глава.

— Направи тази стена? Ще ти помогна... За кураж. И без това ще ме пишат консултант. Ако това не те обижда.

— За каква обида може да става дума? Бих се върнал към занаята. Не вярвам Съюза да потвърди кандидатурата ми.

— Аз съм член на секцията — каза Каров. — Проблем със Съюза не съществува. Моето консултантство ще бъде формално, за пред инвеститора, разбира се, безплатно. Ще те свържа с моя екип, другото е въпрос на работа. Толкова бездарници цапат стените на София, че не виждам причина да се държиш скромно. Готов съм да обсъждаме проекта, в каквата и фаза да се намира.

— Ще опитам.

Каров почувства облекчение.

— Помниш как се хванах за „Диана“? Ако Асен не беше настоял още щях да гладувам... Не казвам, че ти имаш нужда от работа, но нищо не ти пречи да се върнеш в бранша.

— Ще опитам! — повтори Борис.

— Това заслужава по-твърд алкохол. — Каров беше започнал да забравя защо е тук. Борис му беше достатъчен. Беше престанал да чака Лилда. Времето минаваше, приближаваше два часът, вероятността да дойде все повече намаляваше. Допиха виното, обядваха, поръчаха кафе, отново се върнаха на Асен. „Този разговор ни наслаждава!“ — мислеше Васил, докато слушаше с какво удоволствие Борис разправя стари спомени, колко в склонен да идеализира Асен, с каква готовност му признава достойнствата, които приживе би оспорил. „Само пред смъртта сме толерантни!“ — беше последната му мисъл.

Когато се раздели с Борис, Каров мина през Съюза, оформи документите по възлагането, продиктува писмо до инвеститора, преседя в клуба на приказки до свечеряване и към седем часа се прибра в ателието. Имаше особена библиотека. Купуваше всичко, за морски пътешествия, за подводни експедиции, за самотни мореплаватели, беше събрал книги за финикийски и сарацински експедиции, за генуезки и венециански колонизации, за великите колонизатори на католическите корони. Беше събрал всичко за големите капитани от Марко Поло до Писаро и Нуньос, знаеше с подробности пиратската хронология, развитието на морските сили от средните векове до наши дни. Можеше доста точно да каже с колко съда са водени битките при Трафалгар, Цушима, Абукир и т.н. Минал през водолазна подготовка, служил в армията като фрогмен, събираше книгите на Кусто, Ханс Хаас, Ханес Келер и т.н. След Чичестер и Ален Бомбар мисълта за собствена яхта не излизаше от главата му. Не искаше да поставя рекорди или да прекосява океаните в сезона на бурите, но ако съществува идеална самота, тя може да се постигне само в лодка, когато очертаванията на града потънат зад хоризонта. Лилда каза: „Не виждам смисъл в толкова скъпа смърт. Можеш да се удавиш безплатно, с камък на шията!“ Каров бавно се приближаваше към идеята си. Яхтата беше дълга девет метра, широка два и деветдесет, а по модела и газенето беше от типа „Балтийк“. В силистренската лодкостроителна работилница щяха да му построят този съд за около две хиляди лева. Но трябваше да намери лек и мощен мотор, а това струваше скъпо и се купуваше само от чужбина. Изкуши се да приеме поканата от Швейцария. Каров не говореше езици и предпочиташе да не мърда от България, вместо да скита от държава в държава, поставен в унижителна зависимост на преводачите. Никога не беше учил езици, не беше излизал зад граница, но при мисълта, че ще донесе мотор и екипировка, даде съгласието си. Другото му желание беше да купи леководолазен комплект „Еспадон“.

Имаше още една страст. Ателието беше пълно с модели и макети на морски съдове от всички епохи. Скитайки по антикварните книжарници, беше накупил стари корабни снимки. „Ако преснимам корабите върху високочувствително платно и дорисувам с масло или с пастел, би се получило нещо като апликация, колаж... по-скоро нещо, което засега няма име, но не е правено и дава много възможности.“ „Така се почва — каза Лилда. — После ще снимаш голи жени, а накрая откровена порнография“.

Каров започна подготовка за цикъл морски картини. Изписа платно, избра четиридесет фотографии, преснима ги рамкирани и ги складира в очакване на настроение.

Време беше да обмисли трезво бъдещата си работа. Каров взе стар капер и го прикрепи за статива. Намерението му беше да построи модерен град, пълен със светлинни реклами и капера, останал като „Острова на блажените“ в това море от бетон и желязо. Положи основния тон, размаза го с парче велур и се приготви да нанася контурите, когато дрезгавият глас на звънеца го извади от конструкторските фикции.

— Васил Каров, нали? — попита младо момиче. — Идвам при вас.

Каров я пропусна да мине. Момичето започна да броди из ателието. Каров се подпря на вратата и я разгледа с подробности, които някой би нарекъл мръсни. Беше облечено в черна копринена блуза, под която бюстът ѝ танцуваше, изложил пълни подробности. След време това момиче щеше да напълнее, около ханша и талията щяха да се натрупат меса. Сега обаче склонността и към пълнеене можеше да мине за апетитна. Краката ѝ, скрити под джинсите, изглеждаха достатъчно дълги, за да източат тази фигура, но и достатъчно плътни, за да завършат представата за бъдеща матрона. Момичето беше много младо, но поведението ѝ имаше сигурност на жена, която се харесва. Знаейки, че я разглежда, чувствайки погледа му на гърдите си, тя улесняваше запаметяването на подробностите.

— Казвам се Зоя. Толкова слушах за вас, че накрая си казах: „Иди да видиш, кака, що за птица е този Каров?“

— И какво видяхте?

— Още нищо. Поканете ме да седна де, дайте една цигара, нещо за пиене! Така ли посрещате гости?

Каров побутна цигарите към нея и отиде да донесе малко водка.

— Кой ви е говорил за мене? — попита той.

— Лилда, разбира се. Аз съм годеницата на Антон Гаев.

— Не познавам такъв човек.

— О-о, ще се запознаете! Тони е любовник на Лилда.

Васил седна срещу нея.

— Така ли? И какво ви води тук? Ревност?

— Искан да видя дали отговаряте на представите ми. Тони има комплекс от вас. Използвайте го, ако решите да се преборите за жена си.

— Какъв комплекс има? Страх от бой?

— Едва ли, макар че няма да е зле някой да му смачка красивия нос. Престанете да ме гледате в гърдите!

— Ако се дразните, трябваше да ги прикриете по-старателно.

— Не се дразня. Тони не може нищо и затова стана... артист. Знаете ли, че следва в театралната академия?

— Нищо не знам. Наздраве!

— Вие няма ли да пиете?

— Не.

— Когато работите, не пиете! Чувала съм от Лилда. Искате ли да ви заведа на едно място? Там ще се запознаете с Тони.

— Разбира се, че не искам.

Зоя праметна крак върху крак, отпусна се в стола и отново плъзна очи по картините.

— Майка ми е мечтала да стане художничка. Не е станала, разбира се, манекен е... И досега по стените висят нейни картини. Не разбирам от живопис, попитах я за вас каза: „Каров е най-интересния жив художник!“ Според нея, ще ви признаят в Европа. И като мъж ви харесва. С тяло на атлет и с глава... забравих каква глава беше.

Каров почувства приятен гъдел. Малката Зоя с полуголите гърди го беше поласкала без умисъл, но толкова дълбоко, че трябваше да положи усилия, за да го скрие. Васил си наля водка, напрегна очите (съзнаваше, че подсилва остротата им) и отново ги остави на бюста ѝ.

— Искан да върна комплиментите на майка ви. От мое име можете да ѝ кажете, че е създала красива дъщеря.

— Харесвате ли ме? — във въпроса имаше толкова простодушност, че изведнъж заприлича на бебе. — Някои намират, че

съм малко пълна. Не ям нищо. Знаете ли какво е глад? Престанете да ме гледате в гърдите де!

Васил се усмихна за втори път. Присъствието на това момиче ставаше все по-приятно, но плътта ѝ дразнеше и мисълта му беше как да заключи вратата.

— Ще гледам, където искам.

— Какво пък толкова, гледайте! — Зоя разкопча блузата си, откри розовата си плът, без да загуби нищо от сериозността си, остави го да гледа няколко секунди и закопчавайки се, попита: — Само кораби ли рисувате?

— Това са фотографии.

Зоя се разходи, пипна платната с върха на показалеца си, детски жест, който можеше да бъде трогателен, погледна от прозореца и попита:

— Наистина ли няма да дойдете с мен? Там, където ще би запозная с Тони.

— Наистина.

— Все един ден ще трябва да се срещнете.

— Не виждам нищо задължително.

Зоя помисли миг-два.

— Може би сте прав — преди Васил да реагира, отиде в антрето и се върна облечена. — Аз тръгвам.

Това младо тяло си отиваше. Връхлетя го смущение, пръстите му горяха от желание да го погали, мислено зъбите му се впиваха в устните ѝ, пръстите — в натрупаното около кръста твърдо месо.

— Пак заповядайте — каза Каров на вратата.

— Скучно ви е с мен. Представях си, че сте по-възрастен. Тогава може би щяхте да ме задържите?

— Пак заповядайте — повтори той.

Зоя тръгна по стълбите.

— На колко години сте?

— Тридесет и седем.

— Ще дойда утре... към два часа! — зави по профила на стълбите и изчезна от погледа му. Преди да заглъхнат стъпките ѝ Каров я чу да вика: — Разликата ни е осемнадесет години!

Работата го увлече. До вечерта решението за картината узря в главата му. Нарисува сграда с кораб, врязан в нея в горящ от светлини

вечерен град, една река от плъхове, провиращи се между потоци автомобили и капитан, останал сам на мостика, очакващ сградата да се стовари върху главата му, с инфантилно достойнство, със смешно престаряло чувство за дълг.

На другия ден картината беше напълно завършена, но започна да му прилява от глад, заболя го глава, стомах. Изпи бутилка вино, докато му опекоха филето, но умората го връхлетя, зави му се свят, почувства се пълен, поиска да му завият месото за в къщи и се прибра в ателието. Беше един часът. Излезе на балкона и вдишвайки въздух, малко по малко дойде на себе си. Беше работил дванадесет часа, но беше поставил началото на новия цикъл, вътрешностите му ликуваха. „Ще спя. Дори Зоя да дойде ще чуя звънеца.“

Васил легна, заби се с одеялото, затвори очи. „Ще се отпусна. Първо краката, после трупа, след това и ръцете... Трябваше да оставя една бележка за Зоя. Ако заспя, няма да чуя звънеца...“ Връхлитащата дрямка го завари в борба със смазаното тяло. Последната мисъл беше: „Едва ли ще спя повече от половин час.“ Събуди се в осем. Чувстваше се преспал, главоболието се беше засилило, виното беше оставил кисел вкус в устата. Влезе под душа. Почувства се по-добре. Когато се обръсна и изми зъбите, енергията му се беше възвърнала и главата отново възприемаше нормално. „Зоя не дойде — всъщност можеше да признае, че не е вярвал в идването ѝ. — По-добре. Та тя е бебе! Осемнадесет години разлика, това е цяло поколение. По-добре, че не дойде!“

Облечен в хавлия, Каров си направи чай и зареди тостера с филии. Вечеря. Едва сега можеше да погледне картината. Здрава работа! Беше работил внимателно, детайлите бяха изпипани и, най-важното, корабът беше заживял органично в картината. Балансът, между фотография и живопис, беше изчислен деликатно и не дразнеше. Все още в хавлия, Каров смъкна готовата картина от статива и сложи втора фотография. Корабът беше разположен в десния горен ъгъл, беше многомачтов и пътнически. Имаше предварителна идея за сюжета. Трябваше да я потвърди или да я отрече завинаги. Корабът щеше да се спуска към земята в ослепителна слънчева светлина като в комбинирана фикция между древност и космическа хипотеза за извънземен живот, „Къде, по дяволите ще кацне този кораб? — помисли Каров. — Пясъчна пустиня, тук-там застроена, с причудливи

постройки, очакващи своите обитатели.“ Светът е пустиня, ако отсъстват хората или светът ще престане да бъде пустиня, когато хората донесат светлина. Философията не беше силата на Васил Каров, знаеше го достатъчно добре, за да търси много сложни словесни обяснения на картините си, но емоционалната му енергия разполагаше с логика и ако някъде се увличаше, то никъде не си позволяваше да бъде смешен. Летящият дребен кораб, но би носил повече смисъл и символи, отколкото самия той е в състояние да вложи. Добро и зло, светлина и мрак, бог и дявол, мир и война... С това ли се изчерпаха колизиите? Корабите щяха да носят една обща тема, ако успееше да я изведе от цялостното впечатление на цикъла. Трябваше да символизираят път, движеща се човечество, старата жажда за непознати светове и заедно с това да представляват онова място, където хората живеят заедно. Отчуждението, ако е възможно на сушата, в морето, тогава, когато наоколо има само смърт, се превръща в лудост. Този цикъл трябваше да се опълчи срещу града, срещу инерцията на общуване, нравственият му императив може би щеше да звучи: „Върнете се към мечтите си!“, ако скромността не го принуждаваше да го прикрие зад картини, които илюстрират града и инерцията му, без да ти обсъждат. Колко добре би изглеждал един кораб на булевард „Руски“ или пред Парка на свободата!

Каров отиде да се облича. След осем часа сън не можеше да остане в къщи, без риск да изпадне в депресия. Сложи тъмен костюм, риза, връзка, не знаеше къде отива, но искаше да изглежда добре, да се чувства добре, да прекара добре. Заслужаваше го. Беше на път да излезе от кризата, да изпита отново доверие в себе си. Онова доверие, което му позволи да работи като роб в лишения и анонимност, но запази куража и гордостта му, които годините на брака бяха подложили на унизителни изпитания. Обиколи заведенията, но не намери нито познати, нито места за сядане. Чувството, че си устройва празник, малко по малко заглъхна в ресторантската досада и не беше минал час, когато отново беше в къщи. Преоблече се, наля чаша водка, не му се услади и седна да пише писма. Първото, придружено от петстотин лева капаро, трябваше да замине за Силистра на адреса на лодкостроителната работилница, другото — в Созопол при Христос Ливанди, човекът, който щеше да поддържа лодката в негово

отсъствие. Писмата му отнеха време. Сутринта щеше да ги изпрати, а сега можеше да бездейства.

Извади от библиотеката „Експедиция Ксарифа“ от Ханс Хаас.

Обичаше тази книга и я препрочиташе с удоволствие. Запали цигара, отпи водка, почувства сладостта на уюта, готвеше се да потъне в света на морското дъно, когато позвъни Зоя. Беше пияна, хълцаше, стари сълзи бяха превърнали грима и в сини вади, но беше в официална рокля и в ръцете си държеше бутилка шампанско.

— Лошо ми е — каза Зоя. — Не мога да се прибера в къщи. Нашите мислят, че съм у Тони, но там е Лилда, а аз съм тук. Ако ме изгониш, ще спя пред вратата.

Прикрепяйки я, Васил я заведе в банята, даде ѝ пижама, отстъпи ѝ леглото си и се пренесе на дивана. Когато шумът стихна и по всяка вероятност Зоя заспа, Каров отново взе книгата, но очите му механично вървяха по редовете. Опита се да спи. Когато загаси лампата, беше един часа, в четири и половина още беше буден.

Сутринта обиколи пазара, купи зеленчуци, месо, вино и се върна в ателието. Зоя беше в банята. Чуваше я да тананика под душа, да крещи в престорена уплаха от горещата вода.

— Ще пиете ли кафе? — попита през вратата.

— С удоволствие! — беше отговорът.

Зоя се появи като утрин, еластичната ѝ кожа беше възвърнала цвета си, очите ѝ, тъжни и пияни снощи, сега излъчваха светлина и разведряваха един очакващ пороен дъжд ден. Каров почувства изтръпване на десния крак, знак, че го връхлитат нервите. Зоя беше в неговата пижама, навила ръкави и крачоли, вдигнала до средата на торса ластика на панталоните. Представляваше и комична, и прекрасна гледка, а съзнаваща това, подсилваше го с лукава усмивка.

— Добре изглеждам, нали?

— Чудесно!

Зоя отпи глътка кафе, погледна го със сериозните си детски очи.

— Не биваше да ти се изтрисам в този вид. Бях страшно пияна... Бяхме на сватба, Антон дойде да ме вземе от къщи. Седя да чака докато се обличам, беше мил, а после... Дойде Лилда. Тя е дама, не мога да се състезавам с нея. Кажй ѝ да остави Антон на мира!

— Не мога!

— Така си мислех. — Зоя се усмихна виновно. — Ако не се върна до обед, ще стане страшен скандал. Колко е часът?

— Десет и половина.

— Имам време. Чака ли ме вчера?

— Знаех, че няма да дойдеш.

— През цялото време мислех да дойда. Харесва ми тук. И ти ми харесваш. Мислех да легна с теб. Понякога съм пълна глупачка. Мислех си, че ако разберат Антон и Лилда, ще побеснеят. Ти мислиш ли си за това?

— Да — призна Васил.

— Ако бях дошла вчера, щеше ли да ме любиш?

— Сигурно.

— Защо не го направи снощи? Облякох пижамата едва тази сутрин. Бях сигурна, че ще влезеш, после съм заспала.

— Много лесно говориш за...

— Леглото? — Васил кимна. Зоя запали цигара, очите ѝ посърнаха. — Антон казва, че в мене има нещо от курвата. Всеки можел да ме замъкне в леглото. — Помълча известно време. — Можеш ли да ми кажеш защо Лилда ходи с него?

— Не.

— Ти я обичаш, нали? Не ми казвай, че не ревнуваш. Достатъчно е да те погледна и знам всичко.

Каров се засмя от сърце. Тази сцена беше толкова глупава, така се доближаваше до абсурда, че не вярваше на участието си в нея. Срещу него седеше полугола жена, млада и достъпна, с крещяща от примамки плът, а той пиеше кафе, слушаше откровения ѝ цинизъм, отговаряше на въпросите ѝ. Предстоеше да обсъди с нея и семейното си положение. Абсурд, подобен на първия, но по-достъпен за въображението му, а по тази причина и по-лесен за преодоляване.

— Да не си хомосексуалист? — попита Зоя и побърза да си отговори. — Ако беше щях да чуя. Трябва да тръгвам. Мога ли да идвам понякога?

— Разбира се. — „Тя ще си отиде, а аз ще се побъркам от самотия. Достатъчно е да стана, да я хвана за лакътя и да я замъкна в спалнята. Няма да го направя и причината за това не е нито Лилда, нито тя самата, още по-малко някой си Антон. Причината е вътре в

мен. Не мога да посегна на тази хетера при такава вътрешна комбинация с дете!“

Зоя отиде да се облича. През отворената врата чуваше подробностите на тоалета ѝ, кракът му тръпнеше, нервите отново се събираха в очите му. „По-бързо да се маха!“ — беше единствената му мисъл. Щеше да дойде на себе си, да пусне писмата, да обядва, при подходящо настроение би могъл да рисува или да пие в някое от заведенията. Колкото по-бързо останеше сам, толкова по-лесно щеше да потуши нервите си. Зоя преседя в банята половин час, но излезе остаряла с десет години. Сега гримът, червилото, роклята криеха възрастта ѝ и Каров си даде сметка, че ако в този вид беше излязла от спалнята, нямаше да намери сили за потискане на желанията си. Зоя подаде бузата си за целувка. Каров се върна на масата, доля кафе и се втренчи в статива с невиждащ поглед. Няколко секунди по-късно се обади звънецът. „Тя е!“ — Каров почувства пулс в гърлото. — „Връща се!“ — изведнъж денят блесна с ослепителна светлина. Скри вълнението си зад престорена кашлица. Беше Стефан Дяков.

— От тебе си слезе това прекрасно животно? — попита той, докато се провираше в ателието. — Не ме лъжи. Познах парфюма! — Лицето му беше сгърчено и злобно, изглеждаше унижен и не се опита да го скрие. — Мислех, че трудно понасяш авантюризма на жена си.

— Ще пиеш ли нещо? — попита Васил.

— Не тук. Пия по заведенията. Дай ми петдесет лева до понеделник... най-късно вторник.

— Ще ти дам.

Лицето на Дяков се отпусна. Уреждането на финансовите проблеми видимо го облагороди. Очите му минаха по платната, но не се задържаха никъде.

— Прекрасна жена! — каза той. — Сигурно страшно скъпа. На нашата страна липсват средства, за да задоволят нуждите на един артист от съвременен тип.

„Човек, способен да се бори сам, е лош войник! Къде съм срещал тази фраза и какво означава тя?“ — питаше се Каров. Струваше му се особено валидна за него. Човек, който може да се бори сам, не търси подкрепа, изолира се, откъсва се от средата си, губи представа за проблемите на времето, превръща се в единак, а на края дори в човеконенавистник. Не ме ли заплашва подобна участ? Предстоеше да се яви пред съвет, който трябваше да възложи сграфитото на Борис Попов, болеше го глава, беше изпаднал в един от онези припадъци на лошо настроение, в които се чувстваше напълно безпомощен, лишен от жизнена сила, негоден да се съпротивлява на връхлитащата го досада. За какъв дявол уреждах този съвет? Идваше му да се откаже. Навън валеше като „из ведро“, не обичаше изтъркани, преупотребени сравнения. Изливаше се плътна водна маса, дъжд нормален за август и непривичен за началото на есента. Беше студено, през нощта щеше да обърне на сняг, в подобно време най-подходящото място беше ателието. Сутринта се обади Лилда.

— Александър е болен — каза сухо тя. — Ако искаш ела да го видиш.

Докато се обличаше, телефонът извън втори път. Беше Зоя.

— Какво правиш? Сама съм. Ела да пием кафе.

— Не мога — отговори Васил, убеден, че денят ще му сервира само неприятности. Вместо да отиде при Зоя, единственото място, където наистина би отишъл с удоволствие, трябваше да се занимава с дела, напълно чужди за него, да се среща със семейство Раеви, да шофира в потоп. Васил обеща да се обади, когато свърши, и тръгна към вратата. Третият телефон го върна от стълбището. Беше Борис Попов.

— Днес е съветът — каза той. — Ще дойдеш ли?

— Връщаш ме от стълбите — отговори троснато Васил.

— Изкарах си нервите на теб. Току-що бях говорил с Лилда.

— Разбрах, че не си в ред. Как ще процедираме?

— Според случая... По маниера на Асен.

— Не забравяй Акела! — Борис гледаше плахо. Колкото повече искаше да изглежда спокоен, толкова по-малко, му се отдаваше.

— Днес Акела е друг човек — каза той.

Съветът започна веднага. Предложението на Каров беше първо в дневния ред. Инвеститорът прочете условията и отстъпи думата на председателстващия.

— Постъпило е предложение от Васил Каров за създаване на колектив под негова консултация. За проектант е посочен Борис Попов. Има ли предварителни възражения? — нямаше възражения нито по този въпрос, нито по последвалите. Акела, беше дошъл да защитава свои проекти и не обърна внимание на тяхната оферта. Съветът узакони колектива и ги освободи двадесет минути след почването на заседанието.

— Не очаквах, че ще мине толкова добре — каза Борис.

— Асен ги научи да не ни пречат.

Каров говореше в множествено число, включваше го в групата и видя благодарно изражение на лицето му.

— Имаш ли работа? — попита той.

— Мария чака да научи как е минал съвета.

— Обади ѝ се, че ще я вземем по-късно. Искаш ли да обядваме заедно? — Борис кимна. — Да идем до Раеви, малкият е болен, ще вземем Мария и ще хапнем някъде. Докато го уредиш по телефона, аз ще се кача при секретарките.

* * *

В канцеларията научи, че срокът на Районния комитет се съкращава с два месеца. Най-късно в началото на декември трябваше да започне фреското на калкана. Темповете го ужасиха. Още не беше завършил проекта окончателно, макар и да имаше доста приличен вариант, не беше оформил група, не беше договорил материали, нито тръбно скеле — може би най-тежкия проблем. А ако опита да говори с Мария за бившия ѝ мъж, Станой... не помнеше второто му име, този, който Асен беше наел при изпълнението на модна къща „Диана“? Нетактично? Каров харесваше Мария. Имаше нещо тихо и приятно в нея и не би желал да ѝ припомня един брак, който ѝ беше донесъл

само унижения. Кой би могъл да се справи с изпълнителската работа? Някой сръчен мъж с вкус и парични нужди. Някой като брата на Адриана... Велин беше негодник, но за разлика от Москов, когото мразеше откровено, към Каров проявяваше декларирана симпатия. Велин беше подходящ човек.

„Как ли се чувстваше Асен, когато уреждаше за мен това, което аз се готвя да направя за Борис Попов, за бившия му роднина Велин?“ Смъртта на Москов респектиреше суровата му природа, не би посмял да му прикачи „тенденциозна подлост“. „Асен беше по-добър от нас!“ или Васил Каров предпочиташе да мисли така? „Няма смисъл да се боря сам, няма нужда да се превръщам в добър войник. Нека остана между близки, както правеше Мостов.“

„Аз се превърнах в оплаквачка.“ Каров се приближи до телефонната будка. Борис говореше с Мария, беше щастлив и не го криеше. Наричаше я „моето момиче“ и нежността му не подразни Васил Каров, напротив.

* * *

Лилда ги въведе в хола. В спалнята седеше мадам Розева с куки за плетене в ръце. Въпреки френския си произход, излъчваше английска строгост.

— От какво е болен?

— Ангина. — Лилда се стараеше да изглежда ласкава. — Нищо страшно. Децата често боледуват. Ще пиете ли коняк?

Борис кимна. Васил не възрази, въпреки че искаше да напусне час по-скоро тази къща. Александър спеше. Надвесен над леглото му, Каров се мъчеше да изпита бащина обич, но единственото чувство, което откри в себе си, беше неприязън към мадам Розева и желание да ѝ наговори грубости.

— Не го буди. — Лилда хвана Васил за лакътя. — Сънят лекува.

Каров се освободи по-грубо, отколкото би останало незабелязано, потъна още по-навътре в лошото си настроение, все пак я последва в хола.

— Нещо сериозно? — попита Борис.

— Не — каза Лилда. — Използвах случая да подсетя Васил, че има син. — Почака миг-два, но като се увери, че провокацията ѝ ще остане без последствия, добави. — Запознал си се със Зоя?

— Да.

— Сега си обяснявам някои неща... — Лилда се обърна към Борис. — Каза ли ти, че се разделихме?

— Досетих се.

— Прави любов с едно момиче, което може да му бъде дъщеря. Педофилията е подсъдна драги!

— Зоя дойде да ми се оплаче, че си ѝ откраднала годеника. Ако някой е под угрозата педофилия, това си ти.

Изражението на Лилда се промени и изостри. Каров се опита да открие какви чувства го променят, но освен инат не различи друго.

— Нямам връзка с това момче.

— Тия басни — на Зоя. Тръгваме, Борисе!

— Имаме делови въпроси! Трябва да потвърдиш поканата за Рио.

— Никаква покана няма да потвърдя.

— Какво ти струва да ми направиш това удоволствие? Знаеш, че искам да замина.

— Баща ти има възможност да го уреди. Аз имам работа тук.

— Няма да ми отпуснат валута.

— Съжалявам. Хайде, Борисе!

Борис се суетеше и Каров разбра.

— Какво има?

— Най-добре е да взема Мария и да се срещнем в клуба.

— Аз съм разкъсана от колебания — каза Лилда, когато останаха сами. — Гордея се, че съм твоя жена. Ще ми повярваш ли, мога да полудея при мисълта, че някога ще се разведем. Не можеш да понасяш това поколение, нали?

Каров не отговори.

— Луда съм за това момче, но толкова бързо ми омръзва, че ми идва да плача. Понякога си мисля, че съм луда. Наистина! Антон говори с преклонение за тебе. „Искам да бъда като Каров — казва — искам да ми е все едно какво става около мене, как расте синът ми, къде ходи жена ми, защо умират приятелите ми. Това е егоизмът на твореца!“ Една вечер свършихме цигарите. Антон отиде да купи от бара на кинодейците. Видял те със Стив Дяков, каза: „Празен бар и

само те двамата. Не ги интересуват нито жени, нито хората наоколо. Пълни са със себе си. Гледах Каров, упорито, агресивно. Когато погледът му попадна върху мене, имах чувството, че вижда през тялото ми нещо на пода. Дяков казваше: — Никой не знае как най-добрият парфюм ще седи върху дадена кожа! — На пръв поглед изречение без смисъл, но всъщност значи много. Те говориха за индивидуалния експеримент.“ Помниш ли този разговор?

— Да — каза Каров.

— Направил си му впечатление. Той не е глупаво момче, млад е, страда от красотата си. „Не мога да понасям да се отнасят с мене като с икона!“ Харесва ли ти тази фраза?

— Не е лоша.

Лилда мълча няколко секунди.

— Какво ще стане с нас, Василе?

— Не е ли ясно?

— Твърде горд си да изтърпиш това... увлечение? Как мислиш, можеш ли да почакаш?

— Не — каза Каров. — И не защото не мога да почакам, защото няма смисъл.

— Не те разбирам!

— Ти никога нищо не разбираш.

— Искаш да се отървеш от мене!

„Трябва да си ида веднага — мислеше Каров. — Арогантността ѝ ще стигне дотам, че ще поиска съчувствие в прелюбодеянията си!“

— Не може да няма смисъл в усилията на двама души да останат заедно.

— Нямам нито време, нито желание да ти обяснявам елементарни истини. Аз съм твърде честолюбив, за да бъда твой съпруг.

— Защо се оженихме?

— По най-различни причини.

— Искам да знам.

— Когато замина, останах с впечатление, че животът ме е ограбил. Малко хора знаят, че моята опозиция е мъка. Когато се върна, Асен ми помогна да се разконсервирам. Добре, а после? После илюзиите имат грижата да се запазят илюзии. Всяка умна жена на твое място би разбрала що за мъж има до себе си. За жалост ти си глупава, а

още по-жалко е, че късно го разбра. С тебе е свършено, но Александър ще ни принуди да се виждаме.

— Това е една от причините — каза Лилда. — Какви с другите?

— Гледайки Адриана и Асен, вярвах, че са постигнали хармония. Харесвах ми физически, намирах прекрасно красиви хора да се съберат и да създадат красиви отношения. В разрива им имаше неща, които не проумях. Сега ги изпитах на гърба си. Знаеш ли каква е трагедията на съвременното семейство? Непрекъснато състезание за налагане на личния егоизъм с цялата му бруталност. Мога да приема твоята връзка сега, когато съм наложил превъзходството си. Ако ти се разделиш с малкия и останеш при мен, рискуваш да бъдеш бита физически. Онези шамари бяха пълната ти разруха. Ако знаеше как да ме ангажираш като баща, може би щеше да запазиш някакъв шанс. Ти ми внуши, че съм излишен, по-скоро пречка, отколкото необходимост. Какво ми остава? Съдът ще го повери на тебе. Моят изход е да превърна в пари идеята за сина си и да го забравя. Един мъж обича дете само от любима жена.

— Обиден си, Василе! Даваш ли си сметка, че това е първи ни сериозен разговор? Много време загубихме в приказки за пари. Шамарите... едва след тези шамари повярвах в този Васил Каров, за когото ми говореше Асен.

— Не искам да слушам глупости! — Каров стана. — Мързи ме да се разправям с адвокати, със съдилища. Подай молба за развод, аз няма да възразявам. Прекъсвам всякакъв строеж. Мога да ти дам документ, че нямам претенции върху вилата. Оставам в ателието и запазвам колата. Имам неприятното чувство, че имитирам Асен, но изглежда животът ни се стича до подобни обстоятелства.

На вратата Лилда го спря.

— Какво ти струва да ми помогнеш за Бразилия?

— Нищо, аз няма да пътувам.

— Нека подам документите от твое име. Винаги ще намериш аргумент да се откажеш.

— Подай — каза Васил.

Лилда извика след него:

— Обичам те!

Каров забърза крачките.

- Коя дата е днес? — попита Зоя.
- Пети декември.
- А ден?
- Петък — отговори Каров.
- Излиза, че пети ден сме тук.
- Така излиза.
- И все вали?
- Вали.
- Поне да валеше сняг. Щяхме да се разхождаме, когато...
- Не сме в леглото?
- Да — каза Зоя.
- Да слезем в ресторанта.
- Ако слезем ще ям. Не искам! Ти гладен ли си?
- Не.
- Мислиш ли, че отслабнах?
- Може би. Не искам да отслабваш.
- За да бъда пухкаво ангорско коте?
- Да.
- Говори ми мили глупости. Кажу ми, че съм пухкаво коте-моте!
- Стар съм за толкова мили глупости.
- Не си стар. Може би в лицето, но в тялото си като момче.
- Стар съм. Само аз знам колко съм стар, като те гледам какво пухкаво коте си.
- Ето ти милите глупости. Дай една цигара! Тази вечер ще се напия. Колко пари имаш?
- Пари ли искаш?
- Искам да знам дали ще ни стигнат.
- За какво да ни стигнат?
- Ами за всичко. За ядене, за пиене, за глупости. Нали ще останем още девет дена?
- Бъди спокойна.
- Значи мога да правя каквото си искам?

— Можеш.

— Обичам те! Не ми се пуши. Видя ли каква козметика докараха? Щом си толкова богат стар чичо, купи ми едно „Фиджи“. Струва четиридесет лева.

— Ще ти купя.

— Хайде да станем! Ще ми купиш едно „Фиджи“ и ще ядем. Нещо малко, кажи им да ни направят нещо, което го няма в листа. Готвят все отвратителни неща. Кога ще дойде Камен? Камен бармана.

— Довечера.

— Жалко, пие ми се нещо. А защо не идем някъде другаде? Например до Простор или до Щастливеца?

— Трябва да обикалям цяла Витоша. Не ми се кара в такъв дъжд.

— А до Копитото?

— До Копитото може.

— Добре тогава. Обличаме се, купуваш ми „Фиджи“ и Копитото. Решено?

Каров прокара ръката си по гърдите ѝ, но Зоя го отстрани и изтича в банята.

— Обличай се!

— Рано е.

— Не е рано. Гладна съм. От любов се огладнява страшно, донеси ми една запалена цигара! „Тихият кът“ е толкова мрачен, когато вали дъжд.

Каров дръпна пердето. Есента и зимата се бяха слели в един сезон. Валеше дъжд, влагата проникваше навсякъде. Резедата на БМВ-то блестеше под капките като слюда. Каров се загърна в якето и притича до колата. Огледа гумите, картината му се стори задоволителна, но бензинът беше на края.

— Докато купиш одеколона, ще се върна. Слизам за бензин.

— Не се бави! — това можеше да бъде гола любезност, но Васил го схвана като страх от самота и подкара с максимална скорост за мокър планински път.

Велин прие предложението. Хонорарът му се стори толкова висок, че започна да заеква. Каров опита да му издейства заплата, но срещна съпротивата на Съюза. „Фреското е пробно. Ако се справи, ще му осигурим ритмична изпълнителска работа.“ Васил потърси Адриана. Срещнаха се в едно кафене около Семинарията. Адриана

дойде с Жак. „Умореният тигър“ беше във фланелен костюм с цвят на циклама, капризна дреха, която би изглеждала добре на малко хора. Личеше, че помни конфликта от бара на кинодейците. Очите му, обикновено цинично премрежени, сега гледаха с откритая неприязън.

— Трябва да положи усилия и добросъвестно да изпълни сроковете. Ще има сигурна и добре платена работа. Моите стени му стигат да надхвърли годишен хонорар от десет хиляди лева. Съюзът ще се погрижи да не стои със скръстени ръце и после.

Адриана, загрижена за непрокопсания си брат, се впусна в благодарности. Каров ги чуваше с половин ухо, не изпускаше от очи Биджерано. Чувстваше растящия градус на лошото му настроение. „Москов не е лъжица за устата ти“ — беше казал Каров и очакваше закъснялата реакция като отговор именно на тази реплика. Не се излъга.

— Странна игра! — каза Жак. — И ти, и Асен полагате извънредни усилия да изглеждате благодетели. Един ден ще разбере какво преследваш. Целта ти не е толкова благородна, отколкото мисли Ада.

Васил беше подготвен за провокацията.

— Прав си! Колкото повече хора ангажирам с благодарност, толкова по-добре се чувствам.

— Не вярвам! — гласът на Адриана прозвуча наивно. Досмеша го.

* * *

Наля бензин и се върна. Завари жена на неговата възраст; облечена модно, с натрапчив грим и предизвикателно деколте, от вратата разбра, че това е майката на Зоя.

— Сетихте ли коя съм? — попита жената.

— Да.

— Нямам намерение да вдигам скандали.

— Ще бъда благодарен.

— Седнете. Зоя отиде да си купи парфюма. Ще ни чака в ресторанта.

Каров свали якето, извади цигарите си, седна срещу нея.

— Казвам се Каров.

— Весела Ризова. Някога бях манекен при вашия приятел — Москов. С вас ще бъда откровена... Случвало се е да бъдем и по-близки.

— Любовница?

— И така може да се каже. — Весела Ризова се усмихна.

„Тъжно“ — помисли Васил в първия момент и „мръсно“ — когато я разгледа внимателно.

— Асен е покойник. Разчитам на дискретност.

— Не се безпокойте.

— Вие сте известен мъж, Каров. Цяла София знае, че ходите с дъщеря ми.

— Преувеличавате!

— Зоя става красива жена... Не ме тревожи, че се люби с вас. Тревожи ме друго.

— И какво е то?

— Какво мисли да прави? Да работи, да следва? Тревожи баща си, макар че привидно е вдигнал ръце и не се занимава с нея.

— Очаквате аз да я ориентирам?

— Трудно ли ще бъде?

— Не знам. Нямам представа какво би могла? А Вие?

— Аз още по-малко. Бих могъл да съм ѝ от полза единствено ако се опита да рисува. Да сте забелязали такива напрежения?

— Не.

— Аз също. Трябва да я питаме.

— Човек не може да я предизвика към сериозен разговор. Когато разбрах, че се е разделила с Тони и е дошла при вас, помислих: „Каров е сериозен човек. Жената около него би се срамувала да лентяйства!“

— Разочаровах ли ви?

— Откровено казано — да!

— Очаквахте аз да се свържа с вас?

— И да, и не. Не сте от типа хора, които се раздават. Асен може би, вие в никакъв случай!

Каров изпита симпатия към тази жена. „На нейно място аз бих се държал по-грубо!“ Весела Ризова имаше всички основания да го мрази, вместо това сядаше с него да обсъди бъдещето на дъщеря си. Говореше спокойно, декламираше ако не симпатия поне разбиране и

Васил беше длъжен да се чувства благодарен, ако истинското чувство, което изпитваше, не беше най-обикновено отегчение.

— Аз съм зает. Невинаги работя, но почти винаги главата ми е заета с нещо. Професията е такава, че не дава миг отдих. Това е една от причините да не помисля за... бъдещето на Зоя. Другата, естествено, е егоизмът, за който току-що говорехте.

— Не бива да ме разбирате зле. В края на краищата аз съм майка.

Тогава нещо „подбъзна“ Каров да каже онази реплика, която събори всички прегради между тях.

— Ще ми позволите ли да ви викам „мамо“?

Зоя ги завари седнали един срещу друг, изпадащи в припадъци от смях колкото пъти срещнат очите си.

— Вие сте луди! — каза тя, — това е климактериум!

Вечерта Каров изпрати Весела Ризова. Зоя остана на „Тихия кът“. На връщане мина през кафенето на Съюза и научи за внезапната смърт на Акела. Беше починал същия ден, рано сутрин, докато насапунисвал лицето си за бръснене.

Погребах го като държавен мъж. Изложиха тялото за поклонение, правителството мина да изкаже съболезнования, застана на „почест“ при ковчег, после се занизаха културни дейци от всички браншове. Когато ритуалът свърши, понесоха тялото към гроба. Васил Каров видя всички художници, които познаваше, но единствения човек, който разпозна в тълпата и който би желал да върви до него, беше Стив Дяков. Изравни се и Стив го хвана под ръка.

— Тази смърт не те разстройва, нали?

— Акела беше голям човек — каза Каров. — Не го обичах, но винаги съм знаел, че е епоха.

— Не очаквах да те срещна тук.

— И аз не вярвах, че ще дойда. Ти защо си тук?

— Изпращам в гроба един от главните врагове на Москов. Искам да видя кой ще присъства. Тук ли са Денев, Борис Попов?

— Да.

— Асен би ли присъствал?

— Не. Конфликтът им беше твърде дълбок.

— Адриана е била любовница на професор Андреев.

— И това ли успя да научиш?

— Тя ми каза, че не бих могъл да напиша сериозна книга, ако не науча всичко. Ще ми отговориш ли на един въпрос?

— Казвай!

— Правил ли си любов с Вера Манолова?

Стив се вреше навсякъде, като куче се завираше по дупките. Каква книга би могъл да напише? До каква степен Асен се поддаваше на анализ? Лекотата, с която живееше, чара, който притежаваше, парите, които печелеше като на шега, амбициите, които толкова дълго потискаше, всичко това беше Асен Москов и въпреки това не всичко. Любовта му към Адриана и наивната лековатост, с която я загуби, отвлечението от майка му. Куражът в битката срещу Акела, всичко беше Асен Москов и въпреки това нещо се изплъзваше. Някакъв много важен детайл се губеше в тази характеристика. Почтеността? Може би Асен беше най-почтеният човек, който беше срещал. Дори механизмът, който изгради около конкурса на модната къща, начинът, по който парира Акела в съвета, имаха почтена и хуманна цел.

— Въпросът ли те затруднява?

— Какво? — Каров беше забравил Стив Дяков. Мисълта му беше направила лошата шега да го върне няколко години назад и сега отговорът му би бил повече от съмнителен. — Вера Манолова? Виждал съм я два пъти. Една нощ в дома на Асен и по-късно след смъртта му в кафенето на Съюза.

— Можеш ли да се закълнеш?

— Отдаваш ли значение на клетвите? Мога, разбира се! Кълна ти се, че никога нищо общо не съм имал с Вера Манолова!

— Защо те мрази?

— Смята, че съм се отнесъл зле с Асен.

— Има ли основание?

— И да, и не. Отговорът е дълъг.

— Аз не бързам.

— Отказах една услуга няколко дена преди смъртта му.

— Каква сума поиска?

— Пет хиляди лева.

— Мълвата твърди, че ти е помогнал да спечелиш над тридесет хиляди.

— Не разбрах в какъв момент ги иска. Имах други грижи, отнесох се повърхностно, бях свикнал да мисля, че може да се оправи

с всякаква ситуация. Всъщност не знам, нищо не знам вече!

Началото на колоната спря, бяха стигнали гроба.

— Ще останеш ли? — попита Стив. — Отивам да чуя речите.

Каров остана сам. „Какво правя тук? Защо не вървя по дяволите?“

— Здравей, Василе! — вдигна глава и видя затлъстялото лице на Владо Матев. — Виждаме се от погребение на погребение.

Матев отмина. Проследи го, докато се смеси с хората и тръгна в обратна посока. „Акела умря. Умря както живя, със смърт, за която можеш да му завидиш. Да умреш в момента, когато се готвиш да станеш по-красив... прекрасна смърт! Беше живял пълнокръвен живот, пълен със слава, знаеше и върхове, и пропасти, беше участвал във войната и се беше върнал с орден за храброст, беше приел революцията и беше между първите, които я проведоха в художественото мислене на нацията. Каров помнеше с какво възхищение гледаше ранния Андреев. После животът му изигра прастарата си шега, позволи му да остарее. Противно нещо е старостта! Човек губи енергия, чувство за мярка, за съвременност. Акела не направи изключение и се превърна в ретроград. Започна да изключва студенти за модернизъм, написа статия, в която нарече абстракционизма идеологическа диверсия, взе да преследва всяка деформация на формата. Каров още не можеше да си обясни как завърши академията в най-мрачния ѝ период, когато Акела беше ректор. «Каров е объркан и разложен тип — казваше Акела. — Но има талант, а талантът винаги намира път към истината.» това беше причината да не го изключат от академията. Човек с уважение към таланта би трябвало да страни от явни бездария, готови лакеи, като Владо Матев. Акела ги толерираше. Какво ги свързваше с Асен Москов? Властният сатир Андрей Андреев и деликатният Москов? Дали това, което ги свързва на времето, не ги превърна във врагове после? Вкусът! Докато вярваше във вкуса на Акела, Асен го поддържаше, даваше му кураж, опитваше да оправдава сатрапските му припадъци... До деня, в който загуби доверие. Тогава посегна на любовницата му, тогава проведе прословутата си битка, в която загина физически, осъждайки на смърт отживялата естетика на Акела. На пръв поглед плах човек, Москов не се страхуваше да воюва. Акела умря по-рано, умря в схватката си с него. Съдбата на Васил Каров,

кариерата му, успехът, охолството, всичко това се разреши в двубоя между Асен Москов и Акела. Първият отдавна беше в гроба, вторият щеше да бъде спуснат днес. Стълкновение с ужасяващи жертви!“

Каров тръгна към гроба на Москов. „Какво ще му кажа — мислеше трескавият му мозък. — Асене, ще кажа, посрещни Акела, не те преживя старият сатир!“

* * *

Отдалече видя превития гръб на жена, подреждаща цветя върху гроба на Москов. Помисли, че е Адриана, но като се приближи, разпозна Лилда.

— Какво правиш тук? — попита Каров.

— Чакам те.

— Откъде знаеш, че ще дойда?

— Би било подло да не дойдеш! — Лилда го целуна по бузата бегло, дори служебно — помисли Васил. — Седни! Искам Асен да чуе това, което ще ти кажа. Започнах да ставам мистичка.

Васил седна на пейката. Лилда се отпусна до него, кръстоса крака, запали цигара.

— Беше ли на гроба на професора? — попита тя.

— Оттам идвам.

— Има ли хора?

— Съсловието.

— Обичах Асен, беше най-близкият ми приятел. Тази смърт е възмездие. Този тип беше косвената причина за смъртта му.

По своя път и без давление Лилда изказваше на глас една мисъл, която го защитаваше вече близо година. Акела, и никой друг беше виновен за смъртта на Москов. Това трябваше да знаят и Вера Манолова, и Адриана, всички! Васил забрави Лилда, за втори път позволи на мисълта си да остави сам партньора му. „Аз отказах пари на Асен, защото няхах време да ги тегля в деня, когато му трябваша. Не разбрах угрозата, която виси над него. Откъде-накъде се чувствам виновен за тази смърт? Никой от нас не разбра истинската роля на Акела може би освен Вера. Както аз, така и тя би трябвало да знаем

колко горд човек беше Асен и колко трудно понасяше проникване «Вътре».

— Разделих се с Антон — каза Лилда.

— Какво? А, Антон... Напусна ли те?

— Няма да те лъжа — отговори Лилда. — Антон е капризен като жена, но истинската причина си ти.

— Що за глупости, моля ти се! Чувал съм всякакви обвинения, но да ме държиш отговорен за разрива с любовника си!

— Не те държа отговорен. Антон ме напусна, защото не иска да ти причинява мъка. Казва: „Каров е голям художник, не искам да развалям семейството му!“

— Какво искаш от мен? Писмо до него? Да му пиша да те приеме?

— Намразил си ме, Василе!

— Остави високопарните приказки! Какво искаш?

— Антон ще ти отнеме Зоя. Познавам го. Само да й свирне и ще дотича.

— Така да е. Какво мога да направя?

— На твоє място, ще взема Зоя и ще я замъкна на края на света. Да не мислиш, че „Тихия кът“ е много скришно място? — Васил се усмихна неволно. — Не се смей! Ако това момче не се върне при мен, ще умра! — Гласът ѝ затрепери, Васил я погледна в очите. Лилда изглеждаше зле, предателските бръчки около очите ѝ се бяха размножили, нямаше грим, занемаряваше се. — Знам, че ще върне Зоя. Няма да я намериш горе.

Васил Каров стана.

— Значи така е трябвало! — каза той. — Подаде ли молба за развод?

— Не съм, нямам време за нищо. Този идиот ме побърка. Александър е с нашите във Ветрен. От три дена седя до телефона и чакам да се обади... Не мога повече, Василе! Направи нещо!

Каров я поведе по пътеката. Заобиколиха централната алея, можеха да срещнат връщащите се от погребението на Акела. Качиха се в колата. Лилда не издържа, сълзите и потекоха, спазъм раздра гърдите ѝ и предизвика истерично ридание. Васил потегли. „Къде отивам? Кога престанах да обичам тази нещастница?“

Каров се включи в движението, даде газ. Лилда седеше притихнала до него. Отмина центъра, излезе на булевард „Тотлебен“. Лилда го погледна, хвана погледа ѝ и двамата знаеха къде отиват. До „Тихия кът“ не размениха дума. Васил въртеше радиото, търсеше музика и чувстваше увеличаващата ѝ се тревога, Лилда отказа да слезе от колата. „Ще чакам тук“ — каза тя. Каров тръгна към бунгалото сигурен, че Зоя я няма, затова и отсъствието ѝ не му направи впечатление. Беше събрала багажа му, оправила леглата и оставила бележка: „Връщам се при Антон. Зоя.“

Каров седна. Не почувства нито разочарование, нито мъка. Зоя беше дошла сама и сама си беше отишла, по-лошо беше, че нямаше нито настроение, нито нерви да съобщи това на Лилда.

На двадесет и осми декември инвестиционната комисия прие стената на Борис Попов. Това, което се хвърляше в очи, беше несъмненото влияние на Акела. Борис беше импровизирал професора, беше удължил фигурите, използвайки като похват вратовете — колони на Моделиани, но оттам нататък цялостното третиране на темата, детайлите, които съставляваха почерка, помпозността на героиката, бяха изцяло цитати от Акела и не издаваха автор. Каров не сподели впечатлението си дори с Дяков, с когото се среща по-късно същата вечер. Поздравя Борис, взе Велин и го остави да се радва на триумфа си.

— Жена ти заминала за Бразилия? — започна полусведение полувъпрос Велин.

— Да.

— Детето при теб ли е?

— При родителите й. Наели са жена да го гледа.

— Сега, като свърших с Борис, имаш ли предвид нещо ново? Няма да ме изоставиш, нали?

— Как работихте?

— Не се оплаквам. Рано е да се оплаквам. Има ли някакъв шанс да взема самостоятелен проект? Не веднага, след година, две?

— Отсега никой не може да отговори.

— Борис ме „удари“ с хиляда кинта. Мислех да изпискам. Ади ме посъветва да ги прежаля.

— Права е.

— Очаквал си изложбата на Асен да има успех.

— По-вероятно е да има. Мъртвите не пречат никому.

— Какво кара Вера да мисли, че катастрофата не е нещастен случай?

Каров почувства нервния реотан в крака си. „Това нагло копеле си позволява много!“

— А какъв е случаят според нея?

— Знаеш, че тя не говори с мен.

— Тогава какво те кара да мислиш... — Васил използва началото на неговата фраза и влезе още по-навътре в лошото си настроение. Велин почувства това и побърза да смени темата. — Вера се е сближила с Ивайло Денев. Ивайло е подхвърлил нещо на Адриана.

Това са сведения от трета ръка.

— Намеква за самоубийство, нали?

Васил паркира зад централните хали.

— Ще изпия нещо в Клуба на кинодейците — каза той. — Искаш ли да дойдеш с мен?

— Нямам пари.

— Аз те каня. — Каров все по-трудно потискаше досадата си. — И да приключим със смъртта на Асен. Хора като Москов не се самоубиват. Самоубиват се хора, които не знаят как да живеят.

Каров позна Антон. Това лице му беше направило впечатление и по-рано, но не го свърза с разказа на Лилда, сега си припомни всичко. Седяха със Стив подпрени на бара, на ъгловия стол пиеше това момче. Нахалната му красота се натрапваше веднага, когато откри, че малкият го разглежда. Реши, че е педераст, и престана да му обръща внимание. Велин избра маса в досадна близост, погледа на Антон вече шареше по тях. Каров спря на бара, купи цигари, а когато се упъти към масата, позна и Зоя. Беше пепеляворуса, изглеждаше отслабнала, като че ли пораснала. Пиеше кампари, отпиваше, когато срещна погледа му, задави се и кашля престорено и излишно дълго.

— Уплаши ме! — извика тя. — Не очаквах да те срещна тук.

— Пораснала си — отговори Васил. Тази среща го развесели. — Бялата коса ти отива.

— Това е Антон Гаев — каза Зоя.

— Чувал съм за вас.

— Заповядайте на нашата маса — в гласа на момчето имаше нещо от онази интонация, присъща на мъжете, несвикнали да им отказват.

— Аз съм човек на възраст. Ако ви е интересно, елате вие.

Антон скочи веднага, но Зоя се поколеба и това не убягна на Каров. Когато все пак стана и смени стола, лицето ѝ не беше победило смущението. Васил намести стола ѝ, почака да седне...

— Това е Велин Велинов, а това са Антон и... — в този момент името ѝ изчезна от главата му. По всяко друго време на деня, по всеки

друг повод би се сетил, по-точно, никога не беше го забравял, но в мига то беше на огромни разстояния от паметта му. От опит знаеше, че е излишно да се насилва. — Антон и неговата приятелка! — завърши представянето ѝ по-троснато, отколкото би искал.

Настъпи глупаво мълчание. Каров виждаше, че лицето ѝ пламти, че оскърблението тежи, че Антон, гледал нащрек сцената, не крие иронията си.

— Казвам се Зоя!

— Паметта ми изневерява. — Каров се усмихна, повика келнера.

— Какво ще пиете?

— Аз нищо. — Зоя се вдигна от стола. — Ще се върна.

— Обиди се — каза Велин. — Паметта невинаги подава информацията, която ни е необходима.

— Паметта игнорира само ненужната информация — отговори Антон.

— Невинаги. Забравял съм и много важни неща.

— Случаят не е такъв. — Антон говореше спокойно, като човек, свикнал да изказва мислите си, очакващ от другите да го изслушват. — Аз пия уиски.

— Ти, Велине?

— Все едно.

— Тогава да прием уиски! — каза Каров. — Една бутилка и всичко, което се полага с нея.

Когато келнерът отиде да изпълнява поръчката, Антон каза:

— Насилвате ли се да приемете компанията ми?

— Не — отговори Васил.

— Надявам се, че това не е гола любезност. Вашият приятел знае ли кой съм?

— Едва ли.

— И не мислите да му обяснявате?

— Не вярвам да го интересува... — Зоя се връщаше. Стори му се по-хубава, по-привлекателна от всякога. Отслабването беше изострило линиите на лицето ѝ, беше я състарило по онзи вълнуващ начин, по който остаряват двадесетгодишните момичета. Алкохолът беше засилил блясъка на очите, неволната обида разширяваше ноздрите, вълнуваше деколтето.

— Как намираш Антон? — попита Зоя. — Красив е, нали?

— Да...

— Не занимавай хората с мен — каза Антон.

— Сигурна съм, че Лилда му е надула главата. Права ли съм?

— Случвало се е да чуя нещо...

— Нещо маловажно, нали? Нещо, което сте забравяли веднага!

— гласът на Антон издаваше злобни интонации, очите му се насилваха в орбитите, но такива усилия предизвикват само сълзи. Каров едва се въздържаха да не му го каже.

— Името забравих случайно. Прекъсната връзка между мозъка и езика... колкото до вас... запомнил съм, че сте красив. Днес се уверявам лично.

Каров увлече Велин в разговор. Без да назовава имена, обясни защо смята стената на Борис Попов лоша, дори вредна.

— Питаш как умря Асен. В борба срещу този вкус. Изпълнителят няма вина, работи върху готови проекти, но ако има амбицията да бъде автор, трябва да се съпротивлява, да влияе, да променя вкус, да оспорва лекото съпротивление. Артистът избира от натурата само това, което го привлича истински. До такъв подбор се стига бавно, след къртовска работа. Тръгни по улицата, излез сред природата, прави го за спорт, мисли за жени, но дръж съзнанието си нащрек. Това, което подразни периферното зрение, това, което те наслади, без да го регистрираш, това именно е твоят вкус, това трябва да се превърне в твой стил. Ако застанеш пред статива с мисълта как да запълня тази дупка, по-добре зарежи картината. Човек става артист едва когато овладее умение и вкус и превърне в средство за борба с темата.

— Ненавиждам Борис — каза Велин.

— Ощетил те е.

— Видях го да израства в очите си, да се превръща в маниак. „Вяра в собствените сили!“ — много пъти съм я чувал тази фраза. Отнесена към Попов тя губи смисъл, изражда се в грубо незачитане на всичко извън него, в деклариране на творческа мощ, която липсва. Той притежава една от най-противните черти, които съм срещал у хората. Раболепен е с всички, от които зависи, и жесток с всички, които зависят от него.

— Толкова по-зле за Борис Попов. — Каров наля уиски на всички, вдигна чашата си за „наздраве“ и се върна към разговора. —

Беше близък с Асен. Уредих да му възложат стената, но за миг не съм се лъгал, че го правя заради него. Закъснял акт на признателност към Асен, нещо като преклонение пред паметта му. Звучи надуто? Докато съм в секция „Монументална живопис“, Борис няма да цапа стените на София. Ще спра и теб, ако се окажеш негоден.

— Преди да ме спреш, ще трябва да ми помогнеш...

— За какво мислиш, че съм те довел тук?

— Василе!

— Не скачай като петел. Плевенския мавзолей. Ще те включа като съавтор, ще направиш проектите, ще избереш темата, разцветките, всичко. Ако успееш, ще ги принудя да признаят дебют. Ако мине без корекции, ще пиша името ти пред моето и ще остана консултант. Ако се наложи да преработвам проекта, ще те опитам трети път, на друга стена.

Каров виждаше, че Велин се задъхва от радост, че настроението му прави впечатление на Антон и че малкият е започнал да се вслушва. Велин не се владееше. Това суетно момче беше толкова развълнувано, че беше престанало да се интересува как го възприемат околните.

— Какво те кара да ми помагаш? — попита той, насилвайки дрезгавия глас.

„Наистина, какво ме кара да се заемам със съмнителни начинания?“ В ресторанта влезе Стив Дяков. „На никого не бих се зарадвал повече!“

— Дяков! — извика той. — Стив!

— Зает ли си? — попита Стив.

— Почакай ме, ще отидем да вечеряме.

Стив се подпря на бара и заразглежда компанията с присъщото си нагло любопитство.

— Ще отговориш ли? — Велин гледаше на бягството му като на заплаха.

— Ако Асен наднича отнякъде, би бил доволен. Уверявам те, че това е единствената причина. Плащам, моля!

— Няма да Ви позволя да платите бутилката — каза Антон.

— Кой ще я плати?

— Аз!

Сервитьорът дойде на масата.

— Работите ли, Гаев? — попита Васил, но гласът му издрънча метално и Стив наостри уши.

— Следвам.

— Тогава баща ви ще плати бутилката. Как мислите, мога ли да приема?

Антон отбори уста, но тежкият поглед на Каров го накара да се откаже.

— Не обичах Асен! — Велин продължаваше да не вижда нищо извън вътрешните си вълнения. — Длъжен съм да ти го кажа.

— Знам... — Васил плати, прибра рестото, цигарите си. — Това не би променило отношението му. Спомни си Жак. Ако е още жив и разнася из града маниашките си костюми, причината е пак Асен Москов!

— Преувеличаваш!

— Не мога да обсъждам Асен с тебе. Искам да знаеш, че ако си срещал значителен човек, това е бил Асен Москов!

Каров стана, кимна на Антон и Зоя и отиде при Стив.

* * *

Вечеряха, пиха бяло вино, говореха незначителни неща. Заведението започна да се пълни, стана шумно, върнаха се в бара. Велин си беше отишъл, но Зоя и Антон продължаваха да пият уиски на същата маса. Подпряха се на бара. Усмивката играеше по лицето на Стив, и знаеше точно какъв въпрос ще зададе.

— Не бой се — каза Стив. — Няма да те питам известни неща. Искан да се уверя, че това е момичето, което срещнах по стълбите у вас. — Каров кимна. — Има ли смисъл да ти казвам с кого съм срещал малкия?

— Не. — Каров се усмихна приветливо, но беше шокиран от реакцията на Дяков.

— Ти си с понижена чувствителност. Дълго мислих откъде идва спокойствието ти, къде намираш сили за работа при всичките камъни, които ваят на главата ти... смърт на близък приятел, разрыв с жената и т.н.

— Не се занимавай с мен! — Каров опита да го прекъсне, макар че беше започнал да мисли върху думите му и с тревога откриваше, че е чул истината.

— Не мога да напиша книга за Москов, без да те познавам добре. Колкото повече те разбирам, толкова се задълбочава страхът ми. Ако ти си бил най-близкият човек на Москов, тогава неговият образ е пълна измама. Думите ми нямат за цел да те наранят?

— Е, и? — каза Каров.

— Не съм срещал човек, който познава Москов и не му е лично задължен. На един е помогнал в кариерата, други е облагодетелствал с пари, борил се е срещу професор Андреев, срещу някой си Киряков, но и в двата случая мотивите му са повече от благородни. Знаеш ги, нали?

— Никой не ги знае по-добре от мене.

— И ти си между тези, които дължат ако не всичко, то поне значителна част от успеха си на Москов. Ще го признаеш ли?

— Никога не съм го отричал?

— Москов е говорел за тебе като за най-близкия си приятел. Чувал ли си го да те квалифицира така?

— Естествено.

— Ти също си употребявал този израз по негов адрес. Ще отречеш ли?

— Не.

— И какво излиза? Че ти и той, съученици, състуденти, колеги едва ли не сте се моделирали по един тертип. Така ли?

— Горе-долу.

— Москов е мъртъв, нямах случая да го видя, но теб познавам достатъчно, за да се усъмня в него. Ти си краен егоист, безогледен към всичко, което не се отнася до личната ти суета, дом, кариера, контакти, няма значение. Ти си чакал Лилда десет години, заради нея отказа помощ на Асен в най-тежкия момент от живота му, ти си бил луд за тази жена. Така ли е? Не очаквам отговор. Постави се на мое място. Когато тя реши да те напусне, ти не промени нито настроението си, нито темпа на работа, нито навиците. Как би обяснил връзката си с това момиче, лекотата, с която даваш бащински съвети на любовника на жена си... Има едно-единствено обяснение, ти си човек без сърце! Ти не си обект на моя интерес, но ако най-близкия приятел на Асен Москов е бил Васил Каров, тогава портретът, който си съставих за

Москов, е инфантилен и лъжлив. Не мога да го изписвам като съвременен Христос, като безкористната кротост, като абсолютната доброта съпътствана от трезв ум и чувство за реалност, ако го съпоставям с теб. Разбираш ли в какво се състоят проблемите? — Каров кимна. — Обясни ми тези противоречия.

Каров мълча много дълго. Асен Москов, всичко се въртеше около него, целият му живот доби този знак. За добро или за зло, той легна като кръст върху гърба му и всякакви опити да се освободи доизграждаха и без това неласкавата представа за него. „По дяволите представата им за мен! По-лошо е, че не мога аз, Васил Каров, да се отърва от горчивия вкус на вината!“

— Асен знаеше много от пороците, които ти ми приписа, но те не го интересуваха. Дребното ровичкане не беше негова работа, той ни приемаше като владетел поданиците си, беше готов да ни прощава, предварително известен за нашата подлост, вътрешна мизерия. Ще бъде грешка да съдиш за Асен по мен. Той не приличаше на никого, той беше Асен Москов. Да напишеш книга за него, значи да се издигнеш над клюката. Той съществуваше в тази кал, без да се оваля в нея, той беше красотата, той беше красив мъж, живя красиво, общуваше с красиви жени, грижеше се за разкрасяването на хора и умря красиво. Не виждам причина, пишейки за него, да се ровиш в мен.

— Поставяш ме на място?

— Казвам ти истината. Имам много недостатъци, но не лъжа.

Този път Стив Дяков мълча дълго, а когато вдигна глава, очите му бяха загубили предизвикателния си блясък.

— Не знам как да ти го кажа, но модна къща „Диана“ се премести в сградата на леката промишленост. „Диана“ става френска гимназия. Министерството на просветата е решило, че разголена женска фигура не може да стои пред образователно заведение. Наредено е да бъде махната.

— А стената?

— Засега няма разпореждане, но очакват да последва... Знаеш в какъв смисъл, замазване и изписване на подходящ сюжет.

— Значи, Асен Москов е загинал напразно!

— Знаех, че това ще бъде първата ти реакция.

Васил Каров не очакваше такъв удар. Почувства треперене на тялото, гняв, зараждащ се като тайфун, бавно, като на шега, като че ли придружен от вътрешна музика.

— В този паметник е вложен смисълът на цялото ни съществуване! — Каров се вдигна от стола, остави десет лева за бармана и тръгна към вратата. Стив не опита да го спира, друг направи тази грешка. Антон Гаев скочи от масата си и препречи пътя му. Младото му тяло трепереше от нерви, напрегнатите му очи едва въздържаха сълзите.

— Бяхте груб с мене! — гласът му фалцираше, намирисваше на истерична сцена. — Трябва да ми се извините веднага!

— Остави ме на мира, момче!

— Не ме наричайте момче! Няма да позволя да се гаврите с мене!

— Не се гавря с тебе, остави ме на мира!

— Не ми говорете на ти! Чувате ли? Забранявам да ми говорите на ти!

Без външна проява на гняв Каров замахна, стовари тежък шамар върху възбуденото лице на момчето и го смъкна в краката на Зоя. Пил видимо повече, отколкото можеше да понася, уплашен и сразен от удара, Антон Гаев допълзя до стола, скри красивата си глава в длани и се разплака.

Каров поседя на вратата миг-два, кой знае защо, очакваше реплика или някаква намеса от Стив Дяков, когато такава не последва, сви рамене и излезе.

Изложбата на Асен Москов беше насрочена за дванадесети януари събота, в осемнадесет часа, но залата започна да се пълни близо час по-рано. Каров беше завършил подреждането предишния ден, сега използваше времето, за да пререди някоя стена, да размести картини, които биха изпъкнали по-добре от друго място, в залата влезе Вера Манолова.

— В сила ли е предложението? Мога ли да избира картини?

Каров кимна. Преструваше се, че гледа каталозите, че разлиства монографията, но очите му следяха тази жена. Вера се разходи из залата, хвърли бегъл поглед, после започна да гледа картините поотделно. Каров чувстваше вълнението ѝ, картините я бяха извадили от привидното безразличие.

— Ако разместим местата на „Равновесие“ и „Натюрморт с роял“, като че ли ще бъде по-добре? — Каров веднага схвана основанията на това предложение.

— Разместете ги — каза той.

— „Равновесие“ е тежка картина?

Каров свали платната, размести ги и се върна на масата. Вера продължи да гледа.

— Как мислите, Каров! — извика тя. — Публиката ще хареса ли картините?

— Надявам се.

— Как оценявате всичко тук?

„Какво да ѝ отговоря?“ — Каров беше нащрек с тази жена. С удоволствие би я видял да си отива. Присъствието ѝ създаваше смут, който не беше свикнал да чувства. „Какво ли обвинение ще ми хвърли в лицето?“ — мислеше, докато пресмяташе отговора.

— Не за първи път ви казвам, че ценя тези картини!

— Искам да го чувам непрекъснато — Вера седна до него. — Вие се сърдите. В кафенето бях груба, можете ли да ме извините?

— Няма за какво да се извинявате... Асен е странен художник, друг такъв не е имало.

— Каква реакция очаквате от критиката?

— Традиционната ще оцени изложбата като камерна.

— А авангардната?

— Не вярвам в такава критика. Няколко критици ще я изберат.

— Ивайло Денев?

— Да.

— Вие няма ли да пишете?

— Не подреждам мислите си писмено.

— Ще ви помогна.

— В смисъл?

— Вие ще ми обясните какво виждате, как са изпипани, в какво се състоят качествата, аз ще го напиша.

— Нищо няма да излезе!

— Защо? Четох монографията на Денев. Съдържа предимно общи приказки. От нея не може да се разбере през какви мъки е минал Асен или какво иска да каже. Можем да осветлим тази страна на творчеството му.

— Това значи, че виждаме едно и също в „Равновесие“ например!

— Важно е какво виждате вие. Статията ще носи вашия подпис.

— Не, няма смисъл!

— Има смисъл, Каров! Асен свършва тук, в тази зала. Картините ще потънат по домове и галерии, ще изчезнат завинаги, някои ще отидат у бившата му жена, при вас, при мен и той ще се окаже художник на тесен кръг любители, докато съвсем изчезне за професионалистите. След години дори по монографията няма да може да се възстанови това малко творчество. Предлагам да направим списък на движещите се картини, коя в кой дом отива, на какъв адрес, в коя държава. Да направим съвестен анализ, уверявам ви, дължим го на паметта му.

— Добре, „Луда вода“... Елате! — Каров я поведе. — Привидно весела картина, ярка цветова техника, широко движение на ръката, крупен шрих, това виждате, нали? — Вера кимна. — Оттук нататък започва проникването. Загубен фокус в перспективата. Усмивка — гърч, изливане на енергия, започнало с отприщана вода, превърнало се в изтичаща кръв. Виждате ли?

— След като го чуя.

Влезе журито.

— Предстои скандал — каза Васил. — Почакайте в кафенето.

Вера Манолова взе ръката му.

— Ще опитаме ли? Обещайте ми, че ще опитаме, Каров! Един ден ще бъдете щастлив, че не сте отказали.

— Добре. Ще опитаме. Нямам сили да ви откажа.

Вера понесе гъвкавото си тяло към вратата.

— Ще ви донеса кафе! — извика тя, заобиколи официалните представители на Съюза и напусна залата.

* * *

Изложбата мина без успех. Професионалистите бяха свикнали да гледат на Москов като на човек, занимаващ се с мода, схванаха посмъртното излагане като демонстрация на хоби, като жест пред една нелепа, ненавременна смърт. Това настроение се отрази на разпродажбата. Откупени бяха десет картини. Два портрета купи Каров, за Адриана и за монаха, „Луда вода“ за себе си. Картини взеха Денев и Станислав Манолов, пет платна получи Вера по предварително договаряне със Съюза. Това беше всичко. Пресата беше още по-хладна, задоволи се да информира за откриването на изложбата, но не допусна истинска рецензия между колоните си.

Откриването беше шумно и вяло. Ивайло Денев прочете объркано, задръстено от чуждици представяне. Каров пиеше кафе на масата с монографиите и разглеждаше тълпата. Освен официалните гости и представителите на съюзите, публиката приличаше много на тази, която присъстваше на Асеновото погребение.

— Как мислите? — Вера беше над главата му. — Триумф, нали?

Лицето ѝ сияеше, беше облякла официална рокля, изглеждаше по-млада, отколкото беше, по-хубава от всякога. „Чака го пълно забвение!“ — Каров обмисляше отговора, когато искаха да издигнат и да разхвалят някого, ангажираха пресата, телевизията, Каров го знаеше по себе си. Тук интересът беше служебен, церемониалът задължителен, вниманието куртоазно. „Не, няма да ѝ кажа това!“ — Каров остави чашата и се изправи.

— За това сме тук, за да подготвим триумфа.

Вера приближи, чувстваше парфюма ѝ, виждаше възбудената руменина, заляла лицето ѝ.

— Защо му отказахте пари? — попита смутено.

Желаеше да получи задоволителен отговор. Имаше нужда да вярва в дружбата на тези мъже.

— Не разбрах в какъв миг ги иска — каза Васил. — На другия ден, след два дни... бих му дал всичко, което имам... Току-що се беше родил синът ми, няколко часа преди това Лилда се върна от болницата. Не разбрах пред какво изпитание се намира. Няма по-нещастен ден в живота ми. Чувствам се мръсник, кълна ти се, не разбрах пред каква Голгота е застанал.

— Мисълта, че си го предал за пари, беше непоносима! — Вера мушна ръката си под лакътя му. — Знаеш ли кога се усъмних в представата си за тебе?

— Не.

— Когато разбрах, че при развода си оставил всичко на жена си. Сигурна съм, че Асен не е бил разменен за монети, поне не от теб.

— Кой ти каза толкова подробности?

— Каров? — Стив Дяков се промъкваше през тълпата.

— Не те видях досега — каза Васил.

— Церемонията ще става все по-безинтересна. Да пием по нещо?

Каров се готвеше да даде съгласието си, когато Вера каза:

— Каров е зает! Поканих го на вечеря.

* * *

Вечеряха в Клуба на архитектите. Разделиха се с уговорката да изчакат критиката и да се заемат с анализирането на картините.

— Какво те кара да мислиш, че Асен... чувала ли си го да говори за самоубийство? — Каров държеше вратата на пезото, приклепнал на тротоара, така че главите им бяха на едно ниво.

— Никога!

— Сигурна си, че смъртта му не е нещастен случай?

— Да.

— Странно! — Каров се изправи. — След погребението отидох на онова място... Асен е могъл да вземе онзи завой!

Вера запали колата, затвори вратата, свали стъклото.

— Аз бях на същото място преди погребението — каза тя.

* * *

Иван Янев, културно аташе в Берн, откри изложбата на Каров. По-късно картините щяха да заминат в Цюрих, Никозия, Атина, преди да се върнат в София. Вместо в Берн Каров отиде в Созопол. Преснима четири корабни снимки върху платна, опъна ги на рамки, прибра ги в багажника и замина. Термометърът се движеше около нулата, но още по пътя застудя, а на морето слезе под десет градуса. Настани се у Христос Ливанди, майстора на лодки, разпъна статива, но малката чугунена печка разкъсваше студа само на метър в диаметър и вкочанен, усещаш началото на треска, отиде в старото кафене. Изпи две „Плиски“ с горещ чай, дойде на себе си и се отпусна. До него висеше декоративна рогозка, така че да крие от раменете нагоре хората, седящи на съседната маса. Загледа се в ръцете: ръце пипащи чаши, палещи цигари, ръкостискане на ръце, видя дълги изящни пръсти, възлести, задебели от работа, спокойни ръце. Оставени да отпочиват, дейни и бързи като след ровене, нервни, плахи, всякакви. Прибра се в квартирата. Премести масата до печката, даде гръб на огъня и седна да рисува. През останалата част от деня и през цялата нощ търсеше смисъл на картината. Скъса стотина листа, докато стигне до решение. На разсъмване идеята доби окончателна форма. Корабът застана в средата на картината, превърнат в къща за мода, под ватерлинията разположи сграфитото, което с Манолов направиха за „Диана“, като постамент нарисува скулптурата на богиня Леда с главата на Асен Москов, крепящ с едната ръка кораба (подобно палячото на Пикасо от розовия период), самия кораб, обхванат от пламъци, разпадащ се, разбито пежо в краката на Асен Москов в пресен гроб, с чаша кафе в ръцете, цвилещи коне, оставени да търсят паша на паважа, хвърчаща козметика, рокли, обувки, модни журнари... когато свърши, натъпка печката с рисунките и легна с дрехите. Зави се, с каквото намери. Треската се засили. Когато на сутринта гъркът

донесе термометър, Каров разбра, че е много болен. Температурата приближаваше четиридесетте градуса. Грип, нищо особено, но пет дена го закова за леглото. Когато се вдигна, краката не го държаха, ръцете му трепереха, чувстваше се слаб, безпомощен. Не се реши да запали колата и да се върне в София. Петте дни прекара въвизиране в картината и реши да посвети цикъла на Асен Москов. Дълго мисли как да го нарече, докато в ръцете му не попадна разказ, на който се мъдреше латинското заглавие „Мемория етерна“, това беше най-подходящото заглавие. Студът намаля, но продължи да е под нулата, духаше мелтем и Каров избягваше да излиза. Майката на Христос, баба София, готвеше, купуваше коняк от бакалницата. Ходеше да пълни термоса с кафе, цъкаше с език, с изкуствените си зъби и цял ден бродеше като призрак из голямата къща на Ливандите. Братята на Христос плаваха из Атлантика, жените им работеха в консервната фабрика, децата ходеха на училище, така че баба София цял ден му правеше компания. Петимна за приказки, в началото непрекъснатото ѝ ломотене го дразнеше, но като падна температурата започна да се забавлява. Рисуваше катастрофата на Асен, припомняйки си нощта след погребението. „Вътрешната светлина“ — все още наричаше така чувството, което го обзе на онова място на градевското шосе. Каров заби носа на колата в тинята, като бивол на водопой, изписа заспалото село, потънало в летаргия и Асен Москов по корем, в полупрофил, в локва кръв, изтекла от устата му, която се спускаше надолу по руслото на реката, за да я превърне от жалка бара в буен порой. Баба София се кръстеше, колкото пъти погледне картините и на силния си гръцки акцент питаше: „Къде си видял кораб на сухо? Къде си видял кръв да тече равно? Кръвта се спуска в земята, светлината на човека иде от душата, през косата топли, през очите свети. Кръвта е черна, черна като земята...“ Каров започна да се заслушва. „Несрета те мори, момче, вина те газе, всичко грозно рисуваш, само мъртвото красиво! Не сърди Господа, момче! Не търси съчката в окоето на брат си, погледни гредата в своето око! Не е за съжаление мъртвият, той е при своя бог, на него му е въздадена правда, него го мерят така, както е мерил той на земята. Смири се, погледни света с окоето на твореца! Само онзи горделивец, лукавият, опитва да промени нареденото, затова се пържи в собствената си лой! Виж реда, подчини му се! Смокинята

не расте върху репей, това е казано отколе и отколе се знае, че кораби не вървят по камъни.“

Баба София не се задоволи с думи. Донесе Библията, отворена на Евангелието от Матей.

— Чети, безбожникo! — каза тя. — Тука е написано всичко за реда и законите.

Това беше първата среща на Каров със Светата книга. Библията стоя отворена на Евангелието, докато една вечер след безплодна работа, не взе да я прелиства. На четиридесет години Васил Каров с усилие се срам проникваше в иносказателността на стария свят. Библията не го направи по-религиозен, нито го подтикна към преоценка, но откри пред очите му чара на притчата и го застави да мисли за възможното тълкуване на съвременния свят през очите на евангелистите. Вера Манолова го завари да довършва „Пробуждане“. Сюжетът беше прост. Корабокрушение, изписано традиционно, с небето на Жерико от „Сала на Медуза“, но с оранжева вода като при камшичестите амеби на Хуан Миро. На палубата на потъващия кораб Асен Москов в гръб на отминаваща буря, но оставащ в прегръдките ѝ, и сал, отдалечаващ се към просветлението, върху който с китайска прецизност изписа Адриана, Жак Биджерано, Ивайло, Борис Попов, себе си.

— Корабът е символ на мечтата, на пътя, на промяната... Как действа? — попита Каров.

Вера пристигна сутринта. Чу шум на мощен мотор, помисли, че крадат колата му, погледна през прозореца и видя маневрата на Вера. Баба София я настани на втория етаж, над главата му, каза: „Ако ще мърсуваш, пази се от децата!“ и не криейки яда си, потъна из къщата.

— Болен си бил. — Вера слезе преоблечена, с картон „Ротманс“ и бутилка „Мартел“ в ръцете. — Дипломатическо заболяване?

— Не помня да ме е свалил грип.

— Очакваше ли такова посещение? — Вера седна на леглото, отпуши бутилката, разпечата картона.

— Не.

— В понеделник трябва да съм в София. Три дни. Казах си, иди виж горкия Каров, или е болен от препиване, или от липса на пиене. Нещо неудобно?

— Не намирам.

— Аз също, макар че ако някои познати... клюките ще тръгнат веднага.

— Много важно!

— Нали! Ще пиеш ли един коняк?

— Не сега! Ще ти покажа лодката.

* * *

Христос Ливанди работеше на сухия док. Корпусът беше изготвен в Силистра, той правеше надстройките. Помагаха му местни момчета. С вродената си фамилиарност Вера бързо стана близка с хазяина, поръча риба за вечеря, плати с мъжки ларж, хареса лодката, направи му комплименти, които изчервиха стария и го накараха да се усмихва благодарно. Каров, който си представяше лодката другояче и се готвеше да наложи мнението си, трябваше да подкрепи ласкателствата на Вера. Компромисът не развали настроението му.

Обядваха в казиното. Вера пи вино, умората се изписа на лицето ѝ, отиде да спи. „Ще дремна половин час“ — каза тя и спа от един до шест, отдавна беше тъмно, когато откряна вратата.

— Лошо ми е! — изплака Вера. — Вие ми се свят, всичко ме боли...

Каров я настани на леглото, зави я с одеялото, поднесе ѝ чаша „Мартел“.

— Сега ще дойдеш на себе си.

Пиха. Вера възвърна цвета на лицето си, запали цигара. Каров, отдавна, вече цял ден, очакваше отпускането ѝ, за да ѝ покаже картините. Нареди ги, подпрени на стената и седна на единствения стол с гръб към печката. Пиеше френски коняк, пушеше английски цигари и следеше реакциите ѝ. Вера мълча дълго, от време на време срещаха погледите си, знаеше, че въпросите напират в нея. Лицето ѝ изглеждаше напрегнато. Каров го взе за гневно. Очакваше да чуе, че се бърка в непозволени подробности от интимния живот на един покойник. За негова изненада Вера каза:

— Критиката остана студена пред платната на Асен. Сравнен с тебе, той е ученик. Казвам го с болка.

— Глупости! — Каров я прекъсна. — Асен беше това, което наричат слънчев тип. — Васил прибра картините, придърпа стола към леглото. — Трябва да минат години, много вкусове да отживеят, за да се разбере до каква степен Москов или Каров имат стойност.

— Не ме заблуждавай! — Вера отхвърли одеялото, изпъна крака, протегна празната си чаша. Каров наля коняк и седна до нея.

— Кажи ми, без екзалтация, ако трябва да пишеш за Асен, в какво виждаш достойнствата му... че да го сравняваш със себе си. Всеки критик, би нарекъл такова сравнение несериозно.

Облегнат на меките възглавници на баба София, с бутилка „Мартел“ между краката, Каров повтори от свое име библейските уроци на старата гъркиня.

— Асен беше роб на красивото, на божественото начало в природата, на човека. Зрителят се респектира повече от дявола, затова деформацията, страшната, уродлива представа за света, гърчът на грозното привличат окото като магнит, създават илюзията за богат и изранен вътрешен мир. Асен знаеше, че кръвта е черна, че не се лее, че прониква в пласта на земята, откъдето произлиза и където се връща за гниене. Знаеше, че мъртвият не е в негова власт, подчиняваше се на установения ред, знаеше, че върху репей не расте смокиня, че кораби не вървят по камъни. Агонията не беше негово чувство. В най-мрачните си картини той не отиваше по-далече от тъгата, в съпротивата си — от иронията. Знаеше, че е излишно да вади треската от окото на ближния си, преди да е измъкнал кола от своето! — Каров направи дълга пауза. Знаеше, че цитира, но без да развие чувство на имитатор и без вина от неволната спекула. Не я разви дори когато Вера каза:

— Колко красиво говориш!

Мълчанието ги натисна. Пиеха, гледаха през прозореца. На улицата, група деца поливаха с вода наклона между къщите с надежда да направят пързалка.

— Не съм била с мъж близо година — каза Вера. — Не издържам вече.

Каров не разбра.

— Асен няма нужда от монашески актове.

— Налей ми коняк! — гласът ѝ изфалцира нервно, накара го да я погледне, да види унижение на лицето ѝ.

— Вера?

— Искам те! — каза прегракнало, дори злобно. — Като лекарство!

Васил взе ръката ѝ.

— Ще бъде глупаво!

— Страшно глупаво ще бъде! — кимна Вера. — Особено събличането! — отново млъкна и мълча дълго, преди да повтори: — Искам те, Василе!

Каров стана, подаде ѝ ръка. Сега седяха прави един срещу друг, беше достатъчно тъмно, за да виждат подробности, и въпреки това уличната светлина беше твърде силна, за да се скрият един от друг.

— Заклучи вратата! — каза Вера.

Каров се подчини. Остана там, подпрян на касата. Мисълта му още не беше обхванала предложението ѝ, очакваше гавра, груба шега, кой знае какво... Вера измъкна пуловера през главата си, хвърли го на земята, наведе се, вдигна го и го преметна върху облегалката на стола. Съблече се бързо. Каров виждаше как сгъва панталона върху пуловера, бельото.

— Не стой като глупак! — извика Вера.

Каров се бавеше. Видя я да отмята завивката, да скача на леглото, да се завива до брадата. Тогава се съблече. Направи го припряно и за разлика от нея не вдигна дрехите си от земята. Вера трепереше. Прехвърли крак върху нейните, с едната ръка обви раменете ѝ, с другата заопипва гърдите и корема, слабините...

— Не се насилвай да ме целуваш — каза Вера.

* * *

Вечеряха с Ливанди. Баба София и децата се прибраха, жените почистиха масата, донесоха риба, доляха каната с вино, оставиха дамаджаната в краката на Христос и се оттеглиха по стаите. Вера се държа, като че ли нищо не се в случило, като че ли отношенията им не са претърпели никакви изменения. Вироглав строител на лодки, Ливанди беше приятен събеседник, духовит, словоохотлив, с възпитанието на моряка, свикнал да бъде почтителен, без да е раболепен към онзи, който му плаща. В дванадесет часа Вера стана,

каза: „Доспа ми се!“ и се качи в стаята. Христос и Каров продължиха да пият. Каров по-скоро се наливаше и се налива дотогава, докато състоянието му не направи впечатление на Ливанди.

— Да лягаме, а?

— Да лягаме! — кимна Каров.

Беше два часа, когато влезе в стаята си и три, когато тръгна към горния етаж. Вера не спеше.

— Пиян съм! — каза Васил.

— Ела! — Вера се изтегли в края на леглото. — Отпусни се и спи.

Каров легна на гръб, затвори очи. Рядко пиеше вино ефектът беше винаги този. Виеше му се свят, гадеше му се.

— Аз съм пияна свиня! — изломоти той, криейки с ръка очите си от светлината.

Почувства, че Вера се надвесва над него. Усмихваше се, лицето ѝ сияеше, устните ѝ тръгнаха към неговите.

— Сега можеш да ме целунеш! — каза тя.

— Защо чак сега? — попита Каров.

— Ти дойде при мен — беше отговорът.

Целувката наруши дишането му, усили позива за повръщане, доразлюля го и в без това плуващото легло... Повече не помнеше. Сутринта откри Вера до себе си, останала без завивка, спеше свита на кълбо, вкочанена от студ. Зави я, запали цигара, изпуши я мълчаливо, загаси я, затвори очи и заспа отново.

Отношенията на Каров и Попов се изродиха в ненавист. Решил, че рисуваните картички не задоволяват суетата му, Борис използва възможността да проникне между монументалните пластици и положи усилие да остане сред тях. Задаваше се период, богат на работа.

Съюзът създаде художествени комисии и ги изпрати по страната да спрат изпълненията на аматьорите. Васил Каров председателстваше софийското жури.

Беше извел сина си, разхождаха се из парка, ядоха бонбони, шоколад, сладолед, бяха в Зоологическата градина, все луксове, които мадам Розева позволяваше на Александър след уговорки за послушание, след отегчителен ритуал от заучени обноски, които много напомняха дресура на куче. Васил се дразнеше и когато взимаше детето, и когато го връщаше на самозабравилата се генералша. Разхождаха се дълго. Беше топло, снегът изчезна, появиха се шлиферите като първи намеци за пролет. Измори се от бръщолевенето на детето, престана да чувства краката си и единственото му желание беше да седне. Каров го поведе към Съюза. Срецнаха членовете на Управителния съвет. Докато рошеше косата на Александър, председателят каза:

— Ти ръководиш софийското жури. Първият съвет е насрочен за понеделник.

— Никога не съм участвал в заседателни органи!

— Затова изборът падна на теб.

— Не искам да се смразявам с колегите...

Взе Вера и тръгнаха към Клуба на кинодейците. Вървяха пеша, прекосиха градината на Народния театър, тръгнаха към Халите. През ръкавицата чувстваше топлината на ръката ѝ, бодрата ѝ походка. Вера замина от Созопол преди него, пое група англичани, разведе ги из страната, изпрати ги, пое друга. Каров се върна в София в момент на нейно отсъствие, когато Вера приемаше втората група, той вече беше заминал да огледа стената на Плевенския мавзолей. Виждаха се след четиридесетдневна раздяла.

— Започвам да се влюбвам във вас, Каров! — каза Вера.

— Плашиш ме?

Васил я целуна по косата.

— Мислих дълго — предстоеше нещо трудно за казване, личеше по дългата пауза, по неуверения ѝ тон. — Ще ме ревнуваш ли от Асен?

— Не.

— Бях близка с Велин... но не съм била негова любовница... Как мислиш, няма ли да се чувстваш гузен, именно с мен да пишеш рецензия за Асен?

— В някои очи...

— От кого очакваш обвинение? От Адриана, от Лилда?

— От Стив Дяков. Познаваш ли го?

— Беше при мен. Пише книга за Асен, искаше да му дам писма.

Що за птица е този тип?

— Умно момче.

— Каква реакция очакваш от жените? Неговата твоята?

— Никаква!

— Ти си близък с Адриана.

— Но не съм я упълномощил да контролира отношението ми.

— Значи, можем да направим рецензията?

— Разбира се.

— Ако нашите отношения станат известни...

— Ще станат известни! — прекъсна я Каров.

— Ще помислят, че е тенденциозна материалната компенсация?

— В какъв смисъл?

— Колата, картините? Обогатявайки мен, всъщност си, обогатил себе си.

— Нашите отношения започнаха по-късно и напълно случайно.

— Кой би могъл да бъде сигурен в това?

— Права си — влизаха в заведението. — Не ме интересува кой какво мисли!

Първото лице, което видя в заведението, беше Зоя. Този път Антон седеше с гръб. Среднаха погледите. Зоя кимна, Каров отговори сухо. Кой знае как щеше да реагира малкият? Трезвен може би щеше да се въздържа от скандали, а после? Антон и Зоя пиеха водка, времето щеше да напредне и ефектът и да се почувства.

— Яденето е празник на тялото, пиенето — на душата — каза Вера. — Чух го от един шотландец. Харесва ли ти?

— Звучи достоверно.

— Тогава да започнем с празника на душата. Какво ще пиеш?

Пиha вино. Вера се държеше спокойно, макар че говореше неща, които биха предизвикали сълзи на повечето женски лица.

— „Ще ме потърси ли?“ — беше единствената ми мисъл. — Влюбих се в теб, Василе! Проклятието ми е да се влюбвам в художници! Кой знае! Никога не разбрах как полудях за Асен... Не знам дали имам право да го кажа... ако имам някакъв кошмар, това е мисълта за него!

— Кошмарът е бивша мечта! — каза Каров.

Сервитьорът донесе бутилка уиски и бележка: „Това е от първия ми хонорар. Не можете да откажете! Антон Гаев.“ В приливи на добро настроение Каров написа на обратната страна: „Заповядайте. Възрастта ми позволява такава покана.“

Зоя използва първата възможност, за да прошепне: „Коя е тази жена?“ Каров не отговори. Пиеха, но разговорът вървеше по двойки, общо взето, вяло, дори скучно потече тази вечер. „Защо ги покани?“ — питаха очите на Вера, но Каров виждаше умението ѝ да общува с непознати, безинтересни хора, да води нищо незначещи, никого неинтересуващи разговори, да поддържа светско лицеприятие с лекотата, с която изпълняваше служебните си задължения. „Имам нужда от такава жена!“ — мислеше Каров, загледан във външната ѝ учтивост, в умението ѝ да чува, когато не слуша, да вижда с тила си, да общува с един процент от сетивата си.

Лилда го държеше нащрек, всичко можеше да се очаква от бившата му жена, от устата ѝ можеха да потекат подробни и цинични спомени за бивши любовници, съзнанието ѝ, мисленето ѝ бяха пошли и думите ги илюстрираха по изненадващо издайнически начин. Вера никога не поиска да се възстановят щетите ѝ след катастрофата на Асен, към никого не се обърна, не прояви никакви претенции. Лилда? „Подаръкът е начина на богатия да се радва на богатството си!“ — Каров беше чул някъде тази фраза, но тогава вместо „радва“ беше нанесъл своя корекция. „Да оправдае богатството си!“ — му се струваше и по-вярно, и социално по-точно. Наблюдавайки Лилда, той разбра защо авторът е формулирал така тази сентенция. Едно от

удоволствията на жена му беше да прави подаръци. Припомняйки си маниера на Москов, Каров бързо разбра, че нещо не е в ред. Поднасяйки подаръка си, Лилда намираше начин да оповести цената му, произхода, трудността на доставянето. Колкото повече потискаше този, на когото е поднесла дар, толкова повече радост светеше в очите ѝ, толкова по-доволна, по-охолна, по-светска изглеждаше.

Вера владееше ритуала на масата, общуването, куртоазните ходове на възпитанието, но по някакъв свой начин показваше, че всичко това я отегчава и че би предпочела отмората на искреността. „Тази жена ме успокоява“ — мислеше Каров, загледан в приветливото ѝ лице.

— Баща ми каза, че изложбата ви има успех. — Антон дочака разговорът между двете жени да изпадне в криза, за да фокусира вниманието. — Знаем Бернската зала на Хелвеция плац. Аз живея на „Острингцрасе“.

— Не съм бил в Берн — каза Каров.

— Не ви пуснаха?

— Отговорете си сам.

— Не може да не са. — Антон пиеше малко, по-скоро мокреше устните си. — Културният аташе стои зад избора, но фактическия изложител е обществото „Медитеране“. Цикълът изложби се нарича „Културата на Средиземноморския пояс“. Доста унижителна серия!

— Защо? — попита Зоя.

— Гледат на нас като на кафри. По мое време мина някаква мароканска изложба. Я събра десет души посетители, я не! Странно, баща ми твърди, че вашата има успех! Той не дрънка от патриотизъм.

— Защо странно? — попита Вера. Очите ѝ блеснаха злобно гласът ѝ беше мек като кадифе.

— Каров не надхвърля местното!

— Ставате груб! — каза Вера.

— Точен! — беше наглият отговор на момчето.

Каров, чул провокацията, предчувстваше, че малкият ще търси начин да си отмъсти, не позволи гнева да го завладее, запази отегчението си, оръжие, което толкова пъти му беше помагало, не промени маската, не даде вид, че има желание да се защитава.

— Каров ще признае сам, ако му стиска.

— Признавам! — кимна Каров.

Гледаше по масите, чувстваше успокояващата близост на Вера.

— Съгласен сте, че творчеството ви не надхвърля местното значение?

— Да.

— Отговорете с думи!

— Съгласен съм, че творчеството ми... — Каров не понасяше тази дума — творчеството ми не надхвърля местното значение!

— Тогава как си обяснявате успеха в Берн?

— С учтивостта на швейцарците.

— Вие се подигравате с мен!

— Точно това заслужавате! — каза Вера.

— Не! — Антон знаеше да гледа в очите. — Не заслужавам такова отношение! Каров играе на невъзмутимост! Бях любовник на жена му, разведох го, не реагира! Отнех любовницата му, ето я на масата, не даде вид, че е забелязал. Няколко седмици по-късно не помни името ѝ, разбирате ли, забравил е името ѝ и това не е театър! Наистина го е забравил. Опитайте се да го разколебаете! Стена! Никаква провокация не стига до него... Но ако му досаждате, ако досадите на негово величество гения, с един удар ви маха от пътя си... Като муха! По-студен и безчувствен тип не съм виждал! По-жесток тип не съм срещал дори описан в литературата!

Антон Гаев скочи, очите му, уморени от налягане, сега плуваха в сълзи, стройното му тяло трепереше.

— Хайде, Зоя! — грабна я за ръката, вдигна я от стола. — Тръгваме!

Повлече я, тръшна вратата, но не я затвори, видя реакцията на ресторанта и си отиде смутен, по-потиснат и по-объркан отколкото стана на масата. Когато останаха сами, Вера каза:

— Това момче те обожаваше!

* * *

Първата рецензия за изложбата в Швейцария носеше подпис Мария Димова, непознатото име за Каров. Димова беше млада жена, завършила история на изкуствата в Прага. Рецензията беше неясна, хвалебствена, бегло аналитична и не даде тон за други отзиви.

Журирането се отложи с десетина дни, Комисията изчакваше систематизирането на проектите, така че Каров лентяйстваше, разхождаше се с Александър, вечерите прекарваше с Вера, четеше Библията и се опитваше да схване триумфа на Христос със средствата, с които се оценява успехът на артиста. Стигна до извода, че на Спасителя му се е налагало да прави чудеса или фокуси, както ги наричаха днес, и да ги прави непрекъснато, за да поддържа вярата в себе си. „Самодоказване!“ — разсъждаваше Каров, докато прехвърляше евангелистите. Това заключение го накара да мисли за собствено самодоказателство. Изложбата мина и замина, отзивите заглъхнаха, швейцарското изложение можеше да донесе нов успех, ако съумееше да организира рекламата. Да се обади на Ивайло Денев, да му покаже статиите в Бернските вестници или просто да ги занесе в Съюза и да ги остави бюрата на секретарките. Трябваше да направи нещо и да го направи бързо.

Завари Иван Манев, председателят на Съюза, загледан в напъпилата зеленина в градината.

— Идваш да се откажеш от журито?

— Не.

— Тогавя заповядай! — покани го да седне, поръча кафе, предложи коняк. Каров отказа.

— Виж, Иване — каза той, — това е излязло в Берн, това е цюрихски вестник, това е „Газет дьо Женев“. Придворните критици си бъркат в носа или и аз не знам какво правят, но мълчат като риби. Как да го разбирам? Да не сте решили да ме вадите от играта?

— Мнителен си!

— Ти какво би бил?

— Дай вестниците!

Каров му ги подаде и се зае с кафето. Манев прегледи немските, швейцарските вестници, прочете френските.

— Ще накарам да ги преведат... Предлагаме те за заслужил. Мисля, че няма да има пречки.

— Време беше — отвърна Каров.

* * *

Конфликтът с Попов започна на другия ден. Между четиридесет и петте проекта, които разгледаха, нямаше нито един, който да не третира хан Аспарух на кон, загледан с орлов поглед някъде там, на югозапад, където предстоеше да създаде славянобългарската държава. Пълна липса на фантазия, на оригинална трактовка, шаблонно мислене, бедност на изразните средства, с това се сблъска Васил Каров в първия си ден като председател на журито. Под един от проектите седеше името Борис Попов. Каров се наложи и журито ги отхвърли. Председателят имаше право на вето. Използва го колкото пъти се опитваха да му пробутат някакъв боклук, имитиращ култура.

Чакаше да се обади Вера, когато позвъни Стив Дяков.

— Имал си плодотворен ден! — ухили се Стив. — Наричат те Гъобелс. От Третия райх насам не били виждали по-мрачен цензор. Бях при Адриана. Борис Попов заплашил, че ще те даде под съд, че ще разкрие истината около модна къща „Диана“, че ще те вкара в затвора, и така нататък.

— Каза ти го Адриана?

— Не, разбира се! Жак.

Дочакаха Вера и отидоха да вечерят. Този път умишлено избягнаха Клуба на кинодейците. Стив ги покани в своето заведение. Каров каза:

— Борис хвърля кърфишеци. Плаши ме със съд. Няма да му стигне куража.

— Мислиш ли? — попита Вера.

— Сигурен съм.

На сутринта телефонираха от Съюза. Борис Попов беше завел дело.

ВТОРА ЧАСТ

— Лошо ми е! — мислеше Каров. — Пиян съм. Стомахът ми се къса. Ще повърна! Нямам сили за позив, един позив за повръщане, и стомахът ще се пръсне. Какво става с мен? Не мога да вървя! Това не е пиянство, аз съм болен! „Старшина, ей, старшина!“ Нямам глас, залитам, това не е пиянско залитане. Боли, боли, боли! Боли страшно! Ще полудея! Падам! Лежа на средата на улицата. Защо ме заобикаля тази жена? Странно нещо са хората! Страх ги е от паднал пиян, страх ги е от вървящ пиян. Страх ги е... как беше: „И лудия, бяга от пияния!“ Умирам! Ако това не е смъртта, тогава смърт няма. Какво ме гледаш, глупако? Помогни ми да стана, нямам глас, в стомаха гори огън. Огън! Гори ме, залива ме вълна, втора... Колко огнени езици мога да издържа? Болката намалява, но ще боли отново и ще боли до ужас! Болката събира сили, тялото затихва хипнотизирано от страх. Нещо става с мен, смалявам се, свивам се, намалявам площта си. Това е смъртта! Болката напират, реже, къса, в сърцето ми се забиват железни нокти. Устата! Разкъсвам собствената си уста, провирам се през устата си, излизам от себе си! Болката намалява, болката пада от мен, както вода след душ. Сега имам материя, но нямам органи, нямам плът, нямам материя. Каров, ти си пияна свиня! Ето го Каров, лежи на земята, от коляното му тече кръв. Отделил съм се от него мога да го напусна. Да, Каров е мъртъв! Какво ме задържа при него? Гравитацията? Не, разбира се! Мога да полетя и да летя безспир като тези около мен. Какво тогава? Топлината! Когато изстине, ще го напусна! Духът напусна само вкочанено тяло. Чувствам тази топлина, смесица от тютюн и алкохол, с ръка се отделям от нея, колкото подалеч, толкова по-леко дишам. Долу е трупът на Каров. Линейка, това е линейка! Качват го на носилка. Топлината ме привлича. Седя до Каров и го гледам. Нищо не изпитвам към това празно тяло. Поставят система, бият камфор, увеличават температурата. Чувствам се все по-обвързан с тази вмирисана маса! А ако успеят? Ако ме върнат в живота, ще помня ли всичко това? Ще ми повярва ли някой, или ще ме обявят за лъжец, за луд? Виждам други подобни на мен, търся познати

лица. Кого очаквам да срещна? Баща ми, майка ми? Не! Асен Москов? Ела, Асене! Имам глас, гласът ми се е върнал. Пренасят ме в болницата. Вали дъжд. Тленното лице на Каров е мокро, моето — не. Въвеждат ме в токсикологично отделение, поставят диагноза. Не се интересувам от никаква диагноза. Знам моята диагноза — алкохолна интоксикация. Казвам им го, не чуват. Започвам да се оглеждам, намирам се в шокова зала, лежа на реанимационно легло, преливат ми антидот, противоотровата, която трябва да се справи с алкохолната концентрация. Да вървят по дяволите! Не искам да живея! Животът е болка, горещина, студ, афекти, любов, омраза, тленният живот е нескончаем низ от мъка. Смъртта на тялото е единствената утеха на духа. Духът е безсмъртен. Асен е тук! Чувствам, не виждам, все още не съм свикнал да различавам нетленни лица.

— Асене?

— Тук съм! — чувам гласа му, започвам да го отделям от любопитната маса, навъртаща се наоколо.

— Дойдох!

— Ще те върнат в живота!

— Не искам! Изведи ме оттук! Помогни ми, Асене!

— Излъчваш топлина. Не мога да докосвам тленност!

— Жив ли си, Асене?

— Ако топлината е живот, аз съм мъртъв. Ако смъртта е края на живота, аз съм жив. Разбираш ли?

— Не.

— Но чувстваме с инстинктите си. Повикай ги на помощ. Единствено те могат да ти обяснят смисъла на тези думи!

— Късно е. Връщат ме в живота, чувствам движението на кръвта, пулсацията на мозъка... Какво е мозък, Асене?

— Биологически макет на Космоса.

— А инстинктите?

— Памет на подсъзнанието.

— Започва да боли.

— Връщаш се.

— Боли ужасно! Губя съзнание, чувствам го. Ставам жесток, чувствам, че ставам жесток човек!

— В живота това е без значение.

— Какво има значение? Кажете нещо, дявол да те вземе! Боли ме умирам, умирам, Асене!

— Напротив, връщаш се в живота.

— Отговори, докато имам сили да те чуя! В какво вярваш?

— В предназначението.

— Виж тялото на Васил Каров! Какво е предназначението на тази дрипа? Говори! Нямам време. Ще се видим ли някога?

— Когато изпълниш предназначението си.

— Какво е предназначение? Кой налага предназначението? Кога човек разбира предназначението си?...

Боли, боли страшно, огнени езици разкъсват стомаха, повръщам, това са позиви, повърнал съм всичко, стомахът ми е празен. Не мога да мръдна. Вързан съм на системи, над главата ми висят лекари, сестри. „Чувате ли ме?“ — пита възрастен лекар. Кимам. Чувам всичко. Пулс сто и шестдесет, кръвно налягане сто и четиридесет на осемдесет, мозъчна дейност нормална, диореза, прочиства се... „Какви страшни очи има! — казва някой. — Очи за ярост!“ Различавам хората, лежа в стая с трима болни. В мен се вижда младо момче с халат и пижама. Голобрадото му лице не носи следи от бръснач. Чувствам лъчите на слънцето. Ден е. Затварям очи. Болката потъва в тялото, унасям се, може би ще спя, нищо друго не искам. Искам да спя!

* * *

— Професор Монов! — представи се възрастен лекар. — Аз съм шеф на клиниката. Можете ли да говорите?

Каров кимна.

— Как премина вечерта на двадесет и осми март?

— Работих сутринта. Легнах да спя. Десният крак тръпнеше, често имам нервни смущения. Взех елениум. Не заспах. Пих две, максимум три водки, прилоша ми и излязох. Ядох супа в Унгарския ресторант, пих бира. Почувствах пулс, зави ми се свят. Отидох до Клуба на кинодейците. Пих още един елениум и три коняка. Излязох и стигнах дотук.

— Върнахме ви от оня свят. Два часа бяхте в клинична смърт. Кризата премина. Опасност от последствия няма... Но, завинаги сте

изпили полагаемото ви се количество спирт.

— Така си мислех.

— Един колега, психиатър и сугестолог, моли да го приемете. Няма да откажете, нали?

— Не.

— Ще ви задава странни въпроси. Постарайте се да задоволите любопитството му, дори ако ви се стори неуместно или глупаво.

— Ще се постарая.

— Това е всичко. Имате ли да предадете нещо някому? Било записка, било по телефона?

— Не.

— Ще се видим утре сутрин. Почивайте и се старайте да спите. Колкото повече сън мине през тялото, толкова по-бързо ще се възстановите.

В стаята влезе висок, слаб мъж с мощни мустаци и тъмни рогови очила. Протегна ръката си, стисна десницата на Каров и седна до леглото му.

— Кенаров! — представи се непринудено. — Казаха ми, че сте информиран за състоянието си.

— Току-що.

— Спестили са ми ролята на плашило. Как се чувствате?

— Не ме боли, ако това питате.

— Интоксикацията е болезнена само в развитие. Интересува ме психическото ви състояние. Нещо, което си заслужава да разкажете... като на психиатър и, разбира се, при запазена тайна.

— Не разбирам.

— Минали сте през клинична смърт. За известно време сте били зад чертата на живота. Вижте този документ! Загубили сте четиристотин и шестдесет грама лично тегло и сте наваксали в момента, когато дишането се е възстановило. За медицината представлява интерес описанието на това състояние. Разбира се, ако имате памет и ако въобще сте почувствал нещо. Съсредоточете се и отговорете. Чувствахте ли, че умираете?

— Знаех, че ми е лошо и че непременно трябва да се добера до болница...

— Тръгнахте за болницата, но някъде по пътя силите ви напуснаха и паднахте. Опитайте да възстановите паметта си.

— Паднах.

— После?

— После като че ли не помня.

— Съсредоточете се, отравянето е свързано със силна болка.

— Да.

— Боли, нарушава дишането. Започва това, което е прието да се нарича задушаване.

— Точно това почувствах.

— Все още сте били в съзнание. Почувствахте ли разпадане наличността? Нещо, което бихте могли да наречете отделяне от себе си?

— Не ви разбирам.

— Християните наричат това състояние отлитане на духа. Имате ли чувство, че сте възкръснал? Срецнахте ли някого от своите покойни познати? Например родители, близки приятели... Не ме гледайте подозрително, има случаи на подобни твърдения. Науката все още не се е произнесла дали особено свойство на мозъка не извиква в критична ситуация халюцинативни видения, или е някаква материална промяна на човека, при която сензитивността е усилена многократно.

— Медицината не е наясно, как бих могъл да бъда аз?

— Добре... — Кенаров беше свикнал да общува с всякакви пациенти и не губеше търпение. — Да вземем театъра. Съществуват две школи на актьорско поведение. Едната се нарича превъплъщение. Актьорът, заживява в кожата на героя си, вярва му напълно и преживява от негово име колизиите, заложили в драматургията. Така интерпретират по-голямата част от актьорите. Има и друг начин. Примерно актьорът и за секунда не забравя кой е и какво извършва в момента. Това му позволява да наблюдава като че ли отстрани собственото си сценично поведение. Разбирате ли ме? — Каров кимна. — Подобно раздвояване на личността, би трябвало да се получава и при клиничната смърт. Имате ли чувството, че сте преживял нещо от този род?

— Не — споходи го вътрешната светлина.

Почувствал нежеланието му да говори, Кенаров се извини и си отиде. Скован от системата, Каров имаше малко възможности да се движи, а страшно желаше да хукне из болницата. Думите на психиатъра осветлиха празните пространства в съзнанието му, започна

да си припомня падането на улицата, разкъсващата болка на отделянето, извисяването, натрапчивото привличане на топлината... „Асене!“ Знаеше, че никога вече няма да чуе този глас, но сега, лежащ по гръб, затворил очи, очакващ жизнените му сили да се справят с отровите, той започна да си припомня думи. Какво беше казал Асен? „Мозък — макет на Космоса, инстинкти — памет на подсъзнанието?“ Как да разбира това? Предназначение? Положи усилия да мисли съсредоточено, но започна да му се вие свят, догади му се и реши да спи. „Ще мисля като се пооправя!“ Преди да пропадне в съня, се сети, че е пропуснал възможността да научи истината за Асеновата смърт.

В неделя следобед, в притихналата, сънлива тишина на болницата Каров видя да се задават Лилда и Александър. Стана, облече халата и измъчи разтрепераните си колене по десетината стъпала към изхода. Детето пристъпи към него с особена смесица от радост и срам, затова пък Лилда се хвърли на врата му така, че едва не го срути на плочите.

— Господи, на какво си заприличал! Професорът каза, че живееш втори живот. Този трябва да изживееш като хората. Толкова неща имам да ти разказвам. Бях на места, които баща ми никога не би имал средства да ми покаже. Бях във Фоталеза, Парнаиба, изплувахме цяла Амазонка от Макапа до Манаос. Ще ти разказвам седмици. Чух, че си набил Антон. Плаках от радост. Бях започнала да мисля, че в тази противна страна няма кой да ме защити.

Докато Лилда лееше възторжени потоци, Каров опитваше да приласкае детето. Правеше слънчеви зайчета върху стената и следеше всяка негова реакция. Залисана със себе си, с плановете, които кроеше, Лилда се подразни от играта им, плесна Александър и го изпрати на пясъка в градината. Нищо и никаква сцена, но се отрази върху настроението му и Каров не успя да го скрие.

— Ще се върнеш ли? — попита Лилда с тон, с който би попитала за часа или би коментирала времето.

— Чакай да изляза. Трябва да се мисли сериозно.

— Не! — очите ѝ се свиха злобно. — Бившата любовница на Асен, как се казваше?

— Вера Манолова.

— Зоя, Вера, доста свободно живееш. Време е да се заеме със сина си. Александър иска грижи, а не слънчеви зайчета.

— Бракът се разпадна по твоя вина!

— Докога ще ми натякваш стари истории? Не ти ли омръзна да играеш на...

Каров се загърна в халата и се прибра в токсикология.

* * *

На пети април професор Монов го изписа. Каров прочете диагнозата, прикрепи с тел скъсаното коляно на панталона и излезе пред болницата да чака такси. Докато се колебаеше да си купи цигари, или не, никой не му беше забранил да пуши, видя пежото на Вера да маневрира на паркинга. Седна до нея, запали цигара, зави му се свят, загаси я и се облегна на седалката.

— В ателието ли? — попита Вера.

Кимна. Пътуваха мълчаливо. Нападнат от физическа слабост, Каров чувстваше внимателното шофиране на Вера и схващаше мълчанието ѝ като съчувствие. Суровите му вътрешности започнаха да се борят със сълзен спазъм, връвта се качи в главата му и той се принуди да диша тежко, за да не изпусне порой от очите си. „Какво става с мен?“ Не беше плакал много години, от ранното си детство, беше погребал баща си, майка си, най-близкия си приятел, без да отрони сълза, без за миг да почувства гърлото си свито.

— Лошо ли ти е? — попита Вера.

— Не — гласът му звучеше чуждо, трепереше. — Чувствам ще заплача.

„Изумено лице!“ — това е изражението ѝ, мислеше Каров. Побърза да смени темата, да не ѝ позволи да разбере става с него.

— Нещо ново?

— Годен ли си да чуеш новините?

— Годен съм за всякаква подлост.

— Задраскан си от предложенията за звание.

— Какво звание?

— Заслужил художник!

— Това ли е новината, която не съм годен да чуя?

— Подло е да те задраскат само защото някакъв негодник те е дал под съд.

— Ще се състои ли този процес?

— Да.

Вера паркира пред ателието, изскочи и заобиколи колата, готова да го подкрепя, ако е необходимо. Каров почувства нова сълзлива вълна. Подаде ръка театрално и разигра неловка сцена на парализиран старец. Когато влязоха във входа и срещнаха погледи и двамата с труд потискаха срама си.

— Държа се като шут...

Прегърна я, поведе я по стълбите.

— Случи се нещо особено — започна Каров, когато седнаха около масата. — Не мога да обясня състоянието, в което изпаднах. Без да се червя бих го нарекъл сън. Присъни ми се Асен, каза неща, които аз не съм в състояние да измисля. Разбираш ли, не мога да повярвам, че на сън съм по-умен, отколкото в действителност. Особено що се касае за отвлечени неща или за философски категории. Попитах го що е мозък, той отговори — макет на Космоса. Попитах го какво нарича инстинкт, отговорът беше — историческа памет на подсъзнанието. Това не са мои формули, разбираш ли?

— Слушам! — каза Вера.

— Липсва ми култура, за да тълкувам тези фрази, но чувствам, че имат стойност. Би ли се наела да разясниш смисъла им.

— Не!

— Срещала ли си ги в някоя книга?

— Не! — повтори Вера. — Щях да ги запомня.

— И това не е всичко! Попитах го кога ще се срещнем... не търси сантименталната страна, макар че имам и такива припадъци. Попитах кога умира човек. Отговори — когато изпълни предназначението си. Как ще ми обясниш тези думи?

— Това обяснение ми се вижда по-лесно.

— Например?

— Твоето предназначение е да създаваш красота, неговото да се бори за запазването ѝ!

— Глупости! Такова предназначение може да си припише всеки фризьор! Нещата са значително по-сложни!

Лицето на Вера се издължи, очите ѝ посърнаха, обидата се вмести в изражението ѝ. Отиде да прави кафе, а когато се върна и

седна срещу него, по напрегнатия поглед личеше желанието ѝ да го сложи на място.

— Щом си се срещал с Асен... — в гласа ѝ се преплитаха иронични и злобни интонации, не се владееше, не беше в състояние да обуздае изтънелите си нерви. — Попита ли го за катастрофата? Може би вече знаеш истината? Как умря Асен Москов? Нещастен случай или самоубийство?

— Сега отговорът би бил без значение.

— Кога сега?

— След като знам, че е изпълнил предназначението си.

Вера скочи.

— Не се отнасяй с мен като с малоумна!

— Предупредих те, че с мен се случиха странни неща.

— Сподели ги с психиатър! Ти си в алкохолен делириум!

— Вера!

— Когато изтрезнееш, обади се. Не искам да слушам пиянски брътвежи!

„Сега ще разбие вратата!“ — помисли Каров. За чест на Вера шумова демонстрация не последва.

Каров гледаше от прозореца, отпиваше глътки чай и чакаше Стив Дяков. Тази вечер, щеше да остави книгата си за Асен Москов. „Искам да чуя мнението ти!“ — беше казал по телефона.

Изтичаше май, предстоеше откриване на изложбата, а после щеше да замине за Созопол. Лодката или яхтата, не знаеше как се нарича това корито, го чакаше завършена. Ливанди пишеше, че е приключил с оборудването, и го викаше на тържествено кръщение. Каров се задъхваше в София, дразнеше го непрекъснатия дъжд, нахалните гълъби, които се криеха под капандурата и озвучаваха ателието със зловните си писъци, миризмата на терпентин. Кой знае защо, му напомняше болница. Трета нощ в ателието влизаше огромна черна пеперуда, закачаше се на тавана над трите лампи и следеше внимателно негово движение, разглеждаше картините и отлиташе така внезапно, както се появяваше. Ако трябваше да бъде откровен, Каров не знаеше кого чака, Стив Дяков или пеперудата. По различен начин и двете присъствия го плашеха. Събитията го затрупаха като лавина. Борис Попов го изправи пред съда за стари грехове. Обхванат от умиление, Каров все по-трудно удържаше сълзите си, потърси Борис по телефона, но чу само заплахи. Излязоха пред съда, но по зла ирония Асен и Акела бяха мъртви, архитект Манолов на работа в Австрия, а украсата пред бившата къща за мода и дизайн унищожена, сега там се помещаваше френска гимназия. По липса на свидетели и веществени доказателства делото беше прекратено. Борис го чакаше. Едва удържаше дълги години култивирания негодник в себе си. Готвеше се да налети с „пудовката“, удар с глава, който на времето му беше донесъл слава сред „старите артисти“ на София.

— Един въпрос — каза Борис. — Без увъртания? Трябва ми истината!

— Ще чуеш истината! — кимна Каров.

— Какво те накара да ми предложиш работа?

— Мисълта, че имаш нужда да се върнеш в занаята.

— Защо ми пречиш сега?

— Не си годен да правиш стенопис!
— От твоята преценка ли зависи?
— Когато зависи от мен, няма да правиш!
— Злобен си! — каза Попов.
— Искаше да чуеш истината.
— Така ще бъде. Защо съм негоден?
— Липса на фантазия. Твоите проекти са цитати и реминисценции.
— Какво значи фантазия? Как се придобива... Кой притежава фантазия?
— Художествен свят, свят с поданици, художник, който не принася цял живот себе си в жертва, е никому ненужен роб. Не помня чия е тази мисъл. Преча ти да се превърнеш в роб. Твоята живопис ще бъде никому ненужна робия!
Преглътнал яда си, Попов понечи да тръгне.
— Борисе! — Каров се пресегна и го задържа за ръката. — Не да се разделяме като врагове!
— Никой не враждува с теб — каза Попов.
Очите на Каров се наляха със сълзи. Попов добави:
— Ти си демон-шут!

* * *

Велин извади картините от килера, нареди ги по стените и започна да ги коментира. Каров се дразнеше, бореше се с мисълта да го изгони или не, но после се заслуша и изумен откри, че някои неясни, немотивирани и интуитивни страни на картините му намират систематизирано и логично разяснение. „Знаеш ли защо е сложна тази картина?“ — питаше Велин и отговаряше: „Сантименталността потиска темата. Искал си да изобразиш гибелен край, но страх от смъртта и любовното отношение към персонажа оставят впечатление за «пожаленост». Тогава започва действителността на платното. Какво е изпитвал художникът? — мислиш. — Желание да издаде присъда или стремеж да се противопостави на обречеността. В цикъла се чувства страдание. Това спасява картините от снобска ретроградност. Кому е нужна баналната истина — Животът е безсмислен, защото е

обречен на смърт — съпротивата срещу времето и смъртта създават изкуството. Ужасно жалко е да гледаш как възрастни хора с претенции са се заели да плашат света. Напомнят за онези майки, които възпитават децата си с небивалици за страшния вълк.“

„Този човек има два образа — мислеше Каров. — Единият, готов да се самоунижава, да търпи открито ощетяване, само и само да не загуби клисавия си хляб и другият, способен да мисли, да се изразява, а може би и да създава!“

— Рисуваш ли? — попита Каров.

Велин се стъписа. Нямахше нужда от думи, поруменяването разиграните плахи очи, смутът на ръцете произнесоха отговора.

— Ада мисли, че ми се отдава. Взимам уроци по анатомия уча перспектива с един архитект, мой приятел, имам няколко картини.

— Кога ще ги видя?

— Аз и Вера решихме да се оженим — каза многозначително и след дълга пауза Велин.

— Така ли?

— Да!

— Кога? — попита Каров, за да разбие тишината.

— Ние се оженихме — беше отговорът. — Ти беше в болницата. Искаме деца... годините вървят... остаряваме.

— Честито! — Каров го прекъсна по-рязко, отколкото би искал.

— Този брак... променя ли отношенията ни? Мога ли да разчитам на твоята помощ?

— Да.

— Честна дума?

— Кълна се.

Велин стана.

— Да предам нещо?

— Моите поздравления. Студията за Москов може да осъществи с теб... смятам те по-добър критик от себе си.

— Подиграваш ли се?

— Не!

* * *

Каров прибра картините, седна и остави горещите сълзи да текат по лицето му. Рева до пълно пресъхване, но отвътре му просветна и излезе на улицата с подновен интерес към живота.

Късно вечерта влезе пеперудата. В първия момент не ѝ обърна внимание. Пеперудата описа няколко кръга около лампата и кацна на статива. Опита да я смаже с четката. Излетя и се закачи на тавана, така че да не може да я стигне, а ако хвърли нещо, да разбие електрическите крушки, спускащи се в триъгълник от гипсовия орнамент на тавана. Опита да я забрави, но глупавото чувство, че пеперудата е мъжка, го разсейваше и така завладя вниманието му, че заряза работата и се обърна. Пеперудата го гледаше.

— Какво искаш, гад? Мъжка пеперуда ли си, дявол ли си, дявол те знае! Разкарай се! Пречиш ми! Хайде! Аз ще загася светлината, като запаля да си се махнал! — Каров загаси и светна, пеперудата си стоеше пак там и продължаваше да го гледа. — Не разбираш от дума, въплъщение на сатаната! — Каров се замисли. — Луцифер, ще ти викам, Луци! Хайде сега, дойде, видяхме се, време е да се махаш! Ако си дошъл за душата ми, губиш си времето. Нямам душа! Нито договор ще подписвам с тебе, нито роб ще ти ставам! Губиш си времето, Луци, хайде, изчезвай! — Каров взе плата, с който покриваше неизсъхналите картини и опита да я прогони. Луци направи плавен кръг из ателието. Каров се умори да размахва плата. — Досаден си, Луци! Ще затворя прозореца и ще те уморя от глад, ще те оставя да пукнеш куче!

Пеперудата се пусна, Каров остана с впечатление, че пада, но в един миг разпери криле и се сля с мрака. Изтича до прозореца и го затвори, но още дълго не беше в състояние да работи.

Натовари картините в колата и ги занесе в галерията. Шестдесет и три платна, разделени в четири цикъла, това щеше да бъде втората му самостоятелна изложба. „Мемория етерна“ беше първият проблем. Шест картини с лицето на Асен, обграден ту от познати, ту от лъвове и тигри, но непременно в комбинация с кораб. Каров ги закачи една до друга, подреди останалите. Огледа залата и започна да прережда. Яде в „Дълбок зимник“, върна се и продължи до шест и половина. Грохнал, гладен, залепнал от пот, но с чувството, че изложбата е придобила най-добрия си вид, реши да се преоблече и да отиде да вечеря. „Ще изпия първата си бутилка вино. Заслужих си я. Какво може да ми стане от една-единствена бутилка?“

Излезе от банята в хавлия и с мокра коса. Някакъв инстинкт или вътрешна светлина, както я наричаше, му внушиха, че пеперудата е в ателието. Озърна се страхливо. Луцифер седеше закрепен между лампите. Каров мина зад гърба му, Луци отпусна предните си крака, увисна перпендикулярно и извъртя очите си към него.

— Какво има, Луци? — попита Каров. — Всяка вечер ли ще ми досаждаш? От какъв зор се влачиш тук? Картините изнесох, приятели нямам, любовницата ме напусна. Едва ли ще намериш по-сучно място в София. Не ме принуждавай да те убивам с препарати!

Положи усилия да добие шик и се върна в ателието. Луци беше изчезнал. Отиде на прозореца, беше излишно да се взира в мрака. В тъмния пулп на въздуха не се различаваха зданията. Камо ли черна пеперуда! Имаше нещо противно в самия словоред, напомняше зла прокоба, от друга страна, нищо по-обикновено от нощни пеперуди в този сезон. Само вдетинено въображение би търсило нещо повече. Въпреки всички съображения на разума Каров търсеше „нещо повече“. Спохождаха го халюцинации. Какво ли беше истинското определение на „вътрешна светлина?“ Кое го заведе на онова място в градското течение на Струма, където беше катастрофирал Асен Москов? Как се наричаха онези мигове, когато виждаше с гърба си? Що за шега на въображението беше отделянето на духа от тялото в клиничната смърт, кой събуден център на мозъка проведе разговор с мъртвия Москов? Защо понякога интелектът изваждаше на бял свят познания, които не подозираше, че притежава? Къде, в какво ли се коренеше интелектът?

Отиде в Клуба на кинодейците. Свикна да ходи в това заведение. Имаше едновременно и простор, и уют. Сядаше или в бара, или в ресторанта, избираше масата така, че погледът му да не се блъска в стена, и се отпуснаше както никъде другаде. Тук си почиваше, чувстваше се добре. Но се замисли за самоубийство. Беше прекарал много тягостни часове, беше гнил в мрачни дупки, по ирония наречени стаи, беше сменил няколко бордея с претенции за ателиета и никъде тази мисъл не беше смущавала мозъка му. Тук, в блесналите от светлина салони, идеята за самоунищожението се появи сама. Опитващ вино, Каров си припомни опиянението, което изпитва освободения дух, радостната възбуда, с която изчаква изстиването на тялото. „Няма смисъл да изчаквам естествения край, животът не оправдава усилията, които изисква!“

Влезе Зоя, видя го, кимна прекоси бара и влезе в ресторанта. Няколко секунди по-късно се върна и застана пред масата му.

— Виждал ли си Антон?

— Не.

— И в ресторанта го няма — каза Зоя. — Ще ме поканиш ли да седна?

— Заповядай!

Каров й наля чаша вино, Зоя я прие мълчаливо.

— Чакаш ли някого?

— Не.

— Мога ли да остана? Не обичам да седя сама в заведение. Чух, че си бил болен, някакво отравяне, нали?

— Да.

— Нищо сериозно, надявам се?

— Не, разбира се! — каза Каров.

— Запознах се с една жена, която е писала за швейцарската ти изложба. Млада жена, позната на Антоновото семейство, Мария Димова, познаваш ли я?

— Не.

— Антон пусна пипалата, но удари на камък. Каза: „Няма да ти помагам да порастваш!“ — Зоя се усмихна. — Не си с Лилда, нали?

— Не.

— Ходи с бразилския аташе по печата. Хубав мъж, с матова кожа и зелени очи. Познаваш ли го?

— Не — каза Каров.

— Знаеше ли, че Лилда ходи с него?

— Научавам от тебе.

— Не ми се сърдиш, нали?

— Не.

— Вера... твоята любовница, се омъжила за Велин Велинов. Знаеш ли?

— Има ли нещо, което ти не знаеш?

— Хората говорят. — Зоя не се смути от апострофа, нито разбра настроението му. — Ще ми додадеш ли за уиски? Имам два лева.

Каров поръча уиски за нея и бутилка вино за себе си. Мълчаха. Зоя си играеше с леда, но погледът ѝ шареше неспокойно. Знаеше, че очаква Антон.

— Ще имаш неприятности.

— Антон... Ако дойде, няма да е сам. Има връзка с една студентка от ВИТИЗ.

Заведението беше полупразно. Ако имаше хора, щеше да намери начин да залъгва погледа си, сега трябваше да го съсредоточава върху Зоя. Виното му се услаждаше, повишаваше телесната температура, а това създаваше измамно чувство за тонус. Погледът ѝ лъщеше. Още едно уиски и щеше да изпадне в онази фаза на пиянството, която все още не се различава от нормалното състояние, но вече е освободила комплексите и развързала езика.

— Дай ми десет лева назаем — каза Зоя.

Каров ѝ даде.

— Хапни и иди да спиш.

— Искаш ли да дойда с теб? — попита Зоя.

— Не! — беше отговорът, но с увеличаване на виното, с повишаването на градуса, намеренията му се промениха и в края на краищата я заведе в ателието.

* * *

— Лилда каза на Антон, че се страхува от теб. — Зоя и Каров пиеха кафе, беше единадесет сутринта, четвъртък. В петък следобед журито щеше да приеме изложбата. В събота вечерта щеше да стане официалното откриване. Каров с нетърпение очакваше да остане сам. — Никога не знаела какво става в главата ти. Обичаш ли някого и нещо. Никога не била чувала нищо за родителите ти, не познавала твои роднини. Когато си се надвесвал над леглото на малкия, изпитвала такъв студ, все едно че леден вятър духал в стаята. Когато трябвало да каже нещо за тебе, употребявала или „страшният човек“ или „онзи дявол Каров“.

— Глупости!

— Думи на Лилда. Аз не те познавам. Това, което знам, е, че с нетърпение чакаш да си отида.

— Не е вярно.

— Не се мъчи да изглеждаш учтив! — Зоя свали пижамата и започна да се облича. — Когато Антон ми предаде думите на Лилда,

започнах да се замислям...

— И какво измисли?

— Нищо. Никой не е бил по-ларж, никога не бих посмяла да се обърна към друг за пари и въпреки това не бих могла да живея тук. Дори за да бъдеш любовница на някого е необходимо да ти внуши, че си човек. За теб аз не съм дори глупачка, аз съм месо, еди-колко си килограма месо, толкова кръв, толкова кости...

С гръб към него, вдигнала единия си крак на съседния стол, Зоя оправяше ходилата на чорапите. На половин метър от носа му лъщеше лявото и бедро, опънато и напрегнато като кожа на барабан. Изкушен и заслепен от досада, Каров изтърси пепелта от цигарата и я загаси в крака ѝ. Викът ѝ се смеси с миризмата на изгоряло месо.

— Измий го с вода и го намажи със сода бикарбонат. Помага срещу изгорено. В бокса ще намериш сода.

Прибра се в спалнята. Върна се в ателието едва след като чу трясъка на външната врата.

Излезе из пазара, купи пресен лук, кайма, бира и пригответи двадесет кюфтета. Изяде три, изпи две бири, доспа му се и легна. Събуди се три часа по-късно. Намокри главата, направи кафе. Изложбата му беше лишена от всякаква романтика, но Гъоте казваше: „Класическото е здраво, романтичното болно!“ Как тълкуваше тази мисъл? Романтично-сентименталният стил е профанизация, когато се приписва на едно общество в стабилитет.

Помпозният стил, приповдигнатата фраза имат за цел да предизвикат вяра на чувствата при пълното отсъствие на вяра на разума. Класическата линия е естествено примирена с онова общество, което е дало предпочитание на разума. Каров взе писалката и започна да нахвърля мисли. „Класическото е реалистично, а реалистичното обхваща страх от смъртта, болести, подлост, предателство. С една дума, страхът от смъртта, болката, предизвикана от изневяра, самоотвращението. Осъзнатото предателство, са класически състояния на човека, а оттам — и на изкуството... Тогава вярата в човека е изстъпление на романтичния инфантилизъм и според сентенцията на Гъоте някакъв вид заболяване...“

Телефонът прекъсна разсъжденията му. Беше Лилда. Александър беше болен, още нямал диагноза, навярно вирусно възпаление на

мозъка. Събрали консилиум... бил в безсъзнание... обаждала се от болницата...

Каров взе всичките пари, които имаше в къщи, и прескачайки стъпалата, се понесе по стълбите.

* * *

В пет часа вечерта беше отново в ателието. При детето не можеше да влезе, консилиумът още не беше се произнесъл. Да седи в болницата значеше да слуша хленча на Лилда. Нямахте сили. Лилда беше предизвикала заболяването. Спрели парното за годишния ремонт, измила главата на детето със студена вода, а когато се готвела да пусне сешоара, иззвънял телефонът. „Най-много пет минути“ — казваше Лилда, но това значеше поне тридесет, Каров знаеше как протичат телефонните разговори на бившата му съпруга. Един час по-късно започнало главоболие, за да се превърна в менингит.

— Няма да крия — каза лекуващият лекар. — Професорите ще се произнесат, но за мен случаят е енцефалит. От решаващо значение е с каква бързина се развива процесът.

— Има ли опасност... за живота? — попита с пресъхнала уста Каров.

— Зависи върху каква площ от мозъка с е разпространило възпалението. След четиридесет и осем часа ще бъдем наясно.

Каров почувства, че му е невъзможно да остане в болницата. Детето беше в отделението. Да остане, значеше да седне до семейство Раеви и да мълчи виновно. „С всеки можеше да се случи!“ — мънкаше старият Раев. „Бог да ни е на помощ! — добавяше старата. — Сега всичко е в ръцете на бога!“ Каров отказваше да мисли за вина. Шофирайки по диагонала на София в пиковото движение, мисълта му се хвърляше от крайност в крайност. „Детето оздравява и го вземам чрез съда. Лилда не е в състояние да го опази. При нея ще израсне егоист и ексцентрик, един Ставрогин на балканска почва, наследил скандалната природа от майчиния си род!“ или „Смъртта на Александър ще ме освободи завинаги от връзката с тази жена!“ Каров не си признаваше, но от малък изпитваше любопитство към смъртта. Промените в живота, истинските промени, настъпват само при

невъзвратими процеси, а само смъртта беше такъв. Беше твърде млад, когато почина майка му, но мъката беше примесена и с някакво друго чувство. Тогава не се замисляше, не беше в състояние да анализира себе си, но сега наричаше това чувство любопитство. Когато животът пое нормалния си ход, когато Каров свикна с отсъствието ѝ, и скуката на ежедневието го връхлетя отново, бързо забрави възбудата, която го беше обзела в очакване на промените, но години по-късно изпита същото чувство и при смъртта на баща си. Сега възрастта, куражът, добит през годините, му позволяваха да надникне в себе си. Заедно с паниката, с ужасяващите картини, които въображението му рисуваше, в него се пораждаше ново любопитство, любопитство към пълната свобода, която би настъпила при смъртта на детето. Неговото семейство се беше състояло от трима души, сега последният от тях беше на смъртно легло. Провирайки се в гъстия моторен поток, Каров си представяше безгрижието, което щеше да го обземе, когато времето потуши болката.

Паркира автомобила, прекоси площада и хлътна в хотел „Хемус“.

Поръча „Плиска“, отпи, догади му се, плати и излезе. В пощенската кутия намери призовка за съд. Лилда го призоваваше на бракоразводно дело. Прозвуча кощунствено. Точно днес този документ не биваше да се появява. Обади се в болницата. Консилиумът беше потвърдил диагнозата на лекуващия лекар. Бяха започнали да правят пункции на мозъка, кризисния пик все още не беше преодолян.

Чакането го подлудяваше. Отиде в галерията, опита да огледа още веднъж картините, но погледът му блуждаеше, не беше в състояние да се съсредоточи. Седна в колата. Не му се пиеше, не можеше да работи, нямаше и на кого да се обади. В целия град нямаше нито един човек, когото би желал да види... може би, с изключение на Вера.

— Васил Каров на телефона, не затваряй! Твоя работа за кого се омъжваш. Синът ми е тежко болен, не ме свърта, помислих, че не би имала против да прекараш с мен няколко часа някъде... например в Кинодейците... ще бъда коректен. Кълна се! Велин обича клетвите. Искам го като лекарство. Не ти се подигравам, нито те имитирам. Ти можеш да се лекуваш с кой да е мъж, а аз имам нужда от теб!

Вера дойде точна до секундата. Имаше нещо делово и спортсменско в тази жена, но и нещо твърде мнително, нещо лудо, болезнено честолюбиво. Каров почувства размекване на вътрешностите, напирани сълзи, треперещ глас.

— Какво се е случило? — попита Вера.

Каров посочи стол, почака да се настани, повика келнера. Когато почувства, че е овладял гласа си каза:

— Малкият е в менингитна криза, можеш ли да си представиш, че не познавам нито един човек, с когото мога да бъда откровен, Велин знае ли, че си тук?

— Не.

— Ще имаш неприятности.

— В Плевен е, във връзка с мавзолея.

— Знам за този проект.

— Ти ли му го възложи?

— Не.

— Честна дума?

— Нямам нищо общо.

— Каквото и да кажеш, няма да повярвам. Може ли да направи нещо за малкия?

— Лекарите правят каквото могат. Викнах те, за да не съм сам.

— След час, час и половина трябва да тръгна за Пловдив.

— Задължително?

— Да.

Каров се усмихна криво, кисело, горчиво, отново почувства напор на сълзи, задави го нова вълна от умиление.

— Защо ме заряза? — попита той. — И то, когато бях в болницата?

Вера допуши цигарата, допи кафето. Каров виждаше, че знае отговора, че не го измисля в момента, знаеше, че нищо не ѝ пречи да хвърли всеки укор в очите му, но Вера беше чула съзливата интонация, беше забелязала навлажнените очи и ако нещо я възпираше, в никой случай не беше съжаление. Възпираше я гнус. Каров познаваше това чувство, не един път го беше изпитвал към родителите си. Вътрешностите му се вледениха, погледът му подсъхна, очите му се превърнаха в кристали. Когато все пак Вера вдигна глава, за да го пожали с благородна лъжа, безстрастното му лице я вцепени.

— Какво ти е? — разколебана, сигурна, че е измислила напирашите му сълзи, Вера се превърна в лесна плячка.

— Чакам отговор!

— Знам отговора! — каза тя. — По-скоро вече го знам. В тебе има смърт! Имаше я в Асен, има я и у тебе! Не мога да понеса втора смърт! Ще заживея с чувството, че в мен има нещо фатално.

— Пази Велин! Ако повярваш, че е художник, и на неговите колене ще седне смъртта.

— Той не е художник.

— Това е твоето спасение.

— Разбираш ли ме, Василе? — Каров кимна. — Не се сърдиш, нали?

— Не.

— Ако остана още малко, няма да замина.

— Върви.

— Не се обиждай... — Каров кимна отново. — Велин се страхува, че ще го преследваш. Мисли, че ще му отрежеш пътищата към Съюза.

— Кажи му да не се страхува. За него ще направя каквото мога.

Вера стана, по-скоро скочи, тръгна към вратата. По някакво трепкане по тялото, разбра, че ще спре. Вера спря наистина.

— За бога, Василе, защо го лансираш? — извика, без да се съобразява с посетителите. — Заради Асен?

Каров кимна за трети път.

* * *

В ателието го чакаше пеперудата, закрепена за гипсовия орнамент на тавана. Призля му, грабна телефона, трескаво набра номера на болницата и зачака да го свържат с лекуващия лекар. Новините бяха добри. Кризата била преодоляна, детето спяло спокойно, опасността като че ли минавала. Всичко зависело от жизнените му сили. Каров затвори телефона и се обърна. Луци беше изчезнал. Тръгна из кооперацията да търси приспивателни. Намери луминал, глътна две дражета. Легна и спа до единадесет часа на следващия ден. Събути го Стив Дяков. Беше завършил първия вариант

на романа и искаше да чуе мнението му. Каров закуси студени кюфтета и отиде в болницата. Дежурната сестра потвърди думите на лекаря. Александър вървеше към подобрене, но не му позволи да го види. „Трябва му пълно спокойствие!“ Каров разбра, че няма да пробие професионалните съображения, и си отиде. В два часа посрещна Иван Манев и го остави да разгледа изложбата. Пиха коняк до шест. Когато се разделиха, прибра колата в гаража на Съюза и тръгна през парка. Минаваше седем часа. „Кой ще се появи пръв, Стив или Луци?“ Каров стопли кюфтетата, изяде едно на крак, не му се услади и ги прибра в хладилника. Стив Дяков се появи към осем и половина, Каров гледаше телевизионните новини, извини се, че бърза. „Ще се видим на откриването!“ Остави ръкописа и си отиде. Догледа новините, но след тях започна криминален филм и задържа вниманието му час и половина. В единадесет без десет взе ръкописа и легна. „Асен Москов не притежаваше фантазия — започваше първия ред на Дяков. — Фантазията се ражда като естествена реакция срещу скуката. Само народи, познали охолството и имали време да скучаят, са развили фантазия. Историческата съдба на българина не му е позволила да стигне до охолството, а това видимо се е отразило и върху художествените ценности.“ Тогава иззвъня телефонът. Беше старият Раев. Александър беше починал. Кризата се беше повторила, а жизнените му сили, не бяха стигнали да се справи с нея.

3

След погребението на Александър, Каров се прибра в ателието, решен да не излезе от там, докато не направи избора си между живота и самоубийството. Това, което преди два дена наричаше любопитство към смъртта, сега би могъл да назове смъртен ужас. Каров знаеше, че единственото му спасение е да не мисли за сина си, да потисне спомена за него под праха на ежедневието, да размие мъката в бездънната чаша с горчилка, която отпиваше от раждането си до днес... По-силно от мъката го дразнеше възпаления нерв на крака. Въпреки решението „Аз трябва да прекъсна това мъчително съществуване!“ в него се надигаше толкова мощен нагон за живот, че го принуди да се обади в Съюза и да пренасрочи за следващия понеделник отложената за неопределено време изложба.

Пощенската му кутия преливаше. Съболезнование изказваха познати и непознати, ведомства, посолства, творчески съюзи, правителството, дори Светия синод, Каров беше престанал да отваря писмата, но ги струпваше на нощната си масичка като единствена утеха.

Стив беше нарекъл книгата си „Признания от отвъдното“ и Каров се мъчеше да проникне в тъканта ѝ. Слаба книга! Вяла, малокръвна, далеч от истината за Москов. Ключкарска като намерение, комплексна като мислене. Въпреки това продължаваше да чете. Очите му се движеха по редовете, но съзнанието оставаше неангажирано от невзрачната литературна провокация.

* * *

Остави ръкописа, облегна се на възглавницата, затвори очи. В леглото успяваше да се отпусне, да се почувства защитен, като че ли скатан на безопасно, недостъпно място. Децата и престарелите старци изпитваха този култ към леглото.

Каров скочи, отиде в кухнята, върна се с кафе в ръка и отново седна пред романа. Беше престанал да очаква разкриване на „истината за Москов“, достатъчно би било, ако тази книга го развличаше. Въпреки претенциозното мото, от Шопенхауер: „Животът сам по себе си е най-великото зрелище“, никаква зрелищност не се срещаше между редовете, дори клюките се размиваха в общата скука. „Животът е най-великото зрелище!“ — колкото повече време минаваше, колкото повече страници се натрупваха в лявата страна на ръкописа, толкова по-силно го занимаваше тази фраза. Да се самоубие или не, и животът схванат като зрелище, бяха в конфликт вече едно денонощие, Каров чувстваше, че няма да посегне на живота си, и това съзнание започваше да придобива сила. „Няма да напусна доброволно това зрелище!“ — беше зараждащия се мотив. Каров си припомняше жалките отломъци от личността си, положени на реанимационната маса, и потръпваше от отвращение. „Това трябва да се отложи колкото може повече!“ Или болката! Животът беше мъка, но смъртта непоносима болка, а излинените му нерви изпитваха ужас и от най-слабото убождане, нито едно от популярните самоубийства не беше лишено от болка, а това обясняваше демографския бум и оправдаваше у най-жалкото съществуване. И все пак изкушението оставаше. Каров беше престанал да мисли за Александър, съблазънта от личната смърт изцяло владееше съзнанието му. „Единственият начин да се освободиш от едно изкушение е да му се поддадеш...“ Кой беше казал това или „вътрешните просветления“ отново му играеха старата си шега на „изострена интелигентност“. „Аз или имам чудовищна памет, или пълна липса на памет!“ — мислеше загледан в празните редове на Стив. Какво обяснение би дал на разни сентенции, зараждащи се в главата му в най-подходящия момент. Той ли ги измисляше, или приличаше на онзи, който беше преоткрил колелото. Убийството беше престъпление, най-вулгарното според наказателните кодекси. А самоубийството? Християнството го отричаше, отказваше причастие, изхвърляше го зад оградите на гробищата си и въпреки това не го наричаше престъпление. Какво тогава: бягство, акт на отрицание, лудост? Някога, някъде, преди много години, Каров беше прочел фразата: „Не съм чул за престъпление, което не се чувствам способен да извърша!“ Сега можеше и за себе си да потвърди тази мисъл, но изключваше самоубийството.

Каров дочете книгата и се опита да се подготви за разговор със Стив. Най-добре беше да напише писмо. Писането щеше да го отвлече от мисли. Каров си даде сметка, че пише студия за творчеството на Асен. Започна да го оглежда и да търси характера му в платната, припомняше си забравени черти, случки, търсеше ги в картините му и, общо взето ги намираше. Замислен за собственото си самоубийство по-лесно да се ориентира в последните дни на Асен. Бездънна бездна зееше под краката на Каров. Всяка крачка го мъкнеше към крах, но в катастрофата му нямаше срам. Именно срамът, този вирус на отчаянието, принуди Асен да направи онази крачка, от която сега Васил се отказваше. Асен беше работил в срам, срам го душеше дори когато показваше картините си. Каров не познаваше това чувство, не беше го изпитвал, не различаваше болката му и именно безсрамието му позволяваше да живее.

Остави студията в редакцията на „Литературен фронт“ и отиде в залата. Няколко минути по-късно влезе Иван Манев.

— Моите съболезнования! — каза той. — Искам лично да ти изкажа съчувствието си!

Запалиха цигари въпреки изричната забрана на пожарната.

— Какво мислиш да правиш? — попита Манев.

— Созопол. Утре вечер.

— Не би ли заминал за Берн? Или някъде другаде? Бил ли си в Париж?

— Не.

— Имаме ателиета! Ще ти подействат добре.

— Не знам езици.

— И други са заминавали, без да знаят.

— Заминавам за Созопол!

Каров не беше словоохотлив човек. Манев знаеше това от години, но сега с него беше непоносимо.

— Обади се, ако промениш решението.

— Ще се обадя след Созопол — каза Каров.

Манев тръгна, на излизане се сблъска с млада жена и двамата се върнаха при Васил.

— Да ти представя Мария Димова... в Прага сте завършили, нали?

— Да — каза Мария.

— Обещах да я представя — Манев се чувстваше неудобно и му личеше. — Би ли й отделил няколко минути?

Потупвайки канапето до себе си, Каров застави момичето да седне.

— Е? — каза Каров. — Питайте!

— Да питам, какво да питам?

— Не знам. От какво се интересувате?

— От живопис... Завърших...

— История на изкуствата в Прага. Чух! Интересува ви изложбата?

— Интересува ме, разбира се!

Васил знаеше, че го оглежда, и беше започнал да се дразни като я чу да казва:

— Лошо ли ви е?

— Не, нищо ми няма.

— Вълнувате ли се? Аз бих полудяла. След седем часа...

— Толкова много?

— Ще минат като един миг.

— За мен са страшно много. Не знам какво да правя дотогава.

— Идете някъде.

— Къде?

— Не знам... Например на Витоша.

Каров я погледна. „За първи път!“ — помисли Мария. Очите му изглеждаха съживени, дори сивото му лице доби някаква имитация на цвят.

— Ще дойдете ли с мен? Там ще поговорим. Елате, а? — каза Каров.

Мария не очакваше покана и не може да скрие изненадата.

— Не съм подготвена, нито съм облечена, нито пари имам! С какво ще идем?

— Колата ми е отвън. Ще обядваме на „Щастливеца“, ще ви върна, където кажете.

— Но... — Мария се съпротивляваше вътрешно с неясни мотиви, но някакъв глас й нашепваше: „Не отивай!“ — Надявах се да минем от картина на картина?

— След официалната част ще ви обясня всичко, техническата страна, и нещо по-важно, скрития сюжет на платната. Обещавам...

— Добре... — едва-едва измънка Мария. — Но трябва да се обадя по телефона. Моят приятел ще чака.

— Обадете се и излезте отпред — каза Каров. — Ще отида да взема колата.

Юнският ден беше ведър и слънчев дори в града, а горе планината от небето течеше злато. Седнаха на терасата на хотела. Наоколо нямаше никой. Беше рано, все още не сервираха обяд, но донесоха кафета и ги оставиха сами. Мария не знаеше как да общува с този мъж, знаеше, че е загубил сина си, беше чувала какви ли не легенди. Не всеки стигаше до смъртно отравяне с алкохол! Свита в стола, загледана в очертанятия на града, Мария не смееше да погледне това напрегнато лице, това чудовище с мътни очи, което беше забравило за нея.

— Кога се върнахте в България?

— Преди шест месеца, вече седем.

— Изглеждате ми уплашена. От мен ли се боите?

— От вас? Защо да се боя от вас?

— Като се напия, ставам свиня. Чувала сте, признайте си!

— Чувала съм! — кимна Мария.

— Няма да пия и ще изпълня обещанието си. Утре ще имате всичко, от което се нуждаете.

— Защо не сега?

Каров я погледна отново, лицето му се отпуснаше. Сега не изглеждаш страшен.

— Какво ви интересува?

— Как се чувствате в навечерието на изложба? Това е голям празник.

Каров мълча дълго.

— На официалните празници улиците се изпълват с възбудени хора, облекли най-хубавите си дрехи? Стоят им зле! Жените с фризури като кошници, походките неестествено бодри, гласовете излишно високи. Витае дух на нещо празнично. Празникът никога не започва. Минават час, два, пет, фризури се развалят, мъжките лица посивяват било от умора, било от набождащи бради, новите обувки са смазали краката, празникът още не е започнал. Тръгват да го търсят по заведенията. Влизат и откриват друг свят, светът на непрестанния празник. Мъже и жени с излети по телата дрехи, с меки гласове, с

толкова изящност, че „празнуващите“ се чудят къде да дянат ръце и крака. Празникът пак не идва. Денят свършва, разотиват се и всичко започва отначало. Моят празник много прилича на техния.

— Виждала съм такива празници — каза Мария. — Но каква връзка правите с изложбата?

— Никога вече няма да рисувам така.

— Не ви разбирам!

— Как се казвате?

— Мария Димова.

— На двадесет и пет години се почувствах художник. На четиридесет още не съм усвоил най-простите уроци. „Господи дай ми лек живот. Смъртта ще си избира сам!“ Каква глупост! „Дай ми лека смърт и ме разходи из живота!“ — такава би трябвало да бъде молитвата на художника. Това значи — „Прекарай ме през иглени уши, натовари ме с темперамент, всей слаб дух в мощно тяло, отвори ми очите за пороците, дай ми съвест“. Тогава художникът ще престане да се рови във вътрешния ад и ще обърне внимание на обикновените неща. На цветето, ей онова там, жълтото, на което дори името не знам. Ще се вгледаме в лицата си с намерение да се открием и може би да се обичаме, ще се задържаме по-дълго около децата си. — Каров мълча толкова дълго, че Мария започна да трепери от нерви. Предполагаше какво става в мозъка му. Реши, че го е връхлетяла мъката, че спомените за покойното дете отново, са го стиснали за гушата. Грешеше. Каров мислеше за баба София, чуваше гласа ѝ: „Несрета те мори, момче, вина те газии! Всичко грозно рисуващ, само мъртвото красиво. Не сърди Господа, момче!“ — Не сърдя Господа, не го разбирам! — Каров се стресна от гласа си. — Почина синът ми.

Мария кимна.

— Не намерих време да му направя една рисунка. Едно куче не съм му нарисувал, една приказка не е чул от устата ми! Дали харесвам картините. Откъде да знам? Искам сина си, искам неговите рисунки! Затова не разбирам Бога! Не разбирам природата на нещата, не знам да прилагам метода на съществуването. А като не знам това, като не разбирам основното, как да знам дали харесвам картините си. Разбирате ли ме?

Мария кимна отново, но не разбра нищо. Или почти нищо. Беше престанала да слуша думи. Гледаше. Единственото ѝ сетиво, което

действаше, беше зрението. До съзнанието ѝ се докосваха думи, складираха се в паметта ѝ и вечерта в леглото щяха да се подредят в мисли. Но сега, в този миг, запомняше чертите на този мъж, който я напускате и се връщаше. Който с мъка задържаше духа си в спокойно облакътено тяло. Страшно беше това, което чувстваше Мария, и беше готова на всичко, за да не го допусне. Като гледаше този художник, този мрачен тип със слава на пияч и скандалджия, с ужас откриваше, че никога, по никакъв повод не иска да види приятеля си и с нарастваща досада откриваше, че до отложената среща с него има само два часа.

* * *

Каров заведе Мария на някакъв адрес, вероятно у любовника ѝ. Прибра се и легна. Затвори очи, обзе го спокойствие, почувства отпускане на ръце и крака, лекота на мозъка... Спа безпаметно, без сънища. Събуди се с тежка глава и отвратително настроение. Накъса всички снимки с кораби и всички рисунки, които бяха легнали в основата на изложбата. Почисти рафтовете, изми палитрата, пригответи и опакова боите си, четките, бидона с терпентин. Подреди куфара, който наричаше „арсеналът“ и който му служеше повече от двадесет години взе душ, удари контра до синьо, облече се и излезе. В пет и десет беше в Съюза. Мария в официална рокля, с бележник в ръка пишеше, вдигнала коляното си до брадата.

— Какво правите тук? — Каров я стресна така, че изпусна бележника.

Наведоха се едновременно, Мария пламнала, с розова пелена на лицето, Каров едва сдържащ смеха си.

— Къде е любимият?

— Уплашихте ме. — Мария се насилваше да се усмихне. — Мислех да си отида, преди да дойдете.

— Тази вечер ще бъдете мои гости. Поканете приятеля си.

— Не-е...

— Защо не? Ще се съберем в „София“. Хора от бранша. Ще откаже ли?

— Кой?

— Вашият приятел.

— Но аз няма да се срещам с него...

Каров се усмихна.

— Никога?

„Никога!“ — искаше да извика Мария. Вместо това отговори тихо:

— Тази вечер...

— Добре, ще бъдете моя дама... Ето го и журито. Елате да ви запозная с няколко мастити художници.

Мария мълчеше, тиха, податлива, и Каров бързо я забрави.

Журирането беше минало в негово отсъствие. Каров знаеше, че техните очи неговата изложба е компромис. Чуваше да се говори за идеологически възражения. Смъртта на сина му ги постави в шах. Ако при друга спекула със смъртта на Александър би се чувствал отвратен, в борбата с догматиката тя беше изиграла благородна роля.

Иван Манев откри изложбата. Докато слушаше с половин ухо речта на председателя, Каров си припомняше плановете, които кроеше след развода с Лилда. Александър пораста, става голямо слънчево момче, Васил не го е виждал години, Лилда го крие, живеят или в Бразилия, или някъде другаде в чужбина. Един ден Александър почуква на вратата му. Каров не се бърка в живота на сина си, не поставя забрани, не му досажда със съвети.

Започна да различава лица. С периферното зрение беше отчел появяването на Адриана и Жак, на Вера и Велин, на Антон Гаев. Беше стискал ръцете на Стив, на Владо Матев, на Ивайло. Срещаше искрени и фалшиви усмивки. Вежливи кимвания, приятелски намигвания, различаваше дори укора от признанието, но това, което го смути, беше лицето на Мария. Докато от устата на Манев се сипеха хвалебствия, докато пътят му на художник се трасираше от верни, приблизително верни и абсолютно неверни детайли, лицето на това момиче издаваше възбуда стигнала до премаляване, страст и още нещо... Обожание! Мария почувства погледа му и очите им се срещнаха. Каров се готвеше да ѝ се усмихне, когато момичето отмести глава и обърна поруменелия си врат към него. „Тя се влюби в мен — помисли Каров с горчивото недоумение на човек, извършил неволно престъпление, — това трябва да прекъсне навреме!“

Каров се оттегли във фойето и запали цигара. От залата излезе Антон и се запъти към него.

— Искам да Ви кажа нещо... Ще ме изслушате ли?

— Да.

— Бихте ли приели съболезнованията ми?

— Разбира се. Благодаря.

— Не искам да скачам от тема на тема... въпреки това... вие сте художник! Точно аз се заемам да ви правя комплименти.

Каров постави ръка на рамото му.

— Нямам нищо против вас.

Антон извади цигари, запали, мълча миг-два.

— Бих искал да ви поканя в учебния театър... „Напразните усилия на любовта“, все пак Шекспир.

Каров прие машинално и в следващия миг вече съжаляваше. Това означаваше да отложи заминаването си за Созопол.

— Кога? — попита той.

— В събота. Ще ви изпратя билети.

Антон хвърли фаса и пъргаво се запуска по стълбите. От залата излязоха Велин и Вера. Готвеше се да се прикрие зад колоните, но женствения глас на Ивайло Денев го закова.

— Василе!

Към него вървяха семейство Велинови, Ивайло, Жак, Владо Матев.

— „Народна Култура“ дава сто и двадесет реда за изложбата ти. Близо два пъти повече от традиционната площ! — Ивайло стискаше ръката му, но вкоренения му страх от Каров го караше да бъде нащрек.

— Честито! — Матев залепи влажните си устни на бузата му.

— Считам се поканен на коктейла — каза Жак.

— Не видях Лилда — каза Адриана.

Каров се обърна към Велин.

— Кога ще видя мавзолея? Заминавам за Созопол.

— Когато искаш — каза Велин.

— Утре тръгваме — Каров се обърна към Вера. — Хареса ли ти стената?

— Важно е да хареса на теб! — Вера не очакваше такъв въпрос и отговорът ѝ беше прекалено троснат.

— Вярвам на вкуса ти! — каза Каров. — Ти имаш опит!

Мария излезе от залата и нерешително тръгна към него. Каров знаеше, че с радост би побягнала по стълбите.

— Не мога да се владея...

— Мисля, че знам причината.

Мария вдигна очи.

— Наистина ли?

— Да! — Каров стисна лакътя ѝ. — Аз съм стар, износен кон!

— Не — едва-едва каза Мария.

— Да! Утре ще се обадиш на приятеля си. Едно денонощия лудост е достатъчно.

— Не! — повтори Мария.

— Послушай ме — прошепна Каров. — Аз нося нещастие!

Късно през нощта в коктейл — залата на „София“ Вера се доближи до Васил.

— Поздравявам те — каза тя. — Малката прилича на Адриана, от преди десет години!

— Намираш ли — Каров положи усилия гласът му да звучи равно, дори апатично.

— Да! — горда, болезнено чувствителна Вера знаеше да гледа в очите. — Щастлив ли си?... Ако можеш да бъдеш щастлив човек с твоя характер!

— А ти? — попита той.

— О, аз! Моето щастие загина на Пиринския предел! — Вера се въртна на пети и се смеси с хората.

Васил Каров замина за Плевен. Получи телеграма от Велин, беше му запазил стая в хотел „Кайлъка“. Щяха да се срещнат пред стената. Излизаше, когато телефонира Мария.

— Заминаваш ли? — попита тя.

— Всеки момент.

— Размисли ли?

— Не! — каза Каров. — Няма да те взема.

— Багажът ми е готов.

— Не!

— Защо? — гласът и трепереше. Ако нещо го радваше, беше, че не вижда лицето ѝ.

— Страх ме е, Мария! Страх ме е от мен.

— Аз поемам риска!

— Не!

— Добре, ще взема влака, ще те намеря в мавзолея.

— Все едно, че те няма.

— За мен е по-важно друго...

— Какво?

— Ти знаеш!

— Не очаквай да те върна обратно!

— Ще се върна с влака... Свикнала съм. От София до Прага винаги пътувах с влак... Четиринадесет часа!

— Мария, моля те!

— Нямах право да ме молиш! Аз не те ли моля напразно?

Каров държа слушалката няколко секунди в колебание да я удари във вилката или не, после я поднесе към устата си.

— Чакай ме пред вас. След десет минути ще мина да те взема!

* * *

Прав, с ръце в джобовете, загледан в паркинга на хотела колебаещ се да кресне или не на децата, които се въртяха около колата му, Каров мислеше какво да прави. В съседната стая го чакаше Мария. Трябваше или да се махне веднага, или да прави любов с това момиче. От смъртта на Александър не беше спал с жена и въздържанието започваше да му къса нервите. Ако в съседната стая беше не Мария, а коя да е друга, не би се колебал и миг, но това прекосяване на коридора щеше да го ангажира повече, отколкото би понесъл. Мария се влюбваше в него, преследваше го с упоритостта на дете, но и с настървението на проститутка. Замислен за предстоящата си крачка, Каров все още не си даваше сметка привлича ли го това момиче, вълнува ли го секса ѝ. Беше далеч от мисълта да създава нови връзки, да увеличи жени в живота си, да ангажира съзнанието си с емоции, след като беше убеден в преходността им, граничеца с нетрайността на сапунения мехур.

Каров извири с пръсти и размаха юмрук към момчетата, катерещи се по торпедото на колата, но когато видя уплахата им и проследи бързия им бяг зад хотела, мисълта, че е бил жесток, наля очите му със сълзи. Застана пред огледалото, готов да надникне в истинския си образ, зад генетичното слъзно заболяване, започващо да се развива и у него. Отсреща го гледаше словоохотливата плачливост на баща му и дълбокото, граничецо с пълно отсъствие мълчание на майка му. Кой беше Васил Каров? Химическа смес от две нищожества. Самоубива ли се такъв човек? Та той е мъртво роден, продукт на хаоса. Какво има зад гърба си? Откъде да вземе сили за живот? — тези въпроси не заставаха за първи път пред него, но за първи път щеше да му се наложи да си отговори. Сега знаеше защо не посмя да посегне на живота си. Липсваше му величие на нравите, опора в миналото, перфидния, извратен и сложен ген на Асен Москов. Кръв, кръв му липсваше! Тогава откъде се появяваше тази памет? Откъде изравяше продукти на по-висша интелигентност, чужда както на него, така и на родителите му. Каров знаеше нещо за теорията на паметта. Покрай ушите му, без да прониква в съзнанието му, беше минавала някаква химическо-молекулярна хипотеза за историческата памет на човека, но човекът Каров беше артист, а артистът беше прекалено зает с амбалажа си и рядко намираще за нужно да прониква под него. Прав пред кривото хотелско огледало, загледан в слъзните си водопади, Каров се

мъчеше да разкъса изображението си, да прекара зрителния си нерв като рентгенов лъч през черепната кутия. Напразни усилия! Единственият ефект от взирането беше разширяването на слъзните канали и засилване на пороите, стичащи се по скулите.

Влезе в банята, подложи лице под студената вода и затвори очи. „Аз съм мъртъв!“ — с нарастването на това съзнание зареждаше се и неговото опровержение. Жизнените сокове се стичаха в слабините му, еректираха съществуването му, изостряха желанието му да се движи, да действа. Каров продължаваше да смесва движението с действието, но въпреки това не посмя да отиде в стаята на Мария.

В осем и половина прекрачиха прага на ресторанта. Велинови ги чакаха. Бяха избрали маса далеч от оркестъра. Велин скочи, настани Мария, изчака Васил да седне. На масата имаше бутилка „Къти Сарк“, английски цигари, кашу.

— С кола ли си? — попита Велин.

— Не.

— Няма да се откажете от един аперитив. Вие, Мария?

— Бих взела едно уиски.

— Василе?

Каров се облегна на стола, хвърли едно око на заведението погледна остро Вера, като че ли искаше да ѝ внуши настроението си, да ѝ отнеме жилото, но видя меката ѝ усмивка и се отпусна.

— И аз няма да откажа.

— Сутринта слязох в града — започна Мария. — Знаех от Васил, че в единадесет часа трябва да сте при инвеститора. Видях стената. Интересува ли ви мнение?

— Разбира се! — Велин беше взел най-важната благословия, Каровата, така че малко провокации можеха да повлияят на настроението му. Васил се готвеше да му прехвърли всичките си поръчки за монументална работа, Велин имаше и ръка, и вкус. Засега се проявяваше по-скоро като версификатор, но един ден, кой знае, може би щеше да демонстрира свой начин на рисуване.

— С какво се занимавате? — попита Вера.

Зад привидно учтивия тон и нехайно любопитство този въпрос беше атака.

— Мария е изкуствовед, завършила е в Прага.

— Да чуем мнението на Мария! — Велин се страхуваше от реакциите на Вера и побърза да я извади от разговора.

— Не съм доволна от стената! — Мария доби вид на оратор, събиращ с многозначително мълчание фокуса на аудиторията. — Работено е бързо, дълбането нервно, неравно, на места ръбовете са грапави, някъде пластът е наранен, долният слой се подава. В трактовката на цветовете и движенията се чувства силно влияние на Матис, а там, където е портретувано, на Васил.

— Кой Васил? — попита Каров.

— Имам предвид Васил Каров! — каза излишно сериозно, затова пък наивно Мария.

— Не дрънкай глупости, малката!

— Как смееш! — извика пламнала от възмущение Мария.

— Смея! — каза Каров. — Ако не млъкнеш, ще посмея да те набия, тук, пред всички!

— Ти ми отнемаш правото на мнение?

— Право на мнение има този, който има мислене. Почакай ме пред хотела, можеш да поръчаш такси!

Тишината затисна масата, обърна очите надолу, лиши ръцете от тяга. Мария стана и излезе.

— Стената не е по-лоша, от която да е друга! — Васил прибра цигарите си, допи чашата, остави я внимателно в средата, до бутилката. — Събирай кураж и работи. Ако срещнеш пречки, обади се!

Васил погледна Вера, Велин, бръкна в джобовете и напусна заведението. Мария беше изчезнала, и в хотела я нямаше. Беше събрала багажа си и заминала за София.

* * *

В ателието намери бележка от Климент Антонов или Дометиан, име, под което се беше подвизавал като игумен в манастира „Свети Илия Чудотворец“. Дометиан пишеше, че е отседнал в хотел „Люлин“ и че ще остане в София два дни. Каров намери номера на хотела и въпреки късния час помоли да го свържат с Климент Антонов.

— Вие ли сте, Каров? — чу гърлен бас. — Очаквах да се обадите. Бих искал да се видя с вас.

— Заповядайте при мен, ако не ви се вижда късно. Ресторантите са затворени, а аз, ако не друго, поне пиене имам.

— Мога ли да доведе жена си? — попита Антонов.

— Разбира се! Ще ви чакам.

Съдейки по портрета на Асен Москов, Каров очакваше дребно човече, изпито и съсухрено, с вид на отчаян дявол, но отвори вратата на пращяц от здраве атлет и една поразяваща жена. Трябваше да мине много време, да изпие много водка, за да си даде сметка, че това, което е определил като поразяващо, е пълната естественост, дори девственост на красотата ѝ.

— Как да ви наричам? — попита Каров. — Ваше преосвещенство ми се струва надуто.

Антонов побутна жена си напред и я последва в ателието.

— Не се налага да ме титулувате. Наричайте ме Антонов или Климент, както ви е удобно. Жена ми се казва Мюлвет.

— Как?

— Мюлвет. Тя е помакия.

— Вие, монахът, се оженихте за мохамеданка?

— Ние не сме религиозни — каза Мюлвет. — Познавахме вашия приятел Москов.

Каров ги покани около масата, наля водка в чашите, предложи храната, която се намираще в хладилника. Имаше нещо красиво и успокояващо в тези хора, някаква хармония, пораждаща се от расата, от добрата раса, от свободата на поведението, с която общуваха или мълчаха, напълно задоволени от присъствието си.

— Вие ни подарихте моя портрет. Моля, не отричайте!

— Аз се занимавах с имуществото на Асен. Такъв акт би му бил приятен.

— Вие бяхте много близки? — попита Мюлвет.

— ... Асен беше най-близкият ми приятел.

— Как загина? — На това мургаво лице нямаше следа от грим, сиво-зелените очи гледаха кротко, със сигурността на човек, свикнал да общува прямо, извън притворството, извън салонното лицемерие. Дълго време не знаеше какво да отговори, докато на помощ не му се притече бившият монах.

— Мюлвет пита самоуби ли се Москов?

Каров скочи и тръгна из ателието.

— Чувала ли сте да се говори за самоубийство?

— Не — отговори Мюлвет.

— Как ви хрумна тази мисъл?

Този път Антонови мълчаха дълго.

— На едно свиждане в затвора Мюлвет каза: „Художникът загина. Казват, че е нещастен случай, аз съм сигурна, че е посегнал на живота си!“ Питам я защо мисли така. Тогава не можа да ми отговори.

— Сега можете ли?

— Не! — каза Мюлвет.

— Трябва да има някакво обяснение. Никой не ви е говорил за самоубийство, най-малко Асен. Познавате ли Вера Манолова? Тя беше... близка с него в последните му дни.

— Не съм чувала това име.

— Тогава?

— Нищо не мога да ви кажа. Не, че не искам, не мога! Вие...

— Какво аз?

Мюлвет погледна мъжа си. Лицето ѝ изразяваше мъка, напрежение, умора.

— Отговори му! — кимна Дометиан.

Мюлвет наведе глава и каза тихо:

— И вие мислите за самоубийство!

Каров почувства пулс в гърлото си.

— Тази мисъл не ме напуска. И за Асен Москов имате право. Шофьор с неговата практика не би загинал на онзи завой... освен ако не е искал да загине. Разбрахте ли ме?

— Разбираш ли, Мюлвет? — попита Дометиан.

— Да! — отговори Мюлвет. — Разбирам!

— Имах прозрение, вътрешна светлина. Това, което сега осени вас. Какво почувствахте? Мои мисли ли стигнаха до вас, или собственото ви съзнание направи заключението?

— Не, не! — каза Мюлвет. — Нищо не съм чувала. Никой нищо не ми е казал!

— Ще ви задам въпроса другояче. Знаете ли причините, поради които Асен свърши със себе си? Или тези, които карат мен да се боря със страха от смъртта?

— Вие я мъчите! — каза Дометиан.

— Моля ви, нека ми отговори... Бъдете така любезна, Мюлвет! Отговорете ми, моля ви!

Мюлвет вдигна светлите си очи.

— Картините ви са пълни със смърт — каза тя.

Дометиан промени разговора, отидоха си на разсъмване. Каров опита да разбере това, което Мюлвет премълча, но заспа в стола с лице, осветено от новия ден. Събуди го телефонът. Бившият му тъст се обаждаше да му каже, че Лилда емигрирала в Бразилия. „Аз нямам минало!“ — мислеше Каров, докато очакваше горещата вода да избие от тялото му снощния алкохол.

* * *

По реакциите на Мария съдеше, че все пак на сцената става нещо. Мария се забавляваше от сърце. Колкото напрегната и фалшива изглеждаше в професионалните си усилия, толкова неподправена и простодушна беше в личните си отношения. „Тя е добро момиче!“ — мислеше Каров, докато чакаше на сцената да се появи Антон. Гледаше представлението само когато малкия се включваше в мизансцена. Изпълняваше ролята на Жак, като че откъсната от общия смислов поток роля, на която беше определено да обяснява, иронизира, коментира и дори апострофира сценичното действие с правата на публиката.

— Харесва ли ти? — попита Мария.

— Да! — отговори Каров.

След представлението прекосиха улицата и влязоха в Унгарския ресторант. Антон се отнесе „умно“ към комплиментите на Мария и прие като достатъчно ръкостискането на Каров. Седнаха. Мъжете поръчаха вино. Мария отказа да пие, но листът с десертите я държеше в напрежение и опитваше ту някакъв крем, ту нещо друго с много дълго, непроизносимо унгарско име. Антон се направи, че не познава Мария, но му трябваше време да прикрие изненадата си и усилия да скрие лошото си настроение.

— Лилда е в Бразилия — каза Каров.

— Отзоваха Гузман, аташето по печата... Лилда замина с него.

— Говори се, че е невъзвращенка?

— Баща ми каза, че го е „вързала“. Той не говори глупости. Така е по-добре... По-добре за нея... Тук всичко би й припомняло Александър!

Нито Мария, нито Антон посмяха да добавят нещо. Разговорът тръгна в друга посока. Бащата на Антон Борис Гаев, беше купил картини от Васил... „Като че ли виждам резервацията му...“

— Старият ме попита какъв подарък искам — каза Антон. — Канара падна от гърба му, когато му показах дипломата...

— Можеше да се снабдиш с нещо полезно?

— Харесвам тази картина.

— Животът прекара покрай мене най-близките ми хора... Прекара ги като вода през пясъци... Родители, жена приятели, син, никой не остана! Досега рисувах вътрешностите си, на тъмно и загубих зрение... Сега ще се опитам да видя природата... Може би тогава ще имам око и за близките си... ако още имам такива!

— Отказвате се от този стил на рисуване? — попита Антон.

— Точно така. Отсега нататък ще рисувам цветя, деца, кучета... От вътрешната ми помия никой няма нужда! Най-малко аз!

Отново млъкнаха. Каров си даваше сметка, че ги потиска, че ту името му ги респектира, ту мисълта за болките му ги кара да онемяват, че сприхавият му характер ги плаши, че мекият добродушен тон ги подтиква към угодничество. Антон мразеше угодничеството. Съзнаваше, че е лице в лице с човек, който доминира, но си го обясняваше не с мощта на характера, а с разликата в годините. Това беше грешка...

— В кой театър ще работите? — попита Каров.

— Ако Ви кажа, ще ме презирате!

— Защо?

— В Националния...

— И защо трябва да те презирам?

— Използвах „втория начин“, за да остана в София, имам причини да го направя!

— Какви?

— Провинцията ще превърне в рутина всичко, на което съм способен! Имам сили да се справя с всяка роля!

— Дано! — каза неопределено Каров. — Виждал ли си Зоя?

— Обажда се от време на време...

— Работи ли?

— Манекен в модна къща „Диана“.

— Знам тази къща! — каза Каров.

— Друго не знаете... — Антон се усмихна хитро. — Не знаете, че ходи с вашия приятел Стив Дяков!

Каров се смя от сърце. Тази клюка го развесели така, че сълзите рукнаха отново. От смъртта на детето не беше изпивал опиата на веселието. Почувства вътрешно оздравяване изтичане на отрови, химическо разтоварване на буци мъка. Съзнателно задържа това състояние до пълното му изчерпване. Остави Антон и отиде да изпрати Мария. Пред входа я чакаше приятелят ѝ. Видя ги и хлътна в сградата.

— Очакваш ли неприятности? — попита той.

— Не — каза Мария.

— Заминавам за Созопол.

— Кога?

— Трябва ми толкова време, колкото да стегна багажа.

— Не можеш ли да го отложиш?

— Не!

— Искаш ли да дойда?

— Не.

Каров отвори вратата.

— Това момче може да те нагруби, да те удари?

— Това е моя работа! — Мария слезе и тръшна вратата. — За последен път те питам! Искаш ли да дойда в Созопол?

— Не! — Каров запали мотора.

Легнал на фалшборда, провесил крака от палубата, подпрял глава на кранците, Каров пиеше швепс, пушеше и гледаше града. Морето беше спокойно, все още не беше духнал сутрешния вятър, наречен „морският“, наоколо се въртяха сърфисти, риболовните врабчета влизаха и излизаха от пристанището, мауните теглеха чепарета. В дъното на залива водолази извършваха учебни спускания. Заливът на Созопол кипеше от дейност и въпреки това спокойствието беше всеобхватно. Тежко спокойствие затискаше Каров. Втора седмица излизаше с яхтата при изгрев, закотвяше я в средата на залива прекарваше до залез в леност и съзерцание. Никой не му говореше, никой нищо не искаше от него. Местните рибари се задоволяваха да му махнат с ръка, военните не го безпокояха, макар че катерите им често клатеха яхтата. След залез Каров палеше мотора, връщаше се на кея, вечеряше в пристанищното казино и отново се прибираще в лодката. Слушаше радио, четеше „Кво Вадис“ на Хенрих Сенкевич, пиеше кафета, кока-кола, спеше. В четири часа сутринта наливаше прясна вода, палеше мотора и тръгваше. Нямаше капитански права, затова не му позволяваха да напуска залива, но той и не желаше да го напуска. Бръснеше се на борда, от време на време скачаше във водата за разхлада, морето му служеше и за тоалетна, през другото време лежеше на слънце. Хапваше по нещо, предимно сандвичи и консерви, алкохол не пиеше. В една кофа долу в трюма държеше швепс и кока-кола, бидон с вода, няколко картона БТ, това беше всичко. От местната книжарница купи десетина романа, имаше листа, въглен и понякога рисуваше. Наблюдаваше птиците, летящи между него и слънцето. Притворил очи, виждаше пламтежа на крилете им, златистите движения. Птиците губеха плът, превръщаха се в светлина, плуваха в седеф... когато напускаха слънчевия диск, връщаха плътта си, движенията, възстановяваха плавността си... Така можеше да доживее края на дните си.

Една сутрин слънцето закъсня. На обед духна мелтем и морето побесня. Каров остана на кея, но не напусна яхтата. В пристанището

беше спокойно, вълноломите и естествената островна преграда спираха вълните, но вятъра клатеше лодката, дървенията скърцаше, заболя го глава и на втория ден се принуди да вземе квартира. Пропи. По цял ден висеше в кафенето, срещаше се с художници, вечер изкачваше залитащ наклон на улицата към квартирата си. Мелтемът се задържа девет дни. Една вечер вятърът утихна, заваля дъжд, вълната намаля, сутринта слънцето плъпна в четири часа и изглеждаше, че депресията е отминала. Не беше отминала. След мелтема остана „мъртвак“. Целия ден го клади бордова вълна. Каров повърна и закуската, и обяда, върза яхтата на кея, обяви я за продан, качи се в колата и тръгна за София.

Ръцете му трепереха, чувстваше се несигурен зад волана, завладя го неясен страх и го държа до Пловдив. Не посмя да продължи, нае стая в новотела и легна да спи. На сутринта настроението му беше съвсем друго. Чувстваше се свободен.

Яхтата беше започнала да му къса нервите. Изпи два чая с луканка, кафе с някаква торта, почувства прилив на сили и нежелание да се върне в София. Тръгна за Смолян. Денят беше пълен със слънце, планината изглеждаше сива от светлина, асфалтовия път се превръщаше в сребърна река, обливаща с кротките си води торпедото на автомобила. Сега ръцете му не трепереха, страхът беше потънал в тялото, воланът се подчиняваше. Отмина града и пое към Пампорово. В десет часа беше наел стая в хотел „Мургавец“ и се излежаваше във ваната. На обяд обу джинси, къса фланела, хапна и тръгна по баирите. Целия следобед проскита с палци под токата на колана, краката му изтръпнаха, почувства болки в гръбнака и пое обратния път. Към пет часа се добра до хотела, грохнал от умора, взе душ, падна в леглото и заспа. Спа четиринадесет часа, до шест на другата сутрин, но се събуди с чувството, че тялото му се възражда. Подобно усещане го преследваше в първите дни на борда на яхтата. Излезе на терасата и отвори скицника. Пред очите му, като стадо биволи, се редяха ниски, обли и еднообразни хълмове, зеленото късаше очите с наглата си фотосинтеза. Небето над Созопол имаше цвят на море, небето тук не беше нищо повече от въздух. Дори в слънцето можеше да се гледа. Каров хвърли скицника на масата и излезе.

В Смолян купи топъл бюрек и тръгна да разглежда града. Къщи със спретнати дворчета, наклонени калдъръми, мостове и чешми,

всичко беше така, както го показаха туристическите реклами, но нищо не възбуди ретината му и разходката взе да го отегчава. Половин час по-късно отегчението се изроди в досада, нервния реотан в десния крак се обади отново, заболя го главата. Каров тръгна към колата с намерение да се върне в София, но по пътя се сети, че в Смолян живеят Дометиан и жена му, не помнеше ужасното ѝ име. Беше лято, училищата бяха разпуснати, но все някой трябваше да знае, къде живее семейство Антонови. От милицията го препратиха в отдел „Просвета“, но и тук не знаеха адреса на Дометиан, посочиха му единствено адреса на училището. Каров тръгна да го търси с пълна увереност, че там няма никой. Завари няколко жени да маджунират прозорците. В двора на училището бяха наредени за съхнене прясно боядисани катедри, черни дъски, столове...

— Извинете! — извика Каров. — Къде мога да намеря някой от семейството на Климент Антонов?

Тогава една от жените вдигна глава и той позна Мюлвет.

— Вие?

— Минавах — Каров направи опит да се усмихне. — Къде е мъжът ви?

— В Пловдив. Отидоха с директора да купуват чиновове.

— Жалко — наистина съжеляваше. — Бях в Пампорово, умрях от скука. Утре заминавам за София. Мислех да ви поканя на обяд.

Мюлвет го гледаше със светлите си очи.

— Климент отсъства — разсеяно повтори тя.

— Вие не бихте ли ми направили компания?

— Смолян е малък град — каза Мюлвет.

Нямаше нужда от повече обяснения, тази жена знаеше да говори с малко думи.

— Разбирам! Поздравете Климент! — Каров понечи да тръгне, но нещо в изражението ѝ го накара да спре. — Желаете ли да ми кажете нещо?

Мюлвет поклати глава.

— Сигурна ли сте? Може би, нещо свързано с Асен?

— Не.

— Болна ли сте? Не изглеждате добре.

Мюлвет подпря на оградата боядисаните си ръце.

— Искях да питам нещо за Асен Москов.

— Кажете, Мюлвет! — в този миг името ѝ се върна в главата му.

— Женен ли беше?

— Когато сте се запознали с него, не. Жена му го напусна.

— Обичаше ли я?

— Да. Асен дерайлира, когато остана сам.

— Какво значи дерайлира?

Каров се замисли над обяснението на думата, но вместо точния смисъл в главата му се зародиха картини. Видя Асен в съвършения ред, създаден от Адриана, но лишен от онова привидно безредие, което прави една къща обитаема.

— Да дерайлираш значи да излезеш от релсите, да загубиш всичко, включително куража да живееш.

— Можеше да му се помогне!

— Как?

— Скъсахте пъпната му връв. Москов живя три месеца в манастира. Никой не го потърси, никой не попита жив ли е. Когато се връщаше в София, той беше решен да обича с цената на смъртта си!

Каров едва преглътна шока.

— Бяхте ли близки с Асен?

— Мъжът ми беше негов приятел.

— А вие.

— Не.

Мюлвет понечи да се върне при учителките. Едва сега Каров видя колко интерес е събудила личността му. От прозорците го гледаха мъжки лица, жените бяха оставили работата си и без всякакъв свян втренчили погледи в тях.

— Една секунда! — Каров сниши гласа си. — Вие обичахте Асен? Не ме лъжете, Мюлвет!

— Моля, идете си!

— Довиждане, Мюлвет! Предайте поздрави на Климент! Не забравяйте, аз търсех Климент Антонов!

* * *

Каров пиеше кафе в ателието и мислеше върху думите на Мюлвет. Как ли се чувства човек изоставен от близките си. Каров беше

живял четиридесет години с мисълта, че е самотник и такива смущения не бяха негови. А Асен? Мюлвет криеше нещо. Единственият човек, който познаваше Асен на фона на манастирската обстановка, беше Мария, жената на Борис Попов.

Васил набра номера и отдъхна, когато в мембраната прозвуча женски глас.

— Вие ли сте, Мария? На телефона е Каров. При мене дойде семейство Климент Антонов, бившият игумен Дометиан и неговата жена Мюлвет, помните ли ги?

— Живях с тези хора — отговори Мария.

— Мюлвет говори за Асен като за стар познат... повече, като за много близък, разбирате ли ме?

— Да.

— До такава степен близък, че загатва за смъртта му като за нещо, което е трябвало да се случи... може би сте чувала, има слух, че Асен Москов се самоуби?

— Да! — повтори Мария.

— Мюлвет е сигурна, че Асен е посегнал на живота си. Изуми ме и нещо друго, тази жена разгада мислите ми, за мен тя знае повече от който и да било.

— Тя е магьосница! — каза Мария.

— Чак магьосница... Моят въпрос е друг. Близка ли е Мюлвет с Асен, любовница ли му беше, извинете за директния въпрос?

— Мюлвет е магьосница! — повтори Мария. — В Родопите я наричат „Черната пеперуда“.

— Как! — погледът му отскочи от гипсовия орнамент на тавана, там, където обикновено висеше Луци.

— Черната пеперуда!

Каров затвори телефона.

На обяд счетоводителят на Съюза му предаде банковата сводка от изложбата. Сумата беше доста по-висока от очакванията, но Каров понасяше спокойно и липсата на пари, и изобилието им.

В кафенето срещна Велин. Разплащаше се с групата си. Когато работниците си отидоха, Велин го покани на обяд.

— Вера е бременна, лежи за задържане — каза той.

Отидоха в Руския клуб, но едва се бяха разположили на масата, когато от входа се зададе Жак Биджерано.

— Здравейте момчета! — „Умореният тигър“ седна на един от свободните столове. — Днес имам голям празник! Най-щастливия ден в живота ми! — Жак се усмихна тъжно и добави: — Какво ще пиете? Навърших петдесет години!

И двамата бяха с автомобили, отказаха. Жак си поръча бира, отпи и се облегна в стола.

— Знаете ли на какво прилича нашата маса, момчета? Пир на лешояди! И знаете ли какво има в блюдата ни? Късове от Асен Москов, в моето е жена му, парите, които ѝ остави, работата, която ми намери, във Велиновото — любовницата му, дори колата, с която загина, в твоето... — Жак срещна тежкия поглед на Каров и не довърши. — Ти си знаеш! — Жак направи пауза и добави: — Ада ще дойде всеки момент.

Каров не дочака Адриана, дойде мусаката си и излезе. Извади скицника и нареди рисунките из ателието; птици, слънце, море, корабчета, сърфисти, разплути движения в ослепителна светлина, юг, горещина, леност, това беше донесъл със себе си от Созопол. Сега трябваше да отсее тези, които го задоволяват като мислене и движение. Не усети как мина времето. Работеше бързо, с чувството, че работи мощно и с прозрение. Избра двадесет и две рисунки, налепи ги със скок по стената и обмисли новия цикъл. За първи път щеше да работи с жизнерадостна цветна гама от натура и с възторг към натурата. Знаеше пред какви рискове ще го изправи новата тема. Ръката, му сама щеше да посяга към деформацията, окото му само щеше да търси и натрапва грозното, мисълта му щеше да го обвинява в инфантилност, в прехласване по кавалентното. Каров знаеше, че е изправен пред най-тежкия миг в професионалното си развитие. Предстоеше да разшири погледа си, да отвори око за красивото, да утвърди живота в период, когато смъртта коси близките му. И въпреки това трябваше да го направи. Иначе живописиста му щеше да се превърне в урод, недостоен за човешкото око.

Гладът го подгони на улицата. Прекоси площада и влезе в ресторанта на хотел „Хемус“. Заведението беше до такава степен претъпкано, че се принуди да запали колата и да потегли към центъра. Преди да отиде в Клуба на кинодейците, опита да намери маса в Унгарския ресторант, в Руския клуб, никъде нямаше места, като че ли целият град беше решил да се забавлява именно тази вечер. Не искаше

да влиза в „Кинодейците“, знаеше, че ще срещне някой, че ще започне пиене, че ще се прибере късно. Искаше да се опази от отрови, но влезе и първите хора, които попаднаха в зрителното му поле, бяха Стив Дяков и Зоя.

— Ще седнеш ли? — попита Стив. Резориусите му бяха изтеглени в хитра гримаса, очите му обаче се усмихваха обидено и имаха твърд блясък. Каров знаеше причината. Стив не беше „гълтнал“ писмото му по повод романа на Асен Москов.

— Ще вечерям. Ако сте тук, ще дойда после.

Седна сам, поръча домашна наденица с фасул, шопска салата, вино „Евксиноград тип 212“, мисълта, че ще трябва да се насилва в неискрен разговор с риторик като Дяков, го караше да се чувства натоварен и Каров усети началните сигнали на реотана в десния си крак. Спаси го Стив. Симулирал отиване до тоалетната, той дойде на масата и поиска пари. Каров му даде петдесет лева и дояде наденицата си с върховно удоволствие. Унижен със заем, Стив нямаше да посмее да го пресича.

— Ще се женим! — каза Стив. — Зоя може да мъкне моя кръст още няколко години. Как мислиш, ще издържи ли на напрежението?

— Защо не?

— Пиша мъчително, нервен съм, често оставам без пари...

— Всички сме живели зле! — подхвърли Каров.

— Ти беше име. Случаят Дяков е друг. Мен не ме харесват дори тези, на които държа.

— Имаш предвид мен?

— Никой не обича истината! Истината е атомна бомба.

— Може би — Каров не разбра какво иска Стив и защо води такъв разговор, — може би... — повтори той.

Стив знаеше да разбива мълчание и не се боеше от самоунижения.

— Истината е безсилие! — гласът му беше дрезгав, очите — злобни. — Как оценяваш втората си изложба?

Каров разбра провокацията.

— Зле! — каза той.

— И се готвиш да ми внушиш, че това е истинската ти оценка?

— Да.

— Чуваш ли, Зоя? Каров е усъмнен. Това трябва да се запомни. Може би ще ни кажеш защо?

— Бих ти казал, но се съмнявам, че имаш желание да ме слушаш.

— Прав си! Нямам желание да слушам лъжи! Изложба, която се разпродаде за два дни, която ти донесе... не смея да предполагам сумата, но знам, че е непостижима за мен...

— Все още непостижима! — опита се да го прекъсне и за миг успя. — Ще дойде ден, когато ще разрешиш финансовите си проблеми.

— Такъв ден никога няма да дойде! Такъв ден идва за културни спекуланти, за търговци и за пирати, но никога за тези, които пишат истината!

Каров стана.

— Нямам нерви за лошото ти настроение!

* * *

Намери бележка от Мария. „Знам, че си в София, обади ми се. М.“ Каров не се обади, прибра се, направи чай и седна да слуша музика. Очите му вървяха от рисунка на рисунка, докато не се спряха на една: Крила на гларус, подпалени от лъчите на изгряващото слънце. Разпъна статива и седна. Когато започна да нанася основния тон и да го размазва с ножа, телефонът го стресна. Беше Мария.

— Спеше ли?

— Не — Каров все още не знаеше с кого говори.

— Мария е на телефона.

— Познах те! — излъга неловко, но по мълчанието ѝ установи, че това не ѝ е убягнало.

— Как прекара в Созопол?

— Добре.

— Кога се върна?

— Вчера, всъщност днес.

— Мога ли да дойда при теб?

— Много съм уморен, готвех се да лягам.

— Разбирам! — Мария мълча по-дълго, отколкото допуска телефонна пауза. — Върнах се при моя приятел, искам да знаеш това... от мен!

— Така е по-добре.

— Може би... работиш ли?

— Да! — Каров побърза да поправи впечатлението за лъжа. —

Работех. Сега лягам.

— Лека нощ, Василе!

— Лека нощ.

Каров остави слушалката и се върна пред статива. Работи леко и с вдъхновение. Когато легна, беше осем без десет сутринта, но първата картина от новия цикъл беше завършена.

„Тясно ми е това ателие!“ — мислеше Каров. Лятото се случи сухо и горещо. През юли температурата стигна четиридесет градуса. В югоизточното ателие термометърът изнемогваше. В началото на август падна дъжд, но вместо да разхлади града, увеличи задуха. Изпаренията започнаха веднага след разсейването на облаците. Каров се отби при бившия си тъст. Завари го болен. Иван Раев беше прекарал два инфаркта и не мърдаше от леглото. Посрещан го с тъжна ирония.

— Ела, сине! Сега нямам нищо, освен тебе!

Каров седна до леглото. Обичаше този човек, единственият, който го прие радушно в налудничавия си дом, единственият, който не се опитваше да се налага.

— Всичките ни нещастия се дължат на тази вещица — говореше за старата, но ако друг път в отношението му можеше да открие незачитане, сега в очите му гореше омраза, само омраза. — Не я изгоних само от мисълта, че Лилда ще порасне като дива круша. Сгреших! Когато преследвахме „битовото разложение“, трябваше да я засиля в Белене и забравя за нея. Аз съм за убиване. Ако бях провел твърда линия сега и Сашко да е жив и Лилда нямаше да е изменила на бащините си идеи!

— Казах ти да не й даваш пари! — подхвърли старата. — Нищо не трови младия живот повече от парите!

Иван Раев уморено затвори очи. Не му се говореше. Каров си представи живота на тези старци и почувства слъзни напъни.

— Знаеш ли защо те безпокоя? — каза той, когато реши, че Раев е годен да слуша. — Задушavam се в това ателие. Имаш ли нещо против да довърша вилата? В града не се живее...

— Довърши я — кимна Раев. — Нямам нужда от нищо, а на старата мръсница й е много и това, което има!

— Може би трябва да уредим някакви документи... Да се задължа срещу къщата да ви изплащам някакъв дял? Ще говоря с адвокат...

— Не ни дължиш нищо! — каза старият. — Къщата е на твое име... все още.

Каров изпусна сълзите си.

— Какво има, моето момче?

— Нищо — Каров стана. — И аз останах без нерви!

— Пиши на Лилда... Да се върне!

— Мислиш ли, че има смисъл?

— Не! — каза старецът. — Няма смисъл!

* * *

Каров се зае с вилата. Беше покрита, но нямаше нито дограма, нито подове. Събра майстори и форсира строежа. За един месец къщата беше боядисана, остъклена и завършена откъм строителната част. Оставаше да се почисти и ограда двора, да се мебелират стаите. Дърветата правеха естествена ограда, вилата не се виждаше зад плътния тополов пръстен, но с мебелировката проблемите едва започваха. Вилата беше извънредно голяма за нуждите на един човек, особено с неговия нрав и с пълното му незачитане към вещите. Строежът, започнат от Лилда по фантастичните планове на Станислав Манолов, предвиждаше два етажа за живеене и трети — ателие. Долу имаше два хола, свързани с летяща врата, кухня и сервизни помещения, горе четири спални с бани, ателието също имаше сервизни помещения и тераса на половината площ на къщата. Когато работата приключи, Каров купи мокет, постла всеки квадратен сантиметър, накова вътрешните стълби с пътеки и започна да се пренася. Обяви ателието за продан. Когато остана сам в къщата, без телефон, без никаква връзка с града, изведнъж го обзе онова спокойствие, което изпита върху борда на яхтата. Започна да открива прелестите на двора, зася перуники и лалета, с помощта на местния дърводелец скова чамова беседка и се зае с оградата. Реши да опаше двора с телена ограда, имаше опасност да заприлича на концлагер. Отново извика зидарите. Заедно с оградата щеше да се сдобие и с гараж. Докато го отделяха от външния свят, Каров слезе в София и се раздели с ателието. Сега нямаше нищо общо с града. Купи канапета, фотьойли, маси, столове. Стараеше се между тях да има цветова търпимост. Не се

интересуваше нито от стил, нито от форма, стига предметите да изглеждат удобни и да запълнят празните помещения. Първият сняг го завари почти завършил обзавеждането. Местните ателиета ушиха жълти пердета, жълти кувертюри за двете легла, с които разполагаше. В първия обилен снеговалеж пристигна камиона с кухненските принадлежности, а същия следобед, в навечерието на Бъдни вечер, заработи и парното отопление. Вечерта Каров заключи колата в гаража, въртна ключа на дворната врата, прибра се в къщата, седна и включи телевизора. Нямахше нищо за ядене. В хладилника се мъдреше една-единствена бутилка сливова ракия, купена за зидарите. Изпи първата чаша с чувството, че празнува, нова къща, бягство от града, пълна свобода. До края на телевизионната програма беше изпил близо литър, но поводът за празника все още не беше се избистрил в главата му.

* * *

За пет месеца зима само два пъти слезе в града. Първият път го подгони остра нужда за жена. Каров обиколи заведенията, преседя до затваряне в Клуба на архитектите, но тръгна за Бояна уморен, изнервен от кафета и сам. Следващият път слезе за премиерата на Антон в Националния театър. Не запомни нито заглавието на пиесата, нито името на автора, но Антон му хареса и остана да му го каже. Остана и на банкета в бара на театъра. Не пи. Директорът го покани на официалната маса, запозна го с някакви шефове, шефовете го познаваха и Каров се поддаде на сладката отрова — популярност. Вечеря записан в разговори ту за живопис, ту за театър, виждаше веселието на младите артисти, барът се тресеше от танците им. Когато управителят обяви края и изключи магнетофона Антон се приближи и клекна до него.

— Би ли ни поканил в Бояна? — попита той.

Каров се сбогува с директора, купи няколко бутилки водка и слезе пред вратата. Чакаха го двајсетина души...

Когато проветри спалните и се качи в ателието, през стъклената врата на верандата видя някакъв силует да крачи из двора. Излезе и се надвеси над парапета. На долния етаж кънтеше музика, сенките на

танцуващите играеха в светлите карета, оставени от прозорците. Силуетът се отдалечи към вратата, после тръгна из двора с равни, бавни крачки. Беше жена, сигурно пияна и положително от гостите. Каров се върна в ателието, прибра картини, рисунки, заключи ги в шкафове и слезе долу. Антон го посрещна.

— Къде беше? — попита той.

— Направих къщата обитаема! — несвързано отговори Каров.

Отпи първата глътка тази вечер, огледа се. Без да се притеснява или да се чувства не на място сред тези хора, Каров си даде сметка, че би предпочел гостите му да бъдат поне два пъти по-малко. Подпрян на перваза на прозореца, загледан в танцуващия Антон, той изпи два екса един след друг. Трябваше да настигне гостите си. С чаша в ръце, Каров излезе на въздух. Под единственото дърво в градината видя онзи силует, който тръгна към изходната врата. Беше млада жена, вдигнала яката на къс кожух, с тънки обувки и найлонови чорапи, с цигара в уста и ръце, потънали дълбоко в джобовете.

— Защо не влезете вътре?

— Ще вляза — каза жената.

— Не сте облечена за дълги разходки.

— Много ми е студено!

— Ще настинете!

— Нека поседя още малко.

Момичето излезе в светлината и Каров разпозна една от актрисите, появила се тази вечер в някакъв комичен епизод.

— Ваша ли е тази къща?

— Да. Елате да ви я покажа отвътре.

— Обичам заградени дворове. Това е двор за деца. Когато бях малка, бях сигурна, че ще отгледам децата си в двор като вашия. Няма значение каква е къщата! И на много по-малка бих се радвала.

— Имате ли деца? — попита Каров.

— Не.

— Ако имахте, щях да ви дам къщата...

Каров се върна в хола. Гостите или танцуваха, или говореха на групи. Антон, единственият човек, когото познаваше, държеше някакво момиче за лицето и подпираше челото си в нейното. Каров се повъртя миг-два, никой не му обърна внимание, взе бутилката и се качи в ателието. Седна на тъмно, от коридора проникваше светлина и

музика, чуваха се гласове, танци, смях... Някаква двойка се изкачи до втория етаж, влезе в една от спалните и превъртя ключа. Каров беше започнал да се дразни и се готвеше да слезе долу, когато отново чу стъпки. Стъпките се изкачиха на втория етаж, отвориха една след друга незаключените врати, запалиха лампите, не намериха никого, поколебаха се на площадката и продължиха към ателието. Беше сигурен, че Антон е тръгнал да го търси, когато от светлината изплува силуета на актрисата. Влезе все така с кожух, с ръце в джобовете.

— Защо се скрихте чак тук?

— Не обичам да участвам трезвен в пияна компания.

— Аз не съм пила нищо.

— Искате ли?

Момичето кимна свали кожуха си, пусна го на пода и се свлече на колене върху него. Каров ѝ подаде бутилката, стана, донесе чаша.

— Вие сте важна птица, нали? Ако се съди по къщата и пари не ви липсват. На мене тези неща ми правят впечатление. Наздраве!

— Наздраве! — Каров седна в грубия си буков стол.

— Никога не съм била на изложба. Нямам представа какъв художник сте. Това обижда ли ви?

— Не.

— И да ви обижда нищо не може да се направи. Дори да ви излъжа не мога. Васил Каров? Не, никога не съм чувал името Ви. Антон разказваше, че сте имал голям успех в Швеция?

— Швейцария.

— Все едно. Вярно ли е?

— Не отидох да видя как върви изложбата.

Момичето втренчи очите си в него.

— Вие май не сте маниак? Знаехте ли, че ще ви потърся?

— Не.

— Лъжете! Защо не заключихте вратата?

— Мислех да сляза долу.

— В една от стаите правят любов!

— Чух ги като се качвах.

— Нейният мъж е между гостите.

— Не искам да знам кой е.

— Защо?

— Не бих се чувствал добре. Искате ли да слезем?

— Не искам да сляза, не искам да гледам картините ви, нито да разглеждам вилата. Няма да легна с вас... никога!

— Не си спомням да съм ви го предложил — Каров се усмихна и това не убегна от погледа ѝ.

— Не сте... още! Но може да решите да го направите. Сам ли живеете?

— Да.

— Скучно ли ви е?

— Липсват жени, но свиквам... хората живеят с години в затвори и болници.

— Онанират!

— Може би...

— Сега имате ли нужда от жена? Долу има достатъчно... Искате ли?

— Ако закъсам, ще ви се обадя.

— Не се стеснявайте. Нищо не ми струва.

Каров се усмихна за втори път.

— Защо се смеете?

— Отдавна не бях срещал услужлива жена.

— Нали? — сега и момичето се усмихна. — Гавра за гавра. Преди половин час се готвехте да ми отстъпите къщата. Вашата гавра беше доста по-груба, още повече...

— Още повече? — попита Каров, след като се увери, че няма да продължи сама.

— Още повече като не знаете как живея!

— Как живеете?

— Кофти! Не съм първа младост, от Търново съм, тъпча се под наем при една луда баба... влага и мухъл, а вие се ширите сам в този дворец... жена, а? Не са малко жените, които ще легнат с вас само от ужас пред този разкош!

— Говорите глупости! Как се казвате?

— Елена Павлова.

— Ако нямате жилище, останете. Ще имате достъп до цялата къща, с изключение на това ателие. Ако имате мъж, деца...

— Да доведе и тях, така ли?

— Да... Сега елате да слезем долу?

— Искате да кажете, че мога да доведа детето си тук и да живеем в тези безбройни стаи?

— Щом ви казвам, значи можете!

— За колко време?

— Докато е необходимо.

— Това може ли да се проточи година, две?

— Без значение.

— А какъв наем ще поискате?

— Вие сте невъзпитана жена!

— Като че ли наистина нямате нужда от наем... като изтрезнеете, няма ли да ми посочите вратата?

— Не.

— Разведена съм. Отдавна. Мъжът ми има друго семейство, друго дете... не се интересува от нас, но...

— Но? — повтори Каров.

— Имам любовник... колега. Човекът, който ме покани в театъра...

— Защо ми казвате това?

— Да знаете истината!

— Значи, решихте да дойдете... Колко годишно дете имате?

— Шестгодишен син...

Елена се пресегна, взе от цигарите и почака да ѝ поднесе огън. Каров отпи, стана и запали лампата над леглото. Ателието възстанови площта си и откри страничните помещения.

— Това там баня ли е?

Каров кимна.

— Къде си готвите?

— Не готвя. Ям навън.

— Аз мога да готвя.

— Предпочитам ресторантите! Ям, когато искам и каквото искам.

Елена стана, взе кожуха си, чашата.

— Ще доведа Валентин... Той е при мама... във Велико Търново.

Два дни по-късно пред входната врата спря такси. Каров видя някакъв мъж да мъкне куфари и слезе да му отвори вратата.

— Каров, нали? Казвам се Ангел Илиев. Елена ви е говорила за мен.

— Вие сте нейният приятел?

— И така може да се каже... Имате ли десетина минути? Да освободя ли таксито?

— Освободете го — каза Каров. — И без това слизам в града. Ще ви закарам.

Ангел Илиев внесе куфарите, освободи таксито и се върна.

— Елена отиде да доведе сина си. Ще пристигне късно... Точно в полунощ ще слезе на Централна гара. Моли ви да я посрещнете.

— Аз?

— Сама няма да се оправи.

— Вие защо не я посрещнете? Кой от двамата е нейният... приятел?

— Аз съм човек със семейство. Как ще обясня на жена ми толкова закъснение? Разбирате, нали?

Каров почувства крака си и побърза да прекъсне този разговор.

— Това променя нещата... Ще я посрещна. Дано да я позная...

— Елена ще ви познае! — лицето на Илиев издаваше облекчение. — Знае всичко за вас... от Антон? Знае и за детето ви, Бог да го прости! Какви ли нещастия идват до главата на човека... От раждане до гроб мъка, мъка, мъка...

Васил Каров се сети, че във вилата няма нищо за ядене. Излизаше от кино. Беше се вмъкнал в първия салон да убие два часа, но оставаха за убиване още три и половина. Купи храни, но месо не намери, беше късно. От Клуба на кинодейците, взе сурови пържоли. Беше десет и петнадесет. В синия бар на Новотел „Европа“ поръча уиски, кафе и заубива времето. Изпи кафето, слуша пианиста, издържа до единадесет и десет, паркира на гарата, излезе на перона и зачака влака. Елена го позна. Сега изглеждаше съвсем друга или тогава в къщата, алкохолът беше деформирал образа ѝ. Водеше за ръка малко момче с остро носле и големи, тъжни сини очи. Каров взе куфарите и ги поведе. Мълчаха. В огледалото разглеждаше детето. Сега, без шапка, разпилял гъстата си тъмно руса коса по раменете, Валентин приличаше на красиво момиче, едно от тези, което по филмите наричаха „енджъл фейс“.

— Илиев ви каза защо не може да ни посрещне, нали?

— Да.

— Презирате ли ме?

— Странни идеи имате!

Детето мълча през целия път. Когато влязоха в къщата, приближаваше един. Валентин едва държеше очите отворени! Елена го изкъпа и го сложи да спи, беше го нахранила във влака. Каров преседя в хола до два часа. Елена слезе, опече пържоли, отвориха вино. Мълчаливо изядоха месото, допиха бутилката.

— Това са ключовете от външната и от дворната врата. На стаите има ключове. Добре дошла, Елена! Нека си говорим без официалности!

— Разбира се! — каза Елена.

— Лека нощ.

— Лека нощ, Василе!

Каров тръгна по стълбите.

— Ако Валентин реши да се... сближи с мен, не би имала нищо против, нали?

— Не, разбира се!

— Тогава всичко е наред! Лека нощ!

Каров се прибра в ателието, затвори вратата и се отпусна на стола. Беше уморен, виеше му се свят, виното го беше хванало. Странни вълнения го владееха от три дни насам и силите му не стигаха да се справи с мисълта за принудителните промени, нахлуващи в живота му. Под един покрив с една жена и едно дете... от утре... утре, вдругиден, имаше време за мислене. Каров стана и излезе на верандата. Студено. Долу някъде, през мъглата, проникваха мъждукащите светлини на София. Там долу беше неговият град. Тук, в тази вила живееше духовния скелет на Васил Каров.

— Василе! — Елена излезе на верандата. — Почуках...

— Хвана ме виното.

Елена мушна ръката си под неговата.

— Зная за сина ти. Искам да знаеш, че зная всичко!

— Илиев ми каза.

— Къде е нашият прозорец?

— Точно под верандата.

— Обичаш ли тази вила?

— Не знам. Отскоро живея тук.

— Лилда... твоята жена, пише ли?

— Не.

— Студено е. — Елена влезе в ателието, Каров я последва, затвори вратата, дръпна завесите.

— Отивам да спя! — каза Елена. — Лека нощ! Благодаря!

— Никога не ми благодари!

— Утре ще направя кафе и ще те събудя. Искаш ли?

— Ще съм станал вече.

— Ще почукам.

— Добре.

— Лека нощ, Василе!

— Лека нощ.

Когато стъпките ѝ заглъхнаха, Каров се съблече и легна. Топлината на леглото го погълна. Събудиха го гласове, седна в леглото. Беше девет часа на другия ден. Единият глас беше на Елена, но трябваше повече от минута, за да разпознае острия тенор на Ангел Илиев.

— Павлов е дошъл да живее в София — каза Елена една сутрин.
— По-страшна вест от тази не мога да си представя!

— Кой е Павлов?

— Бившият ми мъж, бащата на Валентин.

Елена отиде на репетиция, Каров остана сам с момчето. Когато направиха закуска и седнаха да пият мляко, дойдоха телефонните техници. Въртя се около тях повече от два часа. Завари Валентин да рисува. Каров седна зад статива. Работеха мълчаливо до един и половина. Елена не се върна.

— Не си ли гладен? — попита Васил.

— Гладен съм.

— Искаш ли да си направим обяд?

— Знаеш ли да готвиш? — попита Валентин.

— Някои манджи да. Какво ти се яде?

— Кебапчета.

— Кебапчета не мога, но знам едно място, където правят страшни кебапчета.

— А пари?

— Какво пари?

— Аз нямам пари. — Валентин беше сериозно дете, рядко се смееше, никога не досаждаше, не капризничеше, за шест месеца съжителство Каров не го беше чул нито да повиши глас, нито да поиска нещо.

— Не се безпокой! Иди си смени ризата, излизаме.

Валентин се изми, облече единствената си бяла ризка, дори беше опитал да вчеше много гъстата си, излишно дълга коса. Докато Каров проверяваше маслото на колата, той се навърташе наоколо.

— Василе!

— Кажу.

— На Витоша ли ще идем?

— Не искаш ли?

— Защо не вземем мама? И тя обича кебапчета.

Завариха Елена в Клуба на театъра. Изглеждаше пила, но се владееше. Масата беше пълна с артисти, но направиха място и за тях.

— Отиваме да ядем кебапчета — каза Каров.

— Идвам! — Елена плати сметката си. „Две големи!“ — помисли Каров, загледан в лицето на малкия. Валентин изглеждаше непроницаем, трудно се различаваха чувства по лицето на този малък мъж.

Наближаваше три часа. Заваля проливен дъжд. Никъде не сервираха вече, във всеки случай в града беше късно за кебапчета. Заведе ги в „Кошарите“. Беше претъпкано, едва намериха места. Две момчета караха велосипеди понита и Валентин се заигра с тях. Елена поиска нова водка. Отиде до тоалетната със сутиен в чантата.

— Не мога да дишам! — каза тя. — Камъни ваят върху главата ми! Павлов иска да се срещне с Валентин, свалиха ме от роля... имам едно предложение в киното, но...

— Но? — попита Каров.

— Искат да ме съблекат гола!

— Това отдавна не прави впечатление.

— Съветваш ме да приема?

— Поискай съвет от професионалистите. Илиев на какво мнение е?

— Илиев няма мнение. Жена му е научила всичко, очаквам страшен скандал. Заплашила е да дойде в Бояна.

— Това не бива да стане. Трябва да пазиш Валентин от сцени.

— Какво да направя?

— Не знам. — Каров гледеше играта на децата. Мисълта му тръгна в друга посока. — Имаш ли нещо против да му купя едно пони? Виж колко добре кара!

— Остави това сега! Кажу какво да правим с госпожа Илиева?

— Няма да допусна Валентин да стане свидетел на истерични сцени! — каза Каров.

— Донесоха ли кебапчетата? — извика момчето.

— Не още! — извика Каров по същия начин, без да се съобразява с посетителите. — Аз ще те викна!

— А аз? — попита Елена.

— Какво ти?

— Как да се оправя с мадам Илиева?

Каров не очакваше такъв въпрос.

— Защо питаш мен?

— Би могъл да ме защитиш, ако си мой приятел.

— Как?

— Не се ли сещаш?

— Не.

Елена отпи едра глътка и подпря войнствено лактите си на масата.

— Веднъж можеш да направиш нещо и за мен, нали? За майката на твоя Валентин. Дори неискрено!

— И какво да направя? Престани със загадките!

— Можеш да кажеш на Илиева, че живееш с мене и че нейните подозрения те обиждат!

— Да! — кимна Каров. — Ще го направя, разбира се!

Донесоха обяда. Възбуден, с пламнало лице, Валентин дотича на масата и се зае с кебапчетата, но му направи впечатление, че Елена не яде.

— Не си ли гладна?

— Мълчи и яж! — кресна Елена. — Много си малък да ми държиш сметка!

Валентин дояде мълчаливо обяда. Възбудена от алкохола Елена едва въздържаше нервите си.

— Върви да играеш!

Останаха сами. Дъждът спря, децата напуснаха навеса и излязоха в двора.

— Трябва да се върна в театъра.

— Най-добре е да поспиш — каза Каров.

— Мислиш, че съм пияна?

— Пила си.

— Нищо ми няма! Изнервена съм, не ми върви, отвсякъде се сипят удари, това е всичко. Кога ще говориш с Илиева?

— Когато искаш.

— Сега!

Каров едва потисна яда си. Тази жена започваше да го командва.

— По телефона ли?

— Да! — Елена отвори чантата си. — Ето номера! Кажй й, че до ушите ти е стигнал този слух, който те измъчва... — Елена се изсмя

дрезгаво. — И те обижда! Не забравяй да кажеш, че те обижда!

Когато разбра кой е на телефона и по какъв повод се обажда Илиева побесня. Нарече го мухльо, посъветва го да изпъди „тази разюздана курва с очи на Богородица“, Каров се опита да я прекъсне, но бързо разбра, че докато не я остави да грохне от злоба, няма да вземе думата. Илиева се измори и заговори за него. Мъж като Каров, известен художник. Човек със средства и възможности, не бива да се свързва с първата мръсница, която попадне в леглото му, „Тя ви слага рога, Каров! Тя ще бъде вашата гибел!“ Тогава дойде неговият ред.

— Грешите! — каза Каров. — Аз съм близък с вашия мъж, знам отношенията им. Те са само колегиални, уверявам ви! Елена има дете, което аз ще осиновя!

— Вие сте луд!

— Не, не съм! И Елена и детето заслужават по-добра съдба, вие сте жестока с нея! Сигурен съм, че един ден ще се срамувате от днешната си ярост.

Илиева мълча дълго.

— Каров! — каза тя в края на краищата. — Искам да ми се закълнете, че вярвате в това, което чух от вас!

— Имате честната ми дума! — излъга с пълното съзнание, че е лъжец, и с нарастващ гняв към Елена.

Върнаха се във вилата. Елена видя телефона, заповяда на Валентин да ляга и се зае с оповестяването му. Каров я чуваше да говори с гърления си алт ту с Велико Търново, ту с приятели и приятелки от София.

Качи се в колата и отново слезе в града. От „Кореком“ купи пони, но когато тръгна да обикаля щандовете, купи и други вещи. Джинси и яке на малкия, червен английски пуловер. Сети се, че ще бъде грозно, ако не вземе нищо и за Елена. Избра някакъв парфюм, марката не му говореше нищо.

Елена спеше, но Валентин го чакаше в ателието. Кръвта изтече от главата му и лицето му изрази ужас. Каров го взе за ръка и слязоха на двора. Валентин мълчеше, обвини сърчно ръкохватките. Кракът му пресира педала и русата му коса се вейна в градината. Направи пълен кръг по протежение на оградата и спря до него.

— Когато порасна, ще ти направя голям подарък! — каза Валентин. — Още не знам какъв, ще помисля. Колелото може ли да

влиза в колата?

— Може! Защо?

— Няма с кого да карам. Децата са долу в София.

— Ще взимаме Елена на обяд. Обърнал ли си внимание колко деца има пред Народния театър? — кимна Каров.

— Това би било чудесно! — каза Валентин с присъщия си старчески маниер.

Каров се качи в ателието. Имаше поща, покани за изложби, визитни картички, но сред каталози и дипляни намери едно отворено писмо от Швейцария с български превод, прикачен с телбод. Кантон Берн го канеше да покаже новата си изложба в галерията на Хелвеция — плац. След превода Иван Манев беше написал на ръка: „Приеми! Ще те командировам с преводач!“ Като евентуална дата за излагане беше посочен петнадесети септември. „Шест месеца! — помисли Каров. — Има време!“

Елена се събуди с главоболие и зла като кучка. От прозореца наруга Валентин, че я е събудил с противния си велосипед, след това извика: „Къде е Васил?“

— Работи в ателието! — отговори малкият.

Елена се качи боса, в късия си пенъоар, който едва криеше подробностите на тялото ѝ. Тежкия ѝ бюст свободно плуваше в деколтето. Косата ѝ хвърчеше на всички страни, гримът, размазан в съня, създаваше илюзията за дълго плакане.

— Напих се! — Елена седна срещу него. — Все пак купи колелото!

— Ела да видиш нещо! — Каров измъкна джинсите от пакета, но Елена съзря парфюма и побърза да го отвори.

— Страх ме е от тебе! — каза тя. — Не мога да се отърва от мисълта, че всеки миг ще ни изгониш. Мирише хубаво! Благодаря! Ще ни изгониш ли?

— Не.

— Най-странното е, че знам. Направи по едно кафе. Чакай, аз ще сложа машината. Заради Валентин няма да ни изгониш. Ако бях сама... обичаш Валентин, нали?

— Да.

— А майка му? Извинявай, шест месеца живеем заедно, а още не знам какво отношение имаш към мен. Ще излизаш ли тази вечер?

— Не.

— Тогава да прием по нещо. Как беше: Клин, клин избива.

— Пий! — Каров свали бутилка коняк от рафта с боите. — Искам да премерим панталоните на Валентин.

— Преди да легне. Утре ще го заведе на баща му, облечен като кукла. Ще пукне! Идиотът му с идиот, мисли, че умираме от глад!

— Нали знае, че работиш.

— Ти си слепец Каров! Получавам сто и петдесет лева. Ако плащам наем, ТЕЦ, електричество, телефон... затова се страхувам, че ще ме изгониш. Един ден не можеш да не си дадеш сметка, че лежим на гърба ти. Разбира се, Павлов не знае това.

— Що за птица е Павлов?

— Грубиян и простак, покерджия, мошеник, всичко може да се каже за него, но и единственият мъж, когото бих нарекла мъж в леглото.

— Валентин обича ли го?

— Не го познава. Напусна ни, когато беше на три години. Още тогава трепереше като кученце, когато пияният му баща се появяваше на вратата.

— Какво иска? Извинявай, че ти задавам такива въпроси, знае ли за връзката ти с Илиев?

— Надценяваш връзката ми с Илиев. Аз съм жена...

— Остави това! — Каров повиши тон. — Какво иска от детето?

— Нищо. — Елена остави кафе пред него. Взе коняка и опита да прикрие тялото си с оскъдния плат на пенъоара. — Ласкае се от мисълта, че е направил дете на актриса от Народния театър. Ако знаеше, че всеки момент очаквам да ме изхвърлят.

— Не бива да среща Валентин! Започна да се отпуска, заигра се, рисува. Ще направиш грешка!

— Павлов ми дължи хиляда и осемстотин лева, алименти за три години.

— Поиска ли ги?

— Разбира се! Не можем цял живот да висим на врата ти.

Влезе Валентин. Беше паднал с колелото, дрехите му бяха мръсни, но лицето му така щастливо, че Елена се въздържа от укори.

— Васил ти е купил джинси. Измий се и ела да ги пробваш!

„Никой не ме е обичал повече от това момче!“ — помисли си Каров. Валентин се съблече и влезе в банята. Чуваха го да пуска крановете, да разплисква вода.

— Откажи се от тези пари! — каза Каров. — Аз ще ти ги дам.

— Изключено!

— И така и така живеем заедно, на мен пари не ми трябват, а ще спестим един шок на детето.

— Ще видим! — каза Елена. — Не знам как ще се държи. От Павел Павлов може да се очаква всичко. Може би е по-добре да не водя Валентин на срещата.

Докато Елена прибираше Валентин, Каров остана сам. Беше разпънал ново платно и се готвеше да положи основния тон с аерозола, когато Елена се бърна с поднос сандвичи.

— Преча ли ти?

— Не.

— Ще пиеш ли коняк?

— Да. След десетина минути ще привърша. Отвори вратата, аерозолът е отровен.

Елена излезе на терасата и се наведе над двора. Каров работеше, но въпреки това нещо дразнеше периферното му зрение. Надвесена над парапета, Елена беше вдигнала пенъора си така, че излагаше на показ пълната голота на тялото си.

— Иди се облечи — каза, когато застанаха един срещу друг. — Не ме дразни голотата ти...

— Отвращава ли те?

— Чувствам се виновен.

— Виновен? Пред кого? Пред Илиев?

— Пред Валентин.

Елена се облече и се върна. Беше в същия пенъор, но беше сложила блуза и чорапи. Започна да захладнява, луната изгря, пълнолуние, вятърът утихна. Долу София кипеше от светлина, заградена от тъмни хълмове като стражници. Тук никакъв шум не достигаше, дори природата беше онемяла.

— Много приказки чух за тебе — каза Елена. — Запознах се с Иван Манев. „Пазете Васил! — вика. — Не познавам човек с по-деликатна психика!“

— Не каза ли слаба?

— Деликатна! В театъра идват писатели, художници, целуват ми ръка, отнасят се с мене като с дама, изпращат ти поздрави...

— Не си спомням да си ми предала нечий поздрав.

— Не съм, вярно.

— Забравяш ли?

— Аз не забравям никога, нищо.

— Тогава?

— Не искам да мислиш, че се натрапвам, не искам да останеш с впечатление, че симулирам твоя любовница.

— Днес аз бях този, който се обяви за твой любовник — Каров се усмихна. — От утре ще ти се наложи да се бориш с този слух.

— А ти?

— Какво аз?

— Не те ли дразни мисълта, че ще минавам за твоя любовница? Моят директор казал в съвета: „Ако не живееше с Каров, отдавна щях да я изхвърля! Не искам да обидя единствения художник на този и без това беден народ!“

— Кой ти каза това?

— Илиев. Когато документите за жителство стигнали до СГНС, кметът попитал: „Това ли беше приятелката на Каров?“ — и резорирал: — „Да ѝ се оформи жителството!“

— Не може да бъде! Що за клюкарница е този град? Какво казва Илиев, мога да си представя как се дразни!

— Надценяваш ролята на Илиев, за втори път ти го казвам.

— Всъщност той е твоят...

— Любовник! Кажи го смело! Илиев ме покани в София, аз лягах с него, това е всичко. След този скандал с жена му не искам да имам нищо общо с него, нито с който и да било друг, освен...

— Освен? — попит Каров, сигурен в отговора ѝ.

— Освен с теб! — Елена отново наруши мълчанието. — Ивайло Денев ми е разказвал с часове. Знам всичко. И за прякорите на жените, разни там „Санитарни милиции“, „Оптически измами“, „Райски газ“ и други знаех... Знам и за Лилда, и за Асен, и за по-новите ти връзки.

— Ивайло е нередовен мъж.

— Знаеш, че е бил влюбен в теб, нали?

— Винаги съм мислил, че предпочита Асен.

— Предупреди ме да внимавам по адрес на Асен Москов. „Ако някога е съществувало приятелство, то беше между тях!“ Това са негови думи. Другото, което запомних, беше: „Васил е много сексуален мъж!“ Започвам да мисля, че се атрофираш или...

— Или?

— Или преживяваш някакъв шок. Аз съм тук седми месец, за това време ти не си довел нито една жена. Това е подозрително, съгласи се?

— Ако довлека някоя курва, Валентин би се чувствал... не знам. Омърсен! Тази дума идва в главата ми.

— Къщата е твоя, не на Валентин.

— Какво от това? — отново повиши тон. — Той трябва да расте на здрав въздух.

— Не можеш да живееш подчинен на едно дете! Аз, дете съм го раждала, не чувствам такова задължение!

— Точно затова момчето живее като в сън. Чакам един ден да влезе тук и да каже: „Искам!“ Седели сме сами с часове, огладнява като вълк, но докато аз не се сетя да му дам нещо, дума не обелва! Такава деликатност в толкова малко момче говори за страх!

— Прав си! — Елена мина през всичките фази на настроението си. Каров усети, че думите му я жегнаха, видя кръв да залива лицето ѝ, видя я и да се овладява. — Майка ми е противен човек!

Пиха. Елена загаси централното осветление, включи аплика над леглото му, но светлината ѝ се видя силна и зави лампата с кадастрон.

— Това дете е страдало много. Като малко гледаше побоища, скандали, пиянства. След развода остана при майка ми. По свой адрес не е чуло нищо друго, освен „синът на онзи негодник“. Какво мога да направя? Валентин трябва да свиква с грубостта на живота, затова се дразня, като го глезиш!

— Не го глезя!

— Глезиш го! Щеш не щеш, внушаваш му, че животът е сигурност, хубава къща, колело, джинси. Това е временно! Сън! Утре, когато остане на улицата, как ще му обясня, че всичко това трябва да се забрави?

— Колко пъти ще ти казвам, че нямам намерение да ви гоня!

— Докога? Утре ще се появи някоя госпожичка, мислиш, че ще ни търпи ли? Дори да ти обещае, в деня, когато стъпи тук, и с

Валентиновото спокойствие е свършено. Кълна ти се! Така ще стане, освен...

— Довършвай изреченията, моля те!

— Освен ако не го осиновиш! — изкрещя Елена.

Каров стана. „Мислил ли съм по този въпрос!“ Излезе на терасата, но усети, че Елена се готви да побегне и се върна в ателието.

— Чакай! — хвана я за ръка, върна я в стола. — Това не е толкова просто! Валентин има жив баща, който се готви да прояви интерес към него. Как ще реагира, ако му предложи да ми отстъпи бащинските права? Мислила ли си? Лично аз бих хвърлил през прозореца всеки, който би дръзнал да посегне на сина ми!

— Ти да!

— Искаш да кажеш, че Павлов не? Сигурна ли си?

— Сигурна съм, че няма никакво отношение към Валентин...

Кой знае, всичко може да се очаква от него.

— Срещаш се с него и му казваш, че някой си Каров иска да осинови Валентин. Глупаво е! Кой съм аз! Абсолютно чужд човек. Трябва да съм поне твой съпруг, за да имам претенции за осиновяване.

— Това е вярно!

— Да речем, че се оженим. Няма да е единствения фиктивен брак, знам и други. А Валентин?

— Аз няма да се омъжа фиктивно!

— А как?

— Бих станала твоя жена само при положение, че ме искаш като жена... Аз бих могла...

— Глупости! Не можеш да искаш от мене да се вживея в такъв брак!

— Тогава няма смисъл да говорим! — каза Елена.

— Защо да няма? Ако Валентин може да живее с мен като с баща, аз ще си скъсам жилите, но между нас ще се развие обич.

— А между нас? Или ме смяташ за статистка? Свикнала съм, но в тази пиеса или ще играя главната роля, или спектакълът няма да се състои.

— Аз ти предлагам брак, не виждам причини да се обиждаш.

— Моят мъж живее при мене, в моето легло. Мога да понеса бой от един мъж, но не и безразличие.

Каров изля чашата в гърлото си. Мълчаха. Опитваше се да погледне на Елена с други очи, с очите на мъж. Харесваше ли тази жена. От къде да знаеше, дявол да го вземе! Загледан натрапчивия, нагъл диск на луната, той си даваше сметка, че не помни цвета на очите ѝ. Никога не беше мислил за нея като за жена. Сега си даваше сметка, че подсъзнанието му е отчитало такава възможност, някъде в него беше складирана увереност във възможна лека победа. Победа! Глупости! Желанието му да не загуби това момче щеше да го превърне в жертва на дребни сметки. Като негова любовница, без да е такава, Елена беше запазила мястото си в театъра, беше получила жителство, уважението, куртоазно, но все пак уважение на колегите му, на онази артистична прослойка, в която искаше да проникне и която допускаше в средата си само елита на съсловието и клюкарстващи съпруги.

— Измъчвам ли те? — попита Елена.

— Опитвам се да си представя как ще живеем.

— Красиво!

— Вярваш ли?

— Искам да вярвам!

— Прекъсни връзката си с Илиев!

— Отдавна съм я прекъснала!

— Ти като че ли знаеше, че един ден ще стигнем дотук...

— Да! — Каза Елена.

— Аз също!

— Загубихме седем месеца.

— Загубихме! — кимна Каров.

През юни почина Иван Раев. Каров научи за смъртта му от сутрешните радио новини. Погребението му стана повод за първия скандал с Елена.

— Ще ходиш на гробищата? Ще погребваш бащата на бившата си жена?

Каров не отговори. Отиде на погребението и повече от седмица не проговори на жена си. Елена излизаше сутрин за репетиция, връщаше се късно и лягаше да спи. Един цял месец не беше минал от брака им, когато Каров се върна в ателието. В неделя следобед в последната седмица на юни, преди да тръгне за представление, Елена се качи горе.

— Излез! — каза на Валентин. — Искам да говоря с баща ти.

Детето обичаше да чува тази дума, макар че продължаваше да го нарича Васил. Подчини се веднага и няколко мига по-късно го чува да върти педалите на велосипеда.

— Утре в десет часа Павлов ще те чака в кафе „Прага“. Ще отидеш ли?

— Да.

Елена се вдигна на пръсти и го целуна.

— Ела да ме вземеш след представлението. Ще идем да вечеряме. Ще ме вземеш ли?

— Да.

— Ще те чакам в девет и половина.

Когато чу токчетата ѝ по настилката, Каров излезе на терасата.

— Сдобрихте ли се? — попита Валентин.

— Да.

Детето мълча миг-два, после каза:

— Ще ти викам татко!

Каров кимна, но слъзната плазма го връхлетя с такава сила, че му се наложи дълго да държи главата си под чешмата.

— Значи, ти си Васил Каров? — каза Павлов.

— Аз съм.

— Върза те Елена, а? Тарикат жена... Знаеш ли как ѝ викаха в Търново?

— Не ме интересува! — Каров изпита неприязън към този мъж в мига, когато го видя. Павлов беше красив по свой просташки начин, имаше едра глава, забита в мощен врат месести, чувствени, дори перверзни устни, нещо упорито и нагло в челната конфигурация, но най-неприятно впечатление правеха очите. Павлов имаше огромни кафяви, почти черни очи изхвъркнали в напрегнати орбити, пълни с жестокост, бързи като невестулки. Въпреки явната си жестокост, Павлов имаше женски очи.

— Твоя работа! Искал си да осиновиш Вальо. Няма да стане!

— Защо не?

— Не се урежда! Аз съм правил това дете. Син, ей! Ти не можеш ли? — Павлов се ухили ехидно. — Стерилен ли си, един вид?

— Нека не се занимаваме със странични неща. Ще пиеш ли нещо?

— Това е мъжка приказка! Една плиска с кола и кафе. Нес кафе.

Каров повика сервитьорката, изпълни претенцията на Павлов и поръча еспreso за себе си.

— Не пиеш ли?

— С кола съм.

— Каква кола имаш?

— Беемве.

— Знаех, че падаш баровец, но чак толкова... За колко взе фиакъра?

— Нека минем на въпроса. Елена е моя жена, ти нямаш нито желание, нито възможност да гледаш Валентин. Ако го осиновя, ще си спестиш алиментите. Сигурен съм, че не са ти излишни.

— Нямаш представа колко си прав! — каза Павлов. — И въпреки това губиш си времето. Валентин е мой син. Казах ти направи си свой, гледай си го!

— Късно е. Аз съм на четиридесет, Елена на тридесет и една, за кога да ражда? Ти имаш семейство, дете...

— Имах семейство, развеждам се. Дори имах намерение да се събера с Елена. Виждаш ли какъв нож ми удари!

— Не се превземай, Павлов!

— Не ми давай тон в живота! С мене кротко, иначе — под масата! Пука ми баровец ли си, не си ли! Павката Павлов за една чест живее!

Каров преглътна. Едно сбиване би свършило зле и за двамата, но в интонацията на Павлов нямаше кръв и Каров започна да се досеща.

— Колко? — попита той.

— Виждаш ли как налучка тона? — Павлов надигна коняка. — Колко предлагаш?

— Нямам представа. За първи път търгувам с деца.

— Да не съм чул тази дума! Чуваш ли!

— Чувам. Колко?

— Например втори номер, а?

— Не те разбирам.

— Ще се изразявам по-ясно. Например два бона. Пардон, две хиляди лева и опрощение на алиментите. Как си?

— Няма да се пазарим.

— В брой и веднага. Удръжки от заплатата не са работа за мен. Плащаш ли в брой?

— Плащам! — кимна Каров. — Но имам условия. Допиваш коняка, тегля парите от банката и отиваме при нотариуса. Ти подписваш документ, че се отказваш от правата над детето, подписваш ми разписка за парите, аз прибирам документите, ти — пачките и се разделяме завинаги. Как си?

— Умирам да въртя бизнес с делови хора! — каза Павлов.

Около обяд документите бяха подписани и парите смениха джобовете. Каров побърза да се махне. Чувстваше се и щастлив, и нещастен. Най-мръсната страница от живота на Валентин беше обърната. Дано завинаги! „Дай ми живот, Господи! — мислеше Каров. — И аз ще направя мъж от това момче!“

— Баровец! — Павлов го настигна на изхода. — Трябва да ида до квартал „Барите“. Ще ме закараш ли?

— Не! — Каров поклати глава. — Върви в Търново и не се мяркай тук!

— Накара ме да шитна сина си за някакви си два бона, а сега съвети аванта! — Павлов замахна, юмрукът му падна в скулата на

Каров и го отхвърли назад. Почувства втори удар, главата му беше отскочила от касата на вратата.

— Прилоша ли ви? — попита женски глас. Каров отвори очи.

— Нищо ми няма. Благодаря, мина ми!

Павлов беше изчезнал.

— Искам да ти кажа нещо, Валентине! — Каров излизаше от банята с мокра глава и лице, смъдящо от прясно бръснене.

— Да, татко!

— Иди се облечи и слез в хола. Ще поговорим, докато закусваме. Днес имаме голям празник. Мама, ти и аз.

— Какъв празник?

— Ще ти кажа на масата. Докато се обличаш, можеш да мислиш какъв подарък искаш.

— Ще се облека бързо — каза Валентин. — Нали няма да се бавите?

— Веднага слизаме! — Елена отхвърли чаршафа и седна на леглото, без да крие голотата си от детето. — Облечи джинсите! След закуска заминаваме за Търново.

— Не искам! — лицето на Валентин изрази ужас. За трети път го виждаше да се плаши по такъв начин.

— Не бой се, утре вечер се връщаме. Бягай да се обличаш! Щом ти казвам, че ще те върна тук, значи ще те върна! Не ми ли вярваш?

— Вярвам ти, татко! — Валентин се завъртя на босите си пети и излезе.

— Нарича те татко, колкото пъти има възможност. Забелязваш ли?

Каров кимна.

— Слез и сложи кафето, аз ще се изкъпя.

— Да му кажа ли?

— Кажи му! — Елена влезе в банята.

— Измисли ли подаръка?

— Какъв празник имаме?

Каров се пресегна и разроши косите му.

— Кажи ми цялото си име!

— Валентин Павлов Павлов — спокойно изговори детето.

— Моето име знаеш ли?

— Васил Каров.

— Точно така! Понеже ти си мой син и аз твой баща, от вчера ти се казваш Валентин Василев Каров. Трябва да го запомниш. Като пораснеш ще ти разкажа всичко. Доволен ли си?

Валентин едва преглътна залька си, но го преглътна и стоически потисна сълзите.

— А той?

— Помниш ли го?

— Помня го.

— Никога не си ми говорил за него.

— Той е много голям, вика високо, бие...

— Бил ли те е?

— Биеше мама.

— Искаш ли да се върнеш при него?

— При него ли отиваме?

— Не! Отиваме да се запозная с баба ти.

— А после те се върнем тук, нали?

— Разбира се!

Буцата, противната слъзна буца отново разклати гласа му.

— Не ми отговори, искаш ли да носиш моето име?

— И да съм твой син ли?

— Да!

— Не искам да виждам Павката! Искам да съм твой син!

— Ти си мой син! Сега ми кажи, как се казваш?

— Валентин Василев Каров!

— Няма да забравиш името си, нали?

— Няма, обещавам! — Валентин наведе глава. Каров знаеше, че детето мисли, стана и отиде за кафето. Гласът на момчето го настигна.
— Аз тебе те обичам най-много! А Павката и баба въобще не ги обичам!

Каров грабна кафеварката и се върна в хола.

— Ако мама те чуе, ще и стане много мъчно! Най-много обичаш мама, а после мен! Запомни това, моето момче!

— Добре, но баба и Павката не ги обичам!

Каров седна срещу него.

— С баба си ще се виждаш много рядко, а Павката можеш да забравиш, с него няма да се видиш никога вече. Ще го забравиш, нали?

— Да, татко! Още утре ще го забравя...

Елена слезе облечена за път.

— Хайде, момчета! — каза тя. — Пия едно кафе на крак и тръгваме. Искам до обяд да стигнем в Търново.

Събитията така затрупаха Каров, че почти напълно заряза работа. Имаше четири готови картини и много време. Мислеше да направи третата си изложба след петнадесет месеца, тоест следващия юни. Созополските скици престанаха да му харесват. Остави единствено ослепителната светлина жестоката, студената, опожаряваща светлина, на болка и освобождаване, която Алберт Камю беше приписал на зрението на Морсьо в романа си „Чужденецът“. Онази светлина, от която предметите губят формата си, сенките си и която не съществува в природата. Вътрешната светлина на човека, личният му пожар, лавата на сърцето му, белият ужас на познанието истината на сетивата, идваща от дълбокия атавизъм на живота, проблясъците на паметта, тълкувани като историческа памет на човечеството. Каров нарече новите си търсения „Вътрешна светлина“. Започна да рисува портрет на Валентин, но след като постигна прилика, разбра, че е изпуснал най-важното. Повече от седмица му трябваше, за да разбере, че е пропуснал именно вътрешната светлина. Тогава за няколко часа придаде на лицето това изражение, с което посрещна появата на велосипеда и картината засия. Елена не хареса портрета.

— Валентин е много по-красив! — каза тя.

* * *

Каров пушеше на верандата и гледаше играта на Валентин с местните момчета. Когато едно такси изтърси Стив Дяков пред вилата. Стив изглеждаше добре, носеше бледосиньо сако от копринен плат, бели памучни панталони, американски обувки с блясъка на паста за

зъби. На ръката му тежеше позлатен часовник, под мишницата му прясно отпечатан екземпляр на романа за Асен Москов.

— Приемаш ли гости? — извика Стив. — Цяло приключение е да те намери човек!

Каров слезе да му отвори и го поведе към ателието. Разположиха се на верандата, отвориха бутилка „Балантайн“, извадиха лед, седнаха и мълчанието ги затисна. Уиски с цвят на презрял пъпеш се лееше в гърлата им, косите им сребрееха от пушека на цигарите, въздухът изглеждаше толкова неподвижен и плътен, че човек имаше чувството, че може да се подпре на него.

— Кое е твоето момче? — попита Стив.

— Русото... най-хубавото!

— Разбирате ли се?

— Обичаме се!

Стив се ровеше в изражението на Каров с намерение да открие симптомите на лъжата.

— Донесох ти романа. Искан да притежаваш тази книга. „На Васил Каров, авике и раурава!“ — Стив.

— Какво значи „авике и раурава“?

— Агония и стенание, санскритски. Москов беше агонията на изтляващия огън. Ти си много плебей, за да прекъснеш агонията си и продължаваш да живееш в стенания... Наздраве!

Каров отпи къкреца глътка.

— Ожени ли се? — попита той.

— Отдавна.

— Добре изглеждаш, понася ти брака.

— Престанах да се зъбя — каза Стив. — Влях се в потока. Пиша лошо, но не дразня. Станах „наше момче“. Личи ми, нали?

— Да.

— Ще ми проличава все повече! Разчистих дълговете, станах отговорен секретар на списанието... Кой знае, утре може да стана нещо друго!

— Например главен редактор!

— Например! — ухили се Стив. — А може главен секретар на Съюза. Времето работи за нас.

— Факт! — Каров настръхна, едно от момчетата удари Валентин и му отне понито. Валентин не реагира, обърна се бавно с поглед,

търсещ помощ от него. Миг-два се гледаха в очите, после Каров извърна глава, разигра обида, недоволство, баща, погнусен от слабохарактерността на сина си. Когато все пак върна погледа си на децата, Валентин лежеше върху местното момче и с коляно притискаше главата му в пръстта. Понито се търкаляше до тях, запазило механичния шум на свободно движение.

— Как е Зоя?

— Преструва се на съпруга. Твърди, че е изпила до дъно полагаемата ѝ се чаша авантюра.

— Значи, ти предстоят спокойни дни?

— Така казва Зоя! — Стив се ухили и стана.

— Бързаш ли?

— Чешкият съюз ни гостува. Трябва да взема Зоя за официалната вечеря.

Сега беше ред на Каров да се усмихне.

— Понася ли светския живот?

— И още как! — Стив все още не беше загубил напълно самоиронията си. — Кара я да се чувства значима.

Каров отиде да вземе жена си от представление в бара на театъра завари Антон.

— Елена е на сцената. Ще пиеш ли чаша вино?

Каров кимна. Една чаша повече или по-малко нито би увеличила, нито намалила основанията на КАТ да отнеме шофьорската му книжка.

— Как я карате? — попита Антон.

— Приспах малкия, хвана ме саклет и дойдох да взема майка му. Ти как си?

— Няма да остана в блатото. Или ще стана артист, или ще скъсам с театъра!

— Стани артист! — Каров се усмихна добродушно, приятно му беше с това момче.

— Ще се опитам! — Антон вдигна глава. — Ако съдя по настроението на Елена, у вас върви добре.

— Да.

— Елена се отпуска, започна да работи с удоволствие. Ако кара така, пред нея има бъдеще.

— Забелязвам промени — Каров сложи ръката си на рамото му.
— При мен дойде Стив. Не бях го виждал цяла година. Напреднал, елегантен. Знаеш ли, че е женен за Зоя?

— Да.

— Живеят светски!

Антон се усмихна. Когато мислеше после, Каров беше склонен да нарече усмивката му горчива.

— Каза ли ти, че Зоя е любовница на главния му редактор?

— Глупости!

— Твоят Стив е сводник на жена си!

* * *

На петнадесети юни Вера Манолова роди син. Нарече го Асен. Велин не проговори на жена си повече от шест месеца, но накрая все пак клекна.

— И Велин започна да остарява! — каза Вера.

— На живота трябва да се гледа с ирония — каза Велин.

Преди да тръгнат за морето, Каров заведе Валентин в Зоологическата градина. Хранеха маймуните с фъстъци, набързо обиколиха птиците, Валентин не изпитваше симпатия към пернатите, но когато застанаха пред клетката на лъва, Васил разпозна Борис Попов. Мъжът, който носеше малкото момиченце на раменете си, не можеше да бъде друг. Не искаше да среща човека, с който го свързваха толкова неприятни спомени.

— Василе! — гласът на Попов го препъна. Борис свали детето и го взе за ръка. — Бързаш ли?

— Не.

— Ела да почерпим хлапетата.

Влязоха във Виенската сладкарница. На Валентин му беше скучно с двегодишното момиченце, но се насили и прояви внимание. Когато откри, че е приятно на Каров, усилията започнаха да го радват.

— Къде е Мария? — попита Васил.

— Чакаме бебе. Дългите разходки я уморяват.

— Ела ми на гости! — Каров се изненада с каква лекота отправи поканата си към човека, който го изправи пред съда. — Децата ще

играят, ще те запозная с жена ми.

— Нека роди. Разхождам малката, само и само да ѝ дам възможност да се наспи.

— Рисуваш ли? — попита Каров.

Борис не отговори веднага. Отговорът му дойде в мига, когато Каров започна да мисли, че не е чул въпроса.

— Няма да рисувам! След толкова време спокойно мога да ти кажа. От онзи проект лъха бездарие, пошлост, безвкусица. Можеш ли да забравиш процеса?

— Отдавна съм го забравил.

— Тогава всичко е наред! — Попов извади портфейла си. — Виждал ли си някой от старите приятели?

— Не.

— Животът ни запрати във всички посоки. Поздрави жена си. Като влезем във форма, с удоволствие ще ви гостуваме.

— Кой беше този човек? — попита Валентин, когато Борис и дъщеря му слизаха по стълбите.

— Мой приятел! — беше отговорът.

— Тогава защо не е идва вкъщи?

Васил Каров се направи, че не е чул въпроса.

Заминаха за Созопол. Каров записа семейството си в стола на Съюза, нае квартира и курортът започна. След няколко дни се обособи компания от художници, артисти, няколко архитекти, заети с консервацията на града. Ширна се горещо сухо лято. Каров не носеше скицник, нито молив дори „Цялото време ще прекарам с тях!“ Когато аклиматизацията свърши и кожата на Валентин доби цвета на махагон, зае се да го учи да плува. Купиха плавници, шнорхел, маска. Отначало Елена идваше с тях, но скоро ѝ омръзнаха плувните им занимания и започна да ходи на евиния плаж. След обяд Васил и Валентин отново се връщаха на брега, излежаваха се под чадърите, играеха на клечки, плуваха, изтягаха се под горещите реотани на слънчевите лъчи. Към пет часа се прибираха в квартирата Елена обикновено пиеше кафе при колегите си от другата страна на малкото тревно площадче. Васил къпеше малкия, правеше му сандвичи с чаша мляко и го оставяше да търси велосипедната си компания, а той лягаше в квартирата, четеше и

чакаше да стане време за вечеря. В седем часа Елена прибираще Валентин и отиваха в стола. После малкият лягаше да спи, а те организираха дълги маси в някой от ресторантите. Така минаваше времето трета седмица.

Една сутрин Валентин поиска сладолед. Беше рано, още нямаше девет часа, Елена току-що беше отишла при евите, слънцето беше слабо, водата хладна. Сладолед се продаваше или в града, или от другата страна на шосето след евиния плаж, до пътеката, по която се слизаше на „Курнята“, местност, известна и като „Райския залив“. Прибраха багажа в чантата, излязоха на шосето и тръгнаха към „Курнята“. Изчакаха безкрайната опашка, купиха сладолед и когато тръгнаха да се връщат, Валентин го хвана за ръката.

— Мама!

Каров вдигна очи и видя Елена да излиза между лозята, естествена преграда на плажа, да притичва през шосето и да влиза в синьо жигули, спряло като сакато на половината в банката. Шофьорът форсира колата, тръгна срещу тях. Когато се разминаваха, Елена го видя. Валентин продължаваше да стиска ръката му и да върви, извърнал глава назад.

— Къде отиде мама?

— На Каваците. Ще се върне за обяд.

— Кой беше в колата?

— Не го ли позна? — каза Каров. — Това е онзи чичко, който поправи веригата на велосипеда ти.

— Дето свири на китара ли... чичо Владо?

— Да.

— Ще се върне ли за обяд? — повтори детето с нарастваща тревога.

— Разбира се, че ще се върне!

Денят прекараха както обикновено, но Елена се върна много по-рано. Нямаше десет часа, когато я видяха да се задава по мократа ивица на плажа.

— Сигурно искаш някакви обяснения? — попита Елена с нагли нотки в гласа и очи, готови да лъжат.

— Не пред детето!

Следобед както винаги, Васил и Валентин отидоха на брега, но този път Елена остана в квартирата. В пет часа я завариха да пие кафе

под дворната лозница. Когато Валентин подкара колелото и гласът му се смеси с гласовете на другите момчета, Елена влезе в стаята и седна на леглото.

— По очите ти виждам, че си въобразяваш кой знае какво! — започна Елена, но усмивката му я накара да се откаже от дълго подготвяната реч.

— Ти не ми вярваш!

— Аз съм на четиридесет години!

— Не искаш ли някакви обяснения?

— Не, разбира се!

Нищо не се четеше на лицето ѝ, най-малко срам. Каров знаеше, че като всеки заловен престъпник в този момент Елена изпитва само омраза.

— Как ще живеем сега?

— Както обикновено.

— Искаш да кажеш, че нищо няма да се промени?

— Аз няма да променям нищо.

— Ще живееш с жена, на която не вярваш?

— Да.

— Защо, ако смея да попитам?

— Отговори си сама — каза Каров.

„Омраза, това е истинският лик на омразата!“ — мислеше Васил, загледан в лицето ѝ.

— Да! — каза Елена след мъчителна пауза. — Валентин! Трябваше да се сетя.

Обърна се и излезе, но както на вечерята, така и през останалите дни на морето, успя да се владее. „Все пак аз трябва да ѝ бъда благодарен!“ — мислеше Каров, пазеше мургавото тяло на Валентин, който се гмуркаше като видра в плажните плитчини.

Каров се готвеше за Швейцария. Щеше да вземе самолета за Цюрих. Паспортът беше в джоба му, преводач щеше да бъде един от легационните чиновници, който щеше да го посрещне на летището. Картините бяха заминали с „Мармара-експрес“. От Берн се получи телекс, че са пристигнали невредими. Вечерта на пети септември Каров допи чая си, пожела лека нощ Валентин и се качи в ателието.

Подготвяше се за пътуването четеше пътеписи за Швейцария, гледаше каталози на швейцарски фирми. Тогава, в миг на прозрение, залян от вътрешна светлина, Каров скочи и се обърна. На тавана, в тъмния кръг, оставен от абажура, той видя черната пеперуда, увиснала, закачена за гипса със задните си крака. Грабна първата вещ, която му попадна и я запрати по пеперудата. Беше мек вълнен пуловер. Луци, ако това беше той, се пусна, направи пълен кръг и отлетя.

На другата сутрин Каров купи „Циритокс“ и започна да дебне. „Няма да мръдна от Бояна, докато не убия това знамение! Дори с риск да изпадна в суеверен транс!“ Всеки ден на свечеряване той сядаше в буковото кресло, взимаше циритокса и започваше да чака. Чака дълго. Луци се появи на двадесет и първи септември. В мига, когато се закачи на тавана, Каров скочи и заключи вратата. Луци усети отровната струя и се опита да се измъкне. Полуотровен, кашлящ, Каров уби пеперудата, изгори я в пепелника и издуха прахът ѝ в тъмния пулп на нощта. След това проветри ателието, изми ръцете си и запали цигара, загледан в бялото петно на незапочнатата картина. Сега вече можеше да направи следващата си крачка без страх от смъртта. Чуждата смърт! За собствената си смърт Каров отдавна мислеше спокойно.

Издание:

Христо Калчев. При самозащита

ИК „Световит“, 2005

Редактор: Славей Иванова

Коректор: Славей Иванова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.